

สัญญาเลขที่ RDG 54E 0057

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อ
การพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา
ตำบลตาเป็ก อำเภोजะลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

จัดทำโดย

นายประสาน สันกระโทก และคณะ

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานผลการศึกษา

โครงการ ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการ
พึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายประสาน สันกระโทก	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายประมวน ประจิตร	ผู้ช่วยนักวิจัย
3. นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายทวี อ้อมวิหาร	ทีมวิจัย
5. นายประเสริฐ นาราช	ทีมวิจัย
6. นายหวน เครือบคนโท	ทีมวิจัย
7. นางสาวพน ชูณรงค์พะเนาวิ	ทีมวิจัย
8. นางเกิด บานกลีบ	ทีมวิจัย
9. นางสะอึ่ง แก้วยงกฎ	ทีมวิจัย
10. นางสมมาศ เหมือนพร้อม	ทีมวิจัย

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

ด้วยโครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด
บุรีรัมย์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหาร
ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกใน
พื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและ
การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน 4. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการผลิตและ
การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

ทีมงานวิจัย ได้ดำเนินการศึกษาตามกระบวนการ จนครบตามแผนงาน และกิจกรรมที่วาง
ไว้ ทั้งนี้คณะผู้ศึกษาได้ทำการสรุปผลการดำเนินงาน และรายงานผลการศึกษานับสมบูรณ์ เพื่อ
เป็นการสรุปผลการศึกษาวิจัย และเพื่อนำเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย
วิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้พิจารณาให้ข้อคิดเห็นต่อไป และในการนี้ หากรายงานการวิจัยมีข้อบกพร่อง
หรือข้อผิดพลาดประการใด ทางทีมวิจัยขออภัยมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้ศึกษาวิจัย

ธันวาคม 2556

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษานิเวศพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน 4. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมของชุมชนประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 150 คน โดยคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา และสมาชิกเครือข่าย จำนวน 60 คน ผลการศึกษา พบว่า

สถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เกษตรกรไม่สามารถขยายพันธุ์พืชอาหารบางชนิดได้ เนื่องจากมีการผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ ที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผักขาย และมีการตัดต่อทางพันธุกรรมเพื่อไม่ให้พืชที่ขายสามารถขยายพันธุ์ต่อได้ นอกจากนี้ข้ออย่างเดียว เป็นเหตุให้เกษตรกรสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร

ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีจำนวน 109 ชนิด และที่มาของพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมมี ดังนี้ พืชอาหารที่ปลูกในบริเวณบ้านเรือน มีจำนวน 72 ชนิด พืชอาหารที่มาจากแหล่งน้ำ มีจำนวน 9 ชนิด พืชอาหารที่มาจากที่นา มีจำนวน 5 ชนิด และพืชอาหารที่มาจากป่า มีจำนวน 23 ชนิด ส่วนชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของชุมชน มีจำนวน 128 ชนิด มีที่มาเหมือนกันกับพืชอาหารดั้งเดิม เมื่อแบ่งเป็นประเภทจะได้ทั้งหมด 6 ประเภท ดังนี้ พืชอาหารที่เป็นพืชผัก มีจำนวน 33 ชนิด พืชอาหารที่เป็นผลไม้ มีจำนวน 23 ชนิด พืชอาหารที่เป็นไม้ยืนต้น มีจำนวน 22 ชนิด พืชอาหารที่เป็นเถา และเครือ มีจำนวน 22 ชนิด พืชอาหารที่เป็นหัว และหน่อ มีจำนวน 20 ชนิด และพืชอาหารที่เป็นไม้อดอก มีจำนวน 8 ชนิด

ความรู้หรือภูมิปัญญาในการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร พบว่ามีความรู้ด้านต่าง ๆ จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1. ความรู้ด้านการเตรียมแปลงเพาะปลูก 2. ความรู้ด้านการดูแลรักษาพันธุ์พืช

อาหาร 3. ความรู้ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต 4. ความรู้ด้านการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ 5. ความรู้ด้านข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ 6. ความรู้ด้านคุณค่าของพืชอาหาร

รูปแบบการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน พบว่า มี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ 2. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารในถุงพลาสติกใส 3. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารในขวดพลาสติกใส ก่อนที่จะมีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร จะนำเมล็ดพันธุ์พืชมาคลุกกับขี้เถ้าก่อนบรรจุลงในถุงพลาสติก หรือขวดพลาสติกใส เพราะจะทำให้เมล็ดพันธุ์พืชสามารถอยู่ได้นานโดยไม่เน่าเสีย ป้องกันมอด และสามารถเก็บรักษาพันธุ์พืชได้นานประมาณ 6 เดือน จึงสามารถนำเมล็ดพันธุ์พืชอาหารไปปลูก และขยายพันธุ์ต่อ

แนวทางการพึ่งตนเองของเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา พบว่ามี 5 แนวทาง ได้แก่ 1. การเสริมสร้างกระบวนการทางความคิด และรู้เท่าทันสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การพึ่งตนเองทางความคิด จะนำไปสู่การวิเคราะห์ที่เป็นระบบ และเมื่อวิเคราะห์ได้เป็นระบบ ก็จะนำไปสู่หนทางการแก้ไขปัญหาได้ในทุกเรื่องราวของชีวิต และแก้ไขปัญหาในชุมชน และสังคมได้ 2. การพึ่งตนเองด้านกระบวนการผลิต เน้นการผลิตพืชอาหารแบบครบวงจร ตั้งแต่การพัฒนาที่ดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการปลูกพืชอาหารทุกชนิด เหลือจากการผลิตก็ขาย เน้นความพออยู่พอกิน ลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อรองรับกระบวนการผลิตพืชอาหารอย่างต่อเนื่อง การเตรียมวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ เช่น พืชผักสด ผลไม้ มูลโค-กระบือ เป็นต้น เตรียมที่ดินในการเพาะปลูกทั้งที่ดินในบริเวณบ้านเรือน และที่ดินในแปลงสาธารณะ แหล่งน้ำทางการเกษตร ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช การขยายเมล็ดพันธุ์พืช และคิดค้นหาแนวทางการพึ่งตนเองในการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชใหม่ ๆ ที่ยังมีอยู่ในชุมชน และไม่เน้นเมล็ดพันธุ์พืชจากท้องตลาดที่มีปัญหาด้านการขยายพันธุ์ การบำรุง ดูแลรักษาพันธุ์พืชอาหารนานาชนิด 3. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ เน้นลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เน้นการผลิตพืชผักอาหารที่จำเป็นต้องกินและใช้ในครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือน การพึ่งตนเองด้านแรงงานในการผลิต การทำงานเพื่อหารายได้ที่สุจริต การเก็บออม และอยู่อย่างพอเพียง เน้นแนวทางการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง และพัฒนาที่ดินที่มีอยู่เพื่อกระบวนการผลิตพืชผักอาหารแบบครบวงจร 4. ด้านสังคม เน้นสังคมแบบพออยู่พอกิน มีทุนทางสังคม คนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรักสามัคคี ช่วยเหลือแบ่งปันกันตามอัตภาพ ไม่เอาเปรียบ ไม่เห็นแก่ตัว

และพัฒนาครอบครัวให้อบอุ่น พัฒนาคนในครอบครัวให้มีคุณภาพ คุณธรรม และช่วยเหลือเกื้อกูล
สังคมตามกำลังที่มีอยู่ 5. การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
วัฒนธรรมของชุมชน เน้นการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน การ
ทำบุญตักบาตร งานบุญงานประเพณีในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา เป็นชุมชนที่เน้นการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมี
กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นกระบวนการผลิตพืชผักอาหารพื้นบ้าน และ
พืชผักอาหารทั่วไป เพื่อใช้ในครัวเรือน และขายที่ตลาดนัดหมู่บ้าน การดำเนินชีวิตตามแนวทาง
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ คือการมีอยู่มีกินอย่างพอเพียง และ
กำลังพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองอย่างต่อเนื่อง และครบวงจรในลำดับต่อไป.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
กลุ่มเป้าหมาย.....	5
พื้นที่การศึกษา.....	5
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	6
ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	6
ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล.....	7
ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	9
ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	11
ความสำคัญเศรษฐกิจพอเพียง.....	12
รูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน.....	16
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน.....	18
หลักการปลูกพืชอาหารที่ยั่งยืน.....	24
ความสำคัญของพืชอาหาร.....	34
คุณค่าของพืชอาหาร.....	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	47
3 รายงานผลการดำเนินกิจกรรม.....	48
ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย.....	48
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
พื้นที่การศึกษาวิจัย.....	50

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	51
ระยะเวลาในการวิจัย.....	53
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	53
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
การนำเสนอข้อมูล.....	82
4 รายงานผลการวิจัย.....	83
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	83
พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชน.....	84
แผนที่หมู่บ้านคอนงามพัฒนา.....	93
แผนที่เดินเท้าบ้านคอนงามพัฒนา.....	94
พัฒนาการในการรวมกลุ่มของชุมชน.....	99
สถานการณ์ และสภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรม.....	106
ข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหาร.....	115
ความรู้การปลูกพืชอาหาร.....	132
คุณค่าของพืชอาหาร.....	136
รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชที่เหมาะสม.....	142
บทสัมภาษณ์ทีมงานวิจัย.....	151
5 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	165
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	165
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	166
สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล.....	167
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	210
ข้อเสนอแนะ.....	211

บรรณานุกรม.....	214
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์.....	217
ภาคผนวก.....	219
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	220
ภาคผนวก ข แบบสำรวจพันธุ์พืชอาหาร.....	230
ภาคผนวก ค แบบบันทึกการเจริญเติบโตของพันธุ์พืชอาหาร.....	243
ภาคผนวก ง รายชื่อทีมงานวิจัย.....	250
ภาคผนวก จ ภาพประกอบงานวิจัย.....	252

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 เปรียบเทียบผลของปุ๋ยเคมี และปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ.....	29
2 แสดงชนิดพันธุ์พืชอาหารที่ไม่สามารถเจริญเติบโต และชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในช่วงฤดูฝน.....	71
3 แสดงพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตช้า และพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในช่วงฤดูหนาว.....	74
4 ถนนในเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง.....	88
5 รายชื่อทำเนียบเจ้าอาวาสวัดบ้านคอนงามพัฒนา.....	95
6 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านคอนงามพัฒนา.....	115
7 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านคอนงามพัฒนา.....	116
8 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านคอนงามพัฒนา.....	117
9 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านคอนงามพัฒนา.....	118
10 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านคอนงามพัฒนา.....	119
11 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	120
12 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	121
13 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	122
14 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	123
15 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	124
16 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	125
17 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันของบ้านคอนงามพัฒนา.....	126
18 ชนิดของพันธุ์พืชผักที่บรรจุในถุงพลาสติกใส.....	145
19 พันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน.....	150

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่หมู่บ้านคอนงามพัฒนา อ.เฉลิมพระเกียรติ นุรีรัมย์	93
2 แผนที่เดินเท้าบ้านคอนงามพัฒนา.....	94
3 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารบ้านคอนงามพัฒนา.....	127
4 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารพริก.....	127
5 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารมะเขือพวง.....	128
6 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารสลัดเขียว.....	128
7 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารมะรุม.....	116
8 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารมะเขือเทศ.....	130
9 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารต้นโหระพา.....	130
10 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารต้นข่า.....	131
11 ตัวอย่างชนิดพันธุ์พืชอาหารหัวผักกาด.....	131
12 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ.....	143
13 การคัดแยกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร.....	143
14 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในถุงพลาสติก.....	144
15 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในขวดพลาสติกใส.....	146
16 การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารประเภทหัว.....	146

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวงพระเกียรติ ประสบกับปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย มีหนี้สิน สุขภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมี การรับประทานพืชผักที่ไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ อาชีพส่วนใหญ่ของเกษตรกร คือทำนา ต้องใช้เงินในการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นค่าปุ๋ยเคมี ค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างรถไถ ค่าอาหารคนงานและอื่น ๆ อีกทั้งไม่มีอาชีพเสริม ที่จะช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินเกษตรกรได้ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว เกษตรกรต้องรีบขายข้าวเพื่อใช้หนี้ แม้รัฐบาลจะมีการประกันราคาข้าว แต่ผลประโยชน์ตกอยู่ที่พ่อค้าคนกลางเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลักก็ยังคงความยากจนอยู่ต่อไป

กลุ่มเกษตรกรฯ จึงได้รวมกลุ่มกัน โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อหาแนวทางในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยน้อมนำแนวทางการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้แก่ชาวไทยในโอกาสต่าง ๆ ยึดเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ การพัฒนาคนให้มีสติปัญญารอบรู้และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์ อดทน และมีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยเน้นที่การพึ่งพาตนเอง การรู้จักประมาณตน รู้จักคำว่า “พอ” ด้วยการควบคุมค่าใช้จ่ายของตนเอง และครอบครัว ดำเนินกิจกรรมด้วยความรอบคอบระมัดระวัง ผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล การพัฒนาในเบื้องต้น กลุ่มเกษตรกรได้มีการพัฒนาพื้นฐานให้กับครอบครัว ให้ครอบครัวมีพอกินพอใช้ ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มและพลังความร่วมมือของคน สามารถคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ลดความต้องการของตนเอง และทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น การดำเนินงานของกลุ่มเริ่มต้นจากการปลูกผักสวนครัว เพื่อกินภายในครอบครัว และเพื่อสุขภาพที่แข็งแรง โดยรวมกลุ่มปลูกผักบนพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านใน

เนื้อที่จำนวน 4.5 ไร่ ใช้น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ เนื้อที่จำนวน 4 ไร่ มีสมาชิกกลุ่มปลูกผักจำนวน 33 คน โดยใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ และปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดที่ผลิตขึ้นเองภายในกลุ่ม ทำให้พืชผักที่ปลูกปลอดสารพิษ มีมาตรฐาน ปลอดภัยต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค มีกิจกรรมการเลี้ยงสุกรหลุม เพื่อนำมูลของสุกรมาทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ ใช้แรงงานในครอบครัวในกระบวนการผลิต ทำให้ลดต้นทุนการจ้างแรงงาน เกิดการรวมกลุ่มที่หลากหลาย เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน เกิดการช่วยเหลือและแบ่งปันกันภายในกลุ่ม เกิดการบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบ

ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 4,668 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทางการเกษตร 3,888 ไร่ ที่อยู่อาศัย จำนวน 780 ไร่ พื้นที่ราษฎร์พัสดุทั้งหมด จำนวน 21 ไร่ เทศบาลตำบลพนมรุ้งขอใช้พื้นที่เพื่อสร้างศูนย์เด็ก จำนวน 9 ไร่ ที่เหลือเป็นศาลาประชุม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สนามกีฬาและสระน้ำที่ใช้รดผัก พื้นที่สาธารณะ ทั้งหมดจำนวน 14 ไร่ ใช้ทำโรงปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงหมูหลุม ในอนาคตจะใช้ปลูกมะนาว และจะสร้างโรงสีชุมชนเพื่อผลิตข้าวปลอดสารเคมี จำนวนประชากรทั้งหมด 1,187 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 576 คน หญิง จำนวน 611 คน กว่า 278 ครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ โดยมีกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก แบ่งเป็นกลุ่มที่ปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนและกลุ่มผู้ปลูกผักอินทรีย์เพื่อบริโภคและเพื่อขายจำนวน 33 ราย โดยปลูกบนเนื้อที่ 8 ไร่ของที่ราชพัสดุ แบ่งเป็นสระน้ำและใช้ปลูกผักปลอดสารพิษจำนวน 5 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่ปลูกคนละ 50 ตารางวา ชนิดพันธุ์พืชที่ปลูกส่วนมากเป็นพืชที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีรายได้ 300-500 บาทต่อวันหรือประมาณ 3,000-4,000 บาทต่อคน ต่อผักหนึ่งรุ่น โดยผลผลิตที่ได้จะถูกนำไปบริโภคในครัวเรือน ขายตามตลาดนัดในชุมชน ตลาดเช้าหน้าอำเภอและมีแม่ค้าซื้อผักมารับซื้อถึงในแปลงปลูก

ชนิดผักที่เป็นที่นิยมของตลาดและปลูกมีประมาณ 20-30 ชนิด คือ คะน้า กวางตุ้ง ผักกาดขาว ผักสลัด พริก มะเขือ แตงกวา ฟักทอง มะเขือเทศ โหระพา ขึ้นฉ่าย สะระแหน่ ผักบุ้ง ผักชีไทย ผักชีลาว ผักชีใบเลื่อย สามารถเก็บพันธุ์เองได้ 8 ชนิด คือ หอมแบ่ง กระเทียม พริก บวบ ผักชีลาว มะเขือ ข้าวโพดข้าวเหนียว ฟักทอง โดยอีกกว่า 20 ชนิด ไม่สามารถเก็บพันธุ์ไว้ได้ ต้องซื้อ

จากภายนอก พืชผักพื้นบ้าน ผักป่าที่ปลูกไว้กิน อาทิ ตำลึง จิก เสริม็ด แสงพันธุ์ ส้มม่วง(ชะมวง) ซึ่งยังคงมีความนิยมในการบริโภคอยู่ ข้อดีของพันธุ์พื้นบ้าน คือ มีความแข็งแรง ไม่ค่อยมีโรคและแมลงรบกวน รสชาติ หวาน กรอบ ผักพื้นบ้านที่หายากจนถือได้ว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว มี ผักพาย ผักกูด อ้อยพื้นบ้าน ผักตะเกียบ ผักกาดโคก แคป่า กระเทียมม่วง ถั่วหมู(ถั่วพู) มะเขือเปาะ มะเลื่อ(มะเขือส้ม) ผักสารี(บวบ) บวบเหลี่ยม มันตะเข้ กลอย มันเทียน

ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ทางกลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานรัฐ เช่น โครงการอยู่ดีมีสุข เกษตรอำเภอ เทศบาลตำบลพนมรุ้ง โครงการชุมชนพอเพียง และงบประมาณจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม ประมาณ 660,000 บาท เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ กิจกรรมการสร้างโรงปุ๋ยชีวภาพ กิจกรรมการฝึกอบรม และศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง ทำให้สมาชิกกลุ่มซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 60 คน เกิดแนวคิดในการทำงานเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งมากขึ้น เกิดกิจกรรมร่วมกัน เกิดเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง และมีแนวคิดต่อเนืองที่จะพัฒนากลุ่มไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน คือ เน้นที่การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต ซึ่งปัจจุบันพบว่า

ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรบางอย่างยังต้องพึ่งพิงตลาดและยังไม่ครบวงจร เช่น เมล็ดพันธุ์ผัก ยังต้องมีการซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาดในราคาที่สูง และมักจะผูกขาดโดยบริษัทด้านการเกษตรซึ่งเป็นบริษัทข้ามชาตินาขนาดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ เกษตรกรผู้ที่เคยมีปัจจัยด้านเมล็ดพันธุ์ผัก ปัจจุบันเหลือน้อยมาก และยังไม่มียุติการที่ดีและเหมาะสมในการผลิต การเก็บและรักษามล็ดพันธุ์ เพื่อการขยายพันธุ์และการพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสหลักของสังคมไทยมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่มิได้วางอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือให้ความเจริญทางเศรษฐกิจอยู่ภายใต้เงื่อนไขการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มเกษตรกรในชุมชนจึงคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการกลุ่ม และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคิดค้น แสวงหาแนวทาง กระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารแบบครบวงจร ตั้งแต่การรวบรวมองค์ความรู้ในการเตรียมและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร การเก็บรักษา การอนุรักษ์พันธุ์พืชอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ การฟื้นฟูพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของเกษตรกร รวมทั้งสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ในการปลูก และปัจจัยอื่นๆ ที่เอื้อต่อกระบวนการผลิต อันจะเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนด้วยอาชีพที่เหมาะสม และสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

2. คำถามวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

รูปแบบกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

คำถามวิจัยรอง

1. สถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง
3. องค์ความรู้ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนควรเป็นอย่างไร
4. รูปแบบกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมของชุมชนควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน
4. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

4. กลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากรในการศึกษามีทั้งหมด 150 คน คือ

1.1 กลุ่มผักปลอดสารพิษจำนวน	33 คน
1.2 กลุ่มปุยหมักอัดเม็ดชีวภาพ	20 คน
1.3 กลุ่มหมูหลุม จำนวน	10 คน
1.4 กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว	20 คน
1.5 กลุ่มเกษตรกรทั่วไป	60 คน
1.6 กลุ่มบุคคลภายนอก ได้แก่	
1.7 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง, หน่วยงานภาครัฐ	7 คน

2. กลุ่มเป้าหมาย ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากร แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ผู้ผลิตและคณะกรรมการกลุ่มผักปลอดสารพิษ	15	คน
2.2 ผู้ผลิตปุยหมักอัดเม็ดชีวภาพ	10	คน
2.3 กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุม	5	คน
2.4 กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว	15	คน
2.5 กลุ่มเกษตรกรทั่วไป	10	คน
2.6 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ	5	คน
รวมกลุ่มเป้าหมาย	60	คน

5. พื้นที่การศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) หมู่บ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

6. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นตอนการเตรียมการ

1.1 การเตรียมทีมวิจัย

- จัดประชุมทีมวิจัย
- แบ่งบทบาทหน้าที่ วางแผนการทำงานร่วมกัน

1.2 การเตรียมชุมชน

- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์การศึกษาร่วมกับชุมชน

เป้าหมาย

- คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล
- วางแผนเก็บข้อมูลและปฏิบัติการ

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จัดทำแผนที่ชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้

2.2 เก็บข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่

อดีตถึงปัจจุบัน จัดทำแผนที่แปลงเกษตรชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- จัดทำแผนที่แปลงเกษตรชุมชน

2.3 ศึกษาข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของ

ชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- สนทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

2.4 ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์

พืชอาหาร เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- วงเสวนาจัดการศึกษา
- สนทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

2.5 ศึกษาฐานรูปแบบกระบวนการผลิตและคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร เพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- สนทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

3. ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชุมสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลในระดับทีม
2. สรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย
3. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

4. ขั้นตอนการปฏิบัติการทดลอง

1. ประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อวางแผนปฏิบัติการทดลอง
2. ปฏิบัติการทำการทดลองกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน
3. ประชุมติดตามสรุปผลการทดลอง บันทึกข้อมูล

5. ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

1. เข้าของแปลงประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทำแปลงทดลอง
2. ทีมวิจัยประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทำแปลงทดลองร่วมกับชุมชน

6. การสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา

1. จัดเวทีสรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา
2. จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาต่อสาธารณะ
3. จัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ได้ข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. ได้ข้อมูลองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน
4. ชุมชนค้นพบรูปแบบกระบวนการผลิตและคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง ศึกษากระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัด
บุรีรัมย์ ทีมวิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจ

1.2 ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 การพัฒนาการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน

3. หลักการปลูกพืชอาหารและการขยายพันธุ์พืชอาหารที่ยั่งยืน

4. ความสำคัญของพืชอาหาร

5. คุณค่าของพืชอาหาร

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะ
แนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์
ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่
ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลง

มีหลักพิจารณา ดังนี้

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมี
พื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการ

มองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขด้านคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี.([http:// www.google.co.th/search/.2555](http://www.google.co.th/search/.2555))

จากการศึกษาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมไทย เน้นความรอดพ้นจากภัยและวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อความมั่นคงและอยู่รอดของการพัฒนา ได้แก่ ความพอประมาณ คือไม่มากเกินไป, น้อยเกินไป, ความมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล ต้องเข้าใจเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม, การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมในการรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อย่างมีสติ นอกจากนี้ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในทุกสังคมจะต้องมีเงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ เงื่อนไขด้านความรู้ เป็นความรู้เชิงวิชาการ หรือความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง เป็นระบบ เป็นองค์รวม เพื่อประกอบการวางแผน และระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ, การมีคุณธรรม หมายถึงความซื่อสัตย์สุจริต อุดมคติ พากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต คำนึงผลที่คาดว่าจะได้รับบนพื้นฐานการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

1. ความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

จากการศึกษาความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาที่ยึดแนวทางการพัฒนาสายกลาง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับสอดคล้องกับศาสนาพุทธ ที่เน้นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ให้ประชาชนทุกระดับมีความพอเพียง รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังในการวางแผนการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุล ยั่งยืน และพร้อมในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลกระทบ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

2. ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญทั้งในระดับประเทศ และนานาชาติ ประเทศไทยได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาชาติ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการ และนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นเศรษฐกิจพอเพียงยังมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ โดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่าน ได้แสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี, ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก, ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน, และศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่ง นับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2520 และได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้นในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจ และสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

อภิชัย พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม ได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่า คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินที่ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการ

ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลูกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัวในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำรงชีวิต (อภิชัย พันธเสน. 2547)

จากการศึกษาถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติและนานาชาติว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยประเทศไทยได้บรรจุแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นอุดมการณ์สำคัญในการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน มีนักวิชาการที่สำคัญหลายท่านเห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่ง นับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2520 และได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับสังคมไทย และศาสนาพุทธ เน้นให้พึ่งตนเอง ชื่อสัตย์ สุจริต มีคุณธรรมในการดำรงชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินที่ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังเงินของตนเอง และครอบครัว ปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง ด้วยเจอสภาพปัญหา ระบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นให้คนใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นของชีวิต สนับสนุนให้เกิดหนี้สินทั้งในและนอกระบบ เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุที่มีอยู่อย่างมากมาย หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือการพัฒนาแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบุคคลจะตกอยู่ในวัฏจักรหนี้สิน และล้มเหลวในการดำเนินชีวิต

3. การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

แนวทางการพัฒนาการเกษตรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภายใต้ชื่อ “ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางที่จะพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้ในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนใน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและระดับครัวเรือน

เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อพัฒนาไปสู่ขั้นพออยู่พอกิน และสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงได้เกษตรกรปลูกข้าวและพืชผักเลี้ยงปลาและเลี้ยงสัตว์ ในที่ดินของตนเพื่อการบริโภคและการจำหน่ายส่วนที่เหลือเพื่อนำมาเป็นรายได้

ขั้นที่ 2 การรวมพลังในรูปกลุ่มสหกรณ์หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดำเนินการด้าน

การผลิต การตลาด การศึกษา สวัสดิการสังคมและศาสนา เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและสมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ขั้นที่ 3 การสร้างเครือข่ายกลุ่ม และขยายขอบข่ายกิจกรรมให้หลากหลาย ส่งเสริม

ชุมชนหรือเครือข่าย วิสาหกิจ สร้างความร่วมมือกับภาครัฐกิจภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านแหล่งเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการข้อมูลข่าวสารนำไปสู่การลดต้นทุน เพิ่มผลประโยชน์กลุ่มและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งระดับประเทศ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการเกษตรในชุมชนเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนใน 3 ระดับ คือ

1. ระดับจิตสำนึก สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
2. ระดับปฏิบัติ เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 2.1 การอยู่อย่างพึ่งตนเอง
- 2.2 การอยู่อย่างพอเพียง
- 2.3 การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร
- 2.4 การอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้

3. ระดับปฏิเวธ (ผลที่ดีจากการปฏิบัติ) ชุมชนมีการพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนเองให้ดีขึ้น มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์ เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ มีคุณธรรมเพื่อให้เกิดความพอเพียง ในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

จากแนวคิดการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ตามแนวคิดของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สรุปได้ว่า การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นได้แก่ ขั้นแรก เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนแบบพออยู่พอกิน ปลูกทุกอย่างที่กินได้ตามกำลังความสามารถ ขั้นที่สอง เป็นการรวมพลังในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชน มีระบบการผลิต การตลาด แบบครบวงจร ขั้นที่สามเป็นการยกระดับจากบุคคล กลุ่ม เป็นระดับเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งจะต้องดำเนินการ 3 ระดับ ได้แก่ 1.ระดับจิตสำนึก 2.ระดับปฏิบัติ ซึ่งประกอบไปด้วย การพึ่งตนเอง,มีความพอเพียง,อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และอยู่ดี ยั่งยืนด้วยการเรียนรู้ 3. ระดับปฏิเวธ ในขั้นนี้เป็นผลดีที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ชุมชนมีการพัฒนา ชีวิต และจิตใจของตนเองให้ดีขึ้น รวมกลุ่มทำประโยชน์ เสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการพัฒนาจิตใจ ที่เริ่มจากระดับบุคคล ครอบครั้ว ชุมชน และสังคม

การเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นระบบที่ยึดหลักความยืดหยุ่นในการปรับตัวให้สอดคล้องและเหมาะสม กับภูมิสังคมในแต่ละพื้นที่ โดยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนสามารถกำหนดพื้นฐานหลักตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

1. เป็นระบบการผลิตอย่างมีเหตุผลทางวิชาการที่เหมาะสมสอดคล้องต่อสภาพแวดล้อมในไร่นา มีการดำเนินการผลิตได้ผลจริงตามสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป
2. มีการจัดสรรพื้นที่การเกษตรที่พอดีพอประมาณ เกื้อกูลต่อสภาพแวดล้อม รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพเกื้อกูลกัน
3. ระบบการผลิตที่มีความหลากหลายของผลผลิตพืชและสัตว์เป็นภูมิคุ้มกันตนเองจากความเสี่ยงจากภัยเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก สร้างความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และมีรายได้จากผลผลิตที่เหลือขายสู่ตลาดตามสมควร
4. เป็นระบบการผลิตที่เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างความรู้ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน
5. เป็นระบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรมของเกษตรกรที่มีความเพียร อดทน ขยัน ไม่เสี่ยง ไม่โลภ ไม่ขัดแย้งกัน และไม่ประมาทจนเกินพอดี เกื้อกูลประโยชน์ทั้งเกษตรกร ผู้บริโภคและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทำให้เกิดเป็นกลุ่มองค์กรเครือข่ายของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากแนวคิดการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า การเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีอยู่ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ผลิตอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ไม่พึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากเกินไป 2. มีการจัดสรรพื้นที่พอประมาณ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ 3. ระบบการผลิตมีความหลากหลายของผลผลิต ทั้งพืช และสัตว์ มีภูมิคุ้มกันตนเองจากภัยทางธรรมชาติ ภัยทางเศรษฐกิจ และภัยด้านอื่น ๆ 4. ระบบการผลิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ สร้างความรู้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ 5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม เกษตรกรมีความเพียร ขยัน อดทน มีคุณธรรมในการผลิต เกื้อกูลประโยชน์ทั้งตัวเกษตรกร และผู้บริโภค

รูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

รูปแบบการทำเกษตรอย่างยั่งยืนประกอบด้วย 5 รูปแบบหลักที่มีจุดเด่นแตกต่างกัน ดังนี้

1. เกษตรกรทฤษฎีใหม่ คือระบบการเกษตรที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด จัดสรรพื้นที่เพื่อใช้ในการเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่มีเหลือจึงขาย มีการสร้างผลผลิตอาหารที่พอเพียงและสร้างการผลิตที่หลากหลายสำหรับเป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคงแก่ครัวเรือน สร้างความมั่นคงทางอาหาร เกิดการพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาจากภายนอก

2. วนเกษตร เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร และพื้นที่ป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จะต้องมีความสอดคล้องเกื้อกูลกับระบบนิเวศป่าไม้ในท้องถิ่น

3. เกษตรผสมผสาน คือ ระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกันโดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในไร่นาอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. เกษตรกรอินทรีย์ เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพ โดยการทำเกษตรอินทรีย์จะนำเศษซากพืช ซากสัตว์ และซากเหลือทิ้งต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงดิน โดยผสมผสานกับการกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี คือ ให้สิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติช่วยในการควบคุมและทำลายศัตรูพืช เกษตรกรเกิดความตระหนักรู้ต่อสุขภาพที่ได้รับอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและสารพิษที่ตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร

5. เกษตรธรรมชาติ คือ ระบบเกษตรที่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้อง สร้างผลผลิตพืชและสัตว์ให้เหมาะสมกับระบบนิเวศของพื้นที่โดยไม่แบ่งแยกทุกสิ่งออกจากธรรมชาติ พยายามแทรกแซงการใช้ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีทางการผลิตให้น้อยที่สุด ทำให้ระบบการเกษตรและธรรมชาติเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างเป็นองค์รวมเพื่อให้เกษตรกรสามารถมีชีวิตอยู่แบบพอเพียงและพึ่งตนเองได้

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน สรุปได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน มี 5 รูปแบบ ได้แก่ 1. เกษตรทฤษฎีใหม่ เน้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด พึ่งตนเอง เป็นแหล่งรายได้ และแหล่งความมั่นคงทางอาหาร ลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก 2. วนเกษตร เป็นรูปแบบความสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร และพื้นที่ป่าไม้อย่างยั่งยืน 3. เกษตรผสมผสาน เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมการผลิตสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกัน 4. เกษตรอินทรีย์ เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช นำซากพืช, ซากสัตว์ ซากเหลือทิ้งต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงดิน เน้นให้สิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติกำจัดวัชพืช 5. เกษตรธรรมชาติ เป็นระบบเกษตรที่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้อง เป็นระบบเกษตรที่มีการเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ เพื่อความพอเพียง และพึ่งตนเอง

ผลประโยชน์ ใน 3 มิติ ของการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน

1. ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

- สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์
- เกิดความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนและชุมชน
- มีผลผลิตที่หลากหลายในไร่นา ทำให้เกิดเสถียรภาพทางรายได้เกิดรายได้ครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ
- มีการจัดการความเสี่ยง โดยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกไร่นาและการพึ่งพาเงินทุนภายนอก
- เกิดการประหยัด โดยมีการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่มีในพื้นที่
- สร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตจากการแปรรูปสินค้าเกษตรและสามารถขยายกิจกรรมทางการตลาด
- เป็นภูมิคุ้มกันให้กับเกษตรกรจากกระแสความผันผวนของตลาดภายนอก

2. ผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม

- ลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สร้างและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ชนิดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และจุลินทรีย์
- อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลต่อระบบนิเวศในพื้นที่ เนื่องจากการลด-ละ-เลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีต่าง ๆ
- เกิดระบบการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลประโยชน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม

- เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองในระดับครัวเรือนและพึ่งพากันเองในระดับชุมชน
- เสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน
- สร้างความปลอดภัยทางอาหารและสุขอนามัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค
- ลดอัตราการอพยพแรงงานจากชนบทสู่ภาคอุตสาหกรรม
- ลดปัญหาครอบครัวและชุมชนไม่ล่มสลายเนื่องจากสมาชิกมีจิตสำนึก ใส่ใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร
- สืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสงบสุขบนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน
- เกิดสังคมความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมนำชีวิต มีความสามัคคีและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากแนวคิดผลประโยชน์ใน 3 มิติของการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่าการทำการเกษตรแบบยั่งยืน ให้ประโยชน์ 3 ด้านได้แก่ 1. ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เป็นการตอบสนองความ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

จำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความมั่นคงด้านรายได้ และความมั่นคงด้านอาหารทั้งในระดับครัวเรือน และชุมชน 2. ประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม เพราะเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ และความหลากหลายทางชีวภาพ และมีการจัดการระบบน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ผลประโยชน์ด้านสังคม และวัฒนธรรม เป็นการสร้างความเข้มแข็งในระดับครัวเรือน และชุมชน สืบสานวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสังคมพึ่งตนเอง มีทุนทางสังคมสูง มีความเอื้ออาทรต่อกัน สามัคคี มีคุณธรรม

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน

มนุษย์รู้จักนำผักพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งเป็นอาหาร และยารักษาโรค พืชผักพื้นบ้านมีคุณค่าในตัวของมันเอง นอกจากนี้ลักษณะการบริโภค และรสชาติอาหารจะมีรสเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในการคิด การทดลองจนกระทั่งตกผลึกเป็นองค์ความรู้ด้านอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายมนุษย์ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้าน มีดังนี้

1. ถิ่นที่อยู่ของผักพื้นบ้าน

ประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อน ตั้งอยู่บนคาบสมุทร ภูเขาทางเหนือเป็นเทือกเขาที่ติดต่อกับเทือกเขาหิมาลัย และมีทิวเขาทอดตัวลงทางใต้ เช่นเทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งกั้นชายแดนไทย-พม่า นอกจากนี้ยังมีเทือกเขาภูเก็ต เทือกเขานครศรีธรรมราชทอดตัวลงทางใต้ไปจนถึงชายแดนจรดเทือกเขาสันกาลาศีรี ส่วนทางภาคกลางต่อภาคอีสานมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ เทือกเขาแดง พญาเย็น และเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งกั้นชายแดนไทย-กัมพูชา ด้วยสภาพภูมิประเทศ และที่ตั้งนี้ ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รวมของพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์นานาชนิด เป็นพื้นที่พิเศษที่มีป่าไม้ทั้งป่าดงดิบ และป่าผลัดใบ ปัจจุบันป่าไม้ได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว เหลือป่าไม้น้อยกว่า 20% ของพื้นที่ประเทศ (mhhtml ://h: / การทำลายป่าผืนเขตร้อน. Mht สืบค้น: 10 กันยายน 2556)

ผักพื้นบ้านแต่ละชนิดจะขึ้นอยู่ในภูมิประเทศที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ดังที่สถาบันการแพทย์แผนไทย (2538) ได้ทำการจำแนกแหล่งที่มาของผักพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. เทือกเขา และในเขตพื้นที่ป่าต่าง ๆ ส่วนที่คนนำมาบริโภคเป็นผัก มักเป็นไม้ผล ยอดอ่อน หน่อ ต้นอ่อน เช่นตำว ตะลิงปิง ทำม้ง ลำเหียง เนียง เป็นต้น
2. ไร่ สวน พืชผักที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และพืชผักที่ปลูกแซมตามไร่ข้าว และสวนผลไม้ เช่น สะตอ เหมียง พักแพง ถั่วต่าง ๆ เป็นต้น
3. ทุ่งนา หนอง คลอง บึง ส่วนใหญ่เป็นพืชน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ผักแว่น ผักลีม ผัว ลำเหียง ผักกูด บอน เป็นต้น
4. สวนครัว ผักริมรั้ว เช่น สะระแหน่ โหระพา ตำลึง ดอกแค ชะอม ขจร หรือ สลิด ย่านาง เป็นต้น

จากการศึกษาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน สรุปได้ว่า ผักพื้นบ้านเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรค มีคุณค่าในตัวของมันเอง ผักพื้นบ้านมีอยู่ในประเทศไทยหลากหลายชนิด เนื่องจากประเทศ

ไทยเป็นประเทศในเขตร้อน ตั้งอยู่บนคาบสมุทร มีสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา แหล่งน้ำ มีความชื้น ในอุณหภูมิที่เหมาะสมของพื้นที่ป่าเขตร้อน มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รวมของพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์นานาชนิด มีป่าไม้ทั้งป่า ดงดิบ ป่าผลัดใบ แหล่งที่มาของผักพื้นบ้านมาจากบ้าน เทือกเขา ไร่ สวน พุงนา หนอง คลอง บึง ใน สถานการณ์ที่ป่าไม้ในประเทศไทยเหลือน้อยกว่า 20 % คาดว่าผักพื้นบ้านน่าจะลดน้อยลงตาม สถานการณ์ของป่าไม้ที่ลดลง เนื่องจากผักพื้นบ้านต้องอาศัยอยู่ในสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม มีความ สมดุลด้านระบบนิเวศน์ และความหลากหลายทางชีวภาพ

2. การจำแนกผักพื้นบ้าน

ผักพื้นบ้าน เป็นพืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และชาวบ้านนำมาปลูก ไว้เพื่อนำมาบริโภคเป็นผักสด ประกอบอาหาร และเป็นยารักษาโรค และประโยชน์ใช้สอยด้านอื่น ๆ สถาบันการแพทย์แผนไทย. (2538) ได้กล่าวว่า พืชผักที่พบเห็นโดยทั่วไป มีทั้งที่เป็นของไทยแต่ดั้งเดิม และพืชผักนำเข้ามาจากต่างประเทศซึ่งได้นำมาปลูกไว้เป็นเวลาช้านาน จนสามารถปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมของไทยได้ ตามตำราปรุงอาหารไทย ที่เรียกว่า ตำรับเสาวภา สถาบันการแพทย์แผน ไทย. (2538) ผักไทยดั้งเดิมมีถึง 255 ชนิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ

1. หมวดใบ และยอด เช่นยอดโศก ยอดแก้ว ยอดตำลึง ยอดผักทอง ใบเปราะ ใบชะคราม เป็นต้น
2. หมวดหัว และราก เช่นเผือก กลอย หัวบัวเถื่อน ข้าหลวง รากสามสิบ มันเทศ เป็นต้น
3. ประเภทดอก เช่น ดอกขจร ดอกโสน ดอกมะรุ้ม ดอกสาหร่าย หัวปลี ดอกแค ดอกกระดัง เป็นต้น
4. ประเภทผัก เช่น ผักเพกา ผักมะรุ้ม เป็นต้น
5. ประเภทผล เช่น มะเขือพวง มะเขือยาว ผลขจร มะเขือละโว้ แตงร้าน ฟักข้าว มะขาม มะรุ้ม ฟักแฟง ฟักทอง เป็นต้น

นอกจากนี้ผักพื้นบ้านยังเป็นส่วนประกอบสำคัญของเครื่องเทศที่ขาดไม่ได้ในการปรุงรส ซึ่งได้ จากส่วนต่าง ๆ ของพืช ซึ่งเพ็ญญา ทรัพย์เจริญและคณะ (2542) ได้จำแนกเครื่องเทศตามส่วนต่าง ๆ ของพืชดังนี้

1. เครื่องเทศจากราก และลำต้น มีจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ ขิง ขมิ้นชัน ข้า กระชาย กระเทียม หอมใหญ่ และตะไคร้
2. เครื่องเทศจากส่วนเปลือก ได้แก่ อบเชย ที่นิยมใช้มี 4 ชนิด ได้แก่ อบเชยเทศ อบเชยจีน อบเชยญวน และอบเชยขาว
3. เครื่องเทศจากใบ และยอด ได้แก่ สะระแหน่ โหระพา กะเพรา แมงลัก และมะกรูด
4. เครื่องเทศจากดอก และส่วนของดอก ได้แก่ ญ่าฝรั่ง และกานพลู
5. เครื่องเทศจากผล และเมล็ด ได้แก่ พริกไทย ดีปลี พริก ลูกจันทร์เทศ เปียก๊ก กระวานเทศ มะกรูด ผักชี ยี่ห่วยหรือเทียนขาว ขึ้นฉ่าย และเทียนตาบ

จากความรู้เรื่องการจำแนกผักพื้นบ้าน ของสถาบันการแพทย์แผนไทย สามารถสรุปได้ว่า ผัก พื้นบ้านเป็นพืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่น ปลูกไว้เพื่อประกอบอาหาร บริโภคเป็นผักสด เป็นยารักษาโรค

และประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ผักพื้นบ้านมีทั้งเป็นของคนไทยแต่ดั้งเดิม และนำเข้าจากต่างประเทศ เมื่อนำมาปลูกไว้เป็นเวลาช้านาน ผักพื้นบ้านที่นำเข้าจากต่างประเทศ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยได้ ผักพื้นบ้านดั้งเดิมมีจำนวน 255 ชนิด แบ่งออกเป็น 5 หมวด ได้แก่ 1. หมวดใบ, ยอด 2. หมวดหัว และราก 3. ประเภทดอก 4. ประเภทผัก 5. ประเภทผล

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการได้ศึกษาเกี่ยวกับผักพื้นบ้านว่า นอกจากผักพื้นบ้านจะเป็นอาหารและยารักษาโรคแล้ว ยังเป็นส่วนประกอบสำคัญของเครื่องเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น เครื่องเทศจากรากและลำต้น เครื่องเทศจากเปลือก เครื่องเทศจากใบ และยอด เครื่องเทศจากดอก และส่วนของดอก เครื่องเทศจากผล และเมล็ด

3. ความนิยมผักพื้นบ้านของคนไทย

ในสมัยก่อนพบประวัติการรับประทานอาหารที่ได้จากการนำผัก ผลไม้ สมุนไพร และพืชที่กินได้ ซึ่งเก็บมาจากป่า และนำมาปลูกในที่ใกล้เคียงแหล่งอาศัย จากวิถีชีวิตที่สืบทอดมายาวนาน ก็กลายเป็นวัฒนธรรมในการกินของคนไทย เพ็ญภา ทรัพย์เจริญและคณะ (2542) ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. เครื่องจิ้ม คือนำผักมารับประทานคู่กับน้ำพริกประเภทต่าง ๆ เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เราได้กินผักหลายชนิด ดังนั้นอาหารไทยทุกภาคจึงมีน้ำพริก ซึ่งขึ้นอยู่กับรสนิยมของแต่ละภาค

2. แกงชนิดต่าง ๆ มีการใส่ผักลงไปเป็นส่วนผสมในอาหาร เช่นภาคเหนือ มีแกงแค ประกอบไปด้วย หอมใหญ่ มะเข้ยน เป็นต้น ภาคกลางมีแกงส้ม เช่น แกงส้มดอกแค แกงส้มผักทอดยอด แกงส้มผักกระเฉด เป็นต้น

3. ผัด คนไทยในสมัยก่อนไม่นิยมนำผักมาผัด ซึ่งสันนิษฐานว่าวัฒนธรรมการกินผักผัดของคนไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลมาจากชาวจีน

4. ยำ โดยการนำผักหลาย ๆ ชนิดมาผสมกัน ใส่รสชาติ เปรี้ยว เผ็ด เค็ม หวาน ตามต้องการ

5. ลาบ การปรุงรสของเนื้อ จะต้องนำผักมาเป็นเครื่องปรุง เพื่อช่วยลดกลิ่นสาบของเนื้อชนิดนั้น ๆ จึงมักนำผักที่มีกลิ่นฉุนใส่ลงไปด้วย เช่น ตะไคร้ หอม โหระพา เป็นต้น

จากแนวคิด ความนิยมผักพื้นบ้านของคนไทย โดยนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ผักพื้นบ้านของคนไทยที่นิยมรับประทานมีที่มาจากป่า โดยสมัยก่อนคนไทยนิยมรับประทานอาหารประเภท ผัก ผลไม้ ยาสมุนไพร พืชชนิดต่าง ๆ ที่ได้มาจากป่า และนำมาปลูกไว้บริเวณที่พักอาศัย พืชอาหารเหล่านั้นจึงกลายเป็นผักพื้นบ้าน ที่มีคุณค่าทั้งเป็นอาหาร และยารักษาโรค จากวิถีชีวิตที่สืบทอดมายาวนาน จึงกลายเป็นวัฒนธรรมในการกินของคนไทย และผักพื้นบ้านเหล่านั้นสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด ได้แก่ เครื่องจิ้ม เป็นการนำผักพื้นบ้านมารับประทานกับน้ำพริกประเภทต่าง ๆ จึงเป็นที่นิยมของคนไทยทุกภาค ที่มีเครื่องจิ้มชนิดต่าง ๆ รับประทานคู่กับผักแกงชนิดต่าง ๆ มีการใส่ผักลงไปผสมกับอาหาร, ยำ โดยการนำผักหลาย ๆ ชนิดมาผสมกัน ใส่รสชาติ เปรี้ยว เผ็ด เค็ม หวาน ตามต้องการ, ลาบ การปรุงรสของเนื้อ จะต้องนำผักมาเป็นเครื่องปรุง เพื่อช่วยลดกลิ่นสาบของเนื้อชนิดนั้น ๆ จึงมักนำผักที่มีกลิ่นฉุนใส่ลงไปด้วย เช่น ตะไคร้ หอม โหระพา เป็นต้น

ผักพื้นบ้านอาหารต้านโรค

อาหารเป็นสิ่งพื้นฐานในการกำหนดสุขภาพ ผักเป็นอาหารที่จำเป็นต่อชีวิต นอกเหนือจากการรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับประทานผัก เนื่องจากผักสามารถต่อต้านอนุมูลอิสระ ซึ่งเป็นที่มาของความเสื่อมทั้งหลาย แสงโสม (แสงโสม สันะวัฒน์. 2542) ในทางแพทย์แผนไทยมองว่า ร่างกายประกอบไปด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ หากธาตุทั้ง 4 มีภาวะสมดุล ร่างกายจะไม่เป็นโรคร้ายไข้เจ็บ ส่วนโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้นในร่างกายของคนเรานั้นก็เพราะร่างกายขาดสมดุล อาหารที่คนเรารับประทานเข้าไปนั้นจะช่วยบำรุงธาตุให้สมดุล และในการรับประทานอาหารแต่ละชนิดแต่ละรสชาติ เช่น เปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เป็นต้น แต่ละรสจะช่วยบำรุงธาตุแต่ละธาตุ การแพทย์แผนไทยจึงแนะนำให้รับประทานอาหารตามธาตุ พร้อมกับละเว้นอาหารที่ไม่สอดคล้องกับธาตุ นอกจากนี้การรับประทานต้องให้พอดี ไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป ซึ่งอาหารที่เหมาะสมกับธาตุต่าง ๆ มีดังนี้

1. ธาตุดิน ควรรับประทานผักและผลไม้พื้นบ้านที่มีรสฝาด รสหวาน รสมัน และรสเค็ม ได้แก่ มังคุด ฝรั่งดิบ ฟักทอง หัวปลี กล้วย มะละกอ เผือก มัน ถั่วพู และถั่วต่าง ๆ
 2. ธาตุน้ำ ควรรับประทานผักและผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว ได้แก่ มะเขือเทศ มะกรูด มะนาว ส้มโอ สับปะรด ส้ม ส้มเขียวหวาน ยอดมะขามอ่อน
 3. ธาตุลม ควรรับประทานผักและผลไม้ที่มีรสเผ็ดร้อน ได้แก่ กระเพรา โหระพา ตะไคร้ กระชาย พริกไทย ข่า กระเทียม ขึ้นฉ่าย ขิง และยี่หระ
 4. ธาตุไฟ ควรรับประทานผักและผลไม้ที่มีรสขม รสเย็น และรสจืด ได้แก่ ผักบุ้งหรือผักทอดยอด ตำลึง บัวบก ขี้เหล็ก สะเดา แตงโม หัวผักกาด ฟักเขียว แตงกวา คื่นช่าย บวบ และมะเขือ
- การใช้หลักการรักษาแบบนี้ สามารถเลือกใช้สมุนไพรที่มีอาหารครบทั้ง 4 ธาตุมากขึ้น และควรรับประทานอาหารครบทุกหมู่ โดยเน้นบำรุงธาตุที่เสียสมดุลไปเพื่อเสริมสร้าง และบำรุงร่างกายให้แข็งแรง ในสมัยก่อนคนไทยนิยมนำพืชสมุนไพรมาปรุงเป็นอาหารด้วยความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องธาตุ อาหารพื้นบ้านแต่ละประเภทของไทยจึงสามารถปรับให้สอดคล้องกับธาตุเจ้าเรือน หรืออาการของโรคได้ ซึ่งการแพทย์แผนปัจจุบันก็นำผักพื้นบ้านมาช่วยเป็นยาช่วยรักษาหรือบรรเทาอาการของโรค เนื่องจากได้ค้นพบว่าผักพื้นบ้านมีสารอาหาร วิตามินหลายชนิดที่มีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ ช่วยลดการเสี่ยง หรือชะลอการเกิดโรคได้

พรทิพา พิชา (2542) และบรรจบ ชุนทสวัสดิกุล (2542) ได้กล่าวถึงสารอาหารที่สำคัญที่ช่วยต้านโรคต่าง ๆ ดังนี้

1. โยอาหาร มีบทบาทในการจับสารก่อมะเร็งที่ตกค้างในร่างกาย ทำให้ความเป็นพิษเจือจางลง และพาออกจากร่างกายได้ง่าย เมื่อร่างกายไม่ต้องสัมผัสกับสารก่อมะเร็งเป็นเวลานาน ย่อมลดความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งหลายชนิด นอกจากนี้ยังช่วยลดไขมันส่วนเกินในอาหารมือนั้นที่กินเข้าไป และขับออกมาพร้อมกับกรดน้ำดี ไม่ให้ดูดซึมกลับเข้าสู่ร่างกาย จึงช่วยป้องกันและรักษาโรคเบาหวาน และโรคไขมันสูง ทั้งช่วยรักษาระดับความดันเลือด หรือโรคหัวใจได้ในระยะยาว ซึ่งผักพื้นบ้านที่มีโยอาหาร เช่น ใบย่านาง ชะอม ชะพลู ใบยอ ผักแว่น และผักหวาน เป็นต้น
2. วิตามิน เอ ซี อี และเบต้าแคโรทีน เป็นสารแอนติออกซิแดนที่จับกับสารก่อโรค คืออนุมูลอิสระ ที่ก่อเหตุทำลายเซลล์เหนี่ยวนำให้เกิดโรคร้ายต่าง ๆ รวมทั้งมะเร็ง ซึ่งผักพื้นบ้านที่มีวิตามินดังกล่าวเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ ใบบัวบก มะระขี้นก ตำลึง พริก และผักหนาม

3. แร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ เซเลเนียม ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงการเป็นมะเร็งปอด กระเพาะอาหาร และไธรอยด์

สารอาหารที่มีในผักพื้นบ้านนอกจากจะช่วยต้านโรคร้ายต่าง ๆ ได้แล้วยังสามารถช่วยเสริมสุขภาพของผู้ป่วยติดเชื้อ และโรคเอดส์ได้อีกด้วย ดังที่ ไมตรี สุทธิจิตต์ (2542) กล่าวว่า ตามหลักโภชนาการ ผู้ป่วยจะได้รับการแนะนำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม เช่น กรดอะมิโน วิตามินอี วิตามินซี วิตามินบีรวม เบต้าแคโรทีน คาโรทีนอยด์ ไบโอฟลาโวนอยด์ ซีสเตอีน สารแอนติออกซิแดนต์ สารต่อต้านการติดเชื้อ สารกระตุ้นภูมิคุ้มกัน เป็นต้น อาจเป็นอาหารเสริมแบบผสมหรือเดี่ยว สารสกัดหรือในรูปพืชสมุนไพร โดยหลักการและเป้าหมายสำคัญของการใช้พืชผัก และอาหารพื้นบ้านมาบรรเทาและบำบัดโรคเอดส์ คือเป็นการส่งเสริมภูมิคุ้มกันระบบน้ำเหลือง เลือด และทั่วไปให้แข็งแรง การใช้สารอาหาร และสารอื่นในอาหาร เป็นทั้งการสร้างเซลล์ และการเพิ่มสมรรถภาพของเซลล์ต่าง ๆ ทุกระดับภูมิคุ้มกันซึ่งอาจมีอยู่น้อยหรือจำกัดในผู้ป่วยให้ฟื้นตัว และแข็งแรงมากขึ้น การให้อาหารตามธรรมชาติที่สมดุล โภชนาการ และพืชสมุนไพรมิใช่เจาะจงเพื่อทำลายตัวเชื้อเอชไอวีโดยตรง แต่เป็นการบำบัดรักษาอาการโรคเอดส์ทางอ้อม เพื่อป้องกัน ลดการขยายและการกระจายตัวของเอชไอวี และลดความรุนแรงของอาการโรคเอดส์

จากการศึกษาแนวคิดผักพื้นบ้านอาหารด้านโรคของนักวิชาการต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า ผักพื้นบ้านสามารถต่อต้านอนุมูลอิสระได้ เพราะอนุมูลอิสระเป็นที่มาของความเสื่อมในร่างกาย การแพทย์แผนไทย พบว่าร่างกายของคนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ หากธาตุทั้ง 4 ในร่างกายมีความสมดุล ร่างกายจะไม่เจ็บป่วย จะไม่เกิดโรคร้ายต่าง ๆ เข้ามาเบียดเบียน หากธาตุทั้ง 4 ไม่สมดุลร่างกายจะเกิดโรคร้ายต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรรับประทานอาหารให้ครบทั้ง 4 ธาตุ เพื่อรักษาร่างกายให้สมดุล และควรละเว้นอาหารบางชนิดที่ไม่สอดคล้องกับธาตุ หลักการรับประทานอาหารคือ ไม่มากหรือน้อยเกินไป คนที่มีธาตุดินอยู่ในตัวควรรับประทานผักผลไม้ที่มีรสฝาด รสหวาน มัน และเค็ม ธาตุน้ำควรรับประทานผักผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว ธาตุลม ควรรับประทานอาหารที่มีรสเผ็ดร้อน เช่น กระเพรา โหระพา กระชาย พริกไทย ฯลฯ และธาตุไฟ ควรรับประทานผักผลไม้ที่มีรสขม รสเย็น และรสจืด เช่น ผักทอดยอด ผักตำลึง บวบก ผักจี่เหล็ก ผักพื้นบ้านแต่ละประเภทสามารถปรับให้สอดคล้องกับธาตุเจ้าเรือน หรืออาการของโรคได้ นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวถึงสารอาหารจากผักพื้นบ้านที่ช่วยต้านโรค ได้แก่ ใยอาหาร มีบทบาทในการจับสารก่อมะเร็งในร่างกาย ทำให้ความเป็นพิษเจือจางลง และนำพาออกจากร่างกายได้ง่าย ช่วยดูดซับไขมันส่วนเกินในร่างกาย รักษาโรคเบาหวาน และโรคไขมันสูง รักษาระดับความดันของเลือด และโรคหัวใจในระยะยาว ใยอาหารดังกล่าวมีอยู่ในผักใบย้านาง ชะอม ชะพลู ใบยอ ผักแว่น ฯลฯ ผักพื้นบ้านยังมีวิตามินซี อี และเบต้าแคโรทีนเป็นสารแอนติออกซิแดนท์

จับกับสารก่อโรค คืออนุมูลอิสระ ที่ก่อเหตุทำลายเซลล์เหนี่ยวนำให้เกิดโรคร้ายต่าง ๆ รวมทั้งมะเร็ง และผักพื้นบ้านยังมีแร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ เซเลเนียม ช่วยลดความเสี่ยงมะเร็งปอด กระเพาะอาหาร และไทรอยด์ นอกจากผักพื้นบ้านจะช่วยป้องกันโรคร้ายต่าง ๆ ยังสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วย ดิฉะ และโรคเอดส์ได้อีกด้วย

หลักการปลูกพืชอาหารที่ยั่งยืน

ในปัจจุบันการเพาะปลูกพืชอาหารของประเทศไทย ประสบปัญหาหลายประการ ที่สำคัญประการแรกคือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ กล่าวคือพื้นที่การเกษตรของประเทศไทยประมาณ 80% เป็นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินมีความเป็นกรดสูง และที่สำคัญเป็นดินที่ขาดจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ต่อดิน และต่อพืชซึ่งเรียกได้ว่าเป็นดินตาย สาเหตุก็มาจากการปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำกันหลายปี ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียนอีก ทั้งมีการใช้ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียวเป็นส่วนใหญ่ สุดท้ายก็ทำให้เกิดสภาพดินกรด ขาดความอุดมสมบูรณ์เกษตรกรปลูกพืช แล้วให้ผลตอบแทนได้ไม่เต็มที่ ประการที่สองเกษตรกรประสบปัญหาแมลงศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ รบกวนไม่ว่าจะเป็นสวนผัก สวนผลไม้ ไม้ดอก-ไม้ประดับ พืชไร่-นา ชนิดต่าง ๆ และหนทางที่เกษตรกรเลือกใช้แก้ปัญหา ส่วนใหญ่ก็คือสารเคมีฆ่าแมลงแต่จากการที่เกษตรกร ขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้สารเคมี วิธีการใช้ที่เหมาะสม ช่วงเวลาในการใช้ เกษตรกรใช้สารเคมีหลายชนิดซ้ำซ้อนกัน และในปริมาณที่มากเกินไป ความจำเป็น มีผลทำให้สารพิษตกค้างในผลผลิต มีต้นทุนการผลิตสูง เป็นอันตรายต่อเกษตรกร ผู้ผลิตเอง และผู้บริโภคก็ได้รับอันตรายเช่นกันมีผู้บริโภคจำนวนมาก ที่ต้องหวาดระแวงกับพิษภัยของสารพิษตกค้างในอาหาร และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในภูมิภาคนั้น อีกทั้งในปัจจุบันกระแสความต้องการผลผลิต ทางเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ กำลังมีความต้องการและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นเรื่อย ๆ และล่าสุดคือ นโยบายการควบคุมผักที่มีสารพิษตกค้างเกินกำหนด มีให้เข้ามาจำหน่ายในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะ ทำให้ผู้บริโภคปลอดภัยมากขึ้น และเกษตรกรเองก็ต้องปรับปรุงการเพาะปลูกให้ปลอดภัย ตามความต้องการของตลาดด้วย ไม่ว่าเกษตรกรคนไหน ๆ ก็อยากปลอดภัยจากสารเคมี ไม่มีใครอยากใช้สารเคมีเพราะอันตรายทั้งตนเองและผู้บริโภค แต่ถ้าไม่ใช้แล้วจะใช้อะไรทดแทน ปัญหาในการเพาะปลูกที่เกษตรกรพบมี 2 ประการใหญ่คือ เรื่อง ความอุดมสมบูรณ์ของดินถ้าไม่ใช้ปุ๋ยเคมีแล้วจะ

ใช้อะไรทดแทน เพื่อที่จะปลูกพืชให้ได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพดี และอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือการป้องกัน และกำจัดศัตรูพืช ถ้าไม่ใช้สารเคมีแล้วจะใช้อะไรทดแทน แนวทางที่จะทำให้ดินเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็น **ดินที่มีชีวิต** สามารถเพาะปลูกพืชให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพดีไม่ว่าจะเป็นพืชไร่นา ผัก ผลไม้ ดอกไม้ก็ตาม และจะเป็นแนวทางที่จะสามารถผลิตผลผลิต ที่ปลอดภัยจากสารพิษทางการเกษตร ทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคช่วยรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สามารถทำเป็นอาชีพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวทางนั้นก็คือ แนวทาง **เกษตรธรรมชาติ** นั่นเอง

จากการศึกษาแนวคิดหลักการปลูกพืชอาหารที่ยั่งยืน สามารถสรุปได้ว่า การปลูกพืชอาหารในประเทศไทยมีปัญหา 2 ระดับ ได้แก่ ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นกรดสูง ดินขาดจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อดินต่อพืช สาเหตุมาจากการปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำกันหลายปี ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน และปัญหาแมลงศัตรูพืช เกษตรกรมักใช้สารเคมีกำจัดแมลง เนื่องจากปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกใช้สารเคมี และถึงแม้จะมีความรู้ แต่ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากการใช้สารเคมี เป็นผลให้เกิดสารเคมีตกค้างในดิน ในพืชผัก ผลไม้ ต้นทุนการผลิตสูง เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ทางเลือกที่เหมาะสมได้แก่ การทำเกษตรแบบธรรมชาติ เพราะเกษตรแบบธรรมชาติจะช่วยลดต้นทุนการผลิต และช่วยฟื้นฟูสภาพดินให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

ความหมายของเกษตรธรรมชาติ

เกษตรธรรมชาติ หมายถึง การทำการเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด แต่จะให้ความสำคัญของดินเป็นอันดับแรก ด้วยการปรับปรุงดินให้มีพลังในการเพาะปลูกเหมือนกับดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อม ไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค สามารถให้ผลผลิตที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ เป็นระบบเกษตรที่มีความยั่งยืน ถาวร เป็นอาชีพที่มั่นคง

หลักการเกษตรธรรมชาติ

ถ้าเราศึกษาสภาพป่าเราจะเห็นว่าในป่ามีต้นไม้ขนาดขึ้นปะปนกันอยู่เต็มไปหมด ผิวดินถูกปกคลุมไปด้วยใบไม้ที่หล่นทับถมกัน สัตว์ป่าถ่ายมูลไว้ที่ผิวหน้าดินคลุกเคล้ากับใบไม้และซากพืช มูลสัตว์รวมทั้งซากสัตว์ โดยมีสัตว์เล็ก ๆ เช่น ไส้เดือน กิ้งกือ จิ้งหรีด ฯลฯ กัดแทะเป็นชั้นเล็ก ๆ และมีจุลินทรีย์ที่อยู่ในดินช่วยย่อยสลายจนกลายเป็นฮิวมัส ซึ่งเป็นแหล่งธาตุอาหารพืชและ

ใช้ในการเจริญเติบโตของต้นไม้ในป่านั่นเอง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเอาปุ๋ยเคมีไปใส่ในป่า ซึ่งเกษตรกรสามารถเลียนแบบป่าได้โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และปุ๋ยพืชสด ใช้ปุ๋ยชีวภาพ เช่น ไรโซเบียม ไมโครไรซา เป็นต้น ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ใบไม้และเศษพืชที่ปกคลุมผิวดินก็เป็นการคลุมผิวดินไว้ ป้องกันการสูญเสียความชื้นภายในดินทำให้หน้าดินอ่อนนุ่มสะดวกต่อการไหลซึมของรากพืช ถ้าศึกษาต่อไปจะพบว่า แม้ไม่มีใครนำเอาขี้เถ้าแมลงไปฉีดพ่นให้ต้นไม้ในป่า แต่ต้นไม้ในป่าก็เจริญเติบโตแข็งแรงต้านทานโรคและแมลงได้ตามธรรมชาติ ถึงแม้จะมีโรคและแมลงรบกวนบ้างก็ไม่ถึงขั้นเสียหายและยังสามารถให้ผลผลิตได้ตามปกติ นั่นก็คือ ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนดินที่มีความอุดมสมบูรณ์จะสามารถต้านทานโรคและแมลงได้ นอกจากนี้พืชในป่าก็ได้เป็นพืชชนิดเดียวกันทั้งหมด แต่เป็นพืชหลากหลายชนิดทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีแหล่งอาหารที่หลากหลายของแมลง และแมลงบางชนิดก็เป็นแมลงศัตรูธรรมชาติของแมลงศัตรูพืช ดังนั้นจึงเกิดสมดุลตามธรรมชาติโอกาสที่แมลงศัตรูพืชจะระบาดจนเกิดความเสียหายจึงมีน้อย ดังนั้นเกษตรกรจึงสามารถจำลองสภาพป่าไว้ในไร่-นาโดยการปลูกพืชให้หลากหลายชนิดหลักเกษตรธรรมชาติก็เป็นหลักการที่เลียนแบบมาจากป่าที่สมบูรณ์นั่นเอง ซึ่งจะประกอบด้วยการปฏิบัติการทางการเกษตรที่คำนึงถึง ดิน พืช และแมลง ไปพร้อมกันคือ

1. มีการปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถทำได้โดย

1) ปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ : ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ และปุ๋ยพืชสด ส่วนปุ๋ยชีวภาพ ได้แก่ ไรโซเบียม ไมโครไรซา ปุ๋ยเหล่านี้จะให้ทั้งธาตุหลักและธาตุอาหารรองแก่พืชอย่างครบถ้วน จึงใช้ทดแทนปุ๋ยเคมี

2) การคลุมดิน : ทำได้โดยใช้เศษพืชต่าง ๆ จากไร่-นา เช่น ฟาง หญ้าแห้ง ต้นถั่ว ใบไม้ ขุยมะพร้าว เศษเหลือทิ้งจากไร่นา หรือ กระดาษหนังสือพิมพ์ พลาสติกคลุมดิน หรือการปลูกพืชคลุมดิน การคลุมดินมีประโยชน์หลายประการ คือ ช่วยป้องกันการชะล้างของหน้าดิน และรักษาความชุ่มชื้นของดินเป็นการอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยทำให้หน้าดินอ่อนนุ่มสะดวกต่อการไหลซึมของรากพืช ซึ่งประโยชน์ต่าง ๆ ของการคลุมดินดังกล่าวมานี้จะช่วยส่งเสริมให้พืชเจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตดี

3) การปลูกพืชหมุนเวียน : เนื่องจากพืชแต่ละชนิดต้องการธาตุอาหารแตกต่างกันทั้งชนิดและปริมาณ อีกทั้งระบบรากยังมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการแผ่กว้างและหยั่งลึก ถ้ามีการจัดระบบการปลูกพืชอย่างเหมาะสมแล้ว จะทำให้การใช้ธาตุอาหารมีทั้งที่ถูกใช้และสะสมสลับกันไปทำให้ดินไม่ขาดธาตุอาหารธาตุใดธาตุหนึ่ง ดินดีปลูกอะไร อะไรก็งอกงาม ต้านทานโรคแมลงและให้ผลผลิตดี มีคุณภาพ

4. ปลุกพืชหลายชนิด : การปลุกพืชหลายชนิดเป็นการจัดสภาพแวดล้อมในไร่-นา ซึ่งจะช่วยลดการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชได้ เนื่องจากการปลุกพืชหลายชนิดจะทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีแหล่งอาหารที่หลากหลายของแมลงจึงมีแมลงหลากหลายชนิดมาอาศัยอยู่ร่วมกัน ในจำนวนแมลงเหล่านี้ จะมีทั้งแมลงที่เป็นศัตรูพืชและแมลงที่เป็นศัตรูธรรมชาติ ที่จะช่วยควบคุมแมลงศัตรูพืชให้คล้ายคลึงกับธรรมชาติในป่าที่อุดมสมบูรณ์นั่นเอง หลักการปลุกพืชหลายชนิดมี 2 วิธี ดังนี้

4.1) การปลุกหมุนเวียน : เป็นการไม่ปลุกพืชชนิดเดียวกันหรือตระกูลเดียวกันติดต่อกันบนพื้นที่เดียวกัน การปลุกพืชหมุนเวียนจะช่วยหลีกเลี่ยงการระบาดของโรคและแมลงและช่วยประโยชน์ในทางด้านการปรับปรุงดิน

4.2) การปลุกพืชแซม : การเลือกพืชมาปลูกร่วมกัน หรือแซมกันนั้นพืชที่เลือกมานั้นต้องเกื้อกูลกัน เช่น ช่วยป้องกันแมลงศัตรูพืช ช่วยเพิ่มธาตุอาหารให้อีกชนิดหนึ่ง ช่วยคลุมดิน ช่วยเพิ่มรายได้ก่อนเก็บเกี่ยวพืชหลัก เป็นต้น

5. อนุรักษ์แมลงที่มีประโยชน์ : ซึ่งสามารถทำได้โดย

5.1) การไม่ใช้สารเคมี เนื่องจากสารเคมีทำลายทั้งแมลงศัตรูพืชและแมลงศัตรูธรรมชาติที่มีประโยชน์ด้วย

5.2) ปลูกดอกไม้สีสด ๆ เช่น บานชื่น ทานตะวัน บานไม่รู้โรย ดาวเรือง ดาวกระจาย เป็นต้น โดยปลูกไว้รอบแปลง หรือปลูกแซมลงในแปลงเพาะปลูก สีของดอกไม้จะดึงดูดแมลงนานาชนิดและในจำนวนนั้นก็มีแมลงศัตรูธรรมชาติด้วย จึงเป็นการเพิ่มจำนวนแมลงศัตรูธรรมชาติในแปลงเพาะปลูกซึ่งจะช่วยควบคุมแมลงศัตรูพืชให้แก่เกษตรกร

ในการทำเกษตรธรรมชาติเนื่องจากเราไม่ใช้ปุ๋ยเคมีแต่จะหันมาปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพแทน ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ และปุ๋ยพืชสด (สำหรับปุ๋ยคอกไม่ได้กล่าวถึงเนื่องจากนำปุ๋ยคอกหรือมูลสัตว์นำมาใช้เป็นวัสดุในการทำปุ๋ยหมัก) ส่วนปุ๋ยชีวภาพ ได้แก่ ไรโซเบียม ไมโคไรซา ทั้งปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพเหล่านี้จะให้ทั้งธาตุอาหารหลักและธาตุอาหารรองแก่พืชอย่างครบถ้วนและในปริมาณที่มากพอจึงใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูกพืชได้ และการใช้ปุ๋ยชีวภาพร่วมด้วยก็จะช่วยทำให้ต้องใช้ปุ๋ยหมักมาก จึงเป็นไปได้ที่จะทำเกษตรธรรมชาติในพื้นที่แปลงใหญ่มีใช้ทำแปลงเล็กหรือสวนครัวหลังบ้านเท่านั้น

จากการศึกษาแนวคิดความหมาย และหลักการของเกษตรธรรมชาติ สามารถสรุปได้ว่าเกษตรธรรมชาติ สามารถเป็นทางรอดของเกษตรกรไทย เนื่องจากการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่

ใส่ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เน้นการบำรุงดินให้มีคุณภาพ ด้วยการปรับปรุงดินให้มีชีวิต มีจุลินทรีย์ในดิน เป็นการนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ผลผลิตที่ได้มีทั้งปริมาณ และคุณภาพ เป็นระบบเกษตรที่มีความมั่นคง ยั่งยืน และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมของเกษตรกรไทยในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่วนหลักการเกษตรแบบธรรมชาตินั้น เป็นการเลียนแบบธรรมชาติ ในป่าธรรมชาติจะมีต้นไม้ที่หลากหลาย มีใบพืชที่ร่วงหล่น เป็นปุ๋ย มีจุลินทรีย์ในดินตามธรรมชาติ และป่าจะมีความชุ่มชื้น เพราะมีใบไม้ปกคลุมดิน มีต้นไม้ช่วยตรึงก๊าซออกซิเจน มีบรรยากาศที่ดี การเกษตรแบบธรรมชาติจึงมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด แทนปุ๋ยเคมี และการปลูกพืชแบบหลากหลายเพื่อเลียนแบบธรรมชาติ ช่วยให้หน้าดินมีปุ๋ยตามธรรมชาติ มีจุลินทรีย์ และแมลงจะไม่ระบาดมาก เพราะจะมีวิธีการกำจัดแมลงโดยธรรมชาติ หลักการที่สำคัญของเกษตรธรรมชาติ ได้แก่

1. การปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยเหล่านี้ให้ธาตุอาหารหลักและธาตุอาหารรองแก่พืชอย่างครบถ้วน เป็นการทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี
2. การคลุมดินโดยใช้เศษพืชต่าง ๆ จากไร่ นา เช่น ฟาง หญ้าแห้ง ใบไม้ ต้นถั่ว ขุยมะพร้าว เศษเหลือทิ้งจากไร่ นา การปลูกพืชคลุมดิน สิ่งเหล่านี้จะช่วยรักษาความชุ่มชื้นของหน้าดิน หน้าดินอ่อนนุ่ม สะดวกต่อการขนไชของรากพืช ส่งเสริมให้พืชเจริญเติบโต และผลผลิตดี
3. การปลูกพืชหมุนเวียน เพราะพืชอาหารแต่ละชนิดต้องการอาหารแตกต่างกัน ถ้ามีการจัดระบบการปลูกพืชอย่างเหมาะสม จะทำให้ธาตุอาหารถูกใช้สลับกันไป ไม่ขาดธาตุใดธาตุหนึ่ง ให้ผลผลิตดี และมีคุณภาพ
4. การปลูกพืชหลายชนิด ลดการระบาดของโรค แมลงศัตรูพืช เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ควรมีการปลูกพืชหมุนเวียนและพืชแซม พืชแซมควรมีการเกื้อกูลพืชหลัก นอกจากจะช่วยป้องกันศัตรูพืช ยังช่วยเพิ่มธาตุอาหารในดิน
5. การอนุรักษ์แมลงที่มีประโยชน์ สามารถทำได้โดยไม่ใช้สารเคมี การปลูกพืชดอกไม้สดไว้ที่แปลงพืชอาหารหรือปลูกแซมในแปลง สีของดอกไม้จะช่วยดึงดูดแมลงทั้งแมลงตามธรรมชาติ และแมลงศัตรูพืช แมลงต่าง ๆ จะกำจัดกันเอง โดยไม่ต้องใช้สารเคมี เป็นผลดีต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลของปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่มีต่อดิน

ลักษณะ	ปุ๋ยเคมี	ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
1. การดูดซับธาตุอาหาร	ไม่มี	ดูดซับได้ดี
2. การอุ้มน้ำ	ไม่มี	ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น
3. ความร่วนซุยของดิน	ทำให้ดินอัดตัวเป็นก้อน แข็ง	ดินร่วนซุยดี
4. ระดับความเป็นกรด	เพิ่มขึ้น	ช่วยรักษาความสมดุลของความเป็นกรดต่าง
5. ระยะเวลาที่มีผลในดิน	ระยะสั้นแต่จะหายไปเร็ว จากการชะล้างหรือ เปลี่ยนรูป	คงอยู่ในดินนาน
6. ความเจริญเติบโตของ เชื้อจุลินทรีย์	เติบโตได้ในระยะสั้น ใน ระยะยาวไม่ดี	เติบโตดีและนาน
7. การขยายพันธุ์ของแมลงศัตรูพืช	ขยายพันธุ์รวดเร็ว	ไม่มีผล
8. การป้องกันโรคพืช	ไม่ช่วยป้องกัน	ช่วยป้องกัน

ที่มา : [http:// www.goole.co.th/ search/](http://www.goole.co.th/search/). 2555

สรุปจากตาราง 1 เปรียบเทียบผลของปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่มีต่อดิน ปุ๋ยเคมีไม่มี การดูดซับธาตุอาหาร ไม่มีการอุ้มน้ำ ทำให้ดินอัดตัวกันเป็นก้อนแข็ง ไม่มีความร่วนซุยของดิน ระดับความเป็นกรดเพิ่มขึ้น ระยะที่มีผลในดินสั้น แต่จะหายไปเร็วจากการชะล้าง หรือเปลี่ยนรูป ความเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์เติบโตได้ในระยะสั้น ระยะยาวไม่ดี การขยายพันธุ์ของแมลงศัตรูพืช ขยายพันธุ์ได้เร็ว และไม่ช่วยป้องกันโรคพืช ส่วนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ สามารถดูดซับธาตุอาหารและ อุ้มน้ำได้ดี ทำให้ดินร่วนซุย ช่วยรักษาความสมดุลของความเป็นกรดต่าง ระยะเวลาที่มีผลในดินคง อยู่ในดินได้นาน การเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ สามารถเจริญเติบโตได้ดี และนาน ไม่มีผลต่อ การขยายพันธุ์ของแมลงศัตรูพืช และช่วยป้องกันโรคพืช

การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ

การฟื้นฟูความสมดุลของธรรมชาติในไร่-นาที่ผ่านการใช้สารเคมีในรูปแบบต่าง ๆ มาอย่าง มากและเป็นเวลานานให้กลับคืนมาตามหลักการทั้ง 3 ข้อ เป็นเรื่องที่เกษตรกรสามารถทำได้โดยใช้

เวลาแต่ในปีแรก ๆ จะประสบปัญหาโรคและแมลงรบกวนบ้าง เนื่องจากดินที่เริ่มถูกปรับปรุงยังไม่มีคุณภาพสมบูรณ์ดีพอ และมีสารปนเปื้อนอยู่มากทำให้พืชยังไม่สามารถเติบโตและแข็งแรงได้อย่างเต็มที่ ทำให้อ่อนแอต่อการทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช อีกทั้งศัตรูธรรมชาติของแมลงศัตรูพืชก็ยังน้อยอยู่ จึงทำให้เกษตรกรประสบปัญหาโรคแมลงศัตรูพืชรบกวนและผลผลิตต่ำในระยะ 1-3 ปีแรก แต่หลังจากนั้นไปถ้ามีการจัดการดีจะทำให้ปัญหาโรค และแมลงศัตรูพืชลดลง พร้อมทั้งผลผลิตก็จะสูงขึ้น การเพาะปลูกพืชก็ง่ายขึ้น การใช้ปุ๋ยธรรมชาติก็ลดลงรวมทั้งการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ก็ใช้ปัจจัยน้อยลงซึ่งก็หมายถึงต้นทุนการผลิตลดลง แต่ผลผลิตสูงขึ้นซึ่งเป็นการทำการเกษตรที่ยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ สามารถสรุปได้ว่า วิธีการป้องกันและกำจัดวัชพืชโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ ต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 1-3 ปี เพราะการฟื้นฟูสภาพดินในระยะแรก ๆ ไม่สามารถทำได้ในเวลาอันรวดเร็ว เพราะสภาพดินที่เสื่อมโทรมต้องใช้เวลาดินฟื้นฟูสภาพ ยังมีสารปนเปื้อนอยู่ และยังมีแมลงศัตรูพืชรบกวนในระยะแรก เมื่อผ่านการฟื้นฟูสภาพดินไปแล้วประมาณ 3 ปี สภาพดินจะดีขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้น แมลงตามธรรมชาติจะเพิ่มมากขึ้นเพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยธรรมชาติก็จะลดลง ปัจจัยการผลิตลดลง ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น และดินอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญก็จะดีขึ้นตามลำดับ

การป้องกันและกำจัดวัชพืช

1. ใช้วิธีการถอน ใช้จอบถาง ใช้วิธีการไถพรวน

2. ใช้วัสดุคลุมดินซึ่งเป็นการปกคลุมผิวดินช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ และเป็นการเพิ่ม

อินทรีย์วัตถุให้กับดินอีกด้วย โดยส่วนใหญ่มักใช้วัสดุตามธรรมชาติ ได้แก่ เศษซากพืชหรือวัสดุเหลือใช้ในการเกษตร เช่น ฟางข้าว ตอซังพืช หญ้าแห้ง ใบไม้แห้ง ต้นถั่ว ขุยมะพร้าว กากอ้อย แกลบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพลาสติกที่ผลิตขึ้น สำหรับการคลุมดินโดยเฉพาะซึ่งสามารถนำมาใช้ได้เช่นกัน

3. ปลูกพืชคลุมดิน เช่น การปลูกพืชตระกูลถั่วคลุมดินในสวนไม้ผล การปลูกพืชต่าง ๆ เช่น ผัก ไม้ดอก สมุนไพร แซมในสวนไม้ผล เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดการป้องกันและกำจัดวัชพืช สามารถสรุปได้ว่ามีวิธีการอยู่ 3 วิธี ได้แก่ 1. ใช้วิธีการถอน ใช้จอบถาง และวิธีการไถพรวน 2. ใช้วัสดุคลุมดิน ซึ่งเป็นการปกคลุมผิวดินช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นการเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แกดิน โดยใช้วัสดุตามธรรมชาติ เช่น ฟางข้าว เศษหญ้าแห้ง ขุยมะพร้าว กากอ้อย แกลบ ฯลฯ 3. การปลูกพืชคลุมดิน เช่น ปลูกพืชตระกูลถั่ว ผัก ไม้ดอก สมุนไพร เป็นต้น

การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช

1. การป้องกันและกำจัดโดยวิธีกล (mechanical control) เช่น การใช้มือจับแมลงมาทำลาย การใช้มุ้งตาข่าย การใช้กับดักแสงไฟ การใช้กับดักกาวเหนียว เป็นต้น
2. การป้องกันและกำจัดโดยวิธีเขตกรรม (cultural control) เช่น
 - 1) การดูแลรักษาแปลงให้สะอาด
 - 2) การหาระยะเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืช
 - 3) การเก็บเกี่ยวพืชเพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายของโรคและแมลง
 - 4) การใช้ระบบการปลูกพืช เช่น การปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชแซม
 - 5) การจัดการให้น้ำ
 - 6) การใส่ปุ๋ยให้เหมาะสมกับความต้องการของพืชเพื่อลดการทำลายของโรคและแมลง
3. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี (biological control) คือการใช้ประโยชน์จากแมลงศัตรูธรรมชาติ คือ
 - 1) ตัวเบียน (parasite) ส่วนใหญ่หมายถึง แมลงเบียน (parasitic insects) ที่อาศัยแมลงศัตรูพืชเพื่อการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ซึ่งทำให้แมลงศัตรูพืชตายในระหว่างการเจริญเติบโต
 - 2) ตัวห้ำ ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่ดำรงชีวิตโดยการกินแมลงศัตรูพืชเป็นอาหารเพื่อการเจริญเติบโตจนครบวงจรชีวิต ตัวห้ำพวกนี้ ได้แก่ สัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง ได้แก่ สัตว์ปีก เช่น นก สัตว์เลื้อยคลาน เช่น งู กิ้งก่า สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ ตัวห้ำส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญในการควบคุมแมลงและไรศัตรูพืช ได้แก่ สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง เช่น แมงมุม ไรตัวห้ำ และตัวห้ำส่วนใหญ่ ได้แก่ แมลงห้ำ (predatory insects) ซึ่งมีมากมายชนิดและมีการขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว
 - 3) เชื้อโรค ส่วนใหญ่หมายถึงจุลินทรีย์ที่ทำให้แมลงศัตรูพืชเป็นโรคตาย เช่น เชื้อไวรัส แบคทีเรีย รา โปรโตซัว ไส้เดือนฝอยทำลายแมลงศัตรูพืช
4. การป้องกันโดยใช้พันธุ์พืชต้านทาน (host plant resistance)
5. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สมุนไพรต่าง ๆ

(สำนักบริการคอมพิวเตอร์, 14 พ.ย. 2543)

จากการศึกษาแนวความคิดการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช มี 3 วิธีหลัก ๆ

ได้แก่ 1. การป้องกันและกำจัดโดยวิธีกลการใช้มือจับแมลงมาทำลาย เช่น การใช้มุ้งตาข่าย การใช้กับดักแสงไฟ การใช้กับดักกาวเหนียว เป็นต้น 2. การป้องกันและกำจัดโดยวิธีเขตกรรม เช่น การดูแลรักษาแปลงให้สะอาด, การหาระยะเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืช, การเก็บเกี่ยวพืชเพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายของโรคและแมลง เป็นต้น และ 3. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี คือ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

การใช้ประโยชน์จากแมลงศัตรูธรรมชาติเช่น ตัวเบียน ส่วนใหญ่หมายถึง แมลงเบียน ที่อาศัยแมลงศัตรูพืชเพื่อการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ซึ่งทำให้แมลงศัตรูพืชตายในระหว่างการเจริญเติบโต,ตัวห้ำ ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่ดำรงชีวิตโดยการกินแมลงศัตรูพืชเป็นอาหารเพื่อการเจริญเติบโตจนครบวงจรชีวิต ตัวห้ำพวกนี้ ได้แก่สัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง ได้แก่ สัตว์ปีก เช่น นก สัตว์เลื้อยคลาน เช่น งู กิ้งก่า สัตว์ ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ ,เขื้อโรค ส่วนใหญ่หมายถึงจุลินทรีย์ที่ทำให้แมลงศัตรูพืชตาย,การป้องกันโดยใช้พันธุ์พืชต้านทาน และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สมุนไพรต่าง ๆ (สำนักคอมพิวเตอร์. 14 พ.ย. 2543)

การเก็บและดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์

วิธีการเก็บและดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์มีหลายวิธี ถ้าหากมีเมล็ดพันธุ์ไม่มาก จะมีวิธีการอยู่ 2 แบบ ได้แก่ แบบเปียกและแบบแห้ง

1. แบบเปียก คือเป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีเนื้อติดกับเมล็ด หรือมีเยื่อหุ้มเมล็ดมาก เช่น พริก พริกทองแดงไทย มะละกอ โดยการล้างเมล็ดในน้ำให้สะอาดและเอาเนื้อที่ติดกับเปลือกภายนอกเมล็ดออกให้หมด ควรเลือกเก็บเฉพาะเมล็ดที่จมน้ำ และทำให้แห้งโดยการผึ่งลม หากผึ่งแดดอาจทำให้เมล็ดแห้งลีบใช้ไม่ได้

2. แบบแห้ง เช่น ถั่ว พริก และ ไม้ดอกทั่วไป ที่มีเมล็ดแยกเก็บได้ง่าย โดยนำมาผึ่งไว้ในที่ร่มที่มีอากาศถ่ายเทประมาณ 5-10 วัน หรือกว่าแห้งดีแล้ว เป็นอันใช้ได้ หลังจากนั้นนำเมล็ดพันธุ์คัดแยกใส่ถุงตามชนิดของเมล็ดพืช ทำเครื่องหมายหรือเขียนชื่อกำกับ แล้วนำไปใส่ถุงมัดปากให้แน่นเก็บในช่องแช่ผักได้ตามปกติ วิธีนี้อาจเก็บได้นานถึงปี แล้วแต่ชนิดของเมล็ดพันธุ์ ช่วยในการรักษาและยืดอายุเมล็ดพันธุ์ได้ดี ส่วนวิธีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ทั่วไป มีวิธีการเก็บรักษา ดังนี้

1. แบบเปิด เป็นวิธีการที่ไม่สามารถควบคุมความชื้น และอุณหภูมิของบริเวณที่เก็บเมล็ดพันธุ์ได้ ความมีชีวิตของเมล็ดจึงผันแปรไปตามสภาพอากาศ ถ้าเมล็ดอยู่ในสภาพที่มีความชื้นสูง จะทำให้ความชื้นในเมล็ดสูงขึ้นด้วย เรียกคุณสมบัตินี้ว่า hygroscopic

2. แบบควบคุมความชื้นในเมล็ด แล้วเก็บในภาชนะที่ปิดสนิท เช่น ซองพลาสติก กระป๋อง กระจกกระดาดอบลูมิเนียม เพื่อป้องกันไม่ให้ความชื้นในอากาศเข้าไปในเมล็ดได้

3. แบบปรับสภาพให้เย็นและแห้ง เหมาะกับการเก็บรักษา เมล็ดพืชหลายชนิด เช่น ผัก ไม้ดอก ธัญพืช สภาพที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ควรรักษาระดับความชื้นในเมล็ด 3-8 เปอร์เซ็นต์ และเก็บในอุณหภูมิ 1-5 องศาเซลเซียส

4. แบบเย็นและชื้น เหมาะกับการเก็บรักษาเมล็ดพืชที่มีอายุสั้นหลายชนิดที่ไม่ชอบสภาพแห้ง เพราะจะเสียความงอก

5. แบบอุ่นและชื้น เหมาะกับการเก็บรักษา เมล็ดพืชเมืองร้อนหลายชนิด เช่น ลำไย เงาะ มังคุด มะม่วง ทูเรียน โกโก้ มักเป็นเมล็ดพืชที่มีอายุสั้นด้วย

ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชนั้น จะต้องพัฒนาจัดสร้างโรงเก็บ ถ้าหากเมล็ดพันธุ์มีจำนวนมาก เพื่อควบคุมบรรยากาศให้สามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ได้ยาวนาน มีการใช้บรรจุภัณฑ์ซึ่งเปรียบเหมือนโรงเก็บเล็ก ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการจำหน่าย และการขนย้าย โดยการพิจารณาควบคู่ไปกับระยะเวลาที่ต้องการเก็บรักษา ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์นั้นควรคัดและตรวจสอบเชื้อพันธุ์เมล็ดพันธุ์ที่เก็บรักษาในปริมาณมาก เช่น ในถังฉาง ในถังพักก่อนปรับปรุงสภาพ หรือในสภาพพร้อมจำหน่าย โดยบรรจุในกระสอบพลาสติกสาน เมล็ดพันธุ์ที่บรรจุอยู่ในกระสอบพลาสติกสานจะมีความชื้นสูงขึ้นตามระยะเวลาและสภาพอากาศจึงเสื่อมสภาพได้เร็วกว่า โรงเก็บธรรมดาจะให้ผลในการเก็บรักษาได้นาน 1-2 ปี ขึ้นอยู่กับชนิดของพืช จะต้องมีความชื้นอยู่ในระดับที่พอเหมาะ คือ ธัญพืชไม่เกิน 11 % พืชน้ำมันและพืชผัก ไม่เกิน 9 % สำหรับเมล็ดที่บรรจุในกระสอบพลาสติกสานจะมีอายุการเก็บรักษานานเท่าใดขึ้นอยู่กับชนิดของโรงเก็บ

จากการศึกษาแนวคิดวิธีการเก็บและดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์ สามารถสรุปได้ว่า วิธีการเก็บและดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์มี 2 แบบ ได้แก่ แบบเปียก และแบบแห้งแบบเปียก คือเป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีเนื้อติดกับเมล็ด หรือมีเชื้อหุ้มเมล็ดมาก เช่น พริก พริกทอง แดงไทย มะละกอ โดยการล้างเมล็ดในน้ำให้สะอาดและเอาเนื้อที่ติดกับเปลือกภายนอกเมล็ดออกให้หมด ควรเลือกเก็บเฉพาะเมล็ดที่จมน้ำ และทำให้แห้งโดยการผึ่งลม ไม่ควรผึ่งแดด เพราะจะทำให้เมล็ดแห้งเกินไป และแบบแห้ง เช่น ถั่วพริก และไม้ดอกทั่วไป ที่มีเมล็ดแยกเก็บได้ง่าย โดยนำมาผึ่งไว้ในที่ร่มที่มีอากาศถ่ายเทประมาณ 5-10 วัน หรือดูว่าแห้งดีแล้ว เป็นอันใช้ได้ หลังจากนั้นนำเมล็ดพันธุ์คัดแยกใส่ถุงตามชนิดของเมล็ดพืช ทำเครื่องหมายหรือเขียนชื่อกำกับ เพื่อความสะดวกในการนำไปเพาะปลูก

ความสำคัญของพืชอาหาร

พืชผัก หมายถึง พืชที่มนุษย์ใช้บริโภคเป็นอาหารประจำวัน ที่คุณค่าทางอาหารได้ครบถ้วน ให้แป้ง (คาร์โบไฮเดรต) และไขมัน ซึ่งให้พลังงานและความอบอุ่นแก่ร่างกาย ให้โปรตีนที่ช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตของร่างกาย ให้วิตามินและเกลือแร่ที่ช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรง มีภูมิคุ้มกันต้านต่อโรคภัยไข้เจ็บ สามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติ

ความสำคัญ

ผักเป็นพืชอาหารที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของโลก ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้อาจมีการปลูกพืชต่าง ๆ กันเพื่อเป็นอาหารหลัก บางประเทศปลูกข้าวเป็นอาหาร แต่บางประเทศปลูกข้าวโพด

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ข้าวสาลี หรือมันฝรั่ง มันลำปะหลัง เพื่อเป็นอาหาร แต่พืชที่ทุก ๆ ประเทศต้องปลูกเพื่อการบริโภคเป็นอาหาร อย่างขาดไม่ได้เลยคือ พืชผัก เพราะพืชผักมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ตามปกติ บางประเทศมีการปลูกผักในพื้นที่กว้าง และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ สามารถทำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล ประเทศปลูกผักที่สำคัญของโลกได้แก่ อิสราเอล เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส สเปน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ประเทศไทยก็เป็นประเทศที่มีการปลูกผักเพื่อการบริโภค และมีการส่งพืชผักบางชนิด อาทิเช่น ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดความสำคัญเกี่ยวกับพืชอาหาร สามารถสรุปได้ว่า พืชอาหารมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีความสำคัญในระดับเศรษฐกิจของโลก นอกจากพืชอาหารประเภทอาหารหลัก เช่น ข้าว ข้าวสาลี มันฝรั่ง ยังต้องมีพืชผักประเภทต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนทั้งโลก และนอกจากจะเป็นสิ่งจำเป็นในการบริโภคของคนทั่วไปแล้ว ยังสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในโลก

การจำแนกพืชผัก

การจำแนกพืชผักออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ นั้น มีประโยชน์ในการใช้เรียกหา เพื่อให้เป็นสากลที่ทุกประเทศยอมรับ เข้าใจกันในการติดต่อสื่อสารกัน เพื่อให้ทราบแหล่งกำเนิดที่มา ทราบถึงลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ทราบอุปนิสัยการเจริญเติบโต สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต และทราบถึงส่วนของลำต้นที่นำไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น

การจำแนกพืชผักจึงแยกได้หลายลักษณะ ในที่นี้จะแยกเพียง 2 ลักษณะ

1. การจำแนกพืชผักตามอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต

การแบ่งกลุ่มพืชผักตามอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตจะทำให้เราสามารถเลือกฤดูกาลปลูก หรือสถานที่ปลูกที่เหมาะสมในการปลูกผักแต่ละชนิดได้

1.1 ชนิดพืชผักที่ชอบอากาศเย็น เป็นกลุ่มผักที่เจริญเติบโตได้ดีที่

อุณหภูมิเฉลี่ยของอากาศอยู่ที่ 16-18 องศาเซลเซียส พืชผักในกลุ่มนี้จึงเหมาะที่จะปลูกในฤดูหนาว หรือพื้นที่สูงที่มีอากาศเย็นกว่าพื้นที่ราบ ทุก ๆ ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 100 เมตร อุณหภูมิจะลดลง 1 องศาเซลเซียส พืชผักกลุ่มนี้ได้แก่ บร็อกโคลีกะหล่ำดอก กะหล่ำดาว กะหล่ำปลี กะหล่ำปลม ผักกาดเขียวปลี ผักกาดหอม แครอท หน่อไม้ฝรั่ง กระเทียม คื่นฉ่าย ผักกาดหัว หอมหัวใหญ่ ปวยเล้ง ถั่วลิสงเตา เทอร์นิพ องคิฟ พาร์สเลย์ พาร์สนิพ ชาด เซลอร์ เฟนเนล มันฝรั่ง ฯลฯ

1.2 ชนิดพืชผักที่ต้องการอากาศอบอุ่น เป็นกลุ่มผักที่เจริญเติบโตได้ดี

ที่อุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 18-30 องศาเซลเซียส พืชผักในกลุ่มนี้ได้แก่

แตงกวา แตงไทย มะเขือเทศ มะเขือยาว พริก พริกยักษ์ ฟักทอง มะระ บวบ น้ำเต้า ฟักเขียว ถั่วเขียว ข้าวโพดฝักอ่อน

2. การแบ่งกลุ่มพืชผักตามส่วนของการใช้ประโยชน์

2.1 ราก ได้แก่ ผักกาดหัว แครอท หัวผักกาดแดง เทอร์นิพ พาร์สนิป มันเทศ
มันสำปะหลัง

2.2 ลำต้น ได้แก่ หน่อไม้ฝรั่ง หน่อไม้ไผ่ตง กะหล่ำปลี มันฝรั่ง เผือก ถั่วฝักยาว
มันมือเสือ ผักบุ้ง

2.3 ใบ ได้แก่ คะน้า กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี ผักกวางตุ้ง ผักกาดเขียวปลี
ผักกาดหอม หอมหัวใหญ่ กระเทียมหัว กระเทียมดั้น หอมแดง กุยช่าย

2.4 ดอก ได้แก่ บร็อกโคลี่ กะหล่ำดอก ดอกโสน ดอกแค

2.5 ผล ได้แก่ ถั่วลันเตา ถั่วฝักยาว ถั่วแขก ถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดหวาน
กระเจี๊ยบ แตงกวา แตงเทศ มะระ ฟักเขียว ฟักทอง พริก พริกหวาน มะเขือเทศ มะเขือยาว ฯลฯ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจำแนกพืชผักอาหารของมนุษย์ สามารถแยกได้ 2 ลักษณะ
ได้แก่ 1. การจำแนกพืชผักตามอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต และการแบ่งกลุ่มพืชผักตาม
ส่วนของการใช้ประโยชน์ การจำแนกพืชผักตามอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต เช่น พืชผัก
ที่ชอบอากาศเย็น คือมีอุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 16-18 องศาเซลเซียส มีระดับความสูงจาก
ระดับน้ำทะเล 100 เมตร และพืชผักที่ชอบอากาศอบอุ่น พืชผักประเภทนี้สามารถเจริญเติบโตได้ดีที่
มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 18-30 องศาเซลเซียส 2. การแบ่งพืชผักตามส่วนของการใช้ประโยชน์
พืชผักทุกชนิดมีการใช้ประโยชน์ไม่เหมือนกัน และแต่ละส่วนของการใช้ประโยชน์ ย่อมมีคุณค่า
ทางสารอาหาร เป็นทั้งอาหาร และช่วยต่อต้านโรค ส่วนต่าง ๆ ของพืชผักที่นำมารับประทาน ได้แก่
ส่วนของราก ลำต้น ใบ ดอก ผล เป็นต้น

การจัดการดินและการเตรียมแปลงปลูกพืชผัก

การจัดการดิน

ผักส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกที่มีอายุค่อนข้างสั้น มีอัตราการเจริญเติบโต
รวดเร็ว จึงต้องการธาตุอาหารอย่างมากจากดินที่ปลูก

การเตรียมแปลงปลูกผัก

ในพื้นที่เปิดใหม่ หรือที่ไม่ได้มีการทำการเกษตรมาก่อน หรือแม้แต่ว่าพื้นที่ที่ปลูกพืช
มานาน จนโครงสร้างของดินแน่นทึบ ก็จำเป็นต้องมีการไถพลิกดินขึ้นมาทำการย่อยดินให้ร่วน
โปร่ง ลักษณะของแปลงปลูกผักที่เหมาะสมขึ้นกับสภาพพื้นที่ ในพื้นที่ลุ่มเขตภาคกลางของประเทศ

เช่น นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี กรุงเทพมหานคร เพื่อการระบายน้ำที่ดี และความสะดวกในการให้น้ำ นิยมขุดร่องกว้างและลึก แบบที่เรียกว่า ร่องจีน

การเพาะเมล็ดและเตรียมกล้าผัก

ในอดีตการปลูกผักนิยมทั้งวิธีการหว่านเมล็ดลงในแปลง และการเพาะเมล็ดลงในแปลงเพาะ ก่อนทำการย้ายกล้า แต่ในปัจจุบันมีการผลิตพันธุ์พืชดีออกมาใช้ ซึ่งเมล็ดมีราคาแพงมาก แต่มีคุณภาพดี ดังนั้นการปลูกจึงได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการเพาะกล้าก่อน แล้วจึงทำการย้ายกล้าที่แข็งแรงดีแล้วนั้นลงสู่แปลงปลูกอีกที ซึ่งวิธีนี้ช่วยประหยัดเมล็ดพันธุ์ และยังได้ต้นพืชที่แข็งแรงสม่ำเสมอ

การดูแลรักษาแปลงผัก

การให้น้ำ ผักเป็นพืชชอบน้ำ จึงต้องการน้ำมาก ถ้าขาดน้ำ ผักจะเหี่ยวเฉาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะวันที่อากาศร้อนและมีลมแรง ซึ่งชักนำให้พืชต้องคายน้ำมากเป็นพิเศษ ผักจะชะงักการเจริญเติบโต ถ้าผักได้รับน้ำไม่เพียงพอ ผลผลิตจะลดลงอย่างมาก ในระยะแรกเมื่อผักยังเล็ก จะต้องการน้ำไม่มากนัก

แปลงผักร่องกว้างแบบร่องจีน ในที่ราบลุ่มภาคกลาง การให้น้ำกระทำโดยวิดน้ำจากท้องร่องจีนมาราดบนสันแปลงปลูกผัก

แปลงปลูกบนที่ดอนแบบยกร่อง การให้น้ำสามารถกระทำได้โดยปล่อยน้ำเข้าท่วมร่องแล้ว ให้น้ำซึมเข้าสู่ด้านข้างแปลงทั้งสองด้าน

แปลงปลูกแบบไม่ยกร่องบนที่ดิน ธรรมดาได้ 2 วิธีคือ

1. แบบฉีดพ่นฝอยเหนือหัว ที่เรียกว่า สปริงเกอร์ ด้วยการวางท่อน้ำเข้าไปในแปลงปลูก และจะมีท่อตั้งขึ้นมา ความสูงแล้วแต่ขนาดความสูงของผัก ที่ปลายสุดของท่อจะเป็นหัวจ่ายน้ำ ด้วยแรงดันของน้ำที่พุ่งออกมากระทบแผ่นกระจายน้ำ สายน้ำจะถูกทำให้กระจายตัวออกเป็นฝอย พ่นออกครอบคลุมพื้นที่ส่วนหนึ่ง ซึ่งขึ้นกับแรงดันน้ำ และลักษณะของหัวจ่าย

2. แบบน้ำหยด เป็นการวางท่อน้ำเข้าไปในแปลงปลูกเช่นเดียวกัน แต่ท่อจะมีขนาดเล็กกว่า และวางชิดกับต้นพืชมากกว่า เมื่อผ่านต้นพืชแต่ละต้นจะมีรูเปิดเล็ก ๆ หรือท่อย่อยยื่นออกมายังโคนต้นพืช เพื่อปล่อยน้ำให้หยดลงใกล้กับโคนต้น ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ของราก วิธีนี้ประหยัดน้ำมากที่สุด

การให้ปุ๋ยแก่พืชผัก ปุ๋ยที่ใช้ในการปลูกผัก แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1. ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์จะมีธาตุอาหารที่พืชต้องการครบถ้วน และมักจะมียูเรียในปริมาณค่อนข้างมาก

2. ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยเคมีชนิดต่าง ๆ ปัจจุบันดินปลูกผักมักขาดความอุดมสมบูรณ์ลง การใส่ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียวจะปลดปล่อยธาตุอาหารให้กับผักไม่ทันใช้ จึงต้องมีการใส่ปุ๋ยเคมีเพิ่มให้กับผัก

การให้ปุ๋ยพืชผักในโรงเรือน ในต่างประเทศที่มีการปลูกผักในโรงเรือนและมีการให้น้ำไปตามท่อน้ำหยด จะมีระบบการผสมปุ๋ยที่อยู่ในรูปสารละลาย ให้ผสมไปกับน้ำในอัตราที่เหมาะสมกับระยะการเจริญเติบโตของผักไปพร้อม ๆ กัน ปุ๋ยดังกล่าวจะถูกละลายน้ำเตรียมไว้ในลักษณะที่มีความเข้มข้นสูง และมักแยกเป็นถังอย่างน้อย 2 ถัง เนื่องจากธาตุอาหารบางตัวเมื่ออยู่ในรูปที่เข้มข้น จะทำจับกันตกเป็นตะกอน จึงต้องแยกออกจากกัน จากถังเก็บน้ำปุ๋ยเข้มข้นมีท่อเชื่อมจากถังมายังระบบให้น้ำ และมีปั๊มที่จะดูดปุ๋ยจากแต่ละถังในปริมาณที่ต้องการมาผสมกับน้ำให้เจือจางลง และปล่อยไปตามท่อน้ำไปหยดลงที่ต้นผักโดยตรง

การตัดแต่งกิ่ง ผักบางชนิดที่มีลำต้นสูงและมีอายุยืน เช่น พริก มะเขือเทศ โดยเฉพาะที่ปลูกในโรงเรือน จะมีการตัดแต่งกิ่งบ้างเพื่อให้โปร่ง และตัดเอากิ่งและใบที่ไม่มีประโยชน์ออกไป ซึ่งได้แก่ กิ่งและใบด้านล่าง ซึ่งมีอายุมากแล้ว

การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวผักกินใบมักจะดูจากอายุนับตั้งแต่ปลูก ส่วนผักกินผลนั้นขึ้นอยู่กับชนิด พริกและมะเขือเทศ สามารถดูได้จากสีผล หรือดูการเริ่มเปลี่ยนแปลงของสี ซึ่งจะบอกถึงการสุกแก่ของผัก

การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ผักเป็นพืชที่อวบน้ำจึงบอบบาง ไม่ทนทานต่อแรงกระแทก การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติใด ๆ หลังการเก็บเกี่ยว ควรกระทำอย่างระมัดระวัง รวดเร็ว และมีน้อยขั้นตอนที่สุด จึงจะช่วยลดความเสียหายลงได้ (สำนักบริการคอมพิวเตอร์, 2554 : สืบค้น 15 กันยายน 2556)

คุณค่าของพืชอาหาร

ผักพื้นบ้านจัดเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูง อีกทั้งเป็นภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของคนไทยที่มีรสชาติอร่อยอีกทั้งช่วยเสริมภูมิคุ้มกันให้มีความแข็งแรง แบบแผนการใช้ประโยชน์จากพืชผักพื้นบ้านนั้นสถาบันการแพทย์แผนไทย (2538) และพนิตนาฎ ลัคนาโฆมิต และคณะ (2538) ได้พิจารณาแยกออกมา ซึ่งประกอบด้วยด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านระบบนิเวศ ดังนี้

1. คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย ได้แก่

1.1 พืชที่ใช้ห่อ รัด มัด ร้อย และมุงหลังคา

ชาวบ้านสามารถนำกล้วยมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งต้น เช่นการห่อขนม การทำบายศรีสู่

ขวัญ ในท้องถิ่นภาคเหนือชาวบ้านนำไปดองที่ทับด้วยความร้อนจนแห้งมามวนบุหรีสูบ ภาคใต้นิยมนำไปจากมามวนบุหรีสูบ และนำมาสานทำเป็นแผ่นใช้มุงหลังคา สำหรับการมัดการร่อนนั้น นำไม้ไผ่มาเป็นวัสดุสำคัญ เช่น มัดผัก มัดต้นข้าว มัดข้าวต้มมัด มัดต้นหอม กระเทียม เป็นต้น และยังสามารถนำมาเป็นภาชนะของใช้อื่น ๆ เช่น กระบุง ตะกร้า ออมสิน ภาชนะจับสัตว์น้ำ เป็นต้น ปัจจุบันได้มีการดัดแปลงนำภาชนะใส่ของมาทำเป็นเครื่องประดับบ้าน

1.2 พืชที่ใช้สระ และบำรุงเส้นผม

พืชที่นิยมนำมาสกัดใช้เป็นน้ำยาสระผม ได้แก่ มะกรูด ผักสั้มป่อย มะขาม มะเฟือง ใบหมี่ ใบรางจืด นำมาโขลกไฟรวมกัน จะทำให้ได้ยาสระผมที่มีประสิทธิภาพดี การสระและบำรุงผมแบบพื้นบ้าน ในหลายหมู่บ้านตามชนบทยังมีคนเฒ่าคนแก่ทำใช้เอง ปัจจุบันองค์กรภาครัฐและเอกชนบางแห่ง ได้มีการสนับสนุนให้ประยุกต์นำความรู้ดังกล่าวมาใช้ โดยเลือกพืชบางชนิดมาใช้ เช่น มะกรูด และว่านหางจระเข้ เป็นต้น

1.3 พืชที่นำมาทำสผสมอาหาร และย้อมผ้า

สีที่ได้จากพืชผักต่าง ๆ เช่น สีเขียว ได้จากใบหมากผู้หมากเมีย ใบตำลึง เปลือกเพกา สีเหลือง ได้จาก แก่นขนุน หัวขมิ้น เป็นต้น ซึ่งสีที่ได้จากพืชผักเหล่านี้นำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เกิดพิษต่อร่างกาย อีกทั้งเป็นการประหยัดอีกด้วย

1.4 พืชที่นำมาเป็นอาหารสัตว์

ในชนบทมักมีการเลี้ยงสุกร ไก่ โค กระบือ ชาวบ้านมักนำผักพื้นบ้านไปผสมผสมกับรำข้าว สำหรับเป็นอาหารสัตว์ และช่วยในการประหยัดรายจ่ายได้มาก ผักที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ผักแพว ผักโขม บอน บุก มะละกอ และหยวกกล้วย เป็นต้น

1.5 พืชผักที่ใช้ขับแมลง

พืชที่นำมาใช้ ได้แก่ สะเดา ข่า และตะไคร้หอม ซึ่งพืชเหล่านี้มีสรรพคุณช่วยขับไล่แมลงให้ออกห่างจากพืชที่ปลูก

2. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันผักเศรษฐกิจที่มีจำหน่ายตามท้องตลาด ส่วนมากจะมาจากการผลิตแบบเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นการผลิตที่ด้อยลงทุนสูงในการหาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น แรงงาน เครื่องจักรกล เครื่องพ่นยา เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น เพื่อให้ผลผลิตที่ได้สวยงาม และได้ราคาดีตามที่ตลาดได้ตั้งมาตรฐานไว้ เกษตรกรจึงต้องใช้จ่ายเงินในการลงทุน และเมื่อลงทุนไปแล้ว ราคาตลาดอาจจะไม่เป็นธรรม เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถหาตลาดได้เอง แต่ถ้าหากเกษตรกรปลูกพืชผัก

พื้นที่สวนผสมผสานกันไปกับแปลงเกษตรผักเศรษฐกิจ ทำให้มีพืชหลากหลายชนิด ซึ่งเป็นการลดภาระความเสี่ยงในเรื่องของต้นทุนการผลิต ทั้งแรงงาน ปุ๋ยเคมี และสารเคมีปราบศัตรูพืช เพราะพืชพื้นบ้านไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อช่วยในการเจริญเติบโต อีกทั้งช่วยป้องกันการรบกวนของแมลง เนื่องจากผักพื้นบ้านมีสารบางชนิดที่ทำให้ไม่มีแมลงมารบกวน ภาระความเสี่ยงในเรื่องของตลาดก็ลดลง เนื่องจากการผลิตผักพื้นบ้านมีจำนวนน้อย เกษตรกรสามารถจำหน่ายกับตลาดท้องถิ่นได้โดยตรง การมีพืชหลาย ๆ ชนิดออกมาจำหน่าย จะช่วยลดภาระพืชชนิดอื่นที่มีราคาตกต่ำลง พืชอื่น ๆ สามารถพ่วงราคาไว้ได้ (ฉันทม จอนจบทรง. 2537)

3. คุณค่าทางโภชนาการ

อาหารถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คุณค่าทางสารอาหารที่พบมากในผักพื้นบ้าน และผักทั่วไปมีหลายชนิด ได้แก่ แร่ธาตุ และวิตามินต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้อวัยวะภายในร่างกายทำงานได้ตามปกติ พนิตนาฏ ลัคนาโฆมิต และคณะ. (2538) กล่าวว่าปริมาณสารอาหารของผักพื้นบ้านกับผักเศรษฐกิจที่นิยมรับประทานทั่วไป มีความคล้ายคลึงกัน อีกทั้งผักพื้นบ้านยังปลอดสารพิษตกค้างจากกระบวนการผลิต ดังนั้นการรับประทานผักพื้นบ้านจะทำให้ผู้บริโภคได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน โดยไม่เกิดผลข้างเคียงต่อสุขภาพ นอกจากนี้ บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล.(2542) พรทิพา พิชา. (2542) ไหมไทย สนิแก้ว และคณะ (2547) กล่าวถึงสารอาหารที่มีในผักพื้นบ้านในปริมาณสูง ได้แก่ วิตามินเอ เบต้าแคโรทีน และวิตามินซี เนื่องจากผักพื้นบ้านส่วนใหญ่มีใบสีเขียว ซึ่งจะอุดมไปด้วยสารอาหารดังกล่าว เป็นจำนวนมาก วิธีที่จะได้รับสารอาหารเหล่านี้ คือ การรับประทานเป็นอาหารประจำวัน สำหรับคนทั่วไปควรรับประทานผักสดวันละ 2 จาน จานละประมาณ 100-150 กรัม รับประทานผลไม้สด (ขนาดเท่ากับผลแอปเปิ้ล) วันละ 2 ลูก และดื่มน้ำคั้นสดจากผลไม้วันละ 1 แก้ว นอกจากคุณค่าทางโภชนาการแล้ว ผักพื้นบ้านยังให้กากอาหาร ซึ่งจะช่วยดูดซับไขมัน ทำให้ไขมันดูดซึมเข้าร่างกายได้น้อย จึงทำให้ลดไขมันในเส้นเลือดได้ นอกจากนี้ โยอาหารช่วยขับถ่ายไม่ให้ท้องผูก ช่วยให้การเคลื่อนไหวของลำไส้ดีขึ้น ป้องกันการเกิดโรคริดสีดวงทวาร และท้องผูกเรื้อรัง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดโรคมะเร็งในลำไส้ใหญ่ แสงโสม ลินะวัฒน์. (2542) นอกจากนี้ในผักพื้นบ้านยังพบสารอาหาร และวิตามินที่มีความจำเป็นต่อร่างกายอีกหลายชนิด สารอาหารเหล่านี้ให้พลังงาน (calories) ซึ่งช่วยให้อวัยวะในร่างกายทำงานได้ตามปกติ ความต้องการพลังงานของแต่ละคนจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับอายุ น้ำหนัก ความสูง และระดับของการเผาผลาญในร่างกาย สารอาหารประเภทโปรตีน และคาร์โบไฮเดรตเมื่อรับประทานมากเกินไปเกินความต้องการของร่างกาย ก็จะเปลี่ยนพลังงานให้อยู่ในรูปของไขมัน และสะสมอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ดังนั้นการรับประทานอาหารที่มีโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และไขมันมากเกินไปเกินความต้องการของร่างกาย 1 วัน และไม่ได้ออกกำลังกาย เพื่อให้เกิดการเผาผลาญพลังงานก็อาจจะทำให้เกิดภาวะ

น้ำหนักเกิน อันเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะแทรกซ้อนของโรคหลายชนิด เช่น โรคอ้วน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเส้นเลือดอุดตัน โรคเบาหวาน เป็นต้น

ดังนั้น การรับประทานผักพื้นบ้าน ซึ่งมีสารอาหารเหล่านี้ในปริมาณน้อย จึงช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะน้ำหนักเกิน แม้จะรับประทานมากเพียงใดก็ไม่ทำให้อ้วน จึงช่วยลดความเสี่ยงช่องทางการเกิดโรคดังกล่าวข้างต้น

จะเห็นว่าผักพื้นบ้านที่เรารู้จักและนำมาบริโภคนั้น มีกลุ่มคนส่วนน้อยที่ทราบถึงคุณค่าทางโภชนาการไม่แตกต่างกัน และผักบางชนิดให้คุณค่าสารอาหารสูงกว่า แต่ผักพื้นบ้านเป็นผักที่ปลอดภัย เนื่องจากผักพื้นบ้านสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ตามลักษณะของภูมิประเทศในเขตร้อน จึงไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีเพื่อช่วยในการเจริญเติบโต ตรงกันข้ามผักพื้นบ้านบางชนิด เช่น ผักหวานป่า ถ้าเกษตรกรใช้สารเคมีฆ่าแมลง อาจทำให้ต้นผักหวานป่าตายได้ ถ้าจะเร่งให้เจริญเติบโตควรใส่ปุ๋ยคอก ซึ่งเป็นมูลสัตว์ชนิดต่าง ๆ การกลับมาบริโภคผักพื้นบ้าน เป็นการบริโภคที่สมดุลของธาตุในร่างกาย เพื่อสุขภาพของตนเองทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และช่วยรักษาสืบสานวัฒนธรรม

4. คุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของคนชนบทที่นำผักพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์เป็นอาหาร ได้มีการสืบทอดในรูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น การให้ความเคารพต่อธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นเหมือนความศรัทธา ความคิด ความเชื่อของผู้คน เป็นการปลูกฝังการอนุรักษ์พืชผักให้คงอยู่ในท้องถิ่นตามสภาวะธรรมชาติ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการอนุรักษ์ปรากฏอยู่ในรูปของประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมซึ่งได้นำพืชผักต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่

4.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพืชผัก ข้อห้าม และข้อแนะนำในการบริโภค

ผักบางชนิดถูกห้ามบริโภคสำหรับคนบางกลุ่ม ในขณะเดียวกันก็ถูกแนะนำให้บริโภค พืชผักอีกชนิดหนึ่งแทน เช่น หลิงตังครรภ ห้าหมื่นประทาน บอน เพราะจะทำให้สายรกเปื้อน เป็นต้น หากพิจารณาถึงผลแล้วจะเกิดกับแม่ของเด็กโดยตรง เนื่องจากบอนหากปรุงไม่ถูกวิธีจะทำให้คันปากได้

4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผักพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม

ประเพณีที่พบเห็นโดยทั่วไป คือประเพณีสงกรานต์ ที่นิยมนำส้มป่อยมาใส่ในน้ำ เพื่อใช้สรงน้ำพระพุทธรูป และใช้รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อขอพร และขมาลาโทษ อีกทั้งเชื่อว่าส้มป่อยจะช่วยปลดปล่อยสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้ออกไป

4.3 พืชผักช่วยทำนาย

คำทำนายที่เกิดจากการสังเกตของคนในอดีต เช่น ปีไหนมะม่วงตก ลมพายุจะใหญ่ คำทำนายนี้มาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน จากการสังเกตมานาน

4.4 พืชผักกับสำนวนโวหาร

อิทธิพลของผักพื้นบ้านส่งผลต่อสำนวนโวหารของคนไทย เช่น เจ้าชู้เหมือนหญ้าเจ้าชู้ หญ้าเจ้าชู้เป็นภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง “หญ้าเจ้าชู้” ลักษณะของหญ้าเจ้าชู้ เมื่อมีคนหรือกลุ่มคนเดินผ่าน จะติดตามกระโปรงหรือกางเกงของกลุ่มคนเหล่านั้นไปด้วย เปรียบเหมือนผู้ชายเจ้าชู้ที่มีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับผู้หญิงหลายคนในเวลาเดียวกัน จึงเกิดเป็นสำนวนภาษาเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้ชายดังกล่าว สุจิตต์ จันทร์จิตตะการ. (2538)

จะเห็นว่าบทบาทของผักพื้นบ้านบางชนิดก็ยังมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละพื้นที่ ความสำคัญของผักพื้นบ้านนับเป็นมรดกตกทอดของบรรพชน เป็นผลึกแห่งการสังเกต จดจำ และนำมาใช้ที่มีคุณค่า ไม่เพียงแต่สุขภาพอนามัย แต่ยังมีอิทธิพลถึงศาสนา พิธีกรรม และประเพณีท้องถิ่น

5. คุณค่าด้านระบบนิเวศ

ระบบนิเวศเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยทางกายภาพ และชีวภาพที่เหมาะสมกับสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดในระบบนิเวศนั้น สุมณฑา พรหมบุญ. (2544) ซึ่งความหลากหลายของระบบนิเวศนั้น เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยรวมถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม และความหลากหลายของชนิดพันธุ์ด้วย ทั้ง 3 องค์ประกอบถูกเชื่อมโยงกันไว้โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตในทุกระดับ นับตั้งแต่ความหลากหลายทางพันธุกรรมที่มีอยู่ในธรรมชาติ ตลอดจนความหลากหลายของชนิดในแต่ละพื้นที่ จัดว่าเป็นหน่วยวิวัฒนาการ และมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นระบบ จนเกิดเป็นความหลากหลายทางนิเวศวิทยาที่มีอยู่มาภายในชุมชนซึ่งมีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบใหญ่เรียกว่า ชีวมณฑล วิสุทธิ ไบไม้. (2542)

กลุ่มงานวิเคราะห์อาหารและโภชนาการ. (2544) อธิบายถึงความหมายของระบบนิเวศ ซึ่งมีอยู่ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. ความหลากหลายของถิ่นตามธรรมชาติ แต่ละถิ่นกำเนิดจะมีสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่แตกต่างกันไป เช่น ในถ้ำมีค้างคาว เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วพื้นที่ใดมีถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติหลากหลายพื้นที่นั้น จะมีชนิดของสิ่งมีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามไปด้วย

2. ความหลากหลายของการทดแทนในป่านั้น มีการทดแทนสังคมพืช กล่าวคือเมื่อป่าถูก

ทำลายจะโดยวิธีใดก็ตาม พื้นที่ที่จะเกิดเป็นที่โล่ง ต่อมาจะมีพืชเบิกนำ เช่น หญ้าคา และเมื่อทิ้งไว้โดยไม่รบกวนจะมีไม้เนื้ออ่อนโตเร็ว เช่น กระทุ่ม น้ำ ปอหูก้าง เกิดขึ้น และป่าดั้งเดิมจะกลับมาอีกครั้ง

3. ความหลากหลายของภูมิประเทศ ในท้องที่บางแห่ง มีถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติมากมาย เช่น ลำน้ำ บึง หาดทราย หุบเขา ภูเขา ลานหิน เป็นต้น และมีสังคมพืชในหลาย ๆ ยุคของการทดแทน มีทุ่งหญ้าป่าโปร่ง และป่าดิบ ที่เช่นนี้จะมีสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้น หรืออาศัยอยู่แตกต่างกันมากมาย

มนุษย์ได้รับผลประโยชน์จากคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของชุมชนท้องถิ่น ที่ได้สั่งสม และสืบทอดกันมายาวนานในรูปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสุทธิ ไข่มุก (2542) กลุ่มคนในชุมชนดั้งเดิมได้เรียนรู้และลอกเลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์ในท้องถิ่น และพัฒนาขึ้นมาเป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและจิตวิญญาณที่กลมกลืนกับธรรมชาติโดยรอบจนเกิดเป็นวัฒนธรรมประจำถิ่นที่มีอยู่มากมาย เช่น วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมอีสาน วัฒนธรรมปักษ์ใต้ เป็นต้น วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของแต่ละชุมชน อาจพัฒนาขึ้นได้โดยการรับเอาเทคโนโลยีภายนอกมาบูรณาการ หรือดัดแปลงเพราะเทคโนโลยีมาดบัง หรืออาจตกทอดสละสลวยจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรืออาจถูกทอดทิ้ง เนื่องจากชุมชนที่ไม่เห็นความสำคัญ หรือไม่เหมาะสมกับกาลเวลา และสถานที่ ทำให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นพลวัต และเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่า เพราะผ่านการทดสอบแบบลองผิดลองถูกมาเป็นเวลาช้านาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับนิเวศ ชนิด และพันธุกรรม ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่แล้วคนในชนบทจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ผักพื้นบ้านเป็นพืชที่ช่วยบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะพบได้ในป่าเขตร้อน เช่นประเทศไทย คุณค่าของผักพื้นบ้านต่อระบบนิเวศของไทยนั้นสามารถบ่งบอกได้ถึงบริเวณที่พบผักพื้นบ้าน ว่ามีลักษณะภูมิประเทศแบบใด และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ในระบบนิเวศนั้น ๆ มากมายเพียงใด นอกจากนี้ยังช่วยบ่งบอกถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนได้รับการสืบทอดผ่านผักพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน การส่งเสริมการบริโภคผักพื้นบ้าน จึงทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยสืบทอดมรดกวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรไม่ให้สูญหาย

จากการศึกษาแนวคิดสำคัญด้านคุณค่าของพืชอาหาร สามารถสรุปได้ว่าคุณค่าของพืชอาหารแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1. คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย เป็นการนำพืชอาหารมาใช้ประโยชน์ด้านการห่อขนม การมัด การรัด การร้อย การมุงหลังคา นำมาเป็นของใช้อื่น ๆ เช่น กระบุง ตะกร้า ออมสิน ภาชนะจับสัตว์น้ำ เป็นต้น นำมาใช้สระผม บำรุงผม ทำสีย้อมอาหาร นำมาเป็นอาหารสัตว์

เพื่อใช้เลี้ยงสุกร โค กระบือ นำมาใช้จับแมลงที่รบกวนพืชผัก เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้หอม 2. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ เป็นการนำพืชอาหารมาผลิตเชิงพาณิชย์ซึ่งเป็นการผลิตที่ต้องลงทุนสูงในการหาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่นแรงงาน เครื่องจักรกล เครื่องพ่นยา เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น เพื่อให้ผลผลิตที่ได้สวยงาม และได้ราคาดีตามที่ตลาดได้ตั้งมาตรฐานไว้ 3. คุณค่าทางโภชนาการ พืชอาหารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มีคุณค่าทางสารอาหารมากมาย เช่น แร่ธาตุ วิตามินต่าง ๆ ให้พลังงาน เกิดการเผาผลาญพลังงาน ช่วยรักษาความสมดุลของร่างกาย ทำให้ร่างกายทำงานได้ตามปกติ 4.คุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม พืชอาหาร มีคุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น มีอิทธิพลด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อด้านการทำนาย เป็นที่มาของสำนวนโวหารต่าง ๆ 5. คุณค่าด้านระบบนิเวศ พืชผัก เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ อันที่อยู่ของพืชอาหารมาจากความหลากหลายทางระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นความหลากหลายของท้องถิ่นต่าง ๆทางธรรมชาติ ความหลากหลายของการทดแทน เช่น เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะมีพืชอื่น ๆเจริญเติบโตแทนที่ และกลายเป็นป่าในอนาคต.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยเกี่ยวกับผักพื้นบ้านในหลายประเด็นด้วยกัน งานวิจัยที่ตรวจสอบพบในประเทศไทยส่วนมากมุ่งเน้นไปในด้านของการนำผักพื้นบ้านมาวิเคราะห์หาคุณค่าทางโภชนาการ และการศึกษาในประเด็นการใช้ประโยชน์จากผักพื้นบ้านมักจะศึกษาควบคู่ไปกับประเด็นคุณค่าด้านสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งในการนำมาบริโภคเป็นอาหาร ยารักษาโรค และเครื่องใช้ไม้สอย งานวิจัยบางชิ้นยังศึกษาเชื่อมโยงไปถึงการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้าน มีดังนี้

งานวิจัยของ ประภาพรณ ก่ำพู (2545) และงานวิจัยของเสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี (2549)กล่าวถึงการประเมินคุณค่าของป่าไม้ทั้งทางตรง และทางอ้อม ได้ใช้วิธีการประเมินแบบราคาตลาด (marker price value) ในการประเมินมูลค่าป่ากราดในจังหวัดสงขลา และป่าชุมชนเขาหัวช้าง ในจังหวัดพัทลุง โดยใช้วิธีการสอบถามปริมาณการเก็บหาของป่ามาใช้ในแต่ละครัวเรือน จากนั้นจึงคำนวณหามูลค่าผลผลิตในรูปของของป่า โดยใช้วิธีราคาตลาดของของป่าคูณด้วยปริมาณของของป่าที่เก็บได้ในแต่ละชนิด สอดคล้องกับงานวิจัยของฉลวยรัตน์ ภูมิ (2549) ซึ่งมีการประเมินมูลค่าการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนชาผักหนาม ในเขตภาคอีสาน ซึ่งพบว่ามีวิธีการประเมินแบบราคาตลาดเช่นเดียวกัน แต่พบจำนวนของป่าน้อยกว่าในเขตป่าภาคใต้

งานวิจัยของอริญญา คงแก้ว ศึกษาปริมาณของวิตามินซีในผักพื้นบ้าน ศึกษาในปริมาณ 100 กรัม ของผักหวานป่า ผักปราง เล็บครุฑ ตาลเสี้ยน ยอดเพกา ผักเนียง ผักแว่น ผักหนาม ชะพลู และ มะแว้ง ด้วยวิธีวิธีเปิด สเปกโตรโฟโตเมตริ ผลการศึกษาพบว่า ผักหวานป่ามีปริมาณของวิตามินซี มากที่สุดเท่ากับ 130.28 มิลลิกรัม

งานวิจัยของลดาชาติ แต่พงษ์โสรัถ และคณะ (2544) ศึกษาฤทธิ์การต่อต้านอนุมูลอิสระด้วย ตัวละลาย 3 ชนิด ในใบกระโดน ผักชีเหล็ก ผักแขยง ผักขม ผักคราด ผักบุ้งไทย ใบมะระจีนก พบว่า ผักดังกล่าวมีปริมาณสารต่อต้านอนุมูลอิสระสูงที่สามารถส่งเสริมสุขภาพของผู้บริโภคได้โดยไม่ทำให้เกิดผลข้างเคียงแต่อย่างใด

งานวิจัยของนงนรรคณ์ สุทร (2545) ศึกษาวิจัยเรื่องปริมาณธาตุสังกะสี ทองแดงในผัก พื้นบ้าน เป็นการวิเคราะห์ผักพื้นบ้านประเภท ชงโค ผักเชียงดา ผักจี๋หูด ผักปลั่ง ผักชะอม ผักโคม ยอดฟักทอง สะแล มะระจีนก ผลการศึกษา พบว่า ผักชงโค เป็นผักที่มีสังกะสี และทองแดงมากที่สุด คือ 791.94 ไมโครกรัมต่อ 100 กรัมสด

งานวิจัยของสุจิต จันทรจิตตะการ (2538) ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้านของ ชาวอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล โดยใช้การสัมภาษณ์ชาวบ้านในด้านการนำผักพื้นบ้านมา บริโภคเป็นอาหาร และยารักษาโรค และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของผักพื้นบ้านกับอิทธิพลการใช้ ประโยชน์จากผักพื้นบ้านซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านนิยมนำผัก พื้นบ้านมาบริโภคเป็นอาหาร และยารักษาโรค โดยการนำส่วนต่าง ๆ ของผักพื้นบ้านมาผ่าน กรรมวิธีของการยำ ผัด ต้ม ทอด ตำ บด คอง มวนเพื่อสูบ หยอด และเคี้ยวฟัน การใช้ประโยชน์ เหล่านี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ 1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาท้องถิ่น 2) วัฒนธรรม ด้านความเชื่อ ข้อห้ามในการเลือกรับประทานผักพื้นบ้าน 3) วัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจที่ช่วย ประหยัดค่าใช้จ่ายจากการบริโภคผักพื้นบ้าน 4) วัฒนธรรมด้านสังคม ช่วยให้ชาวบ้านมี ความสัมพันธ์อันดีอันเกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากกลุ่มผู้สูงอายุไป ยังกลุ่มคนรุ่นใหม่

งานวิจัยของพนิตนาฏ ลักณาโฆษิต (2538) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ผักพื้นบ้าน ของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีพื้นที่ศึกษาครอบคลุม 5 อำเภอ โดยใช้วิธีเชิงปฏิบัติการเพื่อ สืบหาข้อมูลร่วมกับตัวแทนที่มีประสบการณ์ในการใช้ผักพื้นบ้าน โดยการบันทึกภาพตัวอย่างของ ผักพื้นบ้านในพื้นที่ศึกษา พร้อมกับรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และเอกสารวิชาการเพิ่มเติม ผล การศึกษา พบว่า ผักพื้นบ้านที่ใช้รับประทานเป็นผักสด ลวก และคอง มีจำนวน 42 ชนิด พบพืชผักที่ ใช้ปรุงอาหารโดยการต้ม แกง และผัด จำนวน 38 ชนิด พืชผักที่ใช้ปรุงอาหารมีจำนวน 23 ชนิด

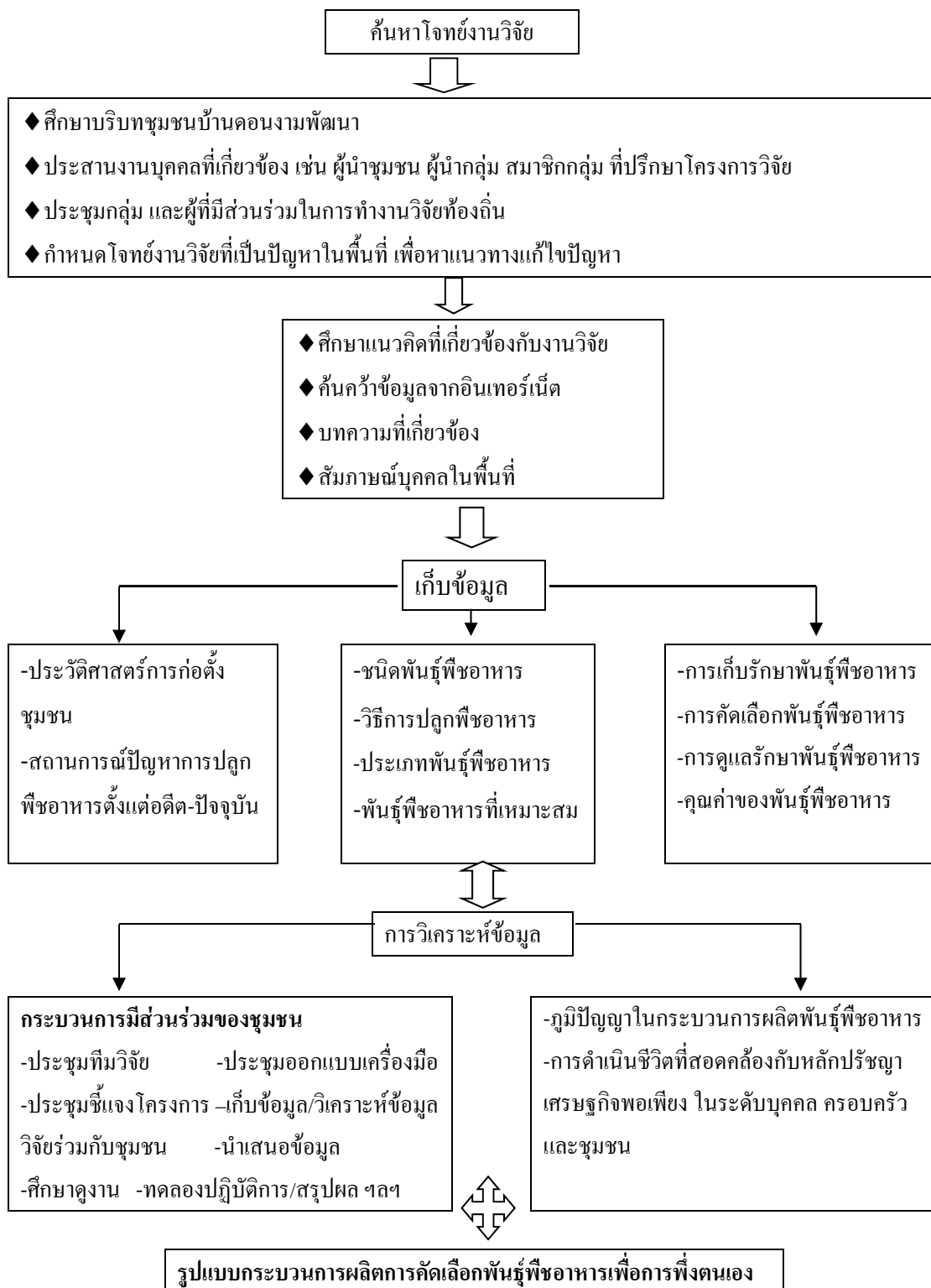
งานวิจัยของปิยะห์ แมงสาโม (2547) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์จากผักพื้นบ้านในการเป็น

อาหาร และยารักษาโรคของชาวบ้าน อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส โดยการรวบรวมเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับชนิดผักพื้นบ้านที่ชาวบ้านนิยมใช้ประโยชน์ และสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้ผักพื้นบ้านเป็นอาหาร และยารักษาโรคในเขตพื้นที่ 6 ตำบล ผลการศึกษามีการแบ่งพื้นที่นำมาใช้ประโยชน์ตามลักษณะพฤกษศาสตร์คือ พืชยืนต้น พืชล้มลุก พืชไม้เลื้อย พบว่ามีการนำมาบริโภคเป็นอาหารโดยการรับประทานเป็นผักสด ผักจิ้ม ประุงเป็นอาหารพื้นบ้านหลายชนิด เช่น แกงกะทิพื้นบ้าน ข้าวยา เป็นต้น

งานวิจัยของวิไลลักษณ์ ชูมนาเสียว (2547) ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนภาคอีสานกับการใช้ประโยชน์ผักพื้นบ้านของชุมชนนาแก ตำบลนาหนอง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดชัยภูมิ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่าชาวบ้านนำผักพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ทั้งการบริโภคเป็นอาหาร และยารักษาโรค การทำอาหารนิยมนำมาแกง ปิ้งย่าง ทอด ผัด ต้ม แกง และรับประทานคู่กับน้ำพริก นอกจากนี้ยังนิยมนำไปหมกกับเนื้อสัตว์ต่าง ๆ สำหรับการนำมาเป็นยารักษาโรคนั้นเป็นที่นิยมของผู้สูงอายุ นำผักพื้นบ้าน เช่น จิง คิ้ว มาบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นมากกว่าการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้าน เช่น ความเชื่อของกลุ่มคนที่มีคาถาอาคมมักจะมีข้อปฏิบัติ ข้อห้ามเกี่ยวกับการรับประทานผักบางชนิด ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามข้อปฏิบัติของหญิงตั้งครรภ์ งานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่ามีการอนุรักษ์แบบพื้นบ้าน โดยการรับประทานผักพื้นบ้านเฉพาะช่วงที่ให้ผลผลิตมากเท่านั้น และได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อฟื้นฟูพันธุ์ผักพื้นบ้านท้องถิ่น ได้กำหนดไม้ ก้อย โดยรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกผักพื้นบ้านไว้เป็นพืชสวนครัว นอกจากนี้ยังเสนอแนะให้ผู้นำชุมชน และหน่วยงานของรัฐร่วมกันพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมให้มากขึ้น

สรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีประเด็นการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน เป็นการศึกษาถึงลักษณะการใช้ประโยชน์จากผักพื้นบ้าน ซึ่งพบว่าการนำมาใช้ประโยชน์ทั้งบริโภคเป็นอาหาร และยารักษาโรค ทั้งในส่วนของคุณภาพ ดอก ผล ลำต้น และราก ในการนำมาบริโภคเป็นอาหารนั้นจะนำมารับประทานเป็นผักสด และปรุงอาหาร เช่น แกง ยำ ผัด ทอด เป็นต้น การนำมาใช้ในการรักษาโรค เช่น แก้อาการท้องอืด แก้ผื่นคันตามร่างกาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนจนกลายเป็นวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้านประกอบด้วย 1. ด้านภาษาซึ่งมีการตั้งชื่อท้องถิ่นของผักพื้นบ้านบางชนิด 2. สำนวนเปรียบเทียบกับสิ่งที่รู้จักกันเฉพาะในท้องถิ่นตน 3. ความเชื่อ ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อต่อพืชชนิดนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไปในอนาคต

กรอบแนวคิดงานวิจัย

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

บทที่ 3

รายงานผลการดำเนินงานกิจกรรม

โครงการศึกษากระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัด
บุรีรัมย์ เน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research)
เพื่อนำมาวิเคราะห์กระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา
นำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
5. ระยะเวลาในการวิจัย
6. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การนำเสนอข้อมูล

ประชากร และ กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) ประกอบด้วยประชากร และกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. ประชากรในการศึกษามีทั้งหมด 150 คน ประกอบด้วย
 - 1.1 กลุ่มผักปลอดสารพิษจำนวน 33 คน
 - 1.2 กลุ่มปศุสัตว์กักตุนเมล็ดชีวภาพ 20 คน
 - 1.3 กลุ่มหมูหลุม จำนวน 10 คน
 - 1.4 กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว 20 คน
 - 1.5 กลุ่มเกษตรกรทั่วไป 60 คน

1.6	กลุ่มบุคคลภายนอก ได้แก่	
1.7	เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง, หน่วยงานภาครัฐ	7 คน
2.	กลุ่มเป้าหมาย ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากร แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้	
2.1	ผู้ผลิตและคณะกรรมการกลุ่มผักปลอดสารพิษ	15 คน
2.2	ผู้ผลิตปุ๋ยหมักกักตุนเมล็ดชีวภาพ	10 คน
2.3	กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุม	5 คน
2.4	กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว	15 คน
2.5	กลุ่มเกษตรทั่วไป	10 คน
2.6	เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ	5 คน
	รวมกลุ่มเป้าหมาย	60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1. เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2. เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทของชุมชน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ และสภาพปัญหาการปลูกพืช

อาหารตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

2. ใช้แบบสำรวจข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหาร ประกอบด้วย

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ผลิตพันธุ์พืชอาหาร

ตอนที่ 2. ข้อมูลสำรวจพันธุ์พืชอาหารในชุมชน

3. ใช้แบบบันทึกการเจริญเติบโตของพันธุ์พืชอาหาร ประกอบด้วย

3.1 ชนิดของพันธุ์พืชอาหาร

3.2 ประเภทของพันธุ์พืชอาหาร

3.3 ระยะเวลาการเจริญเติบโต

4. ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน พัฒนาการการก่อตั้งชุมชน สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน สภาพทางชีวภาพ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อ โครงสร้างอำนาจในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกพืชอาหาร การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหาร วิธีการดูแลพืชอาหารในชุมชน สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับพันธุ์พืชอาหารตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน เป็นต้น

5. ใช้เวทีสนทนากลุ่ม (Focus group interview) ร่วมกับทีมงานวิจัย สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ สมาชิกกลุ่มเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกพืชผักพื้นบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานราชการในพื้นที่ สมาชิกเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่ศึกษา และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

6. ใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference : FSC) ทีมวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล จัดเวทีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดทำแผนปฏิบัติการการปลูกพืชอาหารในชุมชน โดยเน้นการปลูกพืชผักพื้นบ้านที่เป็นพืชอาหารที่ปู้ย่ายาตายได้มอบไว้ให้เป็นมรดก และแนวทางการพึ่งตนเองด้านอื่น ๆ ให้ครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิต ขั้นตอน วิธีการ การแจกเพื่อนบ้าน การจำหน่ายกรณีที่ผลิตพืชอาหารจำนวนมาก และวางแผนการทำงานร่วมกันในอนาคต รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต แนวทางการแก้ไขปัญหา การวางแผนรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น การวางแผนการทำงานในอนาคตของหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดทำแผนที่ด้านทรัพยากรของชุมชน

7. การสังเกต และจดบันทึกการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับกระบวนการกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาจากเวทีอภิปรายกลุ่ม และนำมาแยกแยะข้อมูล นำไปวิเคราะห์ และสังเคราะห์ในลำดับต่อไป

พื้นที่การศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) หมู่บ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอมะนังจังหวัดน่าน พื้นที่การศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหมู่บ้านที่มีความพยายามในการพึ่งตนเองในหลาย ๆ ด้าน

โดยเฉพาะการพึ่งตนเองด้านพืชอาหาร โดยเน้นพืชผักพื้นบ้าน เพราะพืชผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ไม่ต้องซื้อหา เป็นมรดกที่ปู่ย่าตายายมอบไว้ให้ และสามารถดูแลรักษาง่าย ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสารเคมี อีกทั้งพืชผักพื้นบ้านยังเป็นยารักษาโรคได้ด้วย ปลอดภัยต่อสุขภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้มีอายุที่ยืนยาว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืชอาหารพื้นบ้าน เป็นความสนใจของสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก และเป็นความสนใจที่ต้องการแสวงหาคำตอบที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มเจอสภาพปัญหาเมล็ดพันธุ์บางชนิดถูกตัดต่อพันธุกรรม (Genetically Modified Organisms) หรือจีเอ็มโอ และปัญหาด้านอื่น ๆ จึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัย เพื่อสามารถหาคำถามงานวิจัย และสามารถนำผลการศึกษาไปแก้ไขปัญหาในชุมชนได้จริง

การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ มีขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกพืชอาหารพื้นบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านอาหาร
2. การเก็บรวบรวมเอกสารมือสองที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชอาหาร ที่เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่ม เป็นข้อมูลการจดบันทึกเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของพืชอาหาร การจดบันทึกเกี่ยวกับวันเดือน ปีในการเก็บเมล็ดพันธุ์ และข้อมูลเกี่ยวกับการหมดอายุของเมล็ดพันธุ์ชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
3. การประชุมกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยวิธีการนำข้อมูลที่มีอยู่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ การประชุมกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ เน้นการนำปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนนำมาวิเคราะห์เพิ่มร่วมกับข้อมูลที่มีอยู่ในมือ และพยายามแตกประเด็นคำถามที่มาจากโจทย์งานวิจัย เป็นประเด็นคำถามหลัก และคำถามย่อย และให้มีคำถามให้มากที่สุด และครอบคลุม เพื่อสามารถค้นหาและตอบโจทย์งานวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

4. นำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลทั้งหมด คำถามหลัก และคำถามย่อยไปปรึกษาที่ปรึกษา

โครงการวิจัย ซึ่งเป็นลูกหลานของคนในหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย หลังจากนั้น ที่ปรึกษาได้ศึกษาเอกสาร ข้อมูล และเข้าร่วมกระบวนการกลุ่มของชาวบ้าน และใช้วิธีการให้ สมาชิกกลุ่มออกมาเขียนสิ่งที่ต้องการอยากรู้ สิ่งที่ต้องการอยากให้เป็น สิ่งที่ต้องการอยากจะทำ ปัญหา ที่ปรึกษาใช้วิธีการแบบชาวบ้าน ใช้วิธีการง่าย ๆ ที่ไม่ซับซ้อนในการตั้งคำถาม และเน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกทุกคนได้พูด ได้เขียน ได้วิเคราะห์ร่วมกัน และเป็นเวทีที่ สร้างความประทับใจในการทำงานวิจัยท้องถิ่น เพราะทุกคนได้แสดงความรู้ ความสามารถ และเน้น การแก้ไขปัญหาหารือ ซึ่งแตกต่างจากการประชุมทั่วไป

ที่ปรึกษานำข้อมูลที่ได้จากเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยนำข้อมูลที่เกิดจากการ วิเคราะห์ร่วมกันของสมาชิกมาเขียนเป็นแผนผังความคิด และแยกแยะข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ออกเป็นสัดส่วน และแยกประเด็นคำถาม จัดเป็นหมวดหมู่ หลังจากนั้น ให้สมาชิกทุกคนได้ ทบทวนโจทย์คำถามของงานวิจัย และให้สมาชิกกลุ่มวิจัยได้เรียนรู้วิธีการแยกแยะข้อมูล เพื่อนำมา สร้างเป็นเครื่องมือวิจัย

5. เวทีเรียนรู้การสร้างเครื่องมือวิจัย โดยให้สมาชิกกลุ่มได้ศึกษาเรียนรู้เครื่องมือวิจัย

ทั้งหมด เป็นเวทีการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวิจัย และที่ปรึกษาได้แนะนำให้สมาชิก กลุ่มวิจัยลองสร้างเครื่องมือวิจัยด้วยตนเอง โดยนำความรู้ที่ได้จากข้อมูลมือสอง ข้อมูลในการ วิเคราะห์ที่ผ่านมา ลองประมวลความรู้ทั้งหมดที่ได้ ประกอบกับการเรียนรู้ในการสร้างเครื่องมือวิจัย ทุกชนิดที่ได้เรียนรู้ มาสร้างเครื่องมือวิจัยอย่างง่าย โดยมอบหมายให้ทุกคนไปสร้างเครื่องมือ และ ช่วยกันร่างเป็นข้อมูลคร่าว ๆ

6. ที่ปรึกษานำเครื่องมือที่ผ่านการร่างของสมาชิกวิจัยทุกคนนำมาปรับปรุง แก้ไข ให้ สอดคล้องกับข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และพัฒนาปรับปรุงสำนวน ถ้อยคำ เนื้อหา ให้สมบูรณ์

7. นำเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นไปใช้จริงในพื้นที่ โดยทีมงานวิจัย

8. ตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา การตรวจสอบ 3 เสา ด้านแหล่งข้อมูล (Datatriangulation)

การตรวจสอบข้อมูลจากเจ้าของข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรง (Validity) และน่าเชื่อถือมากขึ้น (Reliability) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งเวลา โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และสัมภาษณ์กลุ่มคนที่ศึกษาในพื้นที่ที่ได้รับข้อมูลต่างเวลากัน มาตรวจสอบและเปรียบเทียบผลว่าข้อมูลแต่ละส่วนที่ได้ศึกษามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. แหล่งสถานที่ โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต และสัมภาษณ์กลุ่มคนที่ศึกษาต่างพื้นที่ อาจจะเป็นพื้นที่ในหมู่บ้านเดียวกันแต่ต่างสถานที่ มาตรวจสอบและเปรียบเทียบผลว่าข้อมูลแต่ละส่วนที่ได้รับมา มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หากข้อมูลที่ได้รับมามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้รับมามีความถูกต้อง และน่าเชื่อถือ
3. แหล่งบุคคล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต และสัมภาษณ์กลุ่มคนที่ศึกษาในพื้นที่ โดยใช้ประเด็นคำถามเดียวกัน แต่คนที่ตอบคำถามไม่ซ้ำกัน มาตรวจสอบและเปรียบเทียบผลของข้อมูลว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หากคำตอบของข้อมูลมีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้รับมามีความน่าเชื่อถือ

ระยะเวลาในการวิจัย

มีนาคม 2554-กุมภาพันธ์ 2555

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอน และวิธีการ ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ

1.1 การเตรียมทีมวิจัย

- จัดประชุมทีมวิจัย
- แบ่งบทบาทหน้าที่ วางแผนการทำงานร่วมกัน

1.2 การเตรียมชุมชน

- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์การศึกษากับชุมชนเป้าหมาย
- คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล
- วางแผนเก็บข้อมูลและปฏิบัติการ

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน จัดทำแผนที่ชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้

2.2 เก็บข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จัดทำแผนที่แปลงเกษตรชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- จัดทำแผนที่แปลงเกษตรชุมชน

2.3 ศึกษาข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- สนทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

2.4 ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- วงเสวนาจัดการศึกษา
- สนทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

2.5 ศึกษาความรู้รูปแบบกระบวนการผลิตและคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร เพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

- ศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง
- สัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้
- สันทนากลุ่มย่อย สรุปและรวบรวมข้อมูล

3. ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชุมสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลในระดับทีม
2. สรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย
3. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

4. ขั้นตอนการปฏิบัติการทดลอง

1. ประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อวางแผนปฏิบัติการทดลอง
2. ปฏิบัติการทำการทดลองกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน
3. ประชุมติดตามสรุปผลการทดลอง บันทึกข้อมูล

5. ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

1. เจ้าของแปลงประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทำแปลงทดลอง
2. ทีมวิจัยประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทำแปลงทดลองร่วมกับชุมชน

6. การสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานผลการศึกษา

1. จัดเวทีสรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา
2. จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาต่อสาธารณะ
3. จัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

การดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัย มีรายละเอียด และขั้นตอน ดังนี้

1. กิจกรรมประชุมทีมวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยและทีมที่ปรึกษาเกิดความเข้าใจในแผนการดำเนินงานโครงการ และวัตถุประสงค์การดำเนินงาน
2. เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน
3. เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัย และทีมที่ปรึกษาโครงการ

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 29 เมษายน 2554

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
2. ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 2 คน
3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ จำนวน 3 คน

รวมผู้เข้าร่วม 60 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ และสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. ทำหนังสือเชิญประชุม
3. ดำเนินการประชุมตามวัน เวลา สถานที่ที่กำหนด

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย เป้าหมายการดำเนินงาน
2. เกิดการวางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน
3. ทีมงานวิจัยเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานโครงการวิจัยร่วมกับที่ปรึกษาโครงการ
4. เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานด้านการเกษตร การเพาะเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการผลิตและการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง ในระยะเริ่มแรกทีมงานวิจัยยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวิจัย ท้องถิ่น คิดว่างานวิจัยเป็นเรื่องยาก และงานวิจัยน่าจะเหมาะสมกับกลุ่มนักศึกษา นักวิชาการ มากกว่าที่จะเป็นชาวบ้าน ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

แนวทางการแก้ไข้ปัญหา

ทีมงานวิจัยจัดประชุมกลุ่มย่อยหลังเลิกงาน ประมาณ 6 โมงเย็น ที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีที่ปรึกษาที่เป็นคนในพื้นที่เข้าร่วมประชุม เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจการทำงานวิจัยที่อยู่บนพื้นฐานของท้องถิ่น กระบวนการทำงานวิจัยแบบไทบ้าน ที่อาศัยการเก็บรวบรวมความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นระบบ และขั้นตอนการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ชาวบ้านสามารถทำได้ และบทบาทหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีการดำเนินการประชุมกลุ่มย่อยก่อนประชุมทีมงานวิจัย และเมื่อถึงเวลาที่ประชุมทีมงานวิจัย ทีมงานวิจัยสามารถเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มากขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับที่ปรึกษาโครงการ

2. กิจกรรมประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยกับชุมชนเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์การดำเนินงานโครงการวิจัย และเข้าใจบทบาทของทีมงานวิจัย
2. เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับชุมชน
3. เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดการทำงานร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและองค์กรชุมชนเป้าหมาย

ช่วงเวลาเพื่อดำเนินการ

วันที่ 8 พฤษภาคม 2554

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
 2. ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 2 คน
 3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ จำนวน 28 คน
 4. ผู้สนใจ จำนวน 20 คน
- รวมผู้เข้าประชุม 60 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักและองค์กรชาวบ้านในพื้นที่
2. ทำหนังสือเชิญประชุม
3. ดำเนินการประชุมตามวัน เวลา สถานที่ที่กำหนด

ผลที่ได้รับ

1. ชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์การดำเนินงานโครงการวิจัย และเข้าใจบทบาทของทีมงานวิจัยมากขึ้น และเมื่อดำเนินงานโครงการวิจัยสำเร็จตามเป้าหมายสิ่งที่ชุมชนจะได้รับ คือการแก้ไขปัญหาด้านกระบวนการผลิตและการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร และสามารถพึ่งตนเองได้
2. เกิดกิจกรรมการวางแผนการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับชุมชน และชุมชนให้ความร่วมมือในกระบวนการทำงานวิจัย
3. เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดการทำงานร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัยและองค์กรชุมชนเป้าหมาย

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การประชุมระดับหมู่บ้าน ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการ สภาพปัญหาในการประชุม คือ ช่วงเวลาที่กำหนดในการประชุม เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านมีงานที่วัด เป็นงานของเทศบาลที่ให้ผู้สูงอายุไปรับเงินเดือนของผู้สูงอายุ และบางคนก็ให้ญาติไปรับแทนเนื่องจากมีอายุมาก ไม่สะดวกในการเดินทาง และญาติหลายคนก็จะต้องเข้าร่วมประชุมร่วมกับโครงการวิจัย ทำให้กำหนดการคลาดเคลื่อน ไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ แต่ก็สามารถประชุมได้ และได้เนื้อหาการประชุมตามที่วางแผนไว้

แนวทางการแก้ไขปัญหา

ใช้วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องก่อน ในประเด็นงานที่ชาวบ้านสนใจ และเชื่อมโยงไปสู่งานวิจัย ข้อมูลทั่วไปที่ชาวบ้านแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในอนาคต และเมื่อชาวบ้านทยอยเข้าร่วมประชุมจนครบทั้งครอบครัวประชุม จึงได้มีการแนะนำเจ้าหน้าที่

โครงการ สกว. ที่ปรึกษาโครงการ ทีมงานวิจัย และผู้สนใจทั่วไป แล้วดำเนินการตามแผนงานและขั้นตอนต่อไป จนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการ

3. กิจกรรมประชุมออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัย
2. เพื่อฝึกทีมงานวิจัยให้สามารถรู้จักการใช้เครื่องมือในลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัย

ความรู้ของทีมงานวิจัย

3. เพื่อฝึกทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยแบบไปบ้าน
4. เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัย และทีมที่

ปรึกษาโครงการ

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ วันที่ 13 พฤษภาคม 2554

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
2. ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 2 คน
3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ จำนวน 5 คน

รวม 17 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ และสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. ทำหนังสือเชิญประชุม
3. ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามวัน เวลา สถานที่ที่กำหนด

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มปลูกผักเข้าใจวัตถุประสงค์ของการออกแบบการสร้างเครื่องมือวิจัย เหตุผล ความจำเป็นในการสร้างเครื่องมืองานวิจัย
2. ทีมงานวิจัยสามารถรู้จักการใช้เครื่องมือในลักษณะต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ใน

การเก็บข้อมูล

3. ทีมงานวิจัยได้ฝึกทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยแบบ ใตบ้าน
4. มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างทีมงานวิจัย และทีม

ที่ปรึกษาโครงการ

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมด้านการประชุมออกแบบเครื่องมือในงานวิจัย ทีมงานวิจัยเป็นชาวบ้านที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัย และเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้าน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมออกแบบเครื่องมือในการทำงานวิจัยใตบ้าน จำเป็นต้องมีการอบรมเชิงปฏิบัติการ และเน้นการทำงานจริงในพื้นที่ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนพูดคุยแบบธรรมชาติ นำข้อมูลที่เป็นวิชาการด้านเครื่องมืองานวิจัย ออกแบบให้สอดคล้องกับความเข้าใจของ

ชาวบ้าน ศัพท์ทางวิชาการบางอย่างจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน หรือการอธิบายพร้อมสาธิต และยกตัวอย่างงานในพื้นที่เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด จากสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมด้านการออกแบบเครื่องมือในงานวิจัย คือ

1. ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องยาก และยังไม่มีความเชื่อมั่นตนเอง คิดว่าการทำเครื่องมืองานวิจัยเป็นเรื่องของนักศึกษาและนักวิชาการ
2. ทีมงานวิจัยยังด้อยทักษะในการเขียน และกระบวนการเขียนที่ต้องเรียบเรียงความคิด ความรู้ภายในต้องใช้เวลาในการฝึก ซึ่งระยะเวลาสั้น ๆ ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการทำเครื่องมืองานวิจัยจึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้น ในกระบวนการวิจัยทั้งหมด

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- ทักษะการเขียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ทีมงานวิจัยควรมี เพราะการเขียนเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของชาวบ้านที่มีอยู่ให้เป็นระบบ ระเบียบ และเป็นการถ่ายทอดให้สาธารณะชนได้รับทราบ เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละคนให้ออกมาเป็นงานเขียน แนวทางการแก้ไขปัญหา คือควรมีเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันบ่อย ๆ ในช่วงเย็นหลังจากที่ชาวบ้านเสร็จสิ้นภารกิจ อาจจะมีการนัดคุยกันเรื่องงานวิจัยที่ทำ หรือประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วลองให้ทีมวิจัยออกมาเขียน โดยการมีส่วนร่วมจากทีมงานทุกคน เป็นลักษณะของแผนที่

ความคิด หรือลองเขียนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละคนในกระดาษ หรือเทคนิคอื่น ๆ แล้วที่ปรึกษา
ลองนำสิ่งที่เขียนไปจัดระบบให้ชาวบ้าน โดยแยกแยะออกเป็นประเด็นให้ชาวบ้านเห็น และ
เชื่อมโยงสู่งานวิจัย ว่าประเด็นที่ทีมงานวิจัยได้เขียนออกมาในรูปแบบต่าง ๆ นั้นอยู่ในขั้นตอนใด
ของงานวิจัย และความรู้ที่ทีมงานวิจัยและชาวบ้านคนอื่น ๆ นั้นมีจำนวนมาก แต่ละคนจะมี
ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน หากนำความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละคนกลั่นกรองออกมาเป็นการเขียน จะได้
ความรู้มากมายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนั้นเมื่อแต่ละคนมีการนำเอาความรู้ที่มีอยู่ออกมาเป็นงาน
เขียน และสามารถจัดระบบความรู้เหล่านั้นได้ ทีมงานวิจัยจะสามารถเป็นนักวิจัยได้อย่างสมภาคภูมิ
และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งสามารถเรียบเรียง
องค์ความรู้ที่มีอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ ได้ และความรู้ที่มีอยู่จะเป็นความรู้ที่ติดตัวทีมงานวิจัยตลอดไป

4. กิจกรรมเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์และพัฒนากการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

การจัดทำแผนที่ชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนประวัติศาสตร์
และพัฒนากการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชน
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลให้กับทีมงานวิจัย
3. เพื่อเสริมทักษะกระบวนการคิด การเขียน ให้แก่ทีมงานวิจัย

ช่วงเวลาเพื่อดำเนินการ

วันที่ 13-27 เดือนมิถุนายน 2554

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักและองค์กร
ชาวบ้านในพื้นที่

2. ประชุมทีมงานวิจัย แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน
3. ศึกษาเครื่องมืองานวิจัยแต่ละชิ้นพร้อมแบ่งชุดข้อมูลของเครื่องมืองานวิจัยให้กับทีมงานรับผิดชอบ

3. กำหนดระยะเวลาการเก็บข้อมูล กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กำหนดบทบาทคนทำงานเป็นทีม และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ของทีมที่ปรึกษาโครงการ
4. เก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์และพัฒนากิจการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนประวัติศาสตร์และพัฒนากิจการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชน
2. ทีมงานวิจัยมีทักษะการเก็บข้อมูลมากขึ้น
3. ทีมงานวิจัยมีทักษะกระบวนการคิด การเขียนเพิ่มมากขึ้น
4. ได้ข้อมูลบริบทชุมชนประวัติศาสตร์และพัฒนากิจการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชน

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลหลายครอบครัวไม่อยู่บ้าน คนแก่ที่แก่มากจะไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เพราะจำไม่ได้
2. ข้อมูลที่ได้มาไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ บางหัวข้อผู้ที่ให้ข้อมูลไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เช่น ระยะเวลาในการเจริญเติบโตของพืชอาหารบางชนิด

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ชาวบ้านผู้ที่ให้ข้อมูลที่ไม่อยู่บ้าน ทีมวิจัยจะเข้าไปหาข้อมูลวันถัดไป และหากผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นคนแก่มาก ก็จะถามเฉพาะที่พอจำได้ และบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มที่ทำขึ้น นำข้อมูลที่แต่ละชุดมาเก็บรวบรวมกันหลาย ๆ ฉบับ ข้อมูลชุดเดียวกันแต่ตอบคำถามหลายคนหลายครอบครัว ก็สามารถเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ได้

2. ข้อมูลที่ได้มาไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ใช้หลักการแก้ไขปัญหาลักษณะเดียวกันกับข้อแรก คือมีการเก็บข้อมูลหลายคน หลายครอบครัว ข้อมูลชุดเดียวกัน แต่ผู้ที่ให้ข้อมูลมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 50 คนในแต่ละชุด แม้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ในบางหัวข้อ ก็สามารถเติมเต็มข้อมูลได้จากการให้ข้อมูลของคนอื่น ๆ ในชุดคำถามเดียวกัน

5. เก็บข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จัดทำแผนที่แปลงเกษตรชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนประวัติศาสตร์ และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การจัดทำแผนที่ชุมชน
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลให้กับทีมงานวิจัย
3. เพื่อเสริมทักษะกระบวนการคิด การเขียน ให้แก่ทีมงานวิจัย

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 4 เดือนมิถุนายน 2554

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักและองค์กรชาวบ้านในพื้นที่
2. ประชุมทีมงานวิจัย แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรม
3. ศึกษาเครื่องมืองานวิจัยแต่ละชิ้นพร้อมแบ่งชุดข้อมูลของเครื่องมืองานวิจัยให้กับทีมงานรับผิดชอบ
4. กำหนดระยะเวลาการเก็บข้อมูล กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กำหนดบทบาทคนทำงานเป็นทีม และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ของทีมที่ปรึกษาโครงการ
5. เก็บรวบรวมข้อมูลความเป็นมา สถานการณ์ สภาพปัญหาในการเกษตรกรรม

6. เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลสถานการณ์ สภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
2. ทีมงานวิจัยมีทักษะการเก็บข้อมูลและทักษะการบันทึกข้อมูล
3. ทีมงานวิจัยมีทักษะกระบวนการคิด การเขียนเพิ่มมากขึ้น
4. ได้ข้อมูลสถานการณ์ สภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลหลายครอบครัวไม่อยู่บ้าน หรือบางครอบครัวอยู่เฉพาะคนแก่ และคนแก่ที่แก่มากจะไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เพราะจำไม่ได้
2. ทีมงานวิจัยบางคนยังด้อยทักษะการบันทึกข้อมูล ไม่สามารถเรียบเรียงข้อมูลที่ได้อาจจากการสัมภาษณ์ได้ ข้อมูลที่สำคัญบางอย่างไม่ครบถ้วน

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ชาวบ้านผู้ที่ให้ข้อมูลที่ไม่อยู่บ้าน ทีมวิจัยจะเข้าไปหาข้อมูลวันถัดไป และหาผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นคนแก่มาก ก็จะถามเฉพาะที่พอจำได้ และบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มที่ทำขึ้น นำข้อมูลที่แต่ละชุดมาเก็บรวบรวมกันหลาย ๆ ฉบับ ข้อมูลชุดเดียวกันแต่ตอบคำถามหลายคนหลายครอบครัว ก็สามารถเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ได้
2. การให้บทบาทของเด็กและเยาวชนที่เป็นลูกหลานของทีมงานวิจัยเข้าร่วมในการบันทึกข้อมูลที่ได้อาจจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ทำให้ทีมงานวิจัยได้รับความรู้ ประสบการณ์ร่วมกับเด็กและเยาวชนที่เป็นรุ่นลูกหลาน

6. กิจกรรมเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืช ผักดั้งเดิมและเมล็ดพันธุ์ปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืช ผักดั้งเดิมและ

เมล็ดพันธุ์ปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลให้กับทีมงานวิจัย

3. เพื่อเสริมทักษะกระบวนการคิด การเขียน ให้แก่ทีมงานวิจัย

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 10 เดือน มิถุนายน 2554

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักและองค์กรชาวบ้านในพื้นที่

2. ประชุมทีมงานวิจัย แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรม

3. ศึกษาเครื่องมืองานวิจัยแต่ละชิ้นพร้อมแบ่งชุดข้อมูลของเครื่องมืองานวิจัย

ให้กับทีมงานรับผิดชอบ

4. กำหนดระยะเวลาการเก็บข้อมูล กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กำหนดบทบาทคนทำงานเป็นทีม และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ของทีมที่ปรึกษาโครงการ

5. เก็บรวบรวมข้อมูลชนิดพันธุ์พืช ผักดั้งเดิมและเมล็ดพันธุ์ปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลชนิดพันธุ์พืช ผักดั้งเดิมและเมล็ดพันธุ์ปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

2. ทีมงานวิจัยมีทักษะการเก็บข้อมูลและทักษะการบันทึกข้อมูล

3. ทีมงานวิจัยมีทักษะกระบวนการคิด การเขียนเพิ่มมากขึ้น

4. ได้ข้อมูลชนิดพันธุ์พืช ผักดั้งเดิมและเมล็ดพันธุ์ปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลยังไม่มั่นใจชนิดพันธุ์พืชที่เหมาะสมในพื้นที่ตนเองบางชนิด เพราะบางครั้งปลูกแล้วได้ผล บางครั้งไม่ได้ผล ซึ่งอาจจะมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงสามารถบอกได้บางชนิดที่มั่นใจว่าปลูกแล้วได้ผล
2. ทีมงานวิจัยบางคนไม่ว่างในการเข้าร่วมเก็บข้อมูล เพราะติดภารกิจในครอบครัว

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ข้อมูลของพืชบางชนิดที่ยังไม่มั่นใจ ก็สามารถเขียนลงไปก่อนได้ จะใช้วิธีการประชุมเพื่อตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องอีกครั้งหลังจากได้ข้อมูลมาแล้ว การตรวจสอบข้อมูลโดยคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการปลูกพืช จะทำให้รู้ว่าพืชชนิดใดเหมาะสมที่จะปลูกในพื้นที่หรือไม่
2. ทีมงานวิจัยที่ไม่ว่างในการเข้าร่วมเก็บข้อมูล จะให้ลูกหลานที่ยังเป็นเด็กและเยาวชนเข้าร่วมเก็บข้อมูลแทน

7. กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลให้กับทีมงานวิจัย
3. เพื่อเสริมทักษะกระบวนการคิด การเขียน ให้แก่ทีมงานวิจัย

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 18-20 เดือน กรกฎาคม 2554

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักและองค์กรชาวบ้านในพื้นที่
2. ประชุมทีมงานวิจัย แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรม
3. ศึกษาเครื่องมืองานวิจัยพร้อมแบ่งชุดข้อมูลของเครื่องมืองานวิจัยให้กับทีมงานรับผิดชอบ
4. กำหนดระยะเวลาการเก็บข้อมูล กำหนดพื้นที่เป้าหมาย กำหนดบทบาทคนทำงานเป็นทีม และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ของทีมที่ปรึกษาโครงการ
5. เก็บรวบรวมข้อมูลด้านองค์ความรู้ รูปแบบการฟื้นฟู เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองอย่างเหมาะสม

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลด้านองค์ความรู้และรูปแบบการฟื้นฟู เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง
2. ทีมงานวิจัยมีทักษะการเก็บข้อมูลและทักษะการบันทึกข้อมูลเพิ่มขึ้น
3. ทีมงานวิจัยมีทักษะกระบวนการคิด การเขียนเพิ่มขึ้น
4. ได้ข้อมูลด้านองค์ความรู้และรูปแบบการฟื้นฟูเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ทีมงานวิจัยยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับความเหมาะสมในการเก็บเมล็ดพันธุ์ผัก เนื่องจากเคยชินกับระบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักแบบพื้นบ้านที่เคยทำมาตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน และคิดว่าการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่ผ่านมามีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ที่ไม่ต้องลงทุนมากยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนด้านความเหมาะสม ซึ่งทีมงานวิจัยในทีมเดียวกันยังต้องมีการพูดคุย

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านความเหมาะสมของเมล็ดพันธุ์ ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างด้านความคิด ในการเก็บข้อมูลประเด็นเดียวกัน

2. ทีมงานวิจัยบางคนมีข้อจำกัดด้านเวลาในการเก็บข้อมูล ไม่สามารถเข้าร่วมเก็บข้อมูลกับทีมงานได้ เพราะต้องรับผิดชอบกิจกรรมกลุ่ม คือการเลี้ยงหมูหลุม 3. ทีมงานวิจัยบางคนไม่ถนัดในด้านการเขียน เมื่อมีข้อมูลที่จะต้องเก็บบันทึก การสัมภาษณ์

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ความไม่เข้าใจตรงกันในด้าน ความเหมาะสม ด้านการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีการพูดคุยกันหลายครั้งเพื่อหาข้อสรุป และสามารถสรุปได้ว่าความเหมาะสมในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ก็ควรที่จะใช้รูปแบบดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต เพราะมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ระยะเวลา และงบประมาณ

2. ในด้านข้อจำกัดด้านเวลา ก็สามารถบริหารโดยทีมงานวิจัย โดยช่วยเหลือกัน ในทีมงานและข้อจำกัดด้านการเขียนสามารถให้ทีมงานวิจัยด้วยกันช่วยกันเขียน

8. กิจกรรมประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อวางแผนปฏิบัติการแปลงทดลอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประชุมวางแผนปฏิบัติการแปลงทดลอง
2. เพื่อออกแบบการทดลองเกี่ยวกับการปลูกพืชอาหารที่เหมาะสม

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 5 กรกฎาคม 2554

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
2. ที่ปรึกษา จำนวน 1 คน
3. สมาชิกกลุ่มปลูกผัก จำนวน 17 คน

รวม 28 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ

2. ประชุมทีมงานวิจัยและวางแผนปฏิบัติการแปลงทดลอง
3. แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรม

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์การทำงานด้านพืชอาหาร
2. เกิดแนวทางการปฏิบัติการด้านแปลงทดลองพืชอาหารที่เหมาะสมในพื้นที่
3. เกิดแผนการปฏิบัติการทดลองด้านพืชอาหารที่เหมาะสม พร้อมดำเนินการ

ทดลองตามวันเวลาที่กำหนด

9. ปฏิบัติการแปลงทดลองการฟื้นฟูและการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักเพื่อการพึ่งตนเอง อย่างยั่งยืนของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปฏิบัติการปลูกพืชอาหารที่เหมาะสมในแปลงทดลอง
2. เพื่อค้นหาความรู้เรื่องพืชอาหารที่เหมาะสมในพื้นที่ปฏิบัติการ

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 10 กรกฎาคม 2554 -15 กุมภาพันธ์ 2555

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

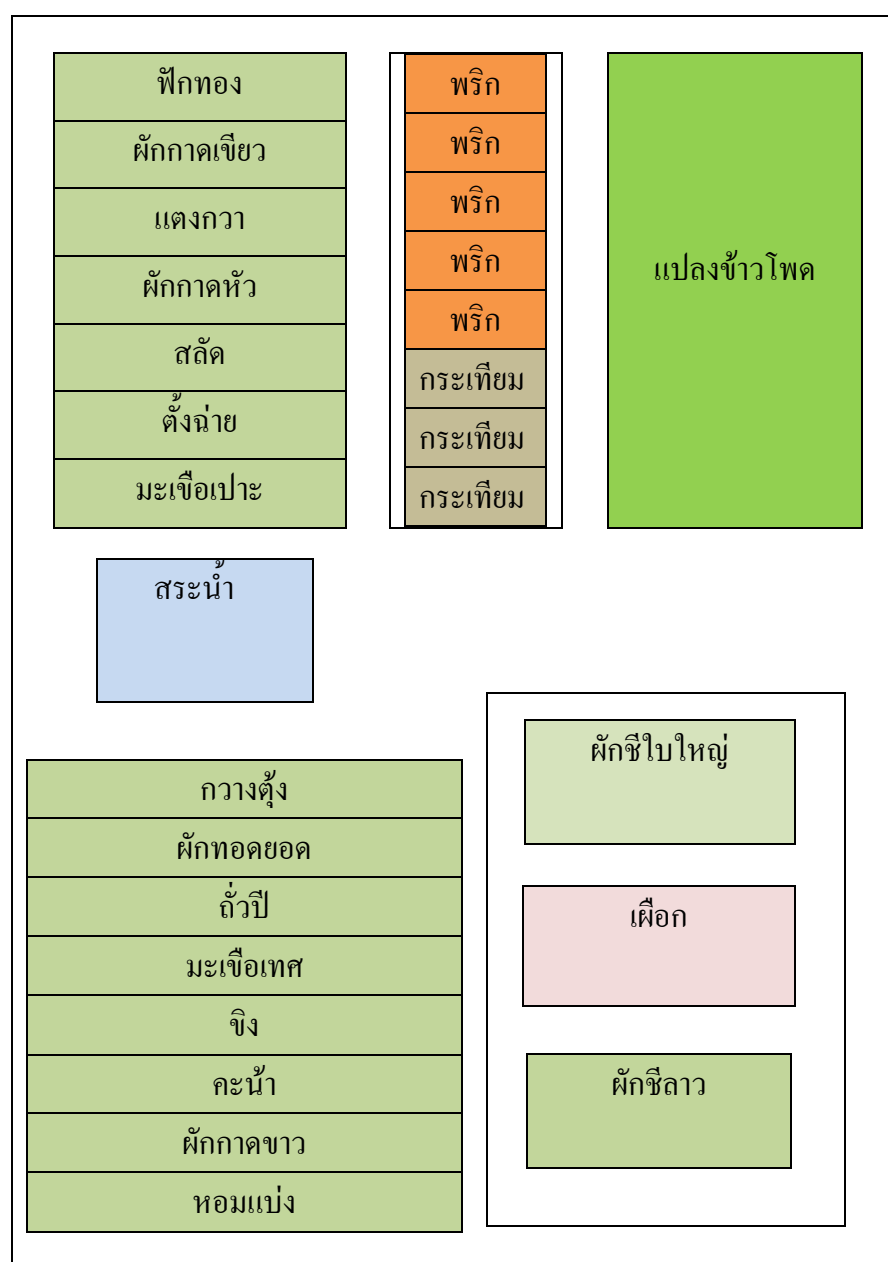
1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการ
2. ประชุมทีมงานวิจัยและวางแผนปฏิบัติการแปลงทดลอง
3. แบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินกิจกรรม 4. ดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์การทำงานด้านพืชอาหาร
2. เกิดแนวทางการปฏิบัติการด้านแปลงทดลองพืชอาหารที่เหมาะสม

3. เกิดแผนการปฏิบัติการทดลองด้านพืชอาหารที่เหมาะสม พร้อมดำเนินการทดลองตามวันเวลาที่กำหนดชนิดพันธุ์พืชอาหารที่มีการปฏิบัติการในแปลงทดลอง เริ่มดำเนินการเดือน กรกฎาคม 2554 โดยทีมงานวิจัย และแบ่งแปลงทดลองในการปลูกพืชอาหารจำนวน 2 แปลง ดังนี้

1. แปลงทดลองปลูกพืชอาหารแปลงแรก ปฏิบัติการเดือน กรกฎาคม 2554 ดังนี้
กว้าง 1 x 15 เมตร

สรุปผลการทดลองแปลงที่ 1 แปลงปลูกพืชอาหาร เพื่อทดลองการปลูกพืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา ในเนื้อที่ขนาดกว้าง 1 เมตร X 15 เมตร ชนิดของพืชอาหารที่ปลูก ได้แก่ ฟักทอง ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักกาดหัว สลัด ตั้งฉ่าย มะเขือเปาะ พริก กระเทียม ข้าวโพด กวางตุ้ง ผักทอดยอด ถั่วปี มะเขือเทศ จิง คะน้า ผักกาดขาว หอมแบ่ง ผักชีใบใหญ่ ผือก ผักชีลาว

เหตุผลที่ปลูกพืชอาหารในช่วงเดือนกรกฎาคม เพราะเป็นช่วงที่มีฝนตกชุก ซึ่งปี 2554 ฤดูฝนจะยาวนานกว่าทุกปีที่ผ่านมา จึงเหมาะในการปลูกพืชอาหาร ทำการปลูกพืชอาหารวันที่ 30 กรกฎาคม 2554-ตุลาคม 2554 และสามารถสรุปผลการทดลองได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงชนิดพันธุ์พืชอาหารที่ไม่สามารถเจริญเติบโตและชนิดพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในช่วงที่ฝนตกชุก มีดังนี้

ชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่ไม่สามารถเจริญเติบโต		ชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดี	
1	กระเทียม	1	มะเขือเปาะ
2	คะน้า	2	ผักทอดยอด
3	กวางตุ้ง	3	ถั่วปี
4	ผักกาดขาว	4	พริก
5	ผักชีใบใหญ่	5	ฟักทอง
6	ผักชีลาว	6	ผือก
7	หอมแบ่ง	7	จิง
8	มะเขือเทศ	8	ข้าวโพด
9	ผักกาดเขียว		
10	สลัด		
11	ผักกาดหัว		
12	แตงกวา		
13	ตั้งฉ่าย		

สรุปจากตาราง 2 ผลการทดลองปลูกพืชอาหารในช่วงที่มีฝนตกชุก พืชอาหารที่ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในช่วงที่ฝนตกชุกมีจำนวน 13 ชนิด ดังนี้ กระเทียม คะน้า กวางตุ้ง ผักกาดขาว

ผักชีใบใหญ่ ผักชีลาว หอมแบ่ง มะเขือเทศ ผักกาดเขียว สลัด ผักกาดหัว แดงกวา ตั้งนํ้าย ส่วนพืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในช่วงที่มีฝนตกชุกมีจำนวน 8 ชนิด ดังนี้ มะเขือเปาะ ผักทอดยอด ถั่วปีพริก พริกทอง ผือก ขิง ข้าวโพด

2. แปลงทดลองปลูกพืชอาหารแปลงที่ 2 ปฏิบัติการเดือนพฤศจิกายน 2554 ดังนี้

กว้าง 1 x 17 เมตร

สรุปผลการทดลองแปลงที่ 2 แปลงปลูกพืชอาหาร เพื่อทดลองการปลูกพืชอาหารในพื้นที่
บ้านดอนงามพัฒนา ในเนื้อที่ขนาดกว้าง 1 เมตร X 17 เมตร

แปลงทดลองแปลงที่ 2 เป็นการปลูกพืชอาหารในช่วงฤดูหนาว คือช่วงเดือนพฤศจิกายนปี 2554 เป็นต้นไปถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดี ในช่วงฤดูหนาว ได้แก่ แตงกวา คื่นช่าย กระเทียม ผักกาดขาว ผักชีใบใหญ่ ผักชีลาว ผักกาดเขียว ผักกาดหัว ตั้งฉ่าย กวางตุ้ง แดงไทยพื้นบ้าน หอมแบ่ง มะเขือเทศ บวบหอมยาวพื้นบ้าน บวบเหลี่ยม สลัด แดงโม ส่วน พืชอาหารประเภท ใผ่ม่าจู มะนาว กล้วย ใช้ระยะเวลาเจริญเติบจนกว่าพืชอาหารประเภทผัก และ อาศัยการดูแลที่ดี พืชอาหารที่เจริญเติบโตช้า และไม่ค่อยได้ผล ได้แก่ มะนาว เพราะสภาพดินอาจจะ ไม่เหมาะสม และพื้นที่ในการปลูกอาจแห้งเกินไป เป็นผลให้มะนาวที่ปลูกตายหลายต้น

พืชอาหารที่ปลูกในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2554 เป็นช่วงฤดูหนาว ซึ่งส่วนมากฤดูหนาวจะเป็นช่วงที่เหมาะสมในการปลูกพืชอาหารประเภทผัก ทีมวิจัยจึงดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 2 อีกครั้ง และสามารถสรุปผลการทดลองได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตช้าและชนิดพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในช่วงฤดูหนาว มีดังนี้

ชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตช้า		ชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดี	
1	ใผ่ม่าจู	1	กระเทียม
2	มะนาว	2	คื่นช่าย
3	กล้วย	3	ผักกาดขาว
		4	ผักชีใบใหญ่
		5	ผักชีลาว
		6	ผักกาดเขียว
		7	ผักกาดหัว
		8	แตงกวา
		9	ตั้งฉ่าย

สรุปจากตาราง 3 ชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตช้ามี 3 ชนิด ได้แก่ 1. ใผ่ม่าจู 2. มะนาว 3. กล้วย และชนิดพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในช่วงฤดูหนาว มี 9 ชนิด ดังนี้

1. กระเทียม 2. คื่นช่าย 3. ผักกาดขาว 4. ผักชีใบใหญ่ 5. ผักชีลาว 6. ผักกาดเขียว 7. ผักกาดหัว
8. แดงกวา 9. ตั้งฉ่าย

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. การดำเนินกิจกรรมปลูกพืชอาหารในแปลงทดลอง มีความจำเป็นขั้นต้น
ดำเนินการในช่วงเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงที่มีฝนตก ต่างจากปีอื่น ๆ ที่มีฝนในช่วงเดือน
พฤษภาคม-มิถุนายน ปี 2554 ฝนตกมากในช่วงเดือนกรกฎาคม จึงเหมาะที่จะดำเนินการปลูกพืช
อาหาร แต่พืชอาหารบางชนิดไม่สามารถที่จะเจริญเติบโตในช่วงที่มีฝนตกชุก แต่จะมีบางชนิดที่
สามารถเจริญเติบโตได้ดีในช่วงที่มีฝนตกชุก
2. สภาพพื้นที่ตกชุกในช่วงเดือนกรกฎาคม บางครั้งเป็นปัญหาต่อการทำงานของ
ทีมงานวิจัย เพราะต้องมีการจดบันทึกผลการเจริญเติบโตของพืชอาหารทุกชนิด และรายละเอียด
ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพืชอาหาร

แนวทางการแก้ไขปัญหา

วิธีการจดบันทึกจะมีช่วงเวลาที่จดบันทึก คือช่วงเย็นหลังเลิกงานประจำวันของทีมงานวิจัย ถ้าวันไหนที่ฝนตกก็จำเป็นต้องเข้าไปทำการจดบันทึกตามแผนงานที่วางไว้ และสังเกตการณ์เจริญเติบโตของพืชทุกชนิดในแปลงทดลอง ใช้วิธีการร่วม ใช้เลื่อยกันฝน และใช้ถุงพลาสติกหุ้มเอกสารการบันทึกผลการทดลอง

10. เวทีประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามผลการทดลองเชิงปฏิบัติการการปลูกพืชอาหารที่เหมาะสม
2. เพื่อค้นหาความรู้เรื่องพืชอาหารที่เหมาะสมในพื้นที่ปฏิบัติการ

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 22 สิงหาคม 2555

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน

2. ที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 2 คน

3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก จำนวน 28 คน

รวม 30 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. ทำหนังสือเชิญประชุม
3. ดำเนินการประชุมตามแผนงาน
4. สรุปผลการประชุม

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสานการณ์การปฏิบัติการด้านแปลงทดลองร่วมกับที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. ได้รับความรู้เรื่องพืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตในช่วงเดือนต่าง ๆ
3. เกิดกระบวนการคิดการวิเคราะห์ในทีมงานและผู้เข้าร่วมประชุม
4. ทีมงานวิจัยมีเทคนิคการสังเกต การจดบันทึกมากขึ้น

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. กิจกรรมประชุมติดตามสรุปผลการทดลอง บันทึกข้อมูล เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการล่าช้า เนื่องจากระยะเวลาในการทดลองนั้นยาวนานประมาณ 7-8 เดือน เนื่องจากพืชอาหารที่ปลูกในแปลงทดลองมีหลายชนิด และเป็นการทดลองที่ต่อเนื่อง ทดลองปฏิบัติการ 2 ระยะ เพื่อเปรียบเทียบผลการเจริญเติบโต พืชอาหารบางชนิดใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโตที่ยาวนาน มีปัจจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายประการ ทั้งปริมาณน้ำฝน สภาพดิน สภาพภูมิอากาศ เป็นต้น
2. ทีมงานวิจัยบางคนไม่สามารถเข้ามาทำงานได้ต่อเนื่องเนื่องจากมีภารกิจทางครอบครัว และกิจกรรมการหารายได้ภายในครอบครัว ข้อมูลจึงไม่ต่อเนื่อง
3. จากสภาพปัญหาข้อแรก เป็นผลต่อการดำเนินกิจกรรมการรายงานผลการดำเนินงานโครงการล่าช้า

แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. กิจกรรมทดลองเชิงปฏิบัติการแม้จะล่าช้า แต่ก็สามารถทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับพืชอาหารที่เจริญเติบโตในแต่ละเดือนที่ทำการทดลอง และเมื่อดำเนินการตามแผนงานและสรุปผลการทดลอง จึงคาดว่าจะสอดคล้องกับระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 1 ปี ซึ่งหากจะต้องมาทำการทดลองหลังงวดงบประมาณที่ 2 ของโครงการวิจัย จะไม่สามารถรายงานผลการดำเนินงานในรอบ 1 ปีได้ รายงานการดำเนินงานในงวดแรกจึงล่าช้า และกิจกรรมที่หลากหลายของโครงการวิจัย จึงใช้เวลาในการประชุมกลุ่มย่อยบ่อย เพื่อให้ได้ข้อมูล ข้อสรุปที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ แม้จะยังไม่สมบูรณ์แต่ก็ทำให้ทีมงานวิจัยมีพัฒนาการทั้งทางด้านการคิด การเขียน การวิเคราะห์มากขึ้นตามลำดับ

2. การบันทึกข้อมูลของทีมงานวิจัย มีการบันทึกข้อมูลทุกเดือน เริ่มตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2554-กุมภาพันธ์ 2555 ซึ่งจะใช้ระยะเวลานาน แต่เมื่อมีสมาชิกบางคนที่ไม่สามารถบันทึกข้อมูลได้ ต่อเนื่องก็อาศัยทีมงานวิจัยคนอื่น ๆ ที่เหลือช่วยกันบันทึก จึงทำให้การบันทึกข้อมูลต่อเนื่อง และสามารถทราบผลการทดลองเป็นระยะ

3. การรายงานผลการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้ประสานกับเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน สกว. เพื่อขยายเวลาในการรายงานผลการดำเนินงานโครงการวิจัยตามความเหมาะสม

11. ศึกษาคุณารูปแบบกระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณารูปแบบกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร
2. เพื่อเสริมประสบการณ์ทีมงานวิจัย สมาชิกกลุ่มปลูกผัก และผู้สนใจด้านกระบวนการผลิต การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
3. เพื่อส่งเสริมแนวทางการพึ่งตนเองของเกษตรกร

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 9-10 พฤศจิกายน 2555

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย จำนวน 8 คน
2. ผู้สนใจ จำนวน 5 คน

3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก จำนวน 10 คน

รวม 23 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. ประสานงานเจ้าหน้าที่โครงการสำนักงานสนับสนุนการวิจัย
3. ประสานแหล่งดูงาน
4. เตรียมความพร้อมสมาชิก และวางบทบาทหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน
5. เดินทางศึกษาดูงาน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมในการศึกษาดูงานมีความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นในด้านการผลิต การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร และความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง
2. ทีมงานวิจัย และผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ ที่มีประสบการณ์
3. เกิดแนวทางสำคัญเกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านพืชอาหาร และแนวทางการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ

สรุปกิจกรรมการศึกษาดูงาน ดังนี้

วันที่ 9 พฤศจิกายน 2555 เดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรกรบ้านนาไต่ ตำบลนาไต่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีวิทยากรบรรยายความรู้ คือคุณมณี หงษ์พิภิตร เนื้อหาการบรรยาย และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันได้แก่ วิธีการฟื้นฟูสภาพดิน ซึ่งก่อนที่จะมีการปลูกผัก หรืออาหารพื้นบ้านจะต้องมีการฟื้นฟูสภาพดินให้ร่วนซุย และมีความอุดมสมบูรณ์ โดยวิธีการไถกลบฟางข้าวในนา กรณีที่ปลูกพืชผักในนา ไถกลบฟางข้าวในนาจำนวน 2 ครั้ง เมล็ดพันธุ์ผักที่เก็บไว้ปลูกจะใช้วิธีหว่านลงแปลง เมื่อโตสักระยะก็แยกไปปลูกในแปลงที่เตรียมไว้ สำหรับเมล็ดพันธุ์ผักถ้าสมาชิกใช้ไม่หมด ก็สามารถนำมาให้กับสมาชิกกลุ่มอื่นเมล็ดพันธุ์ไปปลูก ทางกลุ่มจะไม่เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ค้างปี เพราะจะทำให้เมล็ดพันธุ์เน่าเสีย ไม่มีประสิทธิภาพ จะใช้เมล็ดพันธุ์ผักในการเพาะปลูกปีต่อไป

วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์ผักจะเก็บไว้ในขวดพลาสติกใส ก่อนที่จะเก็บไว้ในขวดพลาสติกใสก็จะตากเมล็ดพันธุ์ให้แห้ง โดยตากไล่กระดิ่ง และไม่ควรนำเมล็ดพันธุ์ผักไปตากแดด เพราะจะทำให้เมล็ดพันธุ์พืชผักเสีย แต่จะตากเมล็ดพันธุ์พืชผักในที่ร่มให้แห้ง แล้วจึงค่อยนำไปใส่ขวดพลาสติกใส เพราะขวดพลาสติกใสสามารถป้องกันมอดได้ การเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผักสมาชิกกลุ่มทุกคนจะเก็บไว้ที่บ้านของตนเอง และถ้าเหลือจากการเพาะปลูกแล้วสมาชิกจะนำเมล็ดพันธุ์ไปขายที่ศูนย์ ทางศูนย์จะมีการบริหารจัดการให้ การเพาะเมล็ดพันธุ์ให้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่แห้งเกินไป และถ้าเป็นไปได้ก็ให้เพาะเมล็ดพันธุ์แบบสด ๆ เช่น พริก และมะเขือจะเพาะได้เลย ผักปลอดสารพิษที่สมาชิกร่วมกันปลูกจะมีการนำไปขายที่ตลาดนัดสีเขียว สมาชิกมีรายได้จากการนำผักไปส่งที่ตลาดนัดสีเขียวประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน ในหนึ่งเดือนจะมีการส่งผักไปขายจำนวน 12 ครั้ง ผักที่ส่งขายเป็นกำจะใช้ไม้ตอกมัดแทนการใช้ยางยืด ทางกลุ่มจะมีวิธีการตรวจสอบว่าผักปลอดสารพิษจริง โดยจะมีการตรวจสอบ 4-5 ครั้งต่อปี สมาชิกกลุ่มมีเงินออมทุกครั้งจากการขายผัก

วันที่ 10 พฤศจิกายน 2555

เดินทางเข้าจังหวัดยโสธร เพื่อเยี่ยมชมตลาดนัดสีเขียวประมาณ 2 ชั่วโมง หลังจากนั้นจึงเดินทางต่อไปศึกษาดูงานที่ศูนย์โอท็อป ณ วัดสวนธรรม ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ อำเภอบำเหน็จ จังหวัดยโสธร มีคุณบุญเรือง พุทธบุตร คอยต้อนรับคณะศึกษาดูงาน และเข้าเยี่ยมชมโรงปุ๋ยอินทรีย์ ปั้นเม็ดของวัดสวนธรรม ดูแปลงนาข้าว และศึกษาดูเตาเผาถ่าน ดูสถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว และเดินทางกลับภูมิลำเนาเวลา 15.00 นาฬิกา

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ไม่มี

12. เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
2. เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลงานวิจัย
3. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมงานวิจัย สมาชิกกลุ่ม และผู้สนใจทั่วไป

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 25 มกราคม 2556

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
2. ผู้สนใจ จำนวน 12 คน
3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก จำนวน 20 คน

รวม 42 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. จัดเตรียมสถานที่ในการประชุม
3. เตรียมความพร้อมสมาชิก และวางบทบาทหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน
5. กิจกรรมประชุม

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมประชุมได้รับรู้ข้อมูลงานวิจัยร่วมกัน
2. ทีมงานวิจัย และผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการเพิ่มเติมข้อมูลที่ไม่ครบ และ

ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลงานวิจัย

3. ข้อมูลงานวิจัยมีความสมบูรณ์ และถูกต้องมากขึ้น

สภาพปัญหา และอุปสรรคการดำเนินงาน

-

13 จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาต่อสาธารณะ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอผลการศึกษางานวิจัยต่อสาธารณะ
2. เพื่อเผยแพร่งานวิจัยท้องถิ่นให้สาธารณะได้รับทราบ
3. เพื่อส่งเสริมทีมงานวิจัยให้มีศักยภาพด้านการเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยท้องถิ่น

ช่วงเวลาที่ดำเนินการ

วันที่ 20 มีนาคม 2556

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย จำนวน 10 คน
2. ผู้สนใจ จำนวน 28 คน
3. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก จำนวน 25 คน

รวม 63 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาโครงการและสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผัก
2. จัดเตรียมสถานที่ในการประชุม
3. เตรียมความพร้อมสมาชิก และวางบทบาทหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน
5. กิจกรรมประชุม

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมประชุมได้รับรู้ข้อมูลงานวิจัยร่วมกัน
2. ทีมงานวิจัย และผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

สภาพปัญหา และอุปสรรคการดำเนินงาน

-

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การพูดคุย การประชุมทีมวิจัย การสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม เวทีการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เวทีการคืนข้อมูลสู่ชุมชน เป็นต้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทีมวิจัยได้ดำเนินการ การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา ซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และศึกษาว่าข้อมูลที่ได้มา

จากแหล่งต่าง ๆ มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หากข้อมูลที่ได้มาเหมือนกัน หรือซ้ำ ๆ กัน ทีมงานวิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Typological analysis) โดยการจำแนกชนิดของข้อมูลออกเป็นสัดส่วน เป็นขั้นเป็นตอน เช่น ข้อมูลที่ได้มามีทั้งข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ข้อมูลด้านพืชอาหารต่าง ๆ และแยกย่อยข้อมูลแต่ละชนิดออกไปอีก และให้ข้อมูลแต่ละส่วนที่ได้มา นำมาวิเคราะห์รวม และเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม เชื่อมโยง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และสามารถตอบคำถามของงานวิจัยได้อย่างชัดเจน

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลงานวิจัยในครั้งนี้ ทีมงานวิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และการวิเคราะห์เนื้อหา ใช้ตาราง และแผนที่ ทั้งแผนที่ทรัพยากร แผนที่ดินฟ้า และนำเสนอข้อมูลแบบพาเวอร်พอยด์ประกอบการบรรยาย

บทที่ 4

รายงานผลการวิจัย

รายงานผลการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร เพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน 4. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) ทุกขั้นตอนสามารถสรุปประเด็นสำคัญจากกระบวนการวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมงานวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ แบบบันทึกการเจริญเติบโตของพันธุ์พืช แบบสำรวจพันธุ์พืชอาหาร และเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์เชิงคุณภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา และสภาพปัญหาการปลูกพืชอาหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง รูปแบบกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน

- 1.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชน
- 1.2 สภาพทั่วไป และลักษณะที่ตั้งหมู่บ้าน
- 1.3 พัฒนาการในการรวมกลุ่มตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.4 สถานการณ์ และสภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของ

ชุมชน

ตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชนิดพันธุ์พืช

2.1 ชนิดพันธุ์พืชดั้งเดิม และชนิดพันธุ์พืชปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2.2 ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

2.3 คุณค่าของพืชอาหาร

ตอนที่ 3 ศึกษารูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกใน

ชุมชน

3.1 รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง

3.2 ขั้นตอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร

3.3 พันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา

ตอนที่ 4 บทสัมภาษณ์ กรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยน้อมนำ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน

4.1 บทสัมภาษณ์ นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา พร้อมตัวอย่างแปลงปลูกพืชอาหาร

4.2 บทสัมภาษณ์ นางเกิด บานกลีบ ทีมงานวิจัย

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน

1.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

“บ้านดอนงามพัฒนา” หรือบ้านดอนไม้ไฟ เมื่อก่อนชื่อ “บ้านยาง” เพราะมีต้นยางใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ต้นยางมีขนาดใหญ่ 5 คนโอบ และต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นจึงแยกออกจากบ้านยางมาตั้งหมู่บ้านใหม่ ชื่อว่า “บ้านดอนไม้ไฟ”

ปี พ.ศ. 2436 บ้านดอนไม้ไฟขณะนั้นมีประชากรในหมู่บ้านประมาณ 70 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอละหานทราย, จังหวัดสุรินทร์, นครราชสีมา ดันตระกูลแรก ๆ ที่เข้ามาอยู่ที่บ้านดอนไม้ไฟมีนามสกุล แก้ววงกฏ, ศรีผดุง, จันทรศรีละมัย, นาราช จันทรสว่าง และนามสกุล ขุนรักษ์พะเนา คำว่า “ดอนไม้ไฟ” มีที่มาจาก เมื่อก่อนพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดอนหรือที่สูง ไม่เคยประสบปัญหาน้ำท่วมมาก่อน และมีต้นไม้ชนิดหนึ่งชื่อว่า “ไม้ไฟ” มีลักษณะคล้ายต้นยูคาลิปตัส สูงประมาณ 3 – 4 เมตร ใบเรียวยาวสีเขียวฉวฉว ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ไม้ไฟเป็นยาสมุนไพร เป็นยา

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ร้อน ผู้หญิงสมัยก่อนเมื่อคลอดลูก คนเฒ่าคนแก่จะเอาเปลือกของต้นไม้ไฟมาดมกิน ผู้หญิงที่คลอดลูกใหม่ ๆ จะกินยาที่ดมจากเปลือกไม้ไฟ ทำให้มดลูกเข้าอู่เร็ว และยังช่วยรักษาโรคอาหารเป็นพิษ บ้านดอนไม้ไฟเมื่อก่อนมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ไฟจะเกิดขึ้นสลับกับต้นเต็ง รัง แดง มีเนื้อที่ประมาณ 200 กว่าไร่ ไม้ไฟ จะขึ้นอยู่ทั่วไป จนถึงบริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง ซึ่งมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณติดต่อกัน มีสัตว์ป่าจำนวนมาก เช่น เก้ง กวาง เสือ หมี กระรอก กระแต ถึง แต่ไม่มีช้าง ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดอนไม้ไฟ ที่มาจากจังหวัดใกล้เคียง นครราชสีมา จังหวัดสุรินทร์ ใช้ภาษาในการสื่อสารตระกูลไทย (Thai language family) ซึ่งอยู่ในกลุ่มไต (กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้) เรียกว่าไทยกลาง ใช้ภาษาไทยโคราชในการสื่อสารเป็นส่วนใหญ่ และคนเฒ่าคนแก่ที่อพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์จะพูดภาษาเขมร ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานรุ่นต่อมาไม่ได้พูดภาษาเขมรแต่จะพูดภาษาไทยโคราช เด็กเยาวชนรุ่นใหม่จึงพูดภาษาไทยโคราชจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยก่อนนั้น ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดอนไม้ไฟ ถ้าอยากได้ที่ดินในการทำกิน จะต้องบุกเบิกด้วยตนเอง โดยการถากถางป่า เพื่อจับจองเป็นที่ทำมาหากิน ประมาณ 3 – 5 ไร่ การถากถางป่า เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินของคนสมัยก่อน จะทำพออยู่พอกิน มิได้โลภมาก แต่เมื่อก่อนอพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดอนไม้ไฟมากขึ้น สภาพป่าเบญจพรรณที่เคยมีไม้ไฟที่มีคุณค่าทางยาสมุนไพรจึงสูญหายไป

คนสมัยนั้นมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ อาหารการกินมีความอุดมสมบูรณ์ หาดผัก ผลไม้จากป่า และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใครมีอาหารการกินเหลือเพื่อแบ่งกันกิน เช่น ผักดอง ปลา ร้า ข้าวสาร บางครั้งก็นำอาหารการกินที่มีอยู่แลกเปลี่ยนกัน เช่น ใครไม่มีข้าวสารเนื่องจากไม่ได้ทำนา ก็จะเอาปลา ร้าไปแลกข้าวสาร เป็นต้น อาศัยอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้อง ช่วยเหลือ แบ่งปัน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันสูง ทำให้การทำงานที่เป็นงานส่วนรวมประสบความสำเร็จ

หมู่บ้านดอนงามพัฒนา เดิมมีชื่อว่าบ้านดอนไม้ไฟ แยกออกจากบ้านดอนไฟวันที่ 17 เมษายน 2541 ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นได้แก่ นายณรงค์ศักดิ์ จันทร์ศรีละมัย จนถึงปี พ.ศ.2546 จึงหมดวาระ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 คือ นายประสาน สันกระโทก ดำรงตำแหน่งถึงปี พ.ศ. 2551 หมดวาระจึงเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2551 ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันได้แก่ นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร จนถึงปัจจุบัน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา : (mhtml : //h : /แผนที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สืบค้น 14 พ.ย. 2556)

1.2 สภาพทั่วไป และลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านคอนงามพัฒนาดังอยู่ในพื้นที่ ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 70 กิโลเมตร

1.2.1 ที่ตั้งอาณาเขตติดต่อ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิม
พระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ เทศบาลตำบลยายแถมพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลปะทะบุ
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลอีสานเขต
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

1.2.2 ประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	276	ครัวเรือน		
จำนวนผู้อาศัย	976	คน		
จำนวนเจ้าบ้าน	219	คน		
เพศชาย	572	คน	เพศหญิง	626 คน
รวมจำนวนประชากร				1,198 คน

1.2.3 การศึกษา

- การศึกษาในหมู่บ้านมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระดับตำบล 1 แห่ง
- การศึกษาระดับปฐมวัย-มัธยมศึกษาตอนต้น 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านดอน
ไม้ไฟ มีครูจำนวน 38 คน นักเรียนจำนวน 600 คน ห้องเรียนจำนวน 25 ห้อง
- มีศูนย์การศึกษานอกระบบ มีครูจำนวน 16 คน นักเรียนจำนวน 1,173 คน
ห้องเรียนจำนวน 65 ห้อง

1.2.4 การคมนาคมการจราจร

การคมนาคมขนส่ง บ้านดอนงามพัฒนาอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบล
พนมรุ้ง มีการพัฒนาถนนในเขตเทศบาล ทำให้มีการติดต่อระหว่างชุมชนสะดวกมากขึ้น

ตารางที่ 4 ถนนในเขตเทศบาล ตำบลพนมรุ้ง

ถนน/ซอย	จำนวน(สาย)
1. ถนนลูกรัง	9
2. ถนนคอนกรีต	96
3.ถนนลาดยาง	13
4.ถนนลงหินคลุก	6
รวม	124

1.2.5 การประปา

ระบบประปาในเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง ดำเนินการโดยระบบประปาหมู่บ้าน มีประปาที่เทศบาลตำบลพนมรุ้งรับผิดชอบจำนวน 13 แห่ง จำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำประปาประมาณ 1,115 ครัวเรือน ผลิตน้ำประปาได้ประมาณวันละ 1,872 ลบ.ม. ต่อวัน ใช้น้ำประปาเฉลี่ยประมาณ 1,115 ลบ.ม. ต่อวัน โดยมีแหล่งน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปา จำนวน 13 แห่ง

1.2.6 การไฟฟ้า

การไฟฟ้าในเขตเทศบาลตำบลพนมรุ้ง มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า 3,150 แห่ง พื้นที่ที่ได้รับบริการไฟฟ้าร้อยละ 99.70 % ของพื้นที่ทั้งหมด มีไฟฟ้าสาธารณะ จำนวน 748 จุด ครอบคลุมถนน 90 สาย

1.2.7 การสื่อสาร

เทศบาลตำบลพนมรุ้งมีระบบการสื่อสารโทรคมนาคมในพื้นที่ ดังนี้

- โทรศัพท์ส่วนบุคคลเคลื่อนที่ จำนวน 193 หมายเลข
- โทรศัพท์สาธารณะในพื้นที่ 30 หมายเลข
- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเอกชน ตั้งอยู่ที่ 90 หมู่ที่ 2 ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
- มีหน่วยงานที่มีเครือข่ายวิทยุในพื้นที่ 2 แห่ง

1.2.8 ด้านเศรษฐกิจ

1. การเกษตรกรรม

-การเพาะปลูก บ้านดอนงามพัฒนามีอาชีพทำนาเป็นหลักร้อยละ 80 อีกร้อยละ 20 ทำอาชีพปลูกผักปลอดสารพิษ รับจ้างทั่วไป มีการเพาะปลูกพืชตามฤดูกาล ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญคือข้าว ซึ่งมีราคาผลผลิตไม่แน่นอน ชุมชนมีการปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือน และปลูกพืชผักปลอดสารพิษเป็นกลุ่ม จำหน่ายตามบ้านและท้องตลาด

-การปศุสัตว์ สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงในชุมชน ได้แก่ โค กระบือ ปลา ไก่ หมู เป็ด กบ

2. การพาณิชย์กรรมและการบริการ

-สถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรม

1. สถานบริการน้ำมัน	1 แห่ง
2. ตลาดสด	1 แห่ง

3. สถานบริการชุมชน

1. รีสอร์ท	1 แห่ง
2. เครื่องกรองกรองน้ำดื่ม	1 แห่ง
3. โรงปุ๋ยอินทรีย์	1 แห่ง
4. โรงสีชุมชน	1 แห่ง
5. ศูนย์เรียนรู้อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ	1 แห่ง

4. สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

1. ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง

1.2.9 ด้านสังคม

1. สภาพความเป็นอยู่/วิถีชีวิต ชาวบ้านดอนงามพัฒนา เป็นหมู่บ้านใหม่ที่แยกออกมาจากบ้านดอนไม้ไฟ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2541 มีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมดจำนวน 3 คน ระยะเวลาในการแยกหมู่บ้านและตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่เป็นเวลา 14 ปี ในอดีต ชาวบ้านดอนไม้ไฟอพยพมาจากต่างอำเภอ และจังหวัด คืออำเภอละหานทราย, จังหวัดสุรินทร์, นครราชสีมา เนื่องจากสมัยก่อนนั้น

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

สภาพหมู่บ้านดอนไม้ไผ่ยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าธรรมชาติ มีสัตว์ป่านานาชนิด มีไม้ที่เด่น คือ ไม้ไผ่ และเมื่อสภาพสังคมและสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตของผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็หันกลับมาพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากขึ้น การพึ่งพากันทางสังคมของคนบ้านดอนงามพัฒนาในอดีต เป็นการพึ่งพากันแบบเกื้อกูล มีทุนทางสังคมสูง มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี มีจิตใจที่เป็นสาธารณะสูง เมื่อใดที่มีงานบุญ งานกุศลต่าง ๆ ชาวบ้านจะร่วมมือกันดี จนกระทั่งงานนั้นสำเร็จไปด้วยดี มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม มีศีลธรรมสูง มีการเกื้อกูลกันสูงในระบบเครือญาติ

แม้จะผ่านยุคสมัยมาหนึ่งร้อยกว่าปี หลายสิ่งเปลี่ยนแปลงไป เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งที่ยังคงอยู่ ได้แก่ ทุนทางสังคม ระบบความเชื่อบางอย่างของคนในชุมชนที่ยังคงอยู่ เพราะได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ การจัดงานบุญกลางหมู่บ้าน ซึ่งจะมีการจัดงานบุญทุก 7 ปี มีการประกอบพิธีกรรม การเซ่นไหว้ศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ของการไหว้ศาลปู่ตา เพื่อขอพรให้ชาวบ้านมีความสุข ความเจริญ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวได้ทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบัน

วิถีชีวิตโดยทั่วไปของชาวบ้านดอนงามพัฒนา ก่อนข้างมีความสงบ มีความสามัคคี แม้ในอดีตจะมีผู้คนอพยพมาอยู่ร่วมกันหลายจังหวัด มีภาษาพูดหลายภาษา เช่น ภาษาลาว เขมร ไทย ไคราช แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็มีการหล่อหลอมทางภาษา วัฒนธรรม ภาษาเขมรและลาวมีการใช้น้อยลง เพราะคนรุ่นใหม่พูดไม่ค่อยได้ เพราะไม่ได้รับการปลูกฝังทางด้านภาษา ปัจจุบันภาษาที่ใช้มากได้แก่ภาษาไทยโคราช ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว จะอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยวมากกว่าสมัยก่อน สมัยก่อนจะอยู่ร่วมกัน มีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ร่วมกันในครอบครัวเดียว ปัจจุบันจะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่ก็ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีในระบบเครือญาติ มีการเกื้อกูล ช่วยเหลือและดูแลกัน แต่ในสมัยปัจจุบันเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับเด็กวัยรุ่น คือเด็กวัยรุ่นบางคนใช้ชีวิตอย่างไม่มีคุณค่า ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เที่ยวกลางคืน เมื่อมีงานบุญประเพณีในหมู่บ้าน เด็กวัยรุ่นมักยกพวกตีกัน และเด็กหลายคนในหมู่บ้านติดเกม หนีเรียนเพื่อไปเล่นเกม ซึ่งร้านเกมก็มีอยู่ในหมู่บ้าน และเมื่อเด็กหนีเรียนก็จะพบเด็กอยู่ในร้านเกม เป็นปัญหาที่พบในปัจจุบัน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน จะตั้งอยู่ 2 ข้างตามแนวนอนในหมู่บ้าน การสร้างบ้านเรือนจะมีลักษณะบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ เป็นบ้านสองชั้น และชั้นเดียว บ้านเรือนที่เคยสร้างในสมัยเก่าจะสร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนบ้านเรือนที่สร้างในปัจจุบันจะสร้างด้วยปูน และจะอยู่รวมกันเป็นระบบเครือญาติ คืออยู่บริเวณเดียวกัน เช่น บ้านพ่อแม่ บ้านพี่สาว พี่ชาย ซึ่งแยกออกมาจากบ้านของพ่อแม่ แต่จะอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน มีรั้วติดกัน บางครอบครัวจะไม่มีรั้วกันระหว่างครอบครัวเดียว แต่จะมีรั้วล้อมรวมกันเป็นครอบครัวรวม แต่อยู่คนละหลังคาเรือน เป็นต้น

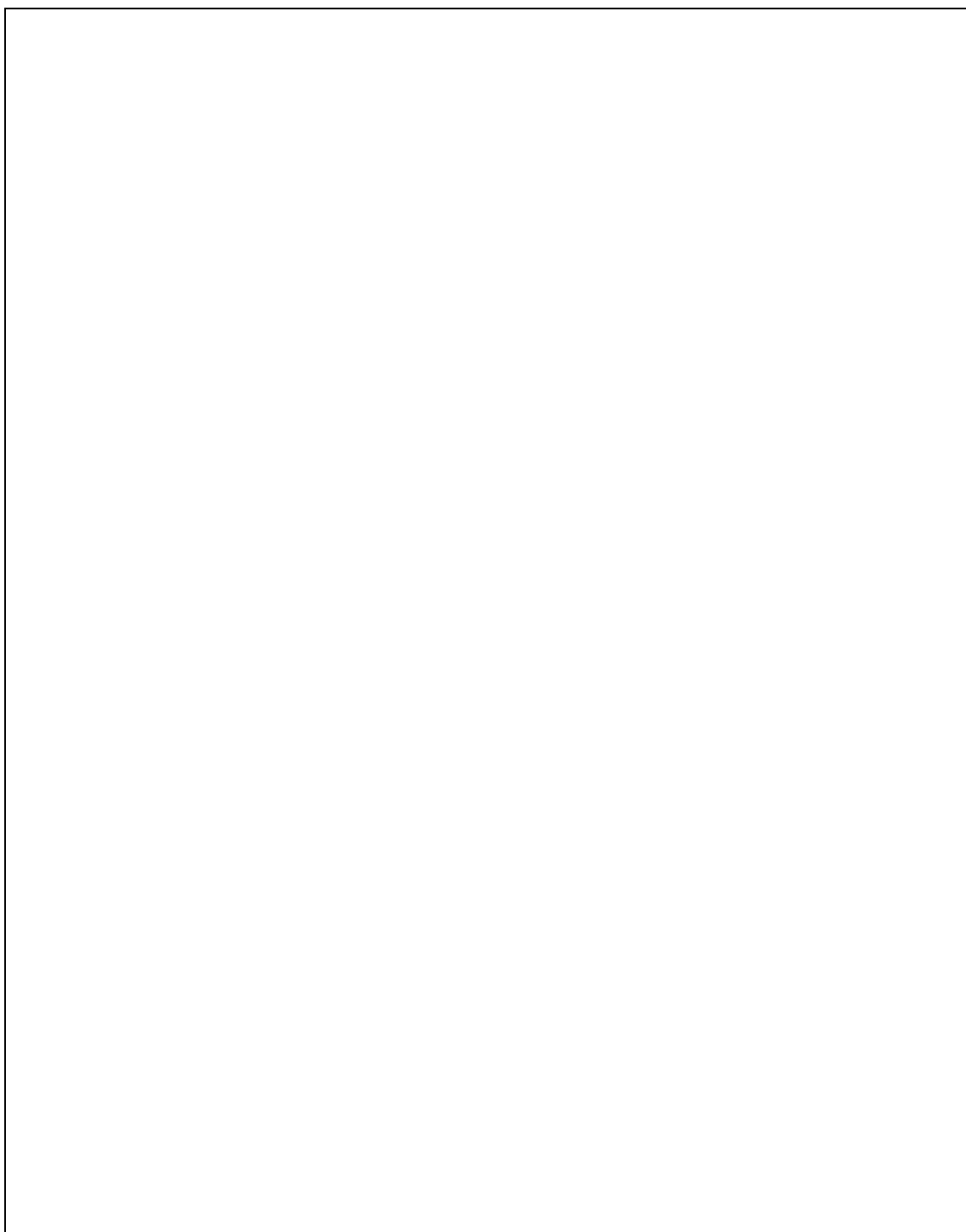
ชาวบ้านคอนงามพัฒนามีระบบการทำงานเป็นกลุ่มหลายกลุ่ม มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน กลุ่มเลี้ยงไก่ฟาร์ม กลุ่มหมูหลุม กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มโรงปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด กลุ่มโรงเรียนเครื่องกรองน้ำดื่ม มีศาลาเอนเอ็มแอล ใช้สำหรับการประชุมประจำหมู่บ้าน ลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม เป็นแนวคิดของคนในหมู่บ้าน ว่าหากมีการทำงานร่วมกันจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ แก้ไขปัญหาความยากจน และภาวะหนี้สินที่ประสบอยู่ อาชีพดั้งเดิมของคนในหมู่บ้านคือ อาชีพทำนา แต่อาชีพทำนาไม่สามารถที่จะช่วยปลดปล่อยหนี้สินของชาวบ้านได้ เพราะกิจกรรมการทำนาต้องลงทุนทุกอย่าง และเมื่อได้ผลผลิตออกมาก็ไม่สามารถกำหนดราคาข้าวด้วยตนเองได้ แม้จะมีการประกันราคาข้าวจากรัฐบาล แต่ผลประโยชน์ตกอยู่ที่พ่อค้าคนกลาง จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน และความยากจน

ต่อมาชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาการอพยพโยกย้ายแรงงาน ปัญหาความยากจน ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ และปัญหาดินเสื่อมสภาพ เริ่มต้นโดยผู้นำชุมชนมอบเงินให้สมาชิกในหมู่บ้านจำนวน 500 บาทเพื่อนำเงินไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการปรับที่ดินในแปลงทดลองปลูกพืชอาหาร และมีการนำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักมาปรับใช้ที่ดินที่เสื่อมสภาพ เมื่อระยะเวลาผ่านไป 6-7 เดือนที่ดินที่เสื่อมสภาพเริ่มดีขึ้น และสามารถปลูกพืชผักกานาชนิดได้ผล โดยไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมี แต่จะเน้นการใส่ปุ๋ยชีวภาพ เพราะเชื่อว่าปุ๋ยจากธรรมชาติจะทำให้ดินดีขึ้น และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ดินผืนเล็ก ๆ ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่า การปลูกพืชผักหรือพืชอาหารทุกชนิดหากมีการพัฒนาดินจะทำให้ดินดีขึ้น และสามารถพัฒนาการปลูกพืชผักกานาชนิดได้ เพื่อลดค่าใช้จ่าย และสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านพืชอาหาร ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านคอนงามพัฒนามีการปลูกพืชอาหารประเภทผัก

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

พื้นบ้านมานานแล้ว เป็นเหมือนมรดกตกทอดที่ปู่ย่าตายายมอบให้ และลูกหลานรุ่นต่อมาก็มีการปลูกพืชผักอาหารไว้ตามสวน ไร่นา และพืชผักบางชนิดก็เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่นผักที่เกิดขึ้นในบริเวณที่นา เช่นผักแว่น ผักนางหอม ผักทอดยอด (ผักบุ้งนา) เป็นต้น วิถีชีวิตของชาวบ้านคองงามพัฒนาจึงมีความผูกพันกับผักพื้นบ้านมานาน และอาศัยผักพื้นบ้านเป็นทั้งอาหาร และยารักษาโรค ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่สุขภาพดี โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่จะมีอายุยืน.

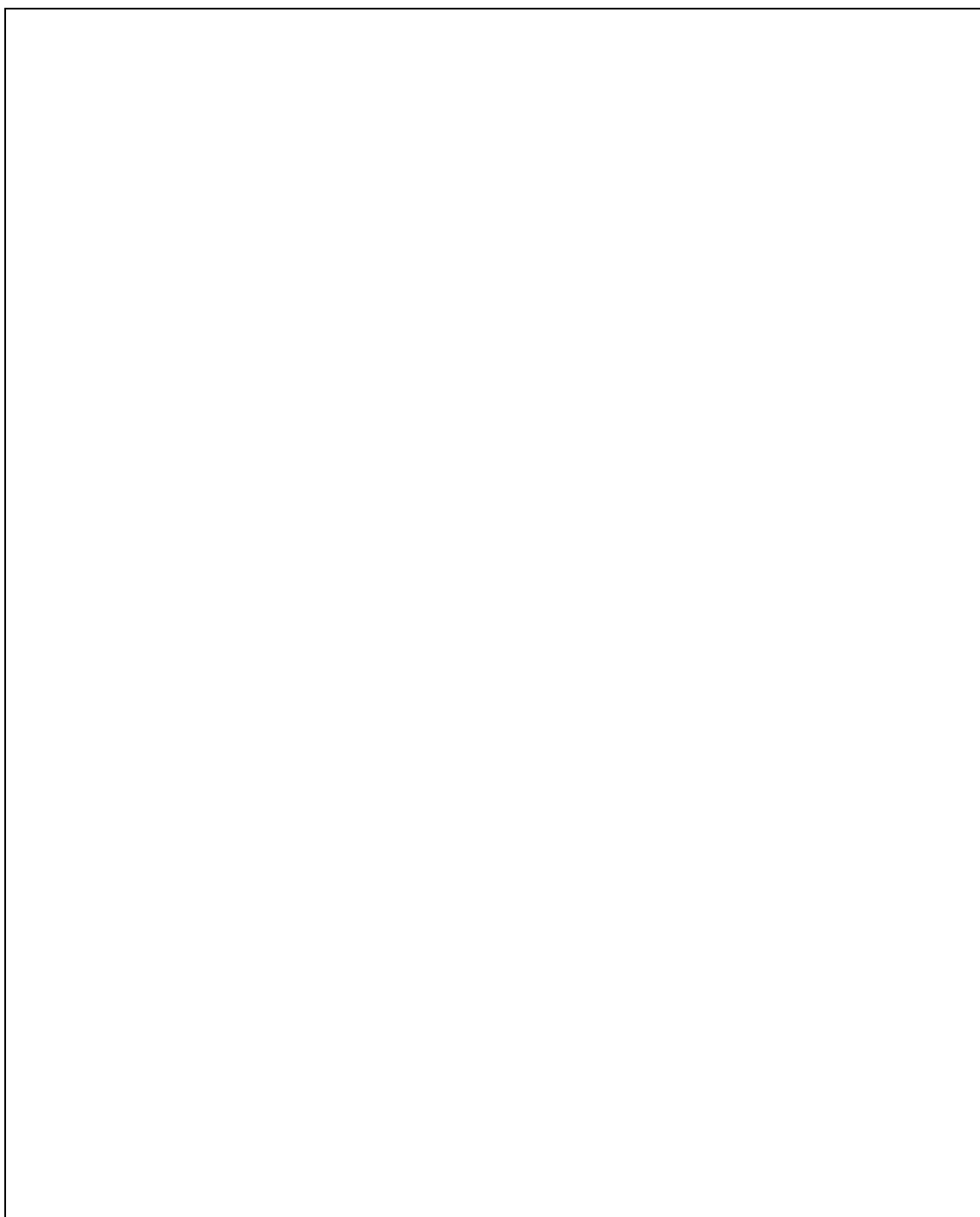

ภาพที่ 1 แผนที่หมู่บ้านคอนงามพัฒนา

ที่มา : เทศบาลตำบลพนมรุ้ง อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สืบค้น: 25 พ.ย.2556

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง ภูมิศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

แผนที่เดินเท้าบ้านดอนงามพัฒนา หมู่ 11 ตำบลตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 2 แผนที่เดินเท้า บ้านดอนงามพัฒนา

ที่มา : ทีมงานวิจัย 19 เม.ย. 2556

2. ด้านเทคโนโลยีชาวบ้าน ในปัจจุบันชาวบ้านใช้เทคโนโลยีทางการผลิตมากขึ้น เช่น ใช้รถไถนาเดินตาม รถไถขนาดใหญ่ รถยนต์ รถปิกอัพ รถยนต์บรรทุก 6 ล้อ รถจักรยานยนต์ ซึ่งเมื่อก่อนชาวบ้านจะใช้โค กระบือ เป็นปัจจัยสำคัญทางการผลิตทางการเกษตร แต่ปัจจุบันปัจจัยทางการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น

3. ด้านศาสนา บ้านดอนงามพัฒนามีวัดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ซึ่งเป็นวัดที่เป็นศูนย์รวมในการทำบุญ การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ เป็นวัดที่ชาวบ้านหลายหมู่บ้านเข้ามาร่วมกันทำบุญ ก่อตั้งวัดเมื่อปี พ.ศ. 2452 ก่อตั้งโดยพระอาจารย์ปรีม สาเลเตโซ ซึ่งมีรายชื่อทำเนียบเจ้าอาวาสวัด ดังนี้

ตารางที่ 5 รายชื่อทำเนียบเจ้าอาวาสวัดบ้านดอนงามพัฒนา

ลำดับ	รายชื่อเจ้าอาวาสวัด	วิธีฐานะ	ปี พ.ศ
1	พระอาจารย์ปรีม สาเลเตโซ	โท	2452-2463
2	พระอาจารย์แขก เขมทสุลี	โท	2463-2471
3	พระอาจารย์ถิ ทวิสุโส	โท	2471-2481
4	พระอาจารย์คร่ำ โคตโม	ตรี	2481-2483
5	พระอาจารย์เต็ม อิศุสโร	ตรี	2483-2485
6	พระอาจารย์ถ้ำ กิตตาสาโร	ตรี	2485-2487
7	พระอาจารย์เกลี้ยง เขมมงคลโร	ตรี	2487-2489
8	พระอาจารย์จำลอง จันทโน	ตรี	2489-2495
9	พระอาจารย์นวล อคฺควณฺโญ	ตรี	2495-2497
10	พระอาจารย์เข็ม สุจิตโต	ตรี	2497-2504
11	พระอธิการหรั่ง กัลยาณธมฺโม	เอก	2505-2525
12	พระมหาทวี สิริปัญโญ	เอก	2528-2533
13	พระอธิการบุญเที่ยง ปณฺญาทีโป	โท	2433-2541
14	พระอธิการสุข มหาวีโร	ตรี	2541-ปัจจุบัน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชน

วัดบ้านดอนไม้ไฟ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคนในหมู่บ้าน เมื่อถึงวันพระคนจะเข้าวัดทำบุญทำทาน โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น เป็นสถานที่ประชุม ผูกอบรมต่าง ๆ ที่เสริมความรู้ ประสบการณ์ให้แก่ชาวบ้าน และเมื่อมีงานบุญตามหมู่บ้านชาวบ้านจะเข้ามาขมสิ่งของต่าง ๆ เช่น จาน จม แก้วน้ำ เสื้อ หมอน ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการสั่งสอนหลักธรรมต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านตามหลักศาสนาพุทธ เพื่อให้ชาวบ้านนำคำสอนมาเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติ ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การฟังธรรม การฝึกสมาธิ และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

4. ด้านความเชื่อ

ชาวบ้านดอนงามพัฒนามีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญกลางหมู่บ้าน ผิบรรพบุรุษเจ้าที่ เจ้าทาง ศาลปู่ตา ในการทำบุญกลางหมู่บ้านนั้นเริ่มเดือนมีนาคมของทุก ๆ ปี จะมีพิธีกรรมเช่นไหว้ศาลปู่ตาควบคู่กันไปด้วย บ้านดอนงามพัฒนามีการเช่นไหว้ศาลปู่ตาควบคู่กับการทำบุญกลางบ้าน ศาลปู่ตาที่สร้างขึ้นจะมีลักษณะคล้าย ๆ ศาลพระภูมิ สร้างด้วยไม้ ช้างในมีรูปปั้นปู่ตา ยาย และมีที่ใส่อาหารสำหรับปู่ตา ปู่ตามีชื่อว่า “พ่อเฒ่าคง” ในสมัยก่อนนั้น พ่อเฒ่าคงเป็นคนในหมู่บ้าน ยาง เป็นบุคคลที่เข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกินในยุคแรก ๆ เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นสภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้ สัตว์ป่า มีเป็นจำนวนมาก การเข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกิน จะไม่บุกเบิกมาก จะบุกเบิกเพียงพอแก่กำลังของครอบครัว ครอบครัวละ 4-5 ไร่ เพราะต้องใช้กำลังคนในการบุกเบิก ไม่มีเทคโนโลยี และเครื่องทุ่นแรงเช่นในปัจจุบัน พ่อเฒ่าคงเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นครอบครัวแรก และเป็นที่ปรึกษาปัญหาของคนในหมู่บ้าน คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน คนในหมู่บ้านจึงเคารพนับถือ และยกย่องให้เป็นเจ้าบ้าน พ่อเฒ่าคงมีอายุยืนยาว 100 กว่าปี ก็เสียชีวิตเมื่อเวลาผ่านไป ผู้คนในหมู่บ้านจึงได้สร้างศาลปู่ตาขึ้น เพื่อเป็นสถานที่สำหรับเคารพบูชา เปรียบเหมือนเป็นตัวแทนของพ่อเฒ่าคง เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน มีการประกอบพิธีกรรมโดย

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การนำหัวหมู ไก่ เหล้า เบียร์ น้ำอ้อยหรือน้ำหวาน น้ำเปล่า เครื่องนุ่งห่ม หมาก พลุ บุหรี่ รูปเทียนจุด เพื่อบอกกล่าว เชิญพ่อเฒ่าคง มารับของเซ่นไหว้จากลูกหลาน เมื่อมีการกล่าวคำเชิญก็จะมีการเข้าทรง โดยเฒ่าคงจะมาเข้าทรงร่างทรงและบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และ การพยากรณ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศในพื้นที่ นอกจากจะเชิญวิญญาณของเฒ่าคงเพื่อเข้าทรงบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ก็ยังมีการเชิญผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วให้มาเข้าทรงตามลำดับ เป็นเหมือนการสื่อสารระหว่างผู้ที่ล่วงลับไปแล้วกับลูกหลาน

วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมเซ่นไหว้ศาลปู่ตา เพื่อขอพรบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษา คุ้มครองคนในหมู่บ้านให้มีความสุข ความเจริญ ปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน และเพื่อความสงบสุข ของคนทั้งหมู่บ้าน (ประสาน สันกระโทก; สัมภาษณ์ : 2555)

5. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ชาวบ้านบ้านดอนงามพัฒนา ยึดถือประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ดังนี้

5.1 ประเพณีสงกรานต์ เริ่มเดือนเมษายน ของทุกปี โดยจะมีการจัดพิธีสงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ขอพรผู้ใหญ่ และเล่นในวันสงกรานต์

5.2 บุญวิสาขบูชา เริ่มเดือน 6 ในช่วงเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด และเวียนเทียนในตอนกลางคืน

5.3 บุญเข้าพรรษา เริ่มเดือน 8 โดยชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ฟังเทศน์ และถวายเทียนพรรษาแด่พระภิกษุสงฆ์

5.4 บุญออกพรรษา เริ่มเดือน 10 ตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด

5.5 บุญกฐิน เริ่มเดือน 11 แล้วแต่จะเลือกวันที่เหมาะสม ชาวบ้านจะจัดหาผ้าไตร เครื่องอัฐบริขาร เรียกว่าบริวารกฐิน โดยรับเงินจากการบริจาค สิ่งของ เครื่องใช้ เพื่อนำไปถวายวัด และซื้อเครื่องกฐิน เครื่องไทยทาน และถวายเงินแด่พระเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้แก่ ป่าสาธารณประโยชน์ จำนวน 14 ไร่ 2 งาน ที่ราษฎรพัสดุ หรือแปลงพัก ปลอดสารพิษในปัจจุบัน มีเนื้อที่ 28 ไร่ 2 งาน สระน้ำสาธารณะ จำนวน 3 ไร่ ขนาดกว้าง 80 เมตร ยาว 120 เมตร

7. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านดอนงามพัฒนามีชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในด้านต่าง

ๆ เช่นภูมิปัญญาในการทอผ้า การสานตะกร้า การจักสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด การเลี้ยงหมู หลุม การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารท้องถิ่น การปลูกพืชอาหารทั้งพืชผักพื้นบ้าน ผักที่นิยมขาย ตามท้องตลาด พืชผักที่ใกล้สูญพันธุ์ และพืชชนิดอื่น ๆ ที่ใช้ประโยชน์ในชุมชน

8 ด้านองค์กร/กลุ่ม บ้านดอนงามพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มกันในการ

ดำเนินกิจกรรม เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ก่อนการรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ จะมีการ พุดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน ร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในการดำเนิน กิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ กลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีดังนี้

1. กลุ่มโรงเรียนเครื่องกรองน้ำดื่ม ก่อตั้งปี พ.ศ. 2547 ได้รับงบประมาณสนับสนุน จากกรมทรัพยากร จังหวัดนครราชสีมา ด้วยงบประมาณจำนวน 479,000 บาท ปัจจุบันอยู่ใน ขั้นตอนการขอ อย.

2. กลุ่มโรงปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล งบอยู่ดีมีสุข ด้วยงบประมาณ 300,000 บาท

3. กลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ก่อตั้งปี พ.ศ.2550 โดยได้รับการ สนับสนุนจากอำเภอ ด้วยงบประมาณจำนวน 135,000 บาท

4. กลุ่มหมูหลุม ก่อตั้งปี พ.ศ. 2552 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาล ตำบลพนมรุ้ง ด้วยงบประมาณ 50,000 บาท

5. กลุ่มโรงสีชุมชน ก่อตั้งปี พ.ศ. 2554 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 52 ด้วยงบประมาณจำนวน 450,000 บาท

1.3 พัฒนาการในการรวมกลุ่มของชุมชน

การรวมกลุ่มของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาด้านอื่น ๆ และในอดีตที่ผ่านมาช่วงที่เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศ ชาวบ้านดอนงามไฟในวัยทำงานเกิดภาวะการตกงาน ข้าวของเครื่องใช้มีราคาแพง ไม่มีรายได้ ทำให้ผู้นำหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านรวมทั้งผู้รู้ในหมู่บ้านประชุมหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดแนวคิดที่จะพึ่งพาตนเอง เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นหลายปัญหาเกิดจากหน่วยงานรัฐบาลเองที่ส่งเสริมสนับสนุน เช่นนโยบายการสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้พื้นที่ปลูกจำนวนมาก และใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมีของบริษัท ทำให้เกิดภาวะหนี้สิน ดินเสื่อมสภาพ ฯลฯ การผูกขาดด้านเมล็ดพันธุ์พืชของบริษัทขนาดใหญ่ และปัญหาอีกมากมายที่เกิดขึ้นในชุมชนล้วนมีรากเหง้าของปัญหามาจากแนวคิดการพัฒนาประเทศตามแนวทางอารยธรรมตะวันตก เน้นระบบทุนนิยม “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” เป็นแนวคิดของความเห็นแก่ตัว กอบโกย โลกมาก ไม่มีเพียงพอแม้ทรัพยากรของโลกจะมีมากมายเพียงใด ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนเพียง 1 คน (แนวคิดของมหาตมะ กานธี นักคิดของอินเดีย)

เมื่อย้อนกลับไปดู และศึกษาอดีตที่ผ่านมา พบว่าสังคมไทยมีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอีกรูปแบบหนึ่งที่ตรงข้ามกับระบบทุนนิยม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกพืชอาหารพื้นบ้านจึงมีแนวคิดในการพัฒนาตามแนวทาง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน ในชุมชน มีการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง มีลำดับขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม มีการคิด การวิเคราะห์ และอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำงาน เน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม มีความประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด และสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม โดยเริ่มต้นจากการปลูกพืชอาหารไว้กินเอง และลดความเสี่ยงในการกินพืชผักจากตลาด เพราะเจือปนสารพิษทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม เมื่อมีการรวมกลุ่มกันในการทำงาน จึงได้มีการรวมการปลูกผักปลอดสารพิษในแปลงรวม โดยอาศัยพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ในชุมชนไม่กี่ไร่ เดิมทีพื้นที่ที่ปลูกเป็นดินลูกรัง แข็ง กระด้าง ปลูกพืชไม่ได้ผล ต่อมามีการพัฒนาพื้นที่โดยการบำรุงดิน ทั้งปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก การปรับสภาพดินเพื่อให้ดินฟื้นตัว ระยะเวลาไปประมาณ 3

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ปี ดินที่เสื่อมสภาพเริ่มดีขึ้น การปลูกพืชผักเริ่มเห็นผล มีวัตถุประสงค์ปลูกเพื่อรับประทานเอง ต่อมา พืชผักที่ปลูกมีจำนวนมากขึ้น ก็แบ่งให้พี่น้องรับประทาน แบ่งเพื่อนบ้าน โดยไม่ต้องซื้อหา บางครั้ง ก็จะแลกเปลี่ยนพืชผัก อาหารร่วมกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อ เป็นเหมือนสังคมในอดีตที่มีการ แลกเปลี่ยนอาหารการกิน สิ่งที่ได้ก็คือความสุข ที่เกิดจากการให้ ได้แลกเปลี่ยนอาหาร แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในการพัฒนาการทำเกษตรพืชผักพื้นบ้าน การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร ทำให้ เกิดความหลากหลาย และกระจายเมล็ดพันธุ์พืชได้อย่างกว้างขวาง โดยมีสมาชิกกลุ่มปลูกพืชอาหาร จำนวน 10 คน ต่อมาขยายสมาชิกเป็น 33 ครอบครัว

ปี พ.ศ. 2549 ศูนย์เรียนรู้บ้านดอนงามพัฒนา เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม ปี 49 มีสมาชิก กลุ่มเป็นกลุ่มผู้ปลูกพืชอาหาร และต่อมาขยายฐานการผลิตจากการปลูกพืชอาหาร เป็นกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต การกิน การใช้ในครัวเรือน เพราะชีวิตมิได้รับประทานแค่ผักปลอด สารพิษอย่างเดียว จึงมีแนวคิดในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน ราชการจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 52 ปศุสัตว์อำเภอเฉลิมพระเกียรติ สำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัด สหกรณ์อำเภอ เป็นต้น โดยมีภารกิจ ดังนี้

1. ประสานแหล่งงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเก็บข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อมูลเชิงสถิติด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่
3. การประสานเชื่อมโยงเครือข่าย การเรียนรู้กับศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ศูนย์เรียนรู้หรือ ศูนย์อื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันในพื้นที่
4. จัดทำข้อมูล และเผยแพร่ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในรูปแบบ หนังสือ แผ่นพับ วิดีทัศน์
5. การประชาสัมพันธ์ การจัดนิทรรศการ
6. จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ให้บรรลุ เป้าหมาย
7. จัดประชุม งานธุรการ งานประสานต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการศูนย์

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

8. การติดตามผลการดำเนินงาน รวบรวมผลการดำเนินงานของศูนย์

กิจกรรมตามรอยพ่อหลวง ผู้ครองใจประชา มีกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ทั้ง การพัฒนาดิน ได้แก่ กิจกรรมการปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และการปรับสภาพดิน และปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อเป็นการปรับปรุงดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ และมีการบริหารจัดการน้ำ นำน้ำบาดาลมาพัฒนาเป็นน้ำดื่ม และเพื่อการอุปโภค การพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่ มีการดำเนินกิจกรรมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะ โดยความร่วมมือจากพี่น้องประชาชน และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาความสมดุลให้กับธรรมชาติ

กิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นส่วนประกอบในการผลิตปุ๋ย ได้แก่

- แกลบดิบ
- แกลบดำ
- ปุ๋ยคอก
- ผักตบชวา
- น้ำหมัก/กากน้ำตาล

2. กิจกรรมโรงสีข้าวชุมชน

ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 52 บุรีรัมย์ ได้มอบโรงสีข้าวให้ศูนย์เรียนรู้เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 มีสมาชิกจำนวน 60 คนจาก 4 ชุมชนใกล้เคียง และโรงสีข้าวตั้งอยู่บริเวณที่สาธารณะ ใกล้สถานที่ปลูกผักปลอดสารพิษ ส่วนใหญ่ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้บ้านดอนงามพัฒนา เช่น บ้านโคกใหญ่ บ้านยาง บ้านโคกกระท่อม จะนำข้าวมาสีด้วยตนเอง ข้าวที่สีจะมีทั้งข้าวธรรมดาและข้าวกล้อง ผลผลิตที่ได้จากโรงสีจะมีแกลบ รำ ปลายข้าว และโรงสีจะขายแกลบ รำ ปลายข้าวให้กับกลุ่มเลี้ยงสุกร ข้าวที่ผ่านกระบวนการสีจะมีทั้งข้าวชั้น 1 ชั้น 2 ข้าวชั้นหนึ่งหมายถึงผลผลิตของข้าวที่มีเมล็ดเต็ม มีส่วนที่เมล็ดหักน้อย สีออกมาแล้วเมล็ดข้าวจะสวยงาม นำรับประทาน ส่วนข้าวชั้น 2 เป็นข้าวที่ไม่เต็มเมล็ด เพราะจะมีข้าวหักปนมาด้วย โรงสีข้าวจะทำการคัดแยกเมล็ดข้าวเอง ข้าวชั้น 1,2 จะแยกออกเป็น 2 ช่องช่องเต็มเมล็ด และช่องครึ่ง

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

เมล็ด ส่วนข้าวกล้อง เป็นการสีข้าวแบบกะเทาะเปลือก สารอาหารทั้งหมดจึงอยู่ในข้าวกล้อง มากกว่าข้าวขาวธรรมดา ค่าบริการในการสีข้าว ถ้าสีข้าวแบบธรรมดาจะไม่ต้องเสียค่าบริการ แต่ถ้าสีข้าวกล้อง จะเสียค่าบริการ 40 บาทต่อกระสอบ โดยคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ดูแลรับผิดชอบ และดำเนินการเกี่ยวกับโรงสีข้าวชุมชน เพื่อพัฒนารายได้ นำรายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการในกิจกรรมของศูนย์ และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีศักยภาพ เกิดประโยชน์แก่ประชาชนภายในชุมชน และประชาชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียง การให้บริการโรงสีข้าวชุมชน เปิดบริการแก่ประชาชนทุกวัน ตั้งแต่ 08.00-16.00 นาฬิกา โดยมีคณะกรรมการของศูนย์การเรียนรู้ รอให้บริการแก่ประชาชน มีบริการรับส่งสำหรับผู้ไม่สะดวกในการขนส่งข้าว

3. กิจกรรมการเลี้ยงปลา

ศูนย์เรียนรู้ฯ จะมีกิจกรรมการปล่อยพันธุ์ปลาในแหล่งน้ำสาธารณะภายในศูนย์เรียนรู้ เพื่อสร้างระบบนิเวศภายในศูนย์เรียนรู้ฯ และนำปลาที่เจริญเติบโตมาเป็นอาหารสำหรับผู้ที่มาเยี่ยมศูนย์ และผู้ที่เข้ารับการอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ฯ

4. กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ

การจัดตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เริ่มปลายปี 2548 เป็นกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มผู้ปลูกพืชอาหารพื้นบ้าน ซึ่งกลุ่มผู้ปลูกผักพื้นบ้านเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่มีการจัดตั้ง เพราะมีการปลูกผักพื้นบ้านมานาน และเกือบทั้งหมดบ้านจะมีผักพื้นบ้านกระจายกระจัดกระจายกันออกไป จะเป็นพืชอาหารที่ปลูกตามธรรมชาติ ไม่จำเป็นต้องมีการบำรุงรักษามาก ไม่มีแมลงรบกวน ส่วนผักปลอดสารพิษที่ปลูกตั้งแต่ปลายปี 48 ส่วนใหญ่เป็นพืชอาหารที่ตลาดมีความต้องการ เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง ผักทอดยอด ผักกาดขาว ผักสลัด เป็นกิจกรรมเสริมของสมาชิกกลุ่มนอกเหนือจากฤดูทำนา กิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ เดิมทีมีวัตถุประสงค์เพื่อรับประทานภายในครอบครัว ต่อมาเมื่อผลผลิตมากขึ้น และพืชผักที่ปลูกมีความสด และงามตามธรรมชาติ เน้นปลูกแบบธรรมชาติ ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตเองภายในกลุ่ม เมื่อมีมากรับประทานไม่หมด ก็แจกเพื่อนบ้าน ต่อมาเพื่อนบ้านต่างก็มีพืชผักที่ปลูกเหมือนกัน มีจำนวนมาก เหลือจากรับประทาน เหลือจากการแจกจึงได้นำมาขายที่ตลาดนัดของเทศบาลทุกวันจันทร์ และวันพฤหัสบดีของทุกอาทิตย์ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น และพืชผักที่นำมาขายที่ตลาด เป็นพืชผักที่มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ ผู้ซื้อปลอดภัย สุขภาพดี ส่วน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้ขายก็มีความสุข และมีรายได้เพิ่ม ไม่ทำร้ายสุขภาพของผู้ซื้อ และเป็นการขายสินค้าที่วางอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ไม่เห็นแก่ตัว และไร้คุณธรรมเหมือนการขายทั่วไป ทั้งพืชผัก ผลไม้ที่เจือปนสารพิษในระบบทุนนิยม ที่ผู้ซื้อนอกจากจะสูญเสียรายได้ที่ไม่เป็นธรรมจากการซื้อ ยังต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับสารปนเปื้อนในพืชผัก ผลไม้มานานชนิด ที่ไม่ทราบแหล่งที่มาของการผลิต รายได้ที่เกิดขึ้นจากการขายผักปลอดสารพิษ จะมีการนำรายได้เข้ากลุ่มบางส่วน ที่เหลือจะเป็นกำไรของสมาชิกในกลุ่ม เสริมรายได้ให้ครอบครัว และส่งเสริมการทำงานระบบกลุ่มให้มีความยั่งยืน

5. กิจกรรมโรงผลิตน้ำดื่ม

ดำเนินกิจกรรมการผลิตน้ำดื่มสะอาดสำหรับจำหน่ายให้กับชุมชน และชุมชนใกล้เคียง ประชาชนได้นำน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภคที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด

6. กิจกรรมด้านการปศุสัตว์

6.1 การเลี้ยงสุกรผสมผสาน เริ่มมีการรวมกลุ่มเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2552 มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 20 คน มีการประชุมกลุ่มเพื่อจัดตั้งทีมงานบริหาร มีนายทวี อ้อมวิหาร เป็นประธานกลุ่ม กิจกรรมการเลี้ยงสุกร ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลพนมรุ้งเป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท และสมาชิกสมทบคนละ 300 บาท ได้รับการสนับสนุนลูกสุกรจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 52 จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 17 ตัว แม่พันธุ์สุกรจำนวน 1 ตัว

6.2 การเลี้ยงไก่พันธุ์เนื่องจากศูนย์วิจัยพันธุ์สัตว์อำเภอปะคำ จำนวน 450 ตัว สมาชิกช่วยกันเลี้ยงสุกร และพันธุ์ไก่อยู่ในศูนย์เรียนรู้ เลี้ยงประมาณ 7 เดือนสามารถขายสุกร และไก่พันธุ์ได้ มีการแบ่งปันหุ้นและผลกำไร ได้คนละ 600 บาทต่อครั้ง และได้มูลสุกรคนละ 15 กระสอบ เพื่อนำไปเป็นปุ๋ยชีวภาพ และยังมีเงินเหลือในบัญชีกลุ่มจำนวน 20,000 บาท ผลการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ที่ดำเนินรอยตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประสบความสำเร็จ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีกำลังใจในการทำงาน และสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปปรับใช้ในครอบครัวของตนเอง มีกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษในครัวเรือน การเลี้ยงไก่ สุกร ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 24 คน และมีสุกรแม่พันธุ์ในปัจจุบันจำนวน 24 ตัว และสุกรขุนจำนวน 157 ตัว ประโยชน์ของมูลสุกร สามารถนำมาใช้ในการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพได้ เป็นการเพิ่มรายได้ให้สมาชิก และลดรายจ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี ได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัยทั้งผัก และเนื้อสัตว์ (ทวี อ้อมวิหาร. สัมภาษณ์ : 2557)

7. โรงปุ๋ยชีวภาพ

การสร้างโรงปุ๋ยชีวภาพเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาดูงาน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 10 คน เมื่อศึกษาดูงานกลับมาแล้ว ก็มีความต้องการที่จะสร้างโรงปุ๋ยชีวภาพในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาปุ๋ยราคาแพง ในช่วงปี 48-49 หมู่บ้านดอนงามพัฒนาได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการของรัฐบาล (โครงการ SML) ใช้งบประมาณสร้างจำนวน 300,000 บาท โดยความร่วมมือของคนในชุมชน และโรงปุ๋ยชีวภาพมีชื่อว่า “กลีกรมไร้สารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง” สมาชิกโรงปุ๋ยชีวภาพมีจำนวน 32 คน สมาชิกทุกคนจะมีเงินในการลงทุน แต่ละปีจะมีเงินเข้ากลุ่ม และมีเงินปันผลให้สมาชิกทุกปี สมาชิกกลุ่มโรงปุ๋ยจะซื้อมูลสุกรจากสมาชิกกลุ่มเลี้ยงสุกร เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอัดเม็ด เมื่อผลิตเสร็จแล้วก็ขายปุ๋ยให้กับสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ และสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมการหมุนเวียนรายได้ของกลุ่ม โดยการนำแลกเปลี่ยนผ่านการสืบทอดมาขายให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการเลี้ยงสุกร โดยใส่ในคอกสุกร เมื่อสุกรถ่ายมูลออกมา มูลสุกรจะผสมกับแกลบ และกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรก็จะนำมูลของสุกรผสมแกลบมาขายให้กับกลุ่มโรงปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด สมาชิกกลุ่มโรงปุ๋ยชีวภาพจะนำผลผลิตปุ๋ยมาขายให้กับกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ และลูกค้าทั่วไปที่ต้องการปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดในราคาไม่แพงมาก

8. กิจกรรมการเผาถ่านด้วยเตา 200 ลิตร เป็นกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสได้เรียนรู้ โดยมีวิทยากรจากภายนอกมาให้การอบรม เพื่อนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะคนในชุมชนยังมีการหุงต้มด้วยไม้ฟืน แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีก้าวหน้า แต่กิจกรรมการเผาถ่านยังเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน หลายครอบครัวมีการหุงต้มอาหารด้วยเตาถ่าน เพราะเป็นการประหยัดพลังงาน และสามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประเภทไม้ฟืนมาใช้ประโยชน์ได้ ด้วยการนำกิ่งก้านของต้นไม้ที่อยู่บริเวณสวน ไร่ นา มาทำเป็นไม้ฟืน เป็นการใช้พลังงานทดแทน และประหยัดพลังงาน บางครอบครัวใช้ควบคู่กันระหว่างใช้เตาถ่าน และเตาแก๊ส หากมีกิจกรรมการปิ้ง การย่างจะใช้เตาถ่าน หากมีกิจกรรมที่เร่งด่วนที่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้านจะใช้เตาแก๊ส

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายของคนในชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้สมาชิกทุกกลุ่มมีความรู้ มีประสบการณ์ตรงในการทำงาน ทั้งงานในครอบครัว งานในชุมชน และงานส่วนรวมอื่น ๆ สิ่งที่ทำล้วนอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และสิ่งที่ได้รับ นอกจากจะช่วยลดภาระหนี้สินแล้ว ยังมีเงินเก็บ และสามารถส่งลูกหลานเรียนในระดับสูงได้อย่างสมภาคภูมิ และสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนคือความภาคภูมิใจของคนในชุมชน และมีวิทยาการเกิดขึ้นในชุมชนหลากหลายสาขา เช่น วิทยาการด้านการปลูกพืชอาหารพื้นบ้าน วิทยาการการปลูกผักปลอดสารพิษ วิทยาการโรงปุ๋ยชีวภาพ วิทยาการปศุสัตว์ชุมชน วิทยาการเตาเผาถ่าน 200 ลิตร ฯลฯ วิทยาการดังกล่าวมีหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำงานให้แก่ผู้สนใจทั่วไปที่เข้าร่วมในการศึกษาดูงาน และศูนย์การเรียนรู้ ได้มีการจัดฝึกอบรมให้กับพี่น้องประชาชนในชุมชน และบริเวณใกล้เคียงที่มีความสนใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร นอกจากนี้วิทยาการเองก็ยังต้องมีการศึกษาดูงาน การทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

สรุปพัฒนาการในการรวมกลุ่มของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เกิดขึ้นเนื่องมาจากการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาการอพยพโยกย้ายแรงงาน ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาความยากจน ฯลฯ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มีการประชุมระดมความคิดเห็น และวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน พบว่า ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกัน มีรากเหง้าของปัญหามาจากที่เดียวกัน เหมือนต้นไม้ 1 ต้นที่มีรากแก้ว และรากฝอย กิ่งก้าน ใบ ฯลฯ รากเหง้าของปัญหาที่พบ คือ “ระบบแนวคิดการพัฒนา” ที่มีได้อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาประเทศที่ผ่านมายึดแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดของคนตะวันตก เน้นระบบทุนนิยม ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งทางบวกและทางลบ แต่ผลกระทบทางลบมีมากกว่าหลายเท่า และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงได้แก่ประชาชน เกษตรกรที่ยากจนของแผ่นดิน ความร่ำรวยที่เกิดขึ้น มีเฉพาะกลุ่ม ที่กุมอำนาจทางการเมือง การเงินของประเทศ สิ่งที่เป็นทางเลือกของประชาชนในระดับรากหญ้าคือ “การพึ่งตนเอง” เพราะไม่มีที่พึ่งอื่นใด นอกเหนือจากการนำแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในชีวิต ครอบครัว ชุมชน จึงจะสามารถอยู่รอดได้

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ท่ามกลางวิกฤติของปัญหาทุกรูปแบบ คือ “การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแนวคิดใหม่ โดยใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์ แสวงหาทางออกอย่างเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ไม่ว่าจะพัฒนาในทิศทางใดบนพื้นฐานของเกษตรกรที่ต้องอาศัยผืนแผ่นดินในการทำมาหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือสิ่งที่ต้องทำก่อน เพื่อพัฒนาระบบการผลิตให้มีความสมดุล หลังจากนั้นชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาจึงได้มีการพัฒนาอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็น การทำโรงปุ๋ยชีวภาพ โรงสีข้าว การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ ปลูกผักพื้นบ้านเกือบทุกชนิดที่กินได้ ปลูกผักปลอดสารพิษ การทำน้ำดื่มสะอาด ปศุสัตว์ ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด เต้าเห่าถ่าน 200 ลิตร ทุกกิจกรรม เน้นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาให้มีมูลค่าสูงสุด ตอบสนองความต้องการครบวงจร สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม คือมีการนำทรัพยากรมาใช้ในแต่ละกลุ่มโดยเอื้อประโยชน์ต่อกัน ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาฐานระบบข้อมูลของกลุ่ม มีการเชื่อมประสานทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ภาครัฐให้การสนับสนุนทรัพยากร และความรู้ ภาคเอกชน เช่น มูลนิธิพัฒนาอีสาน จังหวัดสุรินทร์ ให้การสนับสนุนความรู้ด้านพลังงานทดแทน เช่น ความรู้เรื่องพลังงาน และแผงโซลาร์เซลล์ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาต่อยอดของบ้านดอนงามพัฒนาในอนาคต ด้านพลังงานทดแทน ที่จะช่วยรัฐบาลประหยัดพลังงานไฟฟ้าต่อไป.

1.4 สถานการณ์และสภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรม เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาเป็นชุมชนที่พึ่งแยกออกมาจากบ้านดอนไม้ไฟ เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2541 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาคือ ทำเกษตรอินทรีย์ และรับจ้างทั่วไป โดยภาพรวมชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูงระดับหนึ่งคือ มีความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อภายในชุมชน มีการก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงหมูหลุม ฯลฯ และกลุ่มที่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบและสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยรายได้เสริม คือกลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางอำเภอ เมื่อปี พ.ศ.2550 เป็นจำนวนเงิน 135,000 บาท เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกร เพื่อการพึ่งตนเองด้านเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ปุ๋ย

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

หมักชีวภาพอัดเม็ดที่ผลิตขึ้นเองภายในกลุ่ม ทำให้พืชผักที่ปลูกปลอดสารพิษมีมาตรฐานปลอดภัยต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาแม้จะมีทุนทางสังคมสูงระดับหนึ่งก็มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหา และมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน แต่ยังคงประสบกับปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตของเกษตรกร โดยเฉพาะการผลิตพืชอาหารที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ได้แก่

1. ดินเสื่อมคุณภาพ ในอดีตที่ผ่านมาสภาพดินของบ้านดอนงามพัฒนายังมีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีสภาพป่าไม้ มีปุ๋ยอินทรีย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ใบไม้ที่ทับถมกันเป็นเวลานาน เศษพืชอื่น ๆ ซากสัตว์ที่ตายแล้ว กลายเป็นสารอาหารที่จำเป็นต่อพืช ยุคต่อมาผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ถูกถากถาง บุกรุกเพื่อทำเป็นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยผืนดินเปลี่ยนสภาพ และดินเริ่มเสื่อมโทรม เพราะมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2528 เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด และในบริเวณพื้นที่ปลูกสร้างบ้านเรือน ชาวบ้านจะมีการปลูกพืชจำพวกผัก และอาหารพื้นบ้าน เป็นสวนเล็ก ๆ ที่อยู่ภายในบริเวณบ้าน มีการปรับปรุงสภาพดินให้ดีขึ้นโดยวิธีการใส่ปุ๋ย การปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อปรับสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

ในยุคต่อมา สาเหตุของดินเสื่อมสภาพมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ดินปนเปื้อนสารเคมีที่เกิดจากสารเคมีฆ่าแมลงศัตรูพืช สารเคมีฆ่าหญ้า ทำให้ดินเสื่อมเร็วมากขึ้น และชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับดินน้อย และยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองเมื่อมีสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย ก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เสียชีวิตเร็วขึ้นจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร

ยุคปัจจุบัน ชาวบ้านเริ่มเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ทั้งปัญหาดินเสื่อม ปัญหาด้านทรัพยากรเสื่อมโทรม ปัญหาด้านสุขภาพ จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง พบว่า แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานการมีอาชีพเกษตรกรที่ต้องอาศัยปัจจัยการผลิต “ดิน” เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่จะต้องมีการฟื้นฟู และเน้นการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแนวความคิด การวิเคราะห์ และลงมือทำ มีกิจกรรมการปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และปรับสภาพดินเสื่อมโทรม รวมทั้งการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อการบำรุงดิน มีกิจกรรมการทำปุ๋ยใช้เองทั้งปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นมูลสัตว์ประเภทโค กระบือ มูลไก่ มูลสุกร พยายามสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน การปรับสภาพดินจากดินเสื่อมสภาพ จึงไม่จำเป็นต้องซื้อปุ๋ยราคาแพงจากตลาด แต่เป็นการนำปุ๋ยที่ผลิตเองมาใช้ระยะเวลาในการปรับสภาพดินประมาณ 3 ปี ดินเริ่มดีขึ้น สังเกตจากการปลูกพืชอาหาร พืชจะงามตามธรรมชาติ และสภาพดินจะร่วนซุย มีแมลงหลากหลายชนิด มีสัตว์เล็ก ๆ ในผืนดิน มีไส้เดือน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

มากขึ้น ทั้งแมลงและไส้เดือนมีประโยชน์ต่อพืช แมลงช่วยในการผสมเกสร ช่วยกำจัดศัตรูพืชที่เป็นแมลงด้วยกัน มีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

2. การขาดแคลนน้ำทางการเกษตร ปัญหาเรื่องน้ำเป็นปัญหารองจากดิน เพราะดิน และน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของเกษตรกร ในอดีตบ้านดอนงามพัฒนาไม่มีแหล่งน้ำทางการเกษตร มีเพียงแหล่งน้ำที่ใช้สำหรับอุปโภคบริโภค ต่อมาจึงได้มีการขุดสระน้ำ เพื่อใช้เป็นที่เก็บน้ำทางการเกษตร โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในพื้นที่ ปัจจุบันบ้านดอนงามพัฒนาจึงมีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร สามารถดึงน้ำมาใช้รดพืชอาหารบริเวณสระน้ำได้สะดวกมากขึ้น ส่วนน้ำที่ใช้สำหรับบริโภค จะมีโรงกลั่นน้ำของชุมชนเพื่อนำน้ำประปามากรองเป็นน้ำสะอาด ปัจจุบันบ้านดอนงามพัฒนามีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร น้ำสำหรับอุปโภค บริโภค ส่วนน้ำที่จะใช้ในการทำนาอาศัยน้ำฝน บางปีชาวบ้านทำนาได้ผล เพราะฝนตกต้องตามฤดูกาล บางปีทำนาไม่ได้ผล เพราะฝนแล้ง การทำนาของเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา จึงขึ้นอยู่กับฝนฟ้าอากาศเป็นปัจจัยหลัก สถานการณ์การทำนาของเกษตรกรในปัจจุบัน มีภาระด้านค่าใช้จ่ายในการทำนามาก ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างเกี่ยวข้าว ค่าไถ ค่าปุ๋ย อุปกรณ์ในการทำเกษตร ฯลฯ บางปีมีน้ำเพียงพอในการทำนา ก็จะได้ข้าวเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีราคา แต่ก็ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรบางรายขายข้าว ก็ใช้หนี้หมด ไม่มีเงินเหลือเก็บเลย การทำนาจึงเป็นเหมือนชะตากรรมของเกษตรกร ขึ้นอยู่กับฝนฟ้าอากาศ มีปัจจัยเสี่ยงมากมาย เกษตรกรบางรายจึงหันมาปลูกพืชผักปลอดสารพิษขายเป็นอาชีพหลัก ส่วนการทำนา เป็นอาชีพรอง เพราะไม่สามารถกำหนดเรื่องน้ำได้ด้วยตนเอง ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ และในอนาคตอันใกล้ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย อยู่ในขั้นวิกฤติมานานแล้ว ไม่มีรัฐบาลใดที่จะช่วยเหลือราษฎรได้ หรือ ไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมก็ยังคงทำลายลงทุกวัน ความสมดุลทางธรรมชาติแปรเปลี่ยน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือตกผิดฤดู เกษตรกรจึงทำนาไม่ได้ผล หรือถ้าได้ผล ก็ถูกกดราคาข้าว และต้องทำงานใช้หนี้บนที่นาที่เหลืออยู่น้อยนิดในยุคปัจจุบัน

3. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ และป่าสาธารณะ เป็นป่าธรรมชาติอยู่ใกล้กับแหล่งเรียนรู้อของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมามีการลักลอบตัดไม้บางชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้จำพวกไม้พืน ชาวบ้านยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับงานด้านอนุรักษ์ป่า จึงมีการตัดไม้พืนทั้งต้น ในปัจจุบันมีการอบรมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และผู้นำชุมชนได้ไปศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ และประสบการณ์มาพัฒนาชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้มีการกิจกรรมการปลูกต้นไม้เพิ่มในที่สาธารณะ เพื่อ

เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้าน และมีการประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าร่วมกัน

สถานการณ์ปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย เป็นปัญหาระดับประเทศ และทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามหาศาล เป็นหัวใจสำคัญของสิ่งแวดล้อมทั้งหมด การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะป่าเขตร้อนในสังคมไทย มีผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อมนุษย์ ทุกชนชั้น ทุกอาชีพ โดยเฉพาะผลกระทบต่อเกษตรกร ที่เป็นหัวใจสำคัญต่อกระบวนการผลิตพืชผักอาหารที่สำคัญของประเทศ ป่าไม้มีความผูกพันต่อการดำรงชีพของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นแหล่งรวบรวมพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตที่สำคัญที่สุด เป็นแหล่งผลิตพืชพันธุ์อาหาร ยารักษาโรค ช่วยรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อม เป็นแหล่งผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้นานัปการ เมื่อโลกมีประชากรมากขึ้น ประกอบกับแนวคิดการพัฒนาของมนุษย์ ที่เน้นระบบทุนนิยมเสรีข้ามชาติ ตามแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ของนักคิดตะวันตก ผลพวงของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเป็นผลกระทบแบบลูกโซ่ เกษตรกรจึงได้รับผลกระทบดังกล่าว โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ป่าถูกทำลายทุกวัน เกิดความแปรปรวนทางธรรมชาติ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ขาดน้ำกินน้ำใช้ เพราะขาดพื้นที่ป่าสำหรับกักเก็บน้ำ น้ำไหลลงสู่ทะเลโดยเปล่าประโยชน์ เกิดอุทกภัย แผ่นดินถล่ม เกิดภาวะโลกร้อนผิดปกติ เสียสมดุลทางระบบนิเวศ การอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรป่าไม้เพื่อความอยู่รอดในอนาคต รวมทั้งป่าไม้ได้ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ดิน น้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของเกษตรกร จึงเป็นสิ่งจำเป็น และควรรักษาไว้

ความเป็นอยู่ของคนชนบท โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีความจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ดิน น้ำ ป่า เป็นฐานสำคัญในการผลิต อีกทั้งป่าไม้ยังเป็นต้นกำเนิดของวัฒนธรรม เป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเกิดจากการทำมาหากินที่มีความผูกพันกับป่าไม้ กับฐานทรัพยากร มีการสืบทอดมาเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด สถานการณ์ป่าไม้ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ก่อให้เกิดผลกระทบเรื้อรังต่อสิ่งแวดล้อม เกิดความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์ และการพัฒนาบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากร และคนไทยบางกลุ่มยังมีวัฒนธรรมของการบริโภคที่ไม่รู้จักพอ คนที่มีรายได้มากก็ยังคงต้องการทรัพยากรจากป่า ต้องการแสวงหาประโยชน์จากป่ามากขึ้น หรือแม้แต่คนที่มิมีวัฒนธรรมการชื่นชมธรรมชาติจากป่า ก็ยังทำลายป่า รวมทั้งนายทุนที่อยู่เบื้องหลัง การทำลายทรัพยากรป่าไม้ของมนุษย์ด้วยความโลภอย่างไม่สิ้นสุด จะเกิดผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อความอยู่รอดของมนุษย์ ลูกหลานในอนาคตจะประสบกับภัยพิบัติต่าง ๆ อย่างไม่รู้จักจบสิ้น การอยู่รอดของป่าไม้จึงขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนระบบแนวคิดของการพัฒนา

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

โดยเมื่อจะมีการพัฒนาก็ควรมีการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด ประหยัดสูงสุด เกิดประโยชน์มากที่สุด ใช้เท่าที่จำเป็น และอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน.

4. ระบบแนวคิดของคนทั่วไปเกี่ยวกับการรับประทานพืชผักอาหารเพียงไม่กี่ชนิด ส่วนใหญ่เป็นพืชผักประเภท ผักคะน้า กวางตุ้ง ผักกาด ผักชี กระหล่ำปลี ซึ่งพืชอาหารเหล่านี้ชุมชนคอนงามพัฒนาไม่ได้มีการปลูกเพื่อรับประทานในชีวิตประจำวัน แต่ปลูกเพื่อจำหน่ายตามความต้องการของลูกค้า แต่จะเน้นด้านสุขภาพ คือเป็นพืชผักที่ปลอดสารพิษ เพื่อให้ผู้บริโภคมีความปลอดภัยต่อสุขภาพ แต่เดิมชาวบ้านมีการปลูกพืชอาหารประเภทผักพื้นบ้าน ซึ่งมีหลากหลายชนิด หลายสายพันธุ์ และพืชอาหารพื้นบ้านดูแลรักษาง่าย ไม่ค่อยมีแมลงรบกวน ไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมี และบางชนิดสามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นอกจากจะเป็นอาหารแล้ว พืชผักพื้นบ้านเกือบทุกชนิดเป็นยารักษาโรคได้ด้วย สืบเนื่องจากคนแก่ในหมู่บ้าน อายุยืน ไม่ค่อยเข้าโรงพยาบาล เพราะกินพืชผักอาหารพื้นบ้าน และน้ำพริกเป็นอาหารเป็นพื้น

ชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาเริ่มมีการปลูกพืชผักอาหารประเภทผักกาด กวางตุ้ง คะน้า ฯลฯ ในภายหลัง โดยเริ่มต้นจากการปลูกเพื่อกินใช้ในครัวเรือน ต่อมามีการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ มีการปรับสภาพดินจากดินเสื่อมสภาพให้ดีขึ้น จึงมีการปลูกพืชผักอาหารอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากพืชผักอาหารพื้นบ้าน เมื่อดินดีขึ้น พืชอาหารที่ปลูกก็เจริญงอกงาม กินในครัวเรือนไม่หมด แจกเพื่อนบ้าน ก็ยังเหลือ จึงได้คิดนำผักที่ปลูกไปขายที่ตลาดใกล้หมู่บ้าน เริ่มต้นชาวบ้านไม่เคยชินกับการขายผัก เพราะที่ผ่านมามีแต่การแจกจ่าย ไม่ต้องซื้อ แต่เมื่อขายมีรายได้เพิ่มนอกเหนือจากการทำนา เพราะเป็นรายได้แบบต่อเนื่อง และขายดี จึงเริ่มที่จะมีการพัฒนา โดยวิธีการปลูกเพิ่มมากขึ้น แต่ต่อมาประสบกับปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ เพราะเมล็ดพันธุ์ที่จะปลูกมีราคาแพง และต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูง ทำให้เกษตรกรลงทุนสูง เพราะต้องพึ่งพิงปัจจัยด้านเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สามารถขยายต่อได้ เพราะเป็นการผูกขาดด้านเมล็ดพันธุ์ของบริษัทขนาดใหญ่

5. เมล็ดพันธุ์ที่ซื้อมาจากตลาด ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เนื่องจากบางสายพันธุ์ถูกออกแบบมาให้ขยายพันธุ์ต่อ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่อยู่เสมอ ขณะเดียวกันเมล็ดพันธุ์ที่ขายในท้องตลาดมีไม่หลากหลายเหมือนผักพื้นบ้าน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ พืชผลเหล่านั้นล้มตาย ทำให้ขาดทุนเป็นหนี้ เพราะเมล็ดพันธุ์พืชตามท้องตลาดไม่ทนทานต่อสภาพอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะมีความแตกต่างจากเมล็ดพันธุ์สมัยที่ปู่ย่ายังใช้อยู่ คือในอดีตปู่ย่าดายายจะมีการปลูกพืชหลากหลายสายพันธุ์ในแปลงเดียวกัน เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพืชอาหาร

ตัวอย่าง เช่น ชาวนาสมัยก่อนปลูกข้าวหนึ่งแปลงใช้เมล็ดพันธุ์ไม่ต่ำกว่า 3 สายพันธุ์ ทำให้เมื่อเกิดน้ำท่วมหรือความแห้งแล้งต้นกล้าที่มีความคงทนต่อสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงยังคงอยู่ ขณะที่ต้นกล้าซึ่งทนต่อสภาพอากาศไม่ได้จะตายลง ต่างจากปัจจุบันชาวนาปลูกข้าวสายพันธุ์เดียว พอเจอความเปลี่ยนแปลงทางอากาศพืชเหล่านั้นก็ตายหมด เป็นต้น

6. ค่านิยมของคนทั่วไปที่ต้องการพืชผักที่มีสีสวยงาม ไม่มีรอยแมลงรบกวน ค่านิยมเหล่านี้ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีการผลิตพืชผักที่ไร้แมลงรบกวน คือการใช้สารเคมีฉีดพ่นเพื่อป้องกันแมลงรบกวน แต่กรณีของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ค่านิยมที่เกิดขึ้นกับบุคคลทั่วไปในการเลือกซื้อพืชอาหารที่สวยงาม มิใช่เป็นปัญหาอันดับต้น ๆ แต่เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ ด้วยเหตุผล ดังนี้

3.1 ชาวบ้านชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีวิธีการในการปลูกผักให้สวยงามโดยไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมี หรือฉีดพ่นสารเคมีฆ่าแมลง เพราะใช้ปุ๋ยที่ผลิตขึ้นเองภายในกลุ่ม มีทั้งปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ผลผลิตของพืชผักที่ตลาดต้องการจึงมีความสวยงาม และมีรสชาติดีกว่าผักทั่วไป คือมีรสชาติหวานตามธรรมชาติ ไม่มีกลิ่นของสารเคมีเลย สามารถเก็บใส่ตู้เย็นไว้ได้นานกว่าผักทั่วไป ที่สำคัญผู้บริโภคที่รับประทานผักของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาจะปลอดภัย และมีสุขภาพดี

3.2 วิธีการปลูกผักของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาจะมีการพัฒนาดินให้มีคุณภาพในระยะ 3 ปีแรก โดยการปลูกพืชตระกูลถั่ว ไร่กลบ และใช้ฟางข้าวช่วยในการรักษาความชื้นหน้าดิน ใส่ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ทั้งให้ดินได้ปรับสภาพ ขณะเดียวกันจะมีการปลูกพืชผักชนิดอื่น ๆ ใกล้เคียงกับแปลงที่ปลูกผัก เช่น ข่า ตะไคร้ กระเพรา ฯลฯ พืชต่าง ๆ ที่หลากหลายปลูกใกล้กันสามารถป้องกันแมลงรบกวนได้ แม้จะมีแมลงบ้าง ก็เป็นธรรมชาติแมลงที่รบกวนจะไม่รบกวนนาน เพราะจะมีการกำจัดแมลงโดยธรรมชาติ ผักที่ปลูกส่วนใหญ่จึงนำรับประทาน

3.3 การเป็นชุมชนเล็ก ๆ ในพื้นที่ชนบทที่มีชุมชนในเมือง ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านด้วยกัน และสามารถพูดคุยอธิบายที่มาของพืชอาหารได้ และผู้บริโภคที่รับประทานผักของชาวบ้านของชุมชนดอนงามพัฒนาจะรู้ถึงความแตกต่างของรสชาติผัก และเป็นลูกค้าประจำ เพราะเกิดจากประสบการณ์ตรงในการรับประทานผัก และการเปรียบเทียบกับผักทั่วไป ทำให้เป็นที่ไว้วางใจของผู้บริโภค

7. ปัญหาผู้บริโภคไม่ทราบข้อมูลทางยาของผักพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนามีจำนวนหลากหลายชนิด แต่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลสรรพคุณทางยา ซึ่งนอกจากผักพื้นบ้านจะเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ มีวิตามิน เกลือแร่ และเส้นใยที่จำเป็นต่อร่างกาย ยังมีสารพฤกษเคมี (Phytochemicals) หลายชนิดที่มีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์แล้วว่า มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การบริโภคผักผลไม้ที่เหมาะสมให้ถึงเกณฑ์มาตรฐานระหว่าง 400-600 กรัม/วันจะสามารถลดภาวะหัวใจขาดเลือด โรคเส้นเลือดในสมองตีบ (เอกสารทางวิชาการ.กลุ่มพืชผักและเครื่องเทศ ; 2557: 2) การที่ผู้บริโภคไม่ทราบข้อมูลทางยาของผักพื้นบ้าน ทำให้ผักพื้นบ้านยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

8. การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับผักพื้นบ้านไม่ต่อเนื่อง และน้อย เนื่องจากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้านในหมู่บ้านยังน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้านบางคนได้เสียชีวิตลง ประกอบกับในหมู่บ้านเด็กและเยาวชนมีความสนใจเรื่องอื่น มากกว่าจะสนใจเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน เช่น สนใจเรื่องโทรศัพท์ การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต และไม่มีเวลาที่จะมาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้าน แม้จะมีผักพื้นบ้านอยู่ในบริเวณบ้าน ในสวนก็ตาม

9. ข้อมูลข่าวสาร สื่อโฆษณาให้ความสำคัญกับสินค้าอื่น ๆ และเน้นการโฆษณาอาหารประเภทแป้ง ไขมัน อาหารประเภทแฮมเบเกอร์ มันฝรั่งทอด ไส้กรอก มาม่า ขนมขบเคี้ยว น้ำอัดลม เป๊ปซี่ ฯลฯ ซึ่งไม่มีคุณค่าทางอาหาร นอกจากแป้ง ไขมัน น้ำตาล และผงชูรส อาหารดังกล่าว นอกจากจะเป็นผลเสียต่อสุขภาพ ยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพหากรับประทานติดต่อกันนาน ๆ เป็นที่มาของโรคต่าง ๆ เช่น โรคไต เบาหวาน มะเร็ง เส้นเลือด หัวใจขาดเลือด เส้นเลือดในสมองตีบ ไขมันของผงชูรสซึ่งเจือปนในอาหารเกือบทุกประเภท เมื่อรับประทานต่อเนื่องนาน ๆ จะทำให้สายตาเลื่อม เป็นผลต่อระบบประสาทของสายตา อาจจะเป็นต้อกระจก และสายตาไม่ดีตั้งแต่อายุน้อย สื่อโฆษณายังนำดารามีชื่อเสียงระดับประเทศมาโฆษณา เพื่อจูงใจลูกค้า ให้ซื้อสินค้า และใช้วิธีการโฆษณาบ่อย ๆ ทุกวันจนกระทั่งเป็นความเคยชินของผู้บริโภคที่จะซื้อสินค้าเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ

10. นโยบายภาครัฐที่ให้การสนับสนุนการทำการเกษตรที่ใช้พื้นที่มากในการเพาะปลูก ไม่ว่าจะเป็นปลูกมันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย ข้าวโพด มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 นโยบายภาครัฐ ล้วนมีที่มาจากแนวความคิดการพัฒนาแบบทุนนิยม และแนวทางการพัฒนาประเทศจึงถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อลัทธิทุนนิยมข้ามชาติ และกฎหมายที่ออกมาหลายฉบับ ก็เพื่อรองรับกับแนวความคิดทุนนิยม เป็นผลให้เกิดการทำลายทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทาง

วัฒนธรรม สื่อ โฆษณา สินค้า ฯลฯ ล้วนตอบสนองต่อระบบทุนนิยม “ผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น” ถูกเลเหลความสำคัญ เพราะผักพื้นบ้านก็เป็นความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นระบบนิเวศหนึ่งของความหลากหลายของพืชผัก สายพันธุ์ท้องถิ่น ที่นับวันจะสูญหายไป

11. พืชผักอาหารในท้องตลาด 90 เปอร์เซ็นต์พึ่งพาสารเคมีเพื่อการเจริญเติบโต เป็นผลเสียต่อสุขภาพของผู้บริโภค และยังเป็นผลเสียต่อเกษตรกรที่จะต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ ซึ่งเกิดจากสารเคมีที่สะสมในร่างกาย เมล็ดพันธุ์ผสมที่ถูกออกแบบมาเพื่อการค้ามักคัดเฉพาะลักษณะเด่นของสายพันธุ์มารวมกัน แต่เมื่อนำเมล็ดพันธุ์รุ่นที่สองไปปลูกจะให้ผลผลิตไม่เหมือนรุ่นแรก ลักษณะหลายอย่างกลับไปเหมือนสายพันธุ์ดั้งเดิม เช่น บางต้นหวาน บางต้นเปรี้ยว ไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้

จากแนวคิดของเกษตรกรยุคสมัยใหม่ที่ต้องการปลูกผักเพื่อขายมากกว่ากินเอง แนวความคิดเหล่านี้เป็นหลุมพรางที่กำลังหลอกล่อให้เกษตรกรทำทุกอย่างเพื่อให้ได้ผักจำนวนมากที่สุด โดยลืมนึกถึงสุขภาพของคนกินทำให้เริ่มใช้สารเคมีเพาะปลูกผักมากขึ้น

12. สถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน และอนาคตอันใกล้ที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (Asean Economic Community :AEC) เน้นการทำให้อาเซียนเป็นตลาด และฐานการผลิตเดียว โดยมีการเปิดเสรี 5 ด้าน ได้แก่ การเปิดเสรีทางการค้า การบริการ การลงทุน การเคลื่อนย้ายเงินทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ ล้วนเป็นแนวคิดแบบระบบทุนนิยม และขยายระบบกลไกทางการค้าเน้นการค้าเสรี การลงทุน ฯลฯ สิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในเชิงบวก และลบ ผลเชิงบวก ได้แก่ ทำให้ตลาดมีขนาดใหญ่มากขึ้น และหลากหลาย สามารถรองรับผลผลิตที่มีคุณภาพแตกต่างกัน ประชาชนมีทางเลือกในสินค้าและบริการมากขึ้น (ประภัสสร เทพชาตรี. 2556 : 9) และผลกระทบในทางลบก็มีมาก เช่น เมื่อธุรกิจในประเทศไม่พร้อมในการแข่งขัน อาจประสบปัญหาและปิดกิจการลง และเกิดการแข่งขันสูงขึ้นจากประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน การเปิดเสรีทางแรงงานจะมีแรงงานจากประเทศสมาชิกอาเซียนมาแข่งขันในตลาดแรงงานในไทย มีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของคนไทย การค้ามนุษย์ที่เป็นปัญหารุนแรงในปัจจุบันจะเพิ่มมากขึ้น ปัญหาเสพติด ปัญหาหญิงบริการ ปัญหาการแข่งชิงทรัพยากรจะเพิ่มมากขึ้น และทุกปัญหา เดิมทีก็มีอยู่ในสังคมไทย และจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต เพราะระบบคิดในการพัฒนายังไม่เปลี่ยนแปลง และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นวิกฤติในปัจจุบัน ก็ย่อมเป็นวิกฤติเพิ่มขึ้น เพราะคนที่จะใช้ทรัพยากรของประเทศมิใช่แค่คนไทย แต่หมายถึงประชากรของประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรในปริมาณที่มากขึ้น

แนวโน้มความเสี่ยงของพืชผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่นจะสูญหาย ด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น การหล่อหลอมทางวัฒนธรรม และประเพณี ผักพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหาร จะค่อย ๆ สูญหายไป เพราะสมาชิกเพื่อนบ้านจะนำเอาวัฒนธรรมของเขาเข้ามาแลกเปลี่ยน และอาจจะเกิดการโยกย้าย เคลื่อนย้ายพืชอาหารผักพื้นบ้านในประเทศผู้ต่างประเทศมากขึ้น และอาหารต่างประเทศที่คนไทยในชนบทไม่คุ้นเคยจะเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น การอนุรักษ์พืชอาหารไทย อาหารพื้นบ้านที่มีคุณค่าทั้งคุณค่าทางอาหาร คุณค่าทางยาจะยิ่งลดลงตามสถานการณ์สังคมอาเซียน

สรุปสถานการณ์ปัญหาในการทำเกษตรกรรม เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

สถานการณ์ปัญหาที่พบในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาในการทำเกษตรกรรม ตั้งแต่การปลูกข้าว และโดยเฉพาะผักพื้นบ้าน ได้แก่ 1. ปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ เป็นปัญหาที่พบในสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะดินผ่านการไถงานมานาน และดินปนเปื้อนสารเคมีทางการเกษตร ปัจจุบันชาวบ้านมีการแก้ไขปัญหาดินเสื่อม โดยวิธีการหันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตเองภายในกลุ่ม ปลูกพืชตระกูลถั่ว และปลูกหญ้าแฝก เพื่อรักษาหน้าดินมิให้พังทลาย 2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรมีการแก้ไขปัญหาโดยการขุดสระน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำใช้ประโยชน์ในกิจกรรมปลูกปอดสารพิษ ปัญหาเรื่องน้ำไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้ทุกอย่าง เช่นกรณีการปลูกข้าว ชาวบ้านดอนงามพัฒนาต้องรอน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว เพราะไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีพื้นที่ที่อยู่บริเวณอ่างเก็บน้ำ แต่เป็นพื้นที่ดอนสูง ถ้าไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำก็ไม่สามารถที่จะเก็บน้ำไว้ได้ 3. ปัญหาสภาพป่าชุมชนเสื่อมโทรม แก้ไขปัญหาโดยการปลูกต้นไม้เพิ่ม การช่วยกันดูแลรักษาป่ามิให้ถูกทำลาย 4. ปัญหาเกี่ยวกับระบบคิดของคนทั่วไปเกี่ยวกับการกินผักไม่กินชนิด 5. ปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์พืชที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เพราะถูกตัดต่อทางพันธุกรรมโดยบริษัทขนาดใหญ่ 6. ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมของคนทั่วไปในการบริโภคผักที่มีรูปร่างสวยงาม ไม่มีแมลงรบกวน 7. ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริโภคไม่ทราบข้อมูลทางยาของผักพื้นบ้าน 8. ปัญหาการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับผักพื้นบ้านน้อย และไม่ต่อเนื่อง 9. ปัญหาด้านสื่อโฆษณาสินค้าที่โฆษณาสินค้าเพื่อรับใช้ทุนนิยม และสินค้าที่โฆษณาไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ 10. ปัญหาด้านนโยบายรัฐที่สนับสนุนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมานาน เพื่อรองรับด้านการตลาดตามแนวคิดของทุนนิยมเสรี 11. ปัญหาพืชผักทั่วไปตามท้องตลาดที่ปนเปื้อนสารเคมี เป็นผลเสียต่อผู้บริโภค 12. ปัญหาสถานการณ์ความเสี่ยงการสูญพันธุ์ของผักพื้นบ้านในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.

ตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชนิดพันธุ์พืช

2.1 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิม และชนิดพันธุ์พืชปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

2.1.1 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิม แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนา

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหาร			
		บ้าน	น้ำ	ที่นา	ป่า
1	ผักกาดเขียว	✓			
2	ถั่วปี	✓			
3	ถั่วแปบ	✓			
4	ถั่วพู	✓			
5	ฟักจริง	✓			
6	มะเขือลั่น หรือ กระเจี๊ยบเขียว	✓			
7	มะเขือพวง	✓			
8	ผักเสี้ยน	✓			
9	มะเขือขื่น	✓			
10	ฟักทอง	✓			
11	ถั่วขอ	✓			
12	กระเจี๊ยบแดง	✓			
13	แคขาว	✓			
14	แคแดง	✓			
15	มะละกอ	✓			

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตารางที่ 7 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหาร			
		บ้าน	น้ำ	ที่นา	ป่า
16	มะระขี้นก	✓			
17	มะรุม	✓			
18	เพกา	✓			
19	กะเพรา	✓			
20	แมงลัก	✓			
21	โหระพา	✓			
22	ยี่ห่วย	✓			
23	ผักกุ่ม	✓			
24	ผักหนอก หรือ บัวบก	✓			
25	หุบปลาช่อน				✓
26	ผักกระโดน				✓
27	ผักไผ่				✓
28	ชะอม	✓			
29	สะเดา	✓			
30	ตำลึง	✓			
31	หน่อไม้	✓			
32	น้ำเต้า	✓			
33	บวบหอม	✓			
34	บวบเหลี่ยม	✓			
35	ถั่วแระ	✓			

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตารางที่ 8 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหาร			
		บ้าน	น้ำ	ที่นา	ป่า
36	มะกรูด	✓			
37	ขิง	✓			
38	ข่า	✓			
39	ตะไคร้	✓			
40	มะนาว	✓			
41	กระเทียม	✓			
42	กระเทียม	✓			
43	เตยหอม	✓			
44	เร่ว				✓
45	ข้าวโพดข้าวเหนียว	✓			
46	ข้าวโพดเทียน	✓			
47	ตาล				✓
48	ขี้เหล็ก	✓			
49	กระดังงา				✓
50	ติ้ว				✓
51	ผักหวานบ้าน	✓			
52	กระทงลาย				✓
53	ชะพลู	✓			
54	สลิด หรือขจร	✓			
55	อินุ่น				✓

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตารางที่ 9 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหาร			
		บ้าน	น้ำ	ที่นา	ป่า
56	กระบอก				✓
57	กันส่ง				✓
58	กระออม หรืออืออม			✓	
59	ลิ้มผิว			✓	
60	หนวดปลาชุก			✓	
61	กระเดียง			✓	
62	ท่าละม่อม			✓	
63	กุ่มข่าขาว	✓			
64	สำเลียด				✓
65	ส้มม่วง				✓
66	ขมิ้น	✓			
67	พระยากระบอก				✓
68	ท่ามาน				✓
69	พันทรี				✓
70	เลียบ				✓
71	เสม็ด				✓
72	ดินเต่า		✓		
73	กระโถวา		✓		
74	สาหร่ายกึ่ง		✓		
75	สาหร่ายทอง		✓		

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตารางที่ 10 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหาร			
		บ้าน	น้ำ	ที่นา	ป่า
76	ขนุน	✓			
77	แพรว หรือพริกม้า	✓			
78	สายบัว		✓		
79	กระเดียด		✓		
80	พาย		✓		
81	ผักปอด		✓		
82	กระเจตน้ำ		✓		
83	สระระแห่น	✓			
84	มะตูมป่า				✓
85	ผักหวานป่า				✓
86	ดอกดิน				✓
87	กระทือ				✓
88	กระทกรก				✓
89	กระชาย	✓			

สรุปจากตาราง 6-10 ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมของบ้านดอนงามพัฒนามีทั้งหมดจำนวน 109 ชนิด แหล่งที่มาของพันธุ์พืชอาหารมีจำนวน 4 แหล่ง ได้แก่ พืชอาหารที่มาจากบ้านหรือมาจากชุมชน มีจำนวน 72 ชนิด พืชอาหารที่มาจากแหล่งน้ำมีจำนวน 9 ชนิด พืชอาหารที่เกิดจากที่นามีจำนวน 5 ชนิด และพืชอาหารที่มาจากป่ามีจำนวน 23 ชนิด

2.1.2 ชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบัน มีจำนวน 6 ประเภท แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
1.	ผัก	1. ผักสลัด	30 วัน
		2. ผักชีลาว	30 วัน
		3. พริก	70 วัน
		4. ใบแมงลัก	30 วัน
		5. สะระแหน่	30 วัน
		6. บวบ	45 วัน
		7. แตงกวา	28 วัน
		8. ต้นหอม	30 วัน
		9. ผักชีไทย	45 วัน
		10. ถั่วฝักยาว	50 วัน
		11. ฟักแฟง	60 วัน
		12. ฟักทอง	60 วัน
		13. ตังโอ๋	60 วัน
		14. ถั่วพู	4 -5 เดือน
		15. มะเขือพวง	4 เดือน
		16. มะเขือม่วง (กระเจี๊ยบ)	3 – 4 เดือน
		17. กระน้ำ	28 วัน
		18. กวางตุ้ง	30 วัน
		19. ผักชีใบเลื่อย	30 วัน

ตารางที่ 12 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
1.	ผัก	20. ผักเหี่ยวมา	2 เดือน
		21. ผักหูหนู	2 เดือน
		22. มะเขือเปาะ	6 เดือน-1 ปี
		23. จิง	1 ปี
		24. กระชาย	1 ปี
		25. นางอ่อม	1 ปี
		26. มะรุม	1 ปี
		27. มะกรูด	2 ปี
		28. ขมิ้น	1 ปี
		29. กระโดน	1-2 ปี
		30. ผักบุปลาช่อน	40 วัน
		31. ผักกาดเขียว	35-40 วัน
		32. โหระพา	30 วัน
		33. มะเขือเทศ	2 เดือน

ตารางที่ 13 แสดงคของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการ เจริญเติบโต
2.	ผลไม้	1. มะยม	2 ปี
		2. กัลล่าย	8 เดือน
		3. มะละกอ	8 เดือน
		4. มะไฟ	6 ปี
		5. ขนุน	4 ปี
		6. ส้มโอ	3 ปี
		7. เสาวรส	1 ปี
		8. แก้วมังกร	8 เดือน
		9. ลำไย	4-5 ปี
		10. ละมุด	4 ปี
		11. น้อยหน่า	3 ปี
		12. มะม่วง	6 ปี
		13. มะเฟือง	3 ปี
		14. ฝรั่ง	2 ปี
		15. กระท้อน	6 ปี
		16. ชมพู่	3 ปี
		17. ตะคร้อ	5 ปี
		18. น้อยโหน่ง	7 ปี
		19. มะปราง	7 ปี
		20. มะขมขิด	4 ปี
		21. สับปะรด	1ปี
		22. มะขามป้อม	5 ปี
		23. หว้า	5 ปี

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตารางที่ 14 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
3.	ไม้ยืนต้น	1. เพกา	1 ปี
		2. ส้มซ่า	3 ปี
		3. มะพร้าว	3 ปี
		4. มะกรูด	1 ปี
		5. มะนาว	1 ปี
		6. ขอ	1 ปี
		7. ต้นแก	3 เดือน
		8. มะขม	3 ปี
		9. สะเดา	3 ปี
		10. กระดัง	3 ปี
		11. มะขาม	3-5 ปี
		12. ผักกุ่ม	3-5 ปี
		13. แต้	3 ปี
		14. จิก	3 ปี
		15. กระถิน	1 ปี
		16. มะตูม	3-4 ปี
		17. ชะมวง	3-4 ปี
		18. ขี้เหล็ก	1 ปี
		19. ต้นไผ่	1 ปี
		20. สะตอ	5 ปี
		21. ต้นตาล	10 ปี
		22. กระโดนน้ำ	1 ปี

ตารางที่ 15 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
4.	เถาและ เครือ	1. สลิด	6 เดือน
		2. กระทงลาย	4-5 ปี
		3. สาลี่	3-4 เดือน
		4. แดงกวา	28 วัน
		5. ตำลึง	2 เดือน
		6. ตำหยาน	4-5 ปี
		7. มะระจีนก	2 เดือน
		8. แดงไทย	30 วัน
		9. ผักอินูน	3-4 ปี
		10. ถั่วพู	4-6 เดือน
		11. ตำลึงทอง	3 เดือน
		12. ถั่วขอ	6 เดือน
		13. พญากระบอก	3 ปี
		14. ย่านาง	3 เดือน
		15. ถั่วปี	1 ปี
		16. ฟักแฟง	60 วัน
		17. ผักแว่น	1 ปี
		18. มะระ	3-4 เดือน
		19. ถั่วแปบ	3-4 เดือน
		20. ถั่วพลับพล่า	3-4 เดือน
		21. แดงโม	30 วัน
		22. เสาขาวรส	70 วัน

ตารางที่ 16 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา(ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
5.	หัว/หน่อ	1. มันจิง	1 ปี
		2. สาอุขาว	1 ปี
		3. มันเทียน	1 ปี
		4. แดงกาว	45 วัน
		5. สาอุจีน	6 เดือน
		6. หน่อไม้	1 ปี
		7. หน่อไจด	1 ปี
		8. มันหัวเรือ	1 ปี
		9. มันเลือด	5 เดือน
		10. เผือก	6 เดือน
		11.มันหัวเสือ	1 ปี
		12. เผือกหอย	9 เดือน
		13. กลอย	1 ปี
		14. ข้า	6 เดือน
		15. ตะไคร้	3 เดือน
		16. กระชาย	2 ปี
		17. มันนก	1 ปี
		18. ขมิ้น	6 เดือน
		19. จิง	6 เดือน
		20. หัวไชเท้า	60 วัน

ตารางที่ 17 แสดงชนิดของพืชอาหารปัจจุบัน บ้านดอนงามพัฒนา (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาในการเจริญเติบโต
6.	ไม้ดอก	1. คาวเรือง	1 เดือน
		2. เข็ม	1 ปี
		3. ลีลาวดี	3-4 ปี
		4. ดอกสลิด	2 ปี
		5. โสน	7-8 เดือน
		6. อัญชัน	5 เดือน
		7. ดอกแค	1-2 ปี
		8. กุหลาบ	1 ปี

สรุปจากตาราง 11-17 พันธุ์พืชอาหารปัจจุบันบ้านดอนงามพัฒนา มีทั้งหมดจำนวน 128 ชนิด มีจำนวนทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ พืชอาหารประเภทผัก มีจำนวน 33 ชนิด พืชอาหารประเภทผลไม้ มีจำนวน 23 ชนิด พืชอาหารประเภทไม้ยืนต้น มีจำนวน 22 ชนิด พืชอาหารประเภทเถา/เครือ มีจำนวน 22 ชนิด พืชอาหารประเภทหัว/หน่อ มีจำนวน 20 ชนิด พืชอาหารประเภทไม้ดอก มีจำนวน 8 ชนิด

ตัวอย่างพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

ภาพที่ 3 มะเขือม่วง หรือกระเจียบ ใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 3-4 เดือน
ใช้ฝักอ่อนต้มจิ้มน้ำพริก

ภาพที่ 4 พริก ใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 70 วัน
ใช้ผลของพริกตำเป็นน้ำพริกน่านาชนิด เป็นพืชอาหารหลักชนิดหนึ่งของชุมชน

ภาพที่ 5 มะเขือพวง ใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 4 เดือน
ผลอ่อนใส่แกงพะเนง, ต้มจืดน้ำพริก, ใส่กับพริกกะปิ

ภาพที่ 6 ผักสลัดเขียว มีทั้งสลัดเขียว และสลัดแดงใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 30 วัน
ใช้ต้นสดจิ้มกับน้ำพริก ใช้ใบประดับตกแต่งความสวยงามของอาหาร กินได้ทั้งต้น

ผักสลัดแดง ใช้ต้นสด ๆ จิ้ม น้ำพริก หรือใช้ประกอบในการทำสลัดผัก

ภาพที่ 7 มะรุม ใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 1 ปี
ใช้ผลขนาดพอดี ปอกเปลือกใช้แกงส้มมะรุม เป็นยารักษาโรคหลายชนิด

ภาพที่ 8 มะเขือเทศ ใช้เวลาในการเจริญเติบโตถึงเก็บเกี่ยว 2 เดือน
ใช้ผลสุกใส่ในอาหารได้หลายชนิด เช่นต้มยำ ,ยำ,ตำมะละกอ

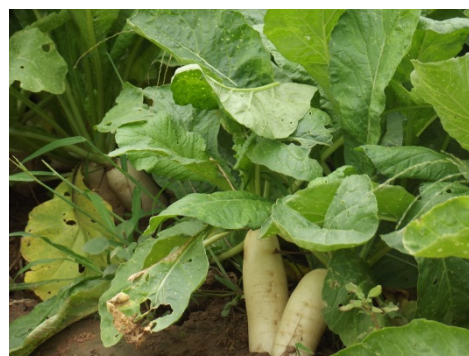
ภาพที่ 9 ต้นโหระพา ใช้ประกอบในการทำแกง ใบสดกินกับขนมจีน มีกลิ่นหอม

ภาพที่ 10 ต้นข่า เป็นพืชอาหารประเภทเครื่องเทศ ใ้ห้เป็นส่วนผสมของพริกแกง
หน่ออ่อนใช้ต้มจิ้มน้ำพริก

ภาพที่ 11 ดอกฟักทอง ใช้ดอก, ผลอ่อนต้มจิ้มน้ำพริก
ผลแก่ใช้แกง และทำของหวานบวชฟักทอง

ภาพที่ 12 หัวผักกาด ใช้แกงจืด หรือทำหัว
ผักกาดดอง ผักได้ไข่ หรือยำหัวผักกาด

2.2 ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

การปลูกพืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา มีวิธีการปลูกหลายวิธีด้วยกัน และพืชที่นำมาปลูกส่วนใหญ่เป็นพืชผักปลอดสารพิษ ส่วนพืชอื่น ๆ ที่เป็นอาหารจะเป็นพืชดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนในพื้นที่นา สวน ในพื้นที่ชุ่มน้ำ กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษมีจำนวน 33 ราย ที่ทำการปลูกผักโดยเฉพาะ เน้นการปลูกผักปลอดสารพิษ ใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ผักที่ปลูกจึงปลอดภัยต่อสุขภาพ ทำให้ร่างกายแข็งแรง และผักชนิดต่าง ๆ ยังเป็นยารักษาโรค ผู้บริโภคจึงปลอดภัย และบริโภคผักที่ปลูกด้วยความสบายใจ ไม่กังวลว่าจะมีสารพิษตกค้างในพืชผักที่ปลูก การปลูกพืชอาหารของชาวบ้านบ้านดอนงามพัฒนา นอกจากจะปลูกผักเพื่อรับประทานเองในครัวเรือน ยังปลูกพืชอาหารชนิดอื่น ๆ ที่หลากหลาย หลักการปลูกพืชอาหารของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีดังนี้

2.2.1 การเตรียมแปลง

การเตรียมแปลงในการเพาะปลูก เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็น ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีที่ดินเป็นของตนเอง จึงมีการเตรียมแปลงปลูกพืชอาหารในบริเวณบ้าน พืชผักอาหารที่นำมาปลูกมีหลายชนิด แบ่งออกเป็น เช่น พืชประเภทผัก ประเภทผลไม้ ประเภทไม้ยืนต้น พืชประเภทเถา/เครือ พืชประเภทไม้ดอก ลักษณะการเตรียมแปลงปลูกพืชอาหารที่หลากหลายชนิด มีลักษณะคล้ายกัน โดยเริ่มต้นจากการเตรียมพืชอาหารที่จะนำมาปลูก การเตรียมพืชอาหารที่เป็นอาหารประเภทผักจะมีการเตรียมเมล็ด กิ่ง เครือ พืชอาหารประเภทผลไม้ส่วนใหญ่จะเตรียมเมล็ด พืชอาหารประเภทไม้ยืนต้น จะมีการเตรียมเมล็ดพันธุ์ และประเภทกิ่งตอน พืชอาหารประเภทไม้ดอกมีการเตรียมเมล็ด และกิ่ง การปลูกพืชอาหารของบ้านดอนงามพัฒนามีวิธีการเพาะปลูกที่มีมายาวนาน และพืชอาหารที่หลากหลายชนิดมีวิธีการเตรียมแปลงคล้าย ๆ กัน แต่จะเน้นการเตรียมดินที่มีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโต การเตรียมดินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเตรียมแปลงปลูกผัก เพราะถ้าดินดี ผักก็สามารถเจริญเติบโตได้ดี วิธีการรักษาให้ดินดี คือการบำรุงดินด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด จะทำให้ดินเกิดความอุดมสมบูรณ์ มีธาตุอาหารหลัก และธาตุอาหารรองที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช

ลักษณะการเตรียมแปลง จะมีการขุด ปรับพื้นที่ โดยมีพื้นที่เตรียมแปลงประมาณ กว้าง 1 เมตร X 15 เมตร ยกสูงจากพื้นประมาณ 15 เซนติเมตร ปรับดินให้ละเอียด และตากแดดไว้ประมาณ 3 วัน เพื่อฆ่าเชื้อรา หลังจากนั้นนำปุ๋ยโค-กระบือ หรือปุ๋ยหมักมาใส่ในแปลงผสมกับดิน เพื่อเพิ่มธาตุอาหารในดิน ขุดเป็นหลุมเล็ก ๆ เพื่อนำเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้มาปลูก แล้วกลบ นำฟางข้าวมาปิดบนแปลง เพื่อเก็บความชื้น

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

2.2.2 วิธีการดูแลรักษา

การดูแลรักษาแปลงพืชผักต้องพยายามดูแลไม่ให้สัตว์เลื้อยมาทำลายแปลงพืชผัก โดยการทำรั้วล้อม และดูแลเกี่ยวกับการรดน้ำเป็นประจำ เพื่อให้พืชผักเจริญเติบโต หลังจากผ่านการเพาะปลูกจากแปลงจนกระทั่งเจริญเติบโตจึงแยกพืชผักออกมาปลูกในพื้นที่ที่เตรียมไว้ เช่น พื้นที่สวน พื้นที่นา หรือแปลงผักรวมของกลุ่ม การดูแลรักษาพืชอาหารที่ปลูกนอกเหนือจากการดูแลไม่ให้สัตว์เลื้อยเข้ามารบกวนแปลงผักแล้ว สิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงถึง และสำคัญในการปลูกพืชอาหาร ได้แก่ การปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะดินเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการเพาะปลูกที่มีประสิทธิภาพ ดินในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนาเป็นดินร่วนปนทราย เกษตรกรจะมีวิธีการบำรุงดินด้วยการใส่ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ เศษใบไม้ เศษหญ้าสำหรับคลุมดิน เป็นต้น การดูแลรักษาให้ดินมีคุณภาพ จะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ ผักมีสีเขียวแบบธรรมชาติ รสชาติดี หวาน กรอบ มีคุณค่าทางอาหารสูง และพยายามปลูกพืชหมุนเวียน และพืชที่หลากหลายชนิด เพราะเป็นการทำให้ดินไม่ขาดธาตุอาหารธาตุใดธาตุหนึ่ง การปลูกพืชหลากหลายชนิด เป็นการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกิดความสมดุลในการกำจัดแมลงโดยธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องฉีดพ่นสารเคมีฆ่าแมลง

2.2.3 การเก็บเกี่ยว

ชาวบ้านบ้านดอนงามพัฒนาจะมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชผักอาหารแต่ละประเภทแตกต่างกัน เพราะพืชผักแต่ละชนิดจะมีการเจริญเติบโตแตกต่างกัน ดังตาราง 9-18 เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะนำมาบริโภคในครัวเรือน ที่เหลือจึงนำไปขาย ส่วนพืชผักที่จะนำไปขายพันธุ์ต่อควรเลือกพันธุ์ที่สมบูรณ์ ไม่มีหนอน หรือแมลงทำลาย

2.2.4 การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ก่อนที่จะมีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ต้องมีการคัดเลือกพันธุ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อขยายพันธุ์พืชผักที่มีประสิทธิภาพ การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์นิยมจัดเก็บในถุงพลาสติก และใช้ยางยืดมัด เก็บไว้ในที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และจัดเก็บในขวดพลาสติกใส เพื่อป้องกันมอด และการเก็บเมล็ดพันธุ์แบบธรรมชาติอีกแบบหนึ่งได้แก่ การเก็บเมล็ดพันธุ์ในฝัก โดยการคัดเลือกพันธุ์พืชผักที่มีประสิทธิภาพ เลือกพันธุ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น พันธุ์ผักบวบ ผักน้ำเต้า จะนำฝักที่แก่จัดไปมัดกับเชือก หรือมัดรวมกันเป็น แล้วนำมาแขวนไว้ในที่ที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก เมื่อถึงเวลานำไปเพาะปลูกก็สามารถนำไปปลูกไว้ในแปลงที่เตรียมไว้

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์อีกวิธีหนึ่ง ได้แก่การนำเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว ไปฝังลมให้แห้ง หลังจากนั้นนำเมล็ดพันธุ์พืชผักไปคลุกกับขี้เถ้า แล้วนำไปเก็บไว้ในถุงพลาสติก หรือขวดพลาสติกใส เพื่อป้องกันมอด และอยู่ได้นาน เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักแบบโบราณ

2.2.5 ความรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการคัดเลือกพันธุ์พืชผักในท้องถิ่นที่มาจากแต่โบราณ สามารถเพาะปลูก ขยายพันธุ์ได้ตามความต้องการ และมีวิธีการคัดเลือก การจัดเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวมาแล้ว พืชพันธุ์ผักแต่ละชนิดทั้งพืชพันธุ์แบบโบราณ และพืชพันธุ์ผักปัจจุบันต่างมีประโยชน์ และให้คุณค่าทางอาหาร อีกทั้งเป็นยาสมุนไพรในตัวของผู้ปลูกแต่ละชนิด พืชพันธุ์ผักในอดีตมีวิธีการปลูก การดูแลรักษาให้เจริญเติบโตไม่ยุ่งยากเหมือนพืชพันธุ์ผักปัจจุบัน เพราะพืชพันธุ์ผักพื้นบ้านเจริญเติบโตแบบธรรมชาติ อาศัยปุ๋ยจากมูลสัตว์ประเภทต่าง ๆ เช่นมูลโค-กระบือ มูลขี้ไก่ มูลสุกร และปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตใช้เอง ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่พืชผักปัจจุบันที่เน้นการผลิตเพื่อขายจะไม่ปลอดภัยเท่ากับพืชผักพื้นบ้าน เพราะเจือปนสารพิษที่ฉีดพ่นฆ่าแมลง และเพื่อความสวยงามของผัก เช่น ผักคะน้า ผักกาดขาว ผักกั้ว ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งหรือผักทอดยอด

สำหรับชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาจะเน้นให้สมาชิกปลูกพืชผักปลอดสารพิษ ผักที่นิยมปลูกขายจึงปลอดสารพิษ การเจริญเติบโตของพืชผักเป็นไปแบบธรรมชาติ รสชาติของผักบางชนิดจะมีความหวานแบบธรรมชาติ ไม่มีกลิ่นเหม็นสารเคมี เหมือนผักทั่วไปที่ฉีดพ่นสารเคมีฆ่าแมลง และผักที่มีกลิ่นเหม็นสารเคมีที่ชัดเจนมากได้แก่ ผักกั้ว คะน้า แม้จะมีสีสวยงาม น่ารับประทาน แต่เป็นอันตรายมากต่อผู้บริโภค สำหรับข้อจำกัดในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก ได้แก่

1. ระยะเวลาในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผัก ไม่สามารถที่จะจัดเก็บไว้ได้นานเกิน 1 ปี เพราะถ้าหากจัดเก็บไว้นานเกิน 1 ปี เมล็ดพันธุ์พืชผักดังกล่าวก็ไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชผักไว้ประมาณ 6 เดือน แล้วนำไปปลูก ซึ่งเป็นช่วงจังหวะที่สอดคล้องกับฤดูกาลปลูก ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มปลูกในช่วงฤดูฝน ช่วงเดือนพฤษภาคม มิถุนายน ของทุกปี พืชผักบางชนิดสามารถปลูกได้ทุกฤดู ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและการดูแลรักษา และพืชผักบางชนิดเมื่อถูกฝนจะไม่เจริญเติบโต ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ปลูก การดูแลรักษา และปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการปลูก

2. พืชผักที่ชาวบ้านซื้อเมล็ดพันธุ์จากท้องตลาดส่วนใหญ่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เช่น ไม่มีเมล็ด หรือถ้าหากมีเมล็ด เมล็ดพันธุ์ก็ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากปัญหาการตลาดของบริษัทที่ต้องการการผูกขาดด้านเมล็ดพันธุ์ เพื่อประโยชน์ทางการค้า เป็นผลกระทบต่อเกษตรกร ซึ่งพืชพันธุ์

ผักส่วนใหญ่ที่มีปัญหาด้านการขยายพันธุ์ ได้แก่ พืชผักที่เป็นที่ต้องการของท้องตลาด เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง หัวไชเท้า ผักบุ้งหรือผักทอดยอด ผักคื่นช่าย ผักสลัด

สรุปความรู้ในการปลูกพืชอาหารของชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา ได้แก่ ความรู้ในการเตรียมแปลง ความรู้ในการดูแลรักษาพืชอาหารที่ปลูกลงแปลง ความรู้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ความรู้ในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ และข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร คือไม่ควรเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหารเกิน 1 ปี ควรเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารไว้ประมาณ 6 เดือน แล้วค่อยนำไปปลูก พืชอาหารบางชนิดสามารถเพาะปลูกได้ในระยะเวลาไม่นาน ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์พืชอาหารนั้น ๆ

ความรู้ในการปลูกพืชอาหารของชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาที่เป็นความรู้ทั้ง 5 ด้านกลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1. ความรู้การพึ่งตนเองด้านการเตรียมแปลง 2. ความรู้การพึ่งตนเองด้านการดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์ 3. การพึ่งตนเองด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต 4. การพึ่งตนเองด้านการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ส่วนด้านที่ 5. เป็นข้อจำกัดด้านการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ผักชนิดต่าง ๆ มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1. ระยะเวลาในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร คือมีข้อจำกัดไม่สามารถเก็บได้นานเกิน 1 ปี 2. เมล็ดพันธุ์พืชอาหารบางชนิดไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ ข้อจำกัดด้านที่ 5 ประเด็นที่ 2 ไม่สามารถพึ่งตนเองได้บางชนิด ได้แก่ คะน้า กวางตุ้ง ผักกาดขาว คื่นช่าย ส่วนข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สามารถจัดเก็บเมล็ดพันธุ์นานเกิน 1 ปี ยังเป็นความรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ แม้ว่าจะระยะเวลาจะไม่สามารถเก็บได้นานเกิน 1 ปีก็ตาม เพราะระยะเวลา 6 เดือน มีความเหมาะสมกับช่วงเวลาของกระบวนการผลิตพืชอาหารของเกษตรกร ช่วงระยะเวลาการผลิตพืชอาหารของชุมชนจะมีช่วงระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การเตรียมแปลง การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และช่วงระยะเวลาที่จะปลูกในรุ่นต่อไป จะอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม จึงเป็นความสอดคล้องในการขยายพันธุ์พืชอาหารของชุมชน ส่วนข้อจำกัดข้อที่ 5 ประเด็นที่ 2 ที่ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านการขยายพันธุ์พืชอาหาร ก็ยังไม่อยู่ในขั้นวิกฤติของชุมชน เพราะพืชอาหารบางชนิดดังกล่าว ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ มีใช้พืชอาหารหลักของคนในชุมชน แม้ไม่มีพืชเหล่านี้ในชุมชน ก็สามารถอยู่รอดได้ ด้วยพืชอาหารอีกประมาณ 200 กว่าชนิดทั้งพืชอาหารดั้งเดิม และพืชอาหารปัจจุบัน.

2.3 คุณค่าของพืชอาหาร

2.3.1 คุณค่าด้านอาหาร

เกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนานิยมรับประทานพืชผักอาหารพื้นบ้านมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ดังนั้นชาวบ้านชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาจึงมีความรู้เกี่ยวกับพืชผักอาหารนานาชนิดที่นำมาปรุงอาหาร และเป็นยารักษาโรค และรู้วิธีการปรุงอาหารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แกงชนิดต่าง ๆ มีการใส่ผักลงไปเป็นส่วนผสมของอาหาร เช่น หากจะแกงส้มดอกแค ผักส่วนใหญ่จะมีดอกแค เป็นส่วนประกอบ โดยมีการเตรียมเครื่องแกงส้ม ได้แก่ พริกแกง เนื้อปลา หรือเนื้อหมู พริกแกงชาวบ้านจะนำพืชผักที่เป็นเครื่องแกงมาเป็นส่วนผสม เช่น ข่า ตะไคร้ พริกแห้ง หอม กระเทียม ใบมะกรูด นำมาซอยเป็นชิ้นเล็ก ๆ โขลกรวมกันให้ละเอียด ก็จะได้อะไรพริกแกงที่มีกลิ่นหอมของเครื่องปรุงจากสวน ต้มหม้อใส่น้ำพอประมาณ เมื่อน้ำเริ่มเดือด ใส่พริกแกงลงไป แล้วใส่น้ำปลาปิ้ง แคะเฉพาะเนื้อใส่ลงไป หรืออาจจะเป็นเนื้อหมู ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใส่น้ำปลาที่หาเองจากที่นา เพราะเนื้อปลากับแกงส้มจะเข้ากันได้ดี มีรสชาติอร่อย หรืออาจจะแคะเนื้อปลาแล้วนำเนื้อปลาที่แคะโขลกรวมกับพริกแกงก็ได้ เมื่อใส่น้ำปลา แล้วก็ใส่ผักที่เตรียมไว้ คนให้เข้ากัน เติมน้ำปลา หรือเกลือเล็กน้อย ใส่มะขามเปียกเพื่อเพิ่มรสชาติของแกงส้ม บางครอบครัวอาจจะใส่น้ำปลาร้าแทนน้ำปลา เพราะน้ำปลาร้ามีรสชาติเค็ม และมีสารไอโอดีนจากธรรมชาติ จะช่วยเพิ่มกลิ่นหอมของแกงส้ม เป็นแกงส้มแบบชาวบ้านที่นิยมรับประทานภายในครอบครัว เมื่อชิมรสชาติแล้ว ก็สามารถรับประทานได้ อาหารที่นิยม และเป็นอาหารที่จะต้องมีเกือบทุกมื้อ ได้แก่ น้ำพริก ผัก เพราะเป็นอาหารที่ชาวบ้านนิยมรับประทานมาช้านาน แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไป ค่านิยมของคนส่วนใหญ่เปลี่ยนไป แต่ชาวบ้านบ้านคอนงามพัฒนายังนิยมรับประทานอาหารประเภทน้ำพริกกับผัก เพราะผักหาง่าย และน้ำพริกก็มีหลายชนิด เป็นเครื่องเคียงกับผักชนิดต่าง ๆ ได้ดี มีประโยชน์ และมีคุณค่าทางอาหาร

น้ำพริก เป็นเครื่องเคียงของผักชนิดต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนิยม เช่น น้ำพริกปลาทู น้ำพริกแมงดา น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกกะปิ เป็นต้น น้ำพริกกะปิ นิยมรับประทานกับผักสดชนิดต่าง ๆ เช่น ผักมะเขือเปาะ ผักกาดขาว ผักชี ผักแดงกวา ผักถั่วฝักยาว ถั่วพู ผักกระถิน ใบมะระจีน เป็นต้น และนิยมรับประทานกับอาหารประเภทปลาปิ้ง หรือทอด และนิยมรับประทานกับไข่เจียวที่ทอดใส่ผักชะอม และผักชนิดต่าง ๆ ที่นำมาชุบแป้งทอด เช่น ถั่วฝักยาว แครอท หอมหัวใหญ่ ถั่วลันเตา อัญชัญ คากาด ผักและดอกไม้เหล่านี้เมื่อนำมาชุบแป้งทอด จะมีรสชาติอร่อย กรอบ และรับประทานคู่กับน้ำพริกกะปิ จะเข้ากันดี ได้ทั้งความอร่อย และคุณค่าทางอาหาร ส่วนน้ำพริกปลาร้า และน้ำพริกอื่น ๆ นอกจากจะรับประทานกับผักสด แล้ว ยังสามารถรับประทานกับผักลวก/ต้มชนิดต่าง ๆ ได้ เช่น

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์

ผักตำลึง ผักมะเขือ (เลือกเฉพาะลูกที่อ่อน ๆ) ผักไผ่ ดอกข่า หัวกระชายอ่อน หัวข่าอ่อน(ลอกเอา
ก้านแข็ง ๆ ออกเหลือเป็นยอดอ่อน และหน่ออ่อน) ยอดเสาวรส ชะอม เป็นต้น

แกงชนิดต่าง ๆ ได้แก่ แกงส้ม ซึ่งแกงส้มสามารถเลือกชนิดของผักที่นำมาแกงส้มได้หลาย
ชนิด เช่นดอกแค ชะอม (แกงส้มชะอมทอด) แกงส้มผักมะรุม แกงส้มผักน้ำเต้า แกงส้มผักบุ้ง ผักบุ้ง
ที่นิยมนำมาแกงส้ม เป็นผักบุ้งจากธรรมชาติ จากนา และมียอดอ่อนยาว อวบ เหมาะในการแกงส้ม
ไม่นิยมนำผักบุ้งจากตลาดมาแกงส้ม เพราะไม่อร่อย และผักจะเละ แกงอ่อม เป็นแกงที่ต้องใส่ผัก
หลากหลายชนิด มีทั้งแกงอ่อมไก่ แกงอ่อมปลา แกงอ่อมกบ แกงอ่อมเนื้อหมู ไม่ว่าจะเป็แกงอ่อม
ชนิดใด ก็จะมีผักชนิดต่าง ๆ อยู่ในแกงอ่อม เช่น ผักมะเขือ ถั่วฝักยาว ผักชีลาว เป็นต้น แกงเลียง ก็
จะมีผักชนิดต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบ แกงเห็ด แกงไก่บ้าน แกงพะเนียงเนื้อ จะใส่ผักมะเขือพวงเป็น
ส่วนประกอบ แกงข่าไก่ เป็นต้น

ต้มยำ ได้แก่ ต้มยำไก่บ้าน ต้มยำปลา ต้มยำกุ้ง จะเน้นการทำเครื่องต้มยำเอง ซึ่งประกอบไป
ด้วย ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม พริกแดงสด ใบมะกรูด น้ำมะขามเปียก หรือมะนาว มะเขือเทศ
ต้นหอม เครื่องต้มยำ เป็นทั้งอาหาร และยารักษาโรค จึงเป็นที่นิยมของชาวบ้าน เมื่อมีการทำอาหาร
ประเภทต้มยำ จะเน้นการใส่เครื่องต้มยำที่หลากหลาย เพราะนอกจากจะเพิ่มรสชาติความอร่อยให้
อาหารแล้วยังมีคุณค่าเป็นยารักษาโรคได้

อาหารประเภทผัด ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมอาหารประเภทผัด เพราะมีน้ำมัน แต่ก็มีการอาหาร
ประเภทผัดในบางมื้อ ส่วนใหญ่เด็กรุ่นใหม่จะรับประทานอาหารประเภทผัดมากกว่ารุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า
ตา ยาย เช่นผัดผักรวมมิตร ผัดคะน้าหมูกรอบ ผัดเตงกวาใส่ไข่ ผัดผัดบุ้งไฟแดง ผัดเปรี้ยวหวาน ผัด
กัฉ้า ผัดดอกหอม ผัดหน่อไม้ฝรั่ง ผัดถั่วฝักยาว เนื้อที่นิยมนำมาผัด ได้แก่ เนื้อหมู เนื้อไก่บ้าน กุ้ง
เป็นต้น

อาหารประเภทยำ เช่นยำหัวปลี ยำแตงกวา ยำถั่วพู ยำปลาทู ยำแหนม ยำไข่มดแดง ใส่
รสชาติเปรี้ยว เผ็ด เค็ม หวานตามต้องการ

อาหารประเภทลาบ เช่น ลาบไก่ ลาบเป็ด ลาบปลา ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อ ชาวบ้านจึงนิยมนำ
ผักชนิดต่าง ๆ มาช่วยลดกลิ่นสาบของเนื้อเช่น ตะไคร้ หอม โหระพา การลดกลิ่นสาบของเนื้ออีกวิธี
หนึ่ง ได้แก่ การนำเนื้อหมู เนื้อเป็ด เนื้อไก่ ที่จะลามาคลุกกับเกลือ ล้างประมาณ 2 ครั้ง จะช่วยลด
กลิ่นสาบของเนื้อ แล้ว เมื่อปรุงลาบเสร็จ ผักที่นิยมนำมาเป็นเครื่องเคียงที่รับประทานกับลาบ ได้แก่
ต้นหอม พริกสด แตงกวา ถั่วฝักยาว ใบมะตูมอ่อน ผักคั่ว ผักเม็ก ผักกระโดน เป็นต้น ผักต่าง ๆ จะ
ช่วยลดกลิ่นคาวของเนื้อ และเพิ่มรสชาติของอาหาร

อาหารประเภทปิ้งย่าง ได้แก่ ปิ้งปลา ปิ้งเนื้อหมู ปิ้งผัก ปิ้งเห็ด การปิ้งปลาวิธีการหลายอย่าง เช่น ถ้าเป็นปลาตัวโต ก็สามารถปิ้งได้ทั้งตัว โดยทำความสะอาดปลาที่จะปิ้ง คลุกกับเกลือเล็กน้อย แล้วปิ้งให้สุก รับประทานคู่กับน้ำพริกหนุ่ม และมะเขือยาวปิ้ง ส่วนปลาตัวเล็ก ๆ เช่น ปลาจิ๋ว จะทำความสะอาดปลา แล้วนำปลามาคลุกเคล้ากับผักชนิดต่าง ๆ เช่น ใบกะเพรา ใบโหระพา ต้นหอม หัวหอมทุบ กระชายหั่นเป็นฝอย ใบขิง โดยใช้ใบขิงรองพื้นห่อกับใบตอง ปิ้งให้สุก จะได้ปลาหมกที่มีกลิ่นหอมของผักชนิดต่าง ๆ ส่วนการปิ้งเห็ด ก็จะมีเห็ดที่นิยมนำมาปิ้ง ได้แก่ เห็ดฟาง เห็ดดอกเฉพาะเห็ดที่กำลังเป็นดอก หรือดอกบาน เห็ดนางฟ้า การปิ้งเห็ด นิยมรับประทานคู่กับน้ำพริก หรือสามารถนำเห็ดที่ปิ้งโขลกรวมกับพริกที่จะใช้จิ้มผัก ก็จะทำให้ได้น้ำพริกเห็ดฟาง น้ำพริกเห็ดนางฟ้าที่มีรสชาติอร่อย รับประทานกับผักชนิดต่าง ๆ การปิ้งเห็ด ชาวบ้านนิยมอาหารประเภทปิ้ง เพราะไม่มีน้ำมัน และมีกลิ่นหอมของเห็ดที่น่ารับประทาน รสชาติของเห็ดปิ้ง คล้ายเนื้อไก่ปิ้ง คนโบราณนิยมอาหารประเภทปิ้ง เป็นอาหารหลักรองลงมาจากน้ำพริกผัก (ลำพูน ขุนรักษ์พะเนา. สัมภาษณ์. ตุลาคม : 2556)

2.3.2 คุณค่าด้านยาสมุนไพร

พืชอาหารบ้านดอนงามพัฒนา มีหลากหลายชนิด และเป็นยาสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ จากประสบการณ์ในการรับประทานพืชอาหารพื้นบ้านที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น ชาวบ้านรู้ว่าผักชนิดต่าง ๆ เป็นยาสมุนไพร แต่ไม่รู้ทั้งหมด เพราะองค์ความรู้ด้านผักสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคโดยตรง ชาวบ้านยังประสบปัญหาไม่มากนัก แต่จะรู้เพียงข้อมูลพื้นฐานด้านผักชนิดต่าง ๆ ที่รับประทานไปแล้ว ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ช่วยบำรุงธาตุให้สมดุล เพราะคนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่า การรับประทานพืชผักอาหารพื้นบ้านที่พอดี จะทำให้ไม่เกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ช่วยรักษาร่างกายให้มีความสมดุลกับธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ การรับประทานอาหารที่สอดคล้องกับธาตุต่าง ๆ ทั้ง 4 ธาตุ โดยเน้นการรับประทานอาหารที่ธาตุเสียสมดุลไป เพื่อบำรุงร่างกายให้แข็งแรง เกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา โดยเฉพาะผู้สูงอายุ จะเน้นการรับประทานอาหารประเภทผักพื้นบ้านกับน้ำพริก อาหารประเภทการปิ้ง หมก นึ่ง ซึ่งเป็นอาหารที่ปราศจากไขมัน และรับประทานผลไม้หลากหลายชนิด ทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงกว่าคนในปัจจุบัน

ชาวบ้านชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีความรู้เกี่ยวกับพืชอาหารที่เป็นยาสมุนไพรและพืชที่เป็นยาสมุนไพรโดยตรง โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดประสบการณ์จากปู่ย่าตายาย โดยการนำส่วนประกอบของอาหารที่เป็นยาสมุนไพร มาประกอบ ถู นวด คม ยกตัวอย่างยาสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคในชุมชนได้ ดังนี้

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

- สมุนไพรชะล้างของเสียในเลือด

ประโยชน์ : พื้นฟูระบบการชะล้างของเสียในเลือด ทำให้เลือดหมุนเวียนดี ช่วยป้องกันเส้นเลือดในสมองตีบ ช่วยขับลม ชะล้างของเสียในระบบเซลล์

ส่วนประกอบ : ตะไคร้ ใบกระเพรา ใบสาระแน ใบมะกรูด ใบโหระพา รากบัว อย่างละ 1 ส่วน

วิธีทำ : นำส่วนผสมทั้งหมดมาต้มในน้ำเดือด ประมาณ 5-10 นาที ยกทิ้งไว้ให้อุ่น กรองด้วยผ้าขาวบาง และเอากากออก

วิธีรักษา : ดื่มแทนน้ำวันละ 1-2 แก้ว ที่เหลือเก็บใส่ขวดแช่ตู้เย็นไว้ดื่มครั้งต่อไป

- ใบฝรั่ง : ป้องกันโรคท้องเสีย อาหารไม่ย่อย
- ฟ้าทะลายโจร : ช่วยดูแลรักษาตับ และปอดให้แข็งแรง
- ขมิ้นชัน : ลดอาการอักเสบของปอด ตับ ม้าม
- แดงโม : แก้แผลไฟไหม้ น้ำแดงโมคัน ใช้สำหรับชุบน้ำแดงโม ทาแผลบริเวณไฟไหม้ วันละ 2-3 ครั้ง

•มะขาม : ใช้บำรุงผิว รักษาผิวแห้งให้มีความชุ่มชื้น โดยใช้เนื้อมะขามสุกพอกหน้า ประมาณ 10-15 นาที แล้วล้างออก หรืออาจจะนำเนื้อมะขามสุกผสมกับเกลือ น้ำผึ้ง นมสด ทาผิวหน้า จัดตามตัวทุกวัน จะทำให้ผิวนุ่ม และเกลี้ยงเกลา ช่วยรักษาสิวบริเวณหน้า

•มะตูม : บำรุงครรภ์ บรรเทาร้อน สำหรับหญิงมีครรภ์ ใช้เปลือกมะตูมฝนกับน้ำปูนใส ทาให้ทั่วท้อง

•มะพร้าว : บำรุงผิว กลาดเกลื่อน ใช้น้ำมันทาผิว (หวน เคลือบคนโท, สัมภาษณ์ : 29 มีนาคม 2556)

2.3.3 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนานำพืชอาหารมาใช้ประโยชน์ด้านการใช้สอย ได้ดังนี้

2.3.3.1 พืชอาหารใช้ห่อ รัด มัด ร้อย ส่วนใหญ่จะเป็นพืชอาหารประเภทกล้วย สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งต้น เช่นนำใบกล้วยมาห่อขนมข้าวต้มมัด ขนมมนมสาว หรือขนมเทียน ใช้ใบเตยห่อขนมตะโก้ นำไม้ไผ่มาแปรรูปเป็นวัสดุในการมัดผัก มัด ข้าวปลุก มัดข้าวต้ม และยังทำเป็นภาชนะของใช้อื่น ๆ เช่น กระบุง ตะกร้า ออมสิน ภาชนะจับสัตว์น้ำ เช่นไซ เบ็ด เป็นต้น

2.3.3.2 พืชอาหารที่ใช้เป็นยาสมุนไพร ได้แก่ มะกรูด ใบส้มป่อย มะขาม มะเฟือง ใบรางจืด นำมาอย่างไฟรวมกัน จะทำให้ได้ยาสมุนไพรที่มีประสิทธิภาพ การสระผม และ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

บำรุงผสมแบบพื้นบ้านในหลายหมู่บ้านในชนบทมีคนแก่คนเฒ่าทำใช้เอง ส่วนใหญ่ชุมชนบ้านคอนงามฯ นำพืชอาหาร เช่น มะกรูด และว่านหางจระเข้มาทำเป็นยาสระผม

2.3.3.3 พืชอาหารที่นำมาเป็นสืผสมอาหาร

ชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา มีการประยุกต์ใช้สืผสมอาหารจากพืชอาหารในหมู่บ้าน เช่น สี่เจียว ได้จากใบเตย ใบตำลึง เปลือกเพกา สี่เหลียงได้จากแกนขนุน ขมิ้น สี่ฟ้า ได้จากดอกอัญชัน สี่ที่ได้จากพืชอาหารเหล่านี้นำไปใช้ประโยชน์ในการผสมอาหารเพื่อให้มีสีสันสวยงาม หรือบางหมู่บ้านใช้สีจากธรรมชาติไปย้อมผ้า ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย เหมือนสีเคมีทั่วไป ประหยัด และช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม

2.3.3.4 พืชอาหารที่นำมาเป็นอาหารสัตว์ ได้แก่ สัตว์ประเภท สุกร ชาวบ้านคอนงามฯจะนำผักพื้นบ้าน เช่น ใบผักโขม หยวกกล้วย บอน บุก มะละกอ แพร นำไปต้มผสมกับรำข้าว สำหรับเป็นอาหารของสัตว์เลี้ยง

2.3.3.5 พืชที่ใช้ประโยชน์ในการขับไล่แมลง ได้แก่ สะเดา ข่า และตะไคร้หอม พืชเหล่านี้มีสรรพคุณช่วยขับไล่แมลงที่มารบกวนพืชผักพื้นบ้านที่ปลูก ทำให้แมลงหนีไปและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร

2.3.4 คุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม

พืชอาหารบ้านคอนงามพัฒนามีคุณค่าด้านสังคม และวัฒนธรรม เพราะพืชอาหารพื้นบ้าน หรือพืชอาหารท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดมาจากปู่ย่าตายาย มีการสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน มีความเชื่อเกี่ยวกับการรับประทานพืชอาหารพื้นบ้าน เช่น กรณียุติงตั้งครุฑ มีคำแนะนำจากปู่ย่าตายายให้รับประทานอาหารประเภทมะพร้าวอ่อน และน้ำมะพร้าว เพื่อให้ลูกที่คลอดออกมาไม่มีไขมันติดตามร่างกาย ตามกระหม่อม (บริเวณศรีษะของเด็ก) เด็กจะมีผิวขาว สะอาด และควรดื่มนมมาก ๆ เพื่อบำรุงร่างกายคู่กับการดื่มน้ำมะพร้าวอ่อน และเมื่อคลอดลูกแล้ว ผู้ที่เป็นแม่ควรรับประทานอาหารประเภทหัวปลี แกงเลียง หรือ แกงหัวปลี อาหารที่มีหัวปลีต้มสุก จะช่วยให้แม่มีน้ำนมเพียงพอสำหรับเลี้ยงลูกน้อย ในด้านการดูแลสุขภาพของผู้เป็นมารดาหลังคลอด เมื่อคลอดแล้วมารดาของเด็กจะต้องมีกิจกรรมการอยู่ไฟเพื่อทำให้มดลูกเข้าอู่เร็ว โดยการนอนบนแคร่ไม้ไผ่มีไฟที่ก่อไว้ในเตาอยู่ด้านล่าง โดยใช้ไม้ฟืนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นเชื้อเพลิง หรือถ่าน เพื่อให้ความอบอุ่น ให้ความร้อนแก่แม่ที่คลอดใหม่ และจะต้องมีการอาบน้ำอุ่น อบสมุนไพรเพื่อบำรุงผิวพรรณ โดยมีส่วนประกอบ ได้แก่ ใบมะขาม ใบมะกรูด หัวขมิ้น ผานเป็นชิ้น ตะไคร้ ข่า ขิง กระชายหั่นฝอย ฯลฯ สมุนไพรที่ใช้ในการอบตัวของหญิงหลังคลอดจะมีกลิ่นหอม นำส่วนผสมของสมุนไพรที่เป็นพืชอาหารมาผสมกันในอัตราส่วนเท่า ๆ กัน แล้วนำไปผิง

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ลมให้แห้ง นำมาห่อรวมกันในผ้าขาวบาง แล้วใส่ลงในหม้อต้มสมุนไพร หากมีตู้อบก็ให้หม้อสมุนไพรอยู่ในตู้อบ หรือนอกตู้อบและมีท่อสำหรับให้อากาศของสมุนไพรที่ผ่านความร้อนเข้าไปในตู้อบ ประมาณ 15 นาที แล้วให้แม่เด็กเข้าไปอบในตู้อบประมาณ 15-20 นาที แล้วค่อยออกมาล้างพักนอกตู้อบ เมื่อพักสักครู่ก็เข้าไปอบใหม่อีกประมาณ 15-20 นาที อบเช่นนี้ประมาณ 4-5 วัน ร่างกายของแม่หลังคลอดจะแข็งแรง มีน้ำมีนวล ผิวพรรณดี ผิวจะออกเป็นสีเหลืองอ่อน คล้ายขมิ้นจาง ๆ และมีกลิ่นหอมของสมุนไพรตามตัว อีกทั้งช่วยบำรุงน้ำนมของแม่ให้ไหลดี เพียงพอต่อความต้องการของลูกน้อย หญิงไทยสมัยก่อนที่ผ่านการการอยู่ไฟ การอบสมุนไพรด้วยพืชอาหารพื้นบ้าน จะทำให้มีสุขภาพแข็งแรง มีความสมดุลของธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อฤดูกาลเปลี่ยนแปลง หรืออยู่ในช่วงหนาวจัด ร้อนจัด ร่างกายของผู้เป็นแม่จะมีภูมิคุ้มกัน ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยง่าย ๆ เป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่อดีต และกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมชนบทไทย.

2.3.5 คุณค่าด้านความเชื่อ/พิธีกรรม และศาสนา

พืชอาหารที่มีคุณค่าด้านพิธีกรรมมีหลายชนิดในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา เช่น ใบมะตูม ใช้ประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นไม้มงคลที่คนโบราณใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พราหมณ์ ดอกเข็ม ถือว่าเป็นพืชอาหารชนิดหนึ่งใช้ประกอบพิธีไหว้ครู อาจะนำใบเตยมาประกอบเป็นช่อ เพื่อความสวยงาม ดันขนุน ดันมะยม นิยมปลูกหน้าบ้านเพื่อให้ผู้คนนิยม หรือหนุนเสริมให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีความสุขความเจริญ และในกรณีบางกรณี พืชอาหารบางชนิดยังสามารถทำนายสภาพดินฟ้าอากาศได้ เช่น กรณีที่ไผ่ออกดอก ซึ่งจะไม่ค่อยมีให้เห็น ทำนายว่าปีไหนก็ตามที่ไผ่ออกดอกปีนั้นฝนจะแล้งกว่าทุกปี ที่ทำนายเช่นนั้น เพราะเกิดจากประสบการณ์ของคนในรุ่นก่อน รุ่นปู่ย่าตายายที่ผ่านการสังเกต หลายครั้ง และเมื่อผลจากการสังเกตมีข้อสรุปตรงกัน ซ้ำ ๆ จึงสามารถนำมาเป็นข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับพืชทำนายได้.

2.3.6 คุณค่าด้านระบบนิเวศ

พืชอาหารเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และในสังคมพืชอาหารในพื้นที่ป่าเขตร้อน ย่อมมีความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายของระบบนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชอาหาร เป็นความหลากหลายทางพันธุกรรม และมีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ วิสุทธิ ไบไม้. (2542)

พืชอาหารบ้านดอนงามพัฒนา ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ พืชอาหารที่หลากหลายในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ จะสามารถเป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

สรุปคุณค่าของพืชอาหาร คุณค่าของพืชอาหาร เป็นความรู้ของเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาที่สั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คุณค่าของพืชอาหารสามารถสรุปได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1. คุณค่าด้านอาหาร เกษตรกรสามารถนำพืชอาหารที่มีหลากหลายชนิดในชุมชนมาปรุงเป็นอาหารนานาชาติ เพื่อการรับประทานเป็นอาหารหลักของชุมชน เช่น การทำน้ำพริกชนิดต่าง ๆ รับประทานร่วมกับผักนานาชาติ น้ำพริก และผักถั่วเป็นอาหารหลักของคนในชุมชน รองลงมาได้แก่อาหารประเภทแป้ง อาหารทั้งสองชนิดดังกล่าวไม่มีน้ำมัน จึงเป็นที่นิยมของคนในชุมชน อาหารประเภทแกง อาหารประเภทยำ ผัด ทอด ลาบ 2. คุณค่าด้านยาสมุนไพร คนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่า การรับประทานพืชผักอาหารพื้นบ้านที่พอดี จะทำให้ไม่เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ช่วยรักษาร่างกายให้มีความสมดุลกับธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อร่างกายของคนเราขาดธาตุใดก็ควรรับประทานอาหารที่มีธาตุนั้น เพื่อฟื้นฟูร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง พืชผักอาหารหลายชนิดสามารถนำมาเป็นยารักษาโรคได้ 3. คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย เช่น นำส่วนประกอบของพืชอาหารมาห่อ มัด รัด ร้อย ในการทำขนม การนำพืชอาหารมาทำสีผสมอาหาร นำมาเป็นอาหารของสัตว์ นำมาใช้จับไล่แมลง เป็นต้น 4. คุณค่าด้านสังคม/วัฒนธรรม 5. คุณค่าด้านความเชื่อ/พิธีกรรม และศาสนา 6. คุณค่าด้านระบบนิเวศ เพราะพืชอาหารเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชอาหาร เป็นพื้นฐานสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน.

ตอนที่ 3 ศึกษารูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกในชุมชน

3.1 รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง

เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาชุมชนบ้านคอนงามพัฒนามีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ มีการพึ่งพาตนเองด้านเมล็ดพันธุ์ผักและพืชอาหารอื่น ๆ มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความพยายามในการพึ่งพาตนเองในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ กิจกรรมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ กิจกรรมการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน เพราะการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ เป็นการขยายพันธุ์ผักและพืชอาหารอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เป็นการ

เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์คัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่มีคุณภาพ เพื่อขยายพันธุ์ในปีถัดไป และในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนามีรูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 12 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ

เป็นการเก็บรักษาในฝักโดยไม่ต้องแกะเมล็ดออกมาผึ่งลม เมื่อถึงเวลาปลูกค่อยแกะเมล็ดพันธุ์ไปปลูกในแปลงที่เตรียมไว้

ภาพที่ 13 การคัดแยกเมล็ดพันธุ์ก่อนเก็บรักษาในถุงพลาสติก

ภาพที่ 14 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารในถุงพลาสติก

เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารในถุงพลาสติก โดยวิธีการแกะออกจากเปลือก นำมาผึ่งลมให้แห้ง คัดแยกเมล็ดพันธุ์แล้วนำไปบรรจุในถุงพลาสติกใส

จากภาพที่ 14 สามารถสรุปเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารที่บรรจุในถุงพลาสติกใส ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 18 ชนิดของเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารที่บรรจุในถุงพลาสติกใส

ลำดับที่	ชนิดของเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร
1	ถั่วขอ
2	ถั่วพลั่ว
3	มะเขือเทศเปาะ
4	สาเลี
5	ข้าวโพด
6	แค
7	ถั่วแระ
8	ถั่วหนัก/ถั่วปี
9	ถั่วแปบ
10	ถั่วพู
11	มะเขือเจ้าพระยา
12	มะเขือหิน
13	มะรุม
14	มะละกอ
15	มะเขือลั่น
16	ผักเสี้ยน
17	ผักไผ
18	ถั่วทหารพราน
19	ผักชีลาว
20	ฟักทอง
21	มะระ
22	กวาดุ้ง

สรุปจากตาราง 18 ชนิดของเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่บรรจุในถุงพลาสติก เพื่อเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีจำนวน 22 ชนิด การเก็บเมล็ดพันธุ์ควรเก็บรักษาไว้ไม่ควรเกิน 6 เดือน เพราะถ้าเก็บรักษานานเกินไปจะทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดี

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา : ทีมงานวิจัย

ภาพที่ 15 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารในขวดพลาสติกใส

เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารในขวดพลาสติกใส โดยวิธีการแกะออกจากเปลือก นำมาผึ่งลมให้แห้ง คัดแยกเมล็ดพันธุ์แล้วนำไปบรรจุในขวดพลาสติกใส

ภาพที่ 16 การเก็บรักษาพืชอาหารประเภทหัว

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผักอาหารประเภทหัว, หน่อ ในตะกร้าหวายที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก โดยวิธีการคัดเลือกหัว, หน่อหรือฝักของพืชอาหารที่สมบูรณ์ฝั้งลมให้แห้งในตะกร้าหวาย

สรุปจากภาพที่ 12-15 รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองของบ้านดอนงามพัฒนามี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ เป็นการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารที่มีอยู่ในฝัก โดยการคัดเลือกฝักของพันธุ์พืชอาหารที่สมบูรณ์สวยงาม ไม่มีหนอน แมลงเจาะ นำฝักที่แก่จัดมัดรวมกันเป็นพวงแขวนไว้ที่บริเวณใต้ถุนบ้าน หรือบริเวณอื่น ๆ เช่นที่เก็บของ ในลักษณะที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ประมาณ 6 เดือน จึงได้แกะเมล็ดที่อยู่ข้างในฝักออกไปปลูกในแปลงหรือหลุมที่เตรียมไว้ 2. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในถุงพลาสติกใส โดยการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ คัดเลือกเฉพาะเมล็ดที่มีความสมบูรณ์ โดยการนำไปแช่น้ำเปล่า เมล็ดที่สมบูรณ์จะจมน้ำ ส่วนเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์จะลอยน้ำ นำเมล็ดที่สมบูรณ์มาฝั้งลมให้แห้งในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก เมื่อแห้งดีแล้ว นำไปบรรจุในถุงพลาสติกใส มัดด้วยหนังยาง และเก็บไว้ในกระด้ง นำทั้งกระด้งไปเก็บอีกทีในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี แล้วนำไปเพาะปลูกในพื้นที่ที่เตรียมไว้ 3. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในขวดพลาสติกใส วิธีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ก่อนบรรจุลงในขวดพลาสติกใส เช่นเดียวกันกับการเก็บรักษาไว้ในถุงพลาสติก วิธีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารดังกล่าว เป็นการป้องกันมอดที่จะมาทำลายเมล็ดพันธุ์ และสามารถเก็บไว้ได้นาน ส่วนการเก็บพันธุ์พืชอาหารประเภทฝักเล็ก ๆ หัว และหน่อ ใช้วิธีการเก็บรักษาในตะกร้าหวาย โดยการคัดเลือกพันธุ์ที่สมบูรณ์ นำไปฝั้งลมในตะกร้าหวายที่ไม่ทึบ และเก็บไว้ทั้งตะกร้าในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี แล้วนำไปปลูกในหลุม หรือแปลงที่เตรียมไว้

สรุปรูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาสามารถเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ เป็นการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารที่มีอยู่ในฝัก โดยการคัดเลือกพันธุ์ที่ดี นำมามัดรวมกันเป็นพวงห่มของฝักแต่ละชนิด แขวนไว้บริเวณโรงครัวที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ปลอดภัย 2. การเก็บรักษาพืชอาหารในถุงพลาสติกใส โดยการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี เหมาะสม แล้วคัดแยกชนิดของเมล็ดพันธุ์แต่ละชนิด ฝั้งลมให้แห้งแล้วนำไปบรรจุลงในถุงพลาสติก มัดหนังยาง เก็บในกระด้ง วิธีที่ 3. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ในขวดพลาสติกใส วิธีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เช่นเดียวกันกับวิธีที่ 2 และหากต้องการให้เมล็ดพันธุ์พืชมีคุณภาพ ไม่ถูกมอดรบกวน ก็นำเมล็ดพันธุ์พืชที่เตรียมจะบรรจุลงในถุงพลาสติก และขอให้น้ำเมล็ดพืชไปคลุกกับขี้เถ้าของถ่าน โดยนำขี้เถ้าถ่านผสมน้ำพอลมแล้วนำมาคลุกกับเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้ ฝั้งให้แห้ง แล้วนำไปบรรจุลงในถุง และขวดพลาสติกใส ทำ

ให้เมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้มีคุณภาพ เก็บได้นาน และแม้จะไม่ต้องบรรจุลงถุงพลาสติกใส หรือขวดพลาสติกก็สามารถอยู่ได้ และป้องกันมอดแมลงมารบกวน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอีกวิธีหนึ่ง และในอนาคตอาจจะมีวิธีการในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชที่หลากหลายมากขึ้นตามความรู้และประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นของทีมวิจัยชุมชน

3.2 ขั้นตอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านและพืชอาหารอื่น ๆ ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกในชุมชน

3.2.1 การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ จะมีการคัดเลือกเฉพาะเมล็ดพันธุ์ที่ดีมี

คุณภาพ โดยจะมีการเก็บผลผลิตพันธุ์พืชอาหารที่ใกล้สุกหรือแก่เต็มที่ เช่น ผักบวบหอม ผักบวบเหลี่ยม ถั่วฟักยาว กระเจี๊ยบ แดงกวาพื้นบ้าน ข้าวโพดเทียน ถั่วจันทร์แดง เป็นต้น จะเลือกเก็บเฉพาะผักที่มีความสมบูรณ์ไม่เน่า ไม่เป็นหนอน เก็บมาตากไว้หรือแขวนไว้ตามราวใต้ถุนบ้าน เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้ง หลังจากนั้นจึงแกะเอาเปลือกออกเอาเมล็ดออกจากผัก และจะคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่อยู่ข้างในของผักอีกที เอาเฉพาะเมล็ดที่สมบูรณ์ คือ เมล็ดโตสวยงาม ไม่ลีบเมื่อนำไปแช่น้ำ เมล็ดที่สมบูรณ์จะจมน้ำ ส่วนเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์จะลอยน้ำ และเมื่อได้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์ของพันธุ์ผักแต่ละชนิดจึงนำมาผึ่งลมในกระด้ง แยกประเภทของเมล็ดพันธุ์ผัก

การเตรียมเมล็ดพันธุ์พืชมี 2 วิธี คือ การเตรียมจากเมล็ดและเตรียมจากส่วนต่าง ๆ ของพืช มีการเสาะแสวงหาพันธุ์ที่ดี มีคุณภาพ เชื่อถือได้ มีความสามารถในการออกสูง เมื่องอกเป็นต้นกล้าสามารถเจริญเติบโตได้ดี แข็งแรง พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ ความชุ่มชื้น และอุณหภูมิแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดความเจริญเติบโต

3.2.2 พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง คำนึงถึงจำนวนผลผลิตต่อต้นต่อไร่ มีความต้านทานโรคและศัตรูพืช ประหยัดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา

3.2. 3 พิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค สมาชิกกลุ่มที่ปลูกผัก

3.2.4 พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาด สามารถทำให้จำหน่ายผลผลิตได้มากและราคาดี

บ้านดอนงามพัฒนา มีกระบวนการผลิตพืชอาหารประเภทผัก ที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ เพราะความปลอดภัยของผู้บริโภค หมายถึง คุณภาพของพืชอาหารที่ผ่านกระบวนการคิด การตัดสินใจ และคุณธรรมของผู้ผลิต โดยเฉพาะอาหารประเภทผักจะมีกระบวนการผลิตที่ปลอดภัย ใช้น้ำที่ผลิตเองจากธรรมชาติ ปลอดภัยพิษ สารเคมีตกค้าง น้ำที่ใสสะอาด

ผักเป็นน้ำจากธรรมชาติ มีความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภครับประทานผักด้วยความปลอดภัยและสบายใจ

3.2.5 การเตรียมพันธุ์ เป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวก ได้จำนวนต้นมาก ใช้เวลาน้อย โดยการเตรียมสถานที่ปลูกให้เหมาะสม ทั้งที่บ้นของสมาชิกและแปลงรวม มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่กล่าวมาข้างต้น การเตรียมเมล็ดพืชพันธุ์ที่ดี ทำให้ระบบรากแข็งแรง มีรากแก้วสามารถหยั่งลึกลงดิน และแตกแขนงกระจายออกไปดูดสารอาหารในดิน ยึดลำต้นได้ดีและแข็งแรง เมล็ดพันธุ์มีขนาดเล็ก ทนทาน สะดวกในการขนย้ายและการรักษา ไม่แห้งตายง่าย

พืชที่นิยมปลูกด้วยเมล็ด ส่วนมากเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว อายุการเก็บเกี่ยวสั้น เช่น ผักต่าง ๆ ได้แก่ ผักกาด คะน้า ถั่วต่าง ๆ แดง ฟักทอง ผักทอดยอด ผักกาดเขียว ผักกาดขาว ยี่ห่วย กวางตุ้ง เป็นต้น

3.2.6 หลักการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์คือ จะต้องมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ไม่มีรอยแตกหักร้าว เมล็ดลีบ (เมล็ดลีบมีน้ำหนักเบา เมื่อแช่น้ำจะลอย) เลือกเมล็ดพันธุ์ที่แก่เต็มที่ เก็บจากผลหรือฝักสุกหรือแก่จัด จะทำให้ได้เมล็ดที่มีอาหารสะสมไว้มาก และควรเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เก็บจากต้นใหม่ ๆ หากเก็บไว้นานเกินไปอาจจะงอกได้น้อย หรือไม่งอก หากเก็บรักษาไว้นานจะต้องมีการเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่เหมาะสม ส่วนมากจะใช้วิธีเก็บเมล็ดให้อยู่ในฝัก มัดรวมกันและห้อยไว้ตามบริเวณใต้ถุนบ้าน บางชนิดจะแกะเมล็ดออกจากฝักและตากให้แห้ง คัดเลือกเมล็ดที่สมบูรณ์ และเก็บรักษาไว้ในถุงพลาสติก ก่อนการคัดเลือกลำเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์เก็บไว้ จะต้องเป็นเมล็ดที่บริสุทธิ์ ปราศจากโรค รอยโรค ทรายปะปน ปราศจากโรคและแมลง

3.2.7 การเตรียมพันธุ์จากส่วนต่าง ๆ ของพืช

ส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ลำต้น ใบ ยอด กิ่งก้าน ราก หัว หน่อ มีวิธีการเตรียมพันธุ์ดังนี้ เช่น การปักชำ โดยนำเอาส่วนของกิ่ง ก้าน ใบ ลำต้น หรือรากมาปักชำในวัสดุปักชำ เพื่อให้ส่วนดังกล่าวออกรากเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่ เมื่อแข็งแรงดีแล้วจึงนำไปปลูกในสถานที่ที่เตรียมไว้เป็นต้น นอกจากนี้ปักชำยังมีการตอนกิ่ง การติดตา การแยกหัว การแยกหน่อ ขึ้นอยู่กับชนิดของพืช นั้น ๆ วิธีการเตรียมพันธุ์จากส่วนต่าง ๆ ของพืช เป็นวิธีการหนึ่งในการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน

สรุปขั้นตอนการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน ได้แก่ 1. การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่มีคุณภาพ เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีเปอร์เซ็นต์การงอกสูง 2. เลือกเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงต้านทานโรค 3. เลือกเมล็ดพันธุ์พืชต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค ซึ่งหมายความว่าเมล็ดพันธุ์บางชนิดมีความเสี่ยงต่อผู้บริโภค คือเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการตัดต่อทาง

พันธุ์กรรม ซึ่งเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นพืชอาหารที่ขายตามท้องตลาด และไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ เมล็ดพันธุ์พืชดังกล่าวไม่เหมาะในการปลูกในพื้นที่ ยกเว้นกรณีที่มีการปลูกแล้วไม่ใส่สารเคมีในการบำรุงรักษา เป็นวิธีการปลูกแบบใช้ปุ๋ยชีวภาพ เน้นกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ความเสี่ยงเหล่านั้นจะลดลง 4. มีวิธีการเตรียมสถานที่ปลูกที่เหมาะสม เช่นเป็นสถานที่โล่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก ใกล้เคียงแหล่งน้ำ ดินดี เหมาะสม เป็นต้น 5. มีหลักในการเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ โดยนำเมล็ดพันธุ์พืชอาหารแช่น้ำคัดเลือกเมล็ดที่จม ไม่แตกร้าว สมบูรณ์ 6. มีวิธีการเตรียมพันธุ์จากส่วนอื่น ๆ ของพืชอาหาร ไม่ว่าจะเป็นกิ่ง ก้าน ใบ ยอด ราก หัว และหน่ออ่อนของพันธุ์พืช ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ของพืชนั้น ๆ ส่วนวิธีการขั้นตอนการคัดเลือกพืชอาหารที่ตรงกับความต้องการของตลาด ผลผลิตมาก ราคาดี มีความเหมาะสมเฉพาะคนที่ต้องการขายพืชอาหารในราคาดี และผลผลิตมาก ซึ่งประสบปัญหาพันธุ์พืชบางชนิดไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ เช่น ผักคะน้า ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง เมื่อหมดรุ่นของผัก ต้องซื้อใหม่ จึงไม่เหมาะสมในการพึ่งตนเองของชุมชนในระยะยาว.

3.3 พันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา

พันธุ์พืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในชุมชนบ้านคอนงามพัฒนามี 5 ประเภท ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 19 พันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน

ประเภทผัก	ประเภทผลไม้	ประเภทถั่ว	ประเภทไม้ยืนต้น	ประเภทไม้ดอก
1. กวางตุ้ง	1. มะม่วง	1. ถั่วขอ	1. ผักไผ่	1. ผักดอกกลุ่ม
2. ผักทอดยอด	2. มะพร้าว	2. ถั่วปี	2. ผักกระโดนน้ำ	2. ดอกสลิด
3. คะน้า	3. มะละกอ	3. ถั่วเน่า	3. ผักมะรุม	3. ดอกกระดังง์
4. ผักกาดขาว	4. มะยม	4. ถั่วแปบ	4. ผักเพกา	4. ดอกมะม่วง
5. ผักกาดเขียว	5. มะขาม	5. ถั่วแระ	5. ชะอม	5. ดาวเรือง
6. ผักชีลาว				6. ดอกลิลาวดี
7. ผักชีใบใหญ่				7. ดอกดาหลา
8. ขึ้นช่าย				8. ดอกเข็ม
9. หอม				
10. กระเทียม				
11. ยี่หระ				
12. สะระแหน่				

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

สรุปจากตาราง 19 พันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชนมี 5 ประเภท ได้แก่ 1. ประเภทผัก 2. ประเภทผลไม้ 3. ประเภทถั่ว 4. ประเภทไม้ยืนต้น 5. ประเภทไม้ดอก ประเภทผักมีจำนวน 12 ชนิด ได้แก่ กวางตุ้ง ผักทอดยอด กระถิน ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ผักชีลาว ผักชีใบใหญ่ ขึ้นช่าย หอม กระเทียม ยี่หระ สะระแหน่ ประเภทผลไม้มีจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว มะละกอ มะยม มะขาม ประเภทถั่วมี 5 ชนิด ได้แก่ ถั่วขอ ถั่วปี ถั่วนึ่ง ถั่วแปบ ถั่วแระ ประเภทไม้ยืนต้น มี 5 ชนิด ได้แก่ ผักไผ่ ผักกระโดนน้ำ ผักมะรุม ผักเพกา ชะอม ประเภทไม้ดอกมี 8 ชนิด ได้แก่ ผักกุ่ม ดอกสลิด ดอกกระดังงา ดอกมะม่วง ดอกดาวเรือง ดอกลิลาวดี ดอกดาหลา ดอกเข็ม รวมพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน มีทั้งหมดจำนวน 35 ชนิด

สรุปพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน มีจำนวน 35 ชนิด 5 ประเภท ได้แก่ ประเภทผัก ผลไม้ ถั่ว ไม้ยืนต้น ไม้ดอก ส่วนพืชอาหารที่มีอยู่ในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาที่เป็นพืชอาหารดั้งเดิมจำนวน 109 ชนิด และพืชอาหารที่นิยมปลูกในปัจจุบันจำนวน 128 ชนิด ซึ่งในจำนวน 128 ชนิดเป็นพืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน มีพืชอาหารจำนวน 35 ชนิดอยู่ด้วย แม้ว่าในจำนวน 35 ชนิดที่เจริญเติบโตได้ดีในชุมชน มิได้หมายความว่าพืชทั้ง 35 ชนิด จะมีความเหมาะสมทั้งหมด เพราะข้อสรุปจากการทำงานที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนพบว่าพืชอาหารบางชนิดไม่เหมาะสมที่จะปลูกในชุมชน ด้วยข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ความสามารถในการขยายพันธุ์ พืชอาหารจากท้องตลาดไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ เพราะการผูกขาดของบริษัทขนาดใหญ่ อีกทั้งเป็นพืชที่ไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ จึงไม่เหมาะสมในการพึ่งตนเองในระยะยาว ส่วนพืชอาหารจำนวนมาก และหลากหลายจำนวน 200 กว่าชนิด เป็นพืชอาหารที่เจริญเติบโตตามธรรมชาติ เป็นพืชอาหารท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องเร่งการเจริญเติบโต และพืชอาหารดังกล่าวยังสามารถอยู่ได้ยาวนานหลายปี บางชนิดอยู่ได้นานตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายถึงปัจจุบัน ไม่มีแมลงรบกวน อีกทั้งเป็นยาอายุวัฒนะ ผักบางชนิดยังเป็นยารักษาโรคได้ด้วย

ดังนั้นพืชอาหารที่เจริญเติบโตได้ดีในชุมชน จำนวน 35 ชนิดดังกล่าว มีจำนวน 5 ชนิด ที่ไม่เหมาะสมในการพึ่งตนเองระยะยาว ได้แก่ 1. กวางตุ้ง 2. ผักทอดยอด หรือผักบั้งจีน 3. ผักกระถิน 4. ผักกาดขาว 5. ผักขึ้นช่าย ส่วนพืชอาหารในตารางที่เหลือชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เพราะสามารถเจริญเติบโตได้ดี และเป็นพืชอาหารที่ชุมชนสามารถขยายพันธุ์ต่อได้.

ตอนที่ 4 บทสัมภาษณ์ : กรณีตัวอย่างการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ในครัวเรือน และชุมชน

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์” ได้นำตัวอย่างทีมงานวิจัย จำนวน 3 คนที่ได้้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในระดับครัวเรือน และชุมชน หลักการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ของสมาชิกทีมงานวิจัย มีหลายระดับ บางคนมีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ด้านความพอเพียง ความประหยัด บางคนนำมาปรับใช้ด้านการดำเนินชีวิต เพื่อลด ละ เลิก การใช้สารเคมี บางคนนำมาปรับใช้ด้านการทำการเกษตรในพื้นที่เล็ก ๆ ไม่เกิน 1 ไร่ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องที่ดิน เป็นต้น แต่ทีมงานวิจัยทุกคนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ในวิถีชีวิตทุกคน จึงยกตัวอย่างของทีมงานวิจัย เพื่อการศึกษาเรียนรู้บางกรณี ดังต่อไปนี้

4.1 กรณีศึกษา นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนาวิ ทีมงานวิจัยชุมชน

4.1.1 ประวัติส่วนตัว

นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนาวิ เกิดวันที่ 7 มกราคม 2501 อายุ 57 ปี เกิดที่บ้านตะโก หมู่ 12 พ่อชื่อนายพลาย พุ่มพวง แม่ชื่อนางเหรียญ พุ่มพวง นางลำพวนเป็นบุตรคนที่ 5 ของครอบครัว ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 11 คน จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านตะโก ต.อีสานเขต จังหวัดบุรีรัมย์ สมรสกับนายบัญชา ขุนรักษ์พะเนาวิ เมื่อปี พ.ศ. 2522 มีบุตรชายจำนวน 2 คน ได้แก่ นายจักรพันธ์ ขุนรักษ์พะเนาวิ และนายอดิศร ขุนรักษ์พะเนาวิ นางลำพวนมีอาชีพเป็นแม่บ้าน นางลำพวนเป็นสมาชิกกลุ่มวิจัยชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2554

4.1.2 การทำกิจกรรมด้านการเกษตร เพื่อการพึ่งตนเอง

พื้นฐานการทำการเกษตรของครอบครัวนางลำพวน ได้แก่ อาชีพทำนา อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ผลิตข้าวที่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี อาชีพรองจากทำนาได้แก่การปลูกพืชอาหารเกือบทุกชนิด เพื่อไว้กินไว้ใช้ในครัวเรือน พืชอาหารที่ปลูกจะปลูกไว้ 2 ที่ คือบริเวณบ้านและสวนผักซึ่งเป็นแปลงผักรวมของกลุ่ม อยู่บริเวณศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างพืชอาหารที่ปลูก มีดังนี้

● พืชอาหารประเภทผัก : ได้แก่ พริก มะเขือเทศ มะเขือพวง มันเทศ ตะไคร้ ผักกิ้นช่าย กระเพรา โหระพา แมงลัก ข่า มะกรูด มะละกอ มะเขือพวง กระเพราใหญ่ ผักชีฝรั่ง ชะอม มันเทศ ใผ่หวาน

• พืชอาหารประเภท ไม้ยืนต้น : ได้แก่ มะม่วง ส้มโอ ผักไผ่ แต้ว สะเดามาเลย์ แคน
มะกรูด ขอบ ขนุน กล้วย มะพร้าว หว้า กระถิน มะขาม แต้ว ชะมวง เสม็ด กระสัง มะนาว ผักหวาน
จีเหล็ก ฝรั่ง กระท้อน

- พืชยืนต้นอื่น ๆ เพื่อให้ร่มเงา : ได้แก่ มะค่าโมง พยุง ยางนา ประดู่ จามจุรี
มะพร้าวน้ำหอม สัก

- พืชประเภท ไม้ดอก ไม้ประดับ : ได้แก่ ต้นกกทอเลื้อย ชวนชม กล้วยไม้ โป๊ยเซียน
อินทนิล เล็บครุฑ สาวน้อยประแป้ง กุหลาบ ต้นปีป โมกต่าง โมกมัน

- พืชประเภท ไม้ทำฟืน : ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส กระถินณรงค์

พืชดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นพืชอาหาร เป็นทั้งอาหาร และยารักษาโรค และให้ร่มเงา
ทำให้บ้านเรือนน่าอยู่ น่าอาศัย และยังเป็นที่อยู่ของสัตว์เล็ก ๆ ประเภทนก กระรอก โดยเฉพาะนกจะ
ชอบมาจิกกินผลไม้สุก เช่น กล้วยน้ำหว้า หว้าสุก ตะขบบ้าน ทำให้ระบบนิเวศมีความหลากหลาย
มากขึ้น

4.1.3 การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการปรับแนวคิด และเป็นแนวคิดที่ทุกคนในครอบครัวยอมรับร่วมกัน
แล้วนำบทเรียนของความล้มเหลวในอดีตมาปรับปรุง และพัฒนาในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวคิด
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความล้มเหลวในอดีตได้แก่ ความประมาทในการใช้ชีวิต ผู้นำครอบครัว
เคยดื่มเหล้า สูบบุหรี่ คนในครอบครัวใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รายได้น้อยกว่ารายจ่าย เป็นหนี้สินจากการทำ
การเกษตรที่ต้องซื้อปุ๋ยในราคาแพง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฯลฯ เมื่อมีการรวมกลุ่ม จึงมีการ
ประชุมหารือ ถกปัญหา รับรู้ปัญหา และพูดคุยกันในครอบครัว ทั้งสุข และทุกข์ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น
ความทุกข์จากภาวะหนี้สิน และสุขภาพเสื่อมโทรม

เริ่มมีแนวคิดในการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเหตุผล คือ
ต้องการปลดหนี้สิน ต้องการให้คนในครอบครัวมีสุขภาพดี และพยายามหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีใน
กิจกรรมทางการเกษตร เพราะนอกจากจะมีราคาแพงแล้วยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ทำให้สุขภาพ
เสื่อมโทรม พยายามให้คนในครอบครัวเลิกเหล้า และบุหรี่ เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของคนในครอบครัว
หลังจากมีการปรับแนวคิด ปรับพฤติกรรม ลด ละ เลิก เหล้า สารเคมี จึงเริ่มทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้
สถานะทางการเงิน และเพื่อลดภาระหนี้สิน เพิ่มรายได้โดย การอุดหนุนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นดังกล่าว
และปลูกพืชอาหารที่กินได้เกือบทุกชนิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นให้เกิดการพึ่งตนเอง โดยนำ
ปัจจัยที่มีอยู่ในครอบครัว ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการจัดสรรที่ดินอย่างเป็นสัดส่วน มี
เหตุผลในการทำกิจกรรมทุกอย่าง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว พออยู่พอกิน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

และไม่มีหนี้สิน ระยะเวลาผ่านไป ผลที่เกิดขึ้นในครอบครัว ได้แก่ ทุกคนมีพฤติกรรมที่ดี หนี้สินลดลง และในอนาคตหนี้สินจะหมดภายใน 5 ปี พืชอาหารที่ปลูกให้ผลผลิต มีการแบ่งปันพืชผักผลไม้ให้กับเพื่อนบ้าน และเพื่อนบ้านก็จะแบ่งปันพืชผัก ผลไม้ ฯลฯ เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความสุขที่เกิดจากการให้ และเป็นชุมชนที่ยังมีวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนอาหาร เหมือนสังคมโบราณ

นอกจากผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการปลูกพืชอาหารเกือบทุกชนิดที่นิยมในชุมชน มีการแบ่งปันพืชอาหาร ยาสมุนไพร และยังมีการเพิ่มรายได้อื่นที่นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การเพาะเห็ดฟางในโรงเรือน โดยใช้เงินที่เก็บออมมาหลายปี เป็นเงินที่เกิดขึ้นจากการลด ละ เลิก ในสิ่งไม่จำเป็น และการขายพืชอาหารที่เหลือจากการกิน การแจกเพื่อนบ้าน มาสร้างโรงเรือนเพาะเห็ดฟางจำนวน 6 โรง โดยศึกษาเรียนรู้จากคนที่มีความชำนาญมาก่อนโดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาเรียนรู้เป็นเวลา 3 ปี และลองนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง บางครั้งเป็นการลองผิดลองถูก จนกระทั่งเกิดความชำนาญ และสามารถทำการผลิตเห็ดฟางโดยมีเทคนิคที่คิดค้นด้วยตนเอง ทำให้มีเห็ดฟางออกอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันสามารถเพิ่มผลผลิตเห็ดฟางจนกระทั่งเป็นที่พอใจ สามารถเก็บเงิน และจะมีการพัฒนาปรับปรุง ขยายกิจการในพื้นที่เล็ก ๆ จำนวน 1 ไร่ต่อไป.

4.1.4 ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

ความรู้ที่เกิดขึ้นในการปลูกพืชอาหาร เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติมาเป็นระยะเวลานาน และเป็นความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้จากการเตรียมแปลง การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว วิธีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ความรู้บางอย่าง เป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูก ยกตัวอย่างเช่น การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่อยู่ในฝัก หรือเป็นหัว เช่น หอม กระเทียม น้ำเต้า บวบหอม ถั่วพู ฯลฯ จะนำผลผลิตของพืชอาหารดังกล่าวมาผึ่งลมให้แห้ง ก่อนที่จะนำผลผลิตอาหารดังกล่าวมาผึ่งลม จะต้องมีการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเหล่านั้นก่อนว่ามีความอุดมสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน คุณสมบัติของพันธุ์พืชอาหารเหล่านั้นจะต้องมีลักษณะที่ดี มีผลโต สวยงามตามธรรมชาติ ผิวพรรณดี เหมาะที่จะขยายพันธุ์เพื่อนำมาผึ่งลม ไม่ควรตากแดด เพราะแดดจะทำให้เมล็ดข้างในแห้งเกรียม ควรผึ่งลม และอยู่ในบริเวณที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก นำพันธุ์พืชอาหารแต่ละประเภทมาคัดแยกไว้ และมัดพันธุ์พืชอาหารเหล่านั้นแต่ละชนิด ห้อยตามราวที่แขวนไว้บริเวณใต้ถุนบ้าน หรือบริเวณโรงครัว เพราะบริเวณโรงครัว หรือใต้ถุนบ้านส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำอาหารบริเวณนั้น เช่นมีการหุงข้าว ต้มแกง หรือต้มอาหารสุกร คั้นไฟจะช่วยให้เมล็ดที่จะมารบจนพันธุ์พืชอาหาร และช่วยให้พันธุ์พืชอาหารอยู่ได้นาน ประกอบกับบริเวณดังกล่าวมีอากาศที่ถ่ายเทได้สะดวก จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารให้อยู่ได้นาน และควรเก็บรักษาไว้ประมาณ 6 เดือน-1 ปี ถ้าเก็บรักษาไว้นานกว่านี้ จะทำ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษาระบบการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

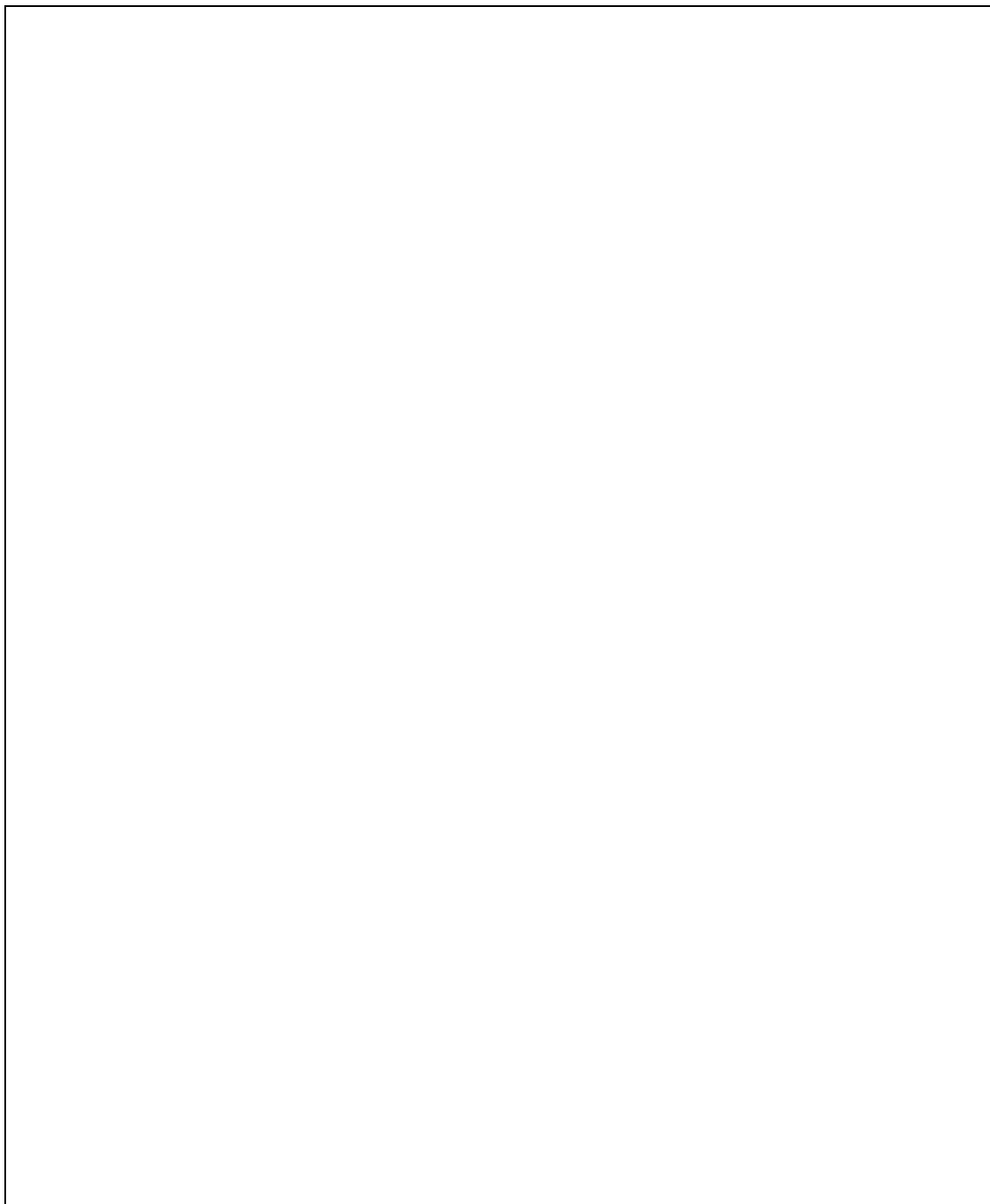
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ให้พันธุ์พืชอาหารดังกล่าวไม่เจริญงอกงาม และวิธีการหุงต้มอาหารโดยใช้ไม้ฟืนจะได้ผลมากกว่าการใช้เตาแก๊ส เพราะไม้ฟืนจะมีควันไฟมากกว่า ส่วนความรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดของการเก็บเมล็ดพันธุ์ เป็นประสบการณ์ที่ทำด้วยตนเอง เพราะเคยทดลองเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์มาหลายครั้ง และข้อสรุปของประสบการณ์ที่ผ่านการทดลอง สามารถสรุปได้ว่า การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่ดี และปลูกได้ผลควรเก็บรักษาไว้ประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี หากเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารมากกว่านี้ จะทำให้ไม้ได้ผลในการเพาะปลูก

4.1.5 รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์

รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีทั้งหมด 3 รูปแบบ และนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา เป็นทีมงานวิจัยที่มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารทั้ง 3 แบบ เนื่องจากมีพื้นฐานเกี่ยวกับการปลูกพืชอาหารที่หลากหลาย และมีเมล็ดพันธุ์พืชอาหารหลากหลาย ประกอบกับการได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชอาหาร จึงได้นำความรู้ที่เพิ่มเติมมาปฏิบัติจริงในระดับครอบครัว และขยายสู่กลุ่ม คือมีการแบ่งปันพันธุ์พืชอาหารให้กับสมาชิกกลุ่มวิจัย และผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปปลูก ไปขยายต่อ รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ การเก็บรักษาใส่ถุงพลาสติก โดยการปิดผนึกให้เรียบร้อย การเก็บรักษาโดยใส่ในขวดพลาสติก หรือขวดแก้ว การเก็บรักษาโดยแขวนไว้ในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก (ลำพวน ขุนรักษ์พะเนา : สัมภาษณ์ 19 พฤศจิกายน, 2556)

ตัวอย่างแผนผังการบริหารจัดการพืชอาหารบริเวณบ้าน นางลำพวน ชุนรักษ์พะเนาวัล เนื้อที่ 1 ไร่

ที่มา : นางลำพวน ชุนรักษ์พะเนาวัล ทีมงานวิจัยชุมชน. 19 พฤศจิกายน 2556

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

4.2 กรณีศึกษา นางเกิด บานกลีบ ทีมงานวิจัย

4.2.1 ประวัติส่วนตัว

นางเกิด บานกลีบ เกิดวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2501 อายุ 57 ปี เกิดที่บ้านดอนไม้ไฟ ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นบุตรของแม่หลง พ่อรุ่ง แก้วยางกู มีพี่น้องจำนวน 10 คน นางเกิดเป็นบุตรคนที่ 7 ของครอบครัว มีพี่น้องจำนวน 35 ไร่ แบ่งเป็นที่ปลูกผักจำนวน 1 ไร่ นอกนั้นเป็นที่ปลูกบ้าน และเป็นที่นา ที่ทำนา และบ้านจะอยู่คนละที่ นางเกิด แต่งงานเมื่อปี พ.ศ. 2524 กับนายหลั่น บานกลีบ มีบุตรจำนวน 2 คน ได้แก่ วัลภา บานกลีบ และจริยา บานกลีบ เป็นบุตรหญิงทั้งสองคน บุตรทั้งสองแต่งงานมีครอบครัว และแยกครอบครัวแล้ว

4.2.2 การทำกิจกรรมด้านการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

นางเกิด บานกลีบ มีอาชีพหลัก ได้แก่การทำนา ในอดีตที่ผ่านมา มีการซื้อปุ๋ยเพื่อนำมาใช้ในแปลงนา ปุ๋ยมีราคาแพงทำให้มีหนี้สิน เพราะบางปีทำนาไม่ได้ผลผลิตตามจำนวนที่ต้องการ ต่อมาเมื่อมีกิจกรรมกลุ่ม มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีโอกาสเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกกลุ่มปลูกผัก มีความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น และต่อมาได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ และเป็นสมาชิกกลุ่มวิจัยท้องถิ่น จึงเพิ่มโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ การทำงานวิจัย และการศึกษาดูงาน เริ่มต้นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ด้านการปรับพฤติกรรมการผลิต ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมีจากตลาดที่มีราคาแพง มาใช้ปุ๋ยคอกแทน เป็นปุ๋ยจากมูลโค กระบือ ที่มีอยู่ตามหมู่บ้าน และเริ่มใช้ปุ๋ยจากกลุ่มเป็นปุ๋ยอินทรีย์ในระยะต่อมา เริ่มทำกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยปลูกทั้งที่บ้านของตนเอง และแปลงผักรวม มีรายการที่ปลูก ดังนี้

- ประเภทผัก : ได้แก่ ผักกั้นข่าย กระเพรา โหระพา แมงลัก ข่า ตะไคร้ มะกรูด พริก ผักชีฝรั่ง ชะอม กระเทียม ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ฟักทอง ต้นหอม ผักบุ้งจีน ผักสลัด ผักกวางตุ้ง

- ประเภทพืชผักยืนต้น : ได้แก่ ต้นขมิ้น แด สะเดามาเลย์ มะนาว กล้วย กระท้อน มะม่วง ขี้เหล็ก มะพร้าว น้ำหอม มะพร้าว ขนุน ส้มโอ

- ไม้อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พืชอาหาร : ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส ใช้ประโยชน์ทำเป็นไม้ฟืน ไม้คอง

- ประเภทไม้ดอกไม้ประดับ : ได้แก่ ต้นชวนชม กล้วยไม้ โป๊ยเซียน

4.2.3 การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการปรับแนวคิดในการทำงาน การลดละเลิกปุ๋ยเคมีจากตลาดหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มสมาชิกที่มีราคาไม่แพง และยังช่วยทำให้ดินฟื้นตัวได้ดี ยิ่งใช้ไปนาน ๆ ดินจะเริ่มดีขึ้น ระยะแรกในปีแรกจะไม่ค่อยเห็นผล แต่พอเข้าปีที่ 3 จะเห็นผลชัดเจนว่าดินมีสภาพดีขึ้น ปลูก

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

สิ่งของต่าง ๆ ลงไปก็งามตามธรรมชาติ ตรงข้ามกับปุ๋ยเคมีจากตลาด ปีแรกใส่ปุ๋ยเคมี พืชจะงาม เขียวชุ่ม โดยเฉพาะข้าว ระยะปีถัดมาใส่ปุ๋ยในปริมาณเท่าเดิมข้าวไม่งาม ต้องใส่เพิ่มมากขึ้น สูญเสียเงินมากขึ้น และดินที่ปลูกข้าวจะเริ่มเสื่อมเมื่อใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเกิน 5 ปี นอกจากจะเป็นหนี้ ยังมีผลเสียต่อสุขภาพ ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม แต่ปุ๋ยอินทรีย์ยังใช้นานเท่าไร ดินจะดีขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ต้องลงทุนมาก นอกจากการทำนาที่มีอาชีพเสริมโดยการปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ผักกวางตุ้งฮ่องกง ผักชีไทย ผักชีลาว เป็นต้น พืชผักที่ปลูก เมื่อมีผลผลิตจะนำไปขายที่ตลาดนัดใกล้บ้านทุกวันจันทร์ และวันพฤหัสบดี ทำให้มีรายได้เพิ่ม และมีเงินเก็บ นอกจากผักแล้ว ผลผลิตในสวน เช่น มะพร้าว น้ำหอมก็จะนำมาเผาขายที่ตลาด รวมทั้งไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้ ก็สามารถทำไก่สดไปขายที่ตลาดได้ ทั้งกินเอง และขาย ทำให้มีเงินเก็บมากขึ้น

นางเกิด บานกลีบ เริ่มมีการทำบัญชีครัวเรือน เริ่มต้นฝึกทำจากการสนับสนุนความรู้จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ เพื่อรับรู้สถานะทางการเงิน และไม่ประมาทในการใช้เงิน ประหยัด และอดออมมากขึ้น มีการบริหารรายได้ออกเป็น 3 ส่วน และเก็บอีก 1 ส่วนไว้ใช้ยามฉุกเฉินภายในครอบครัว

4.2.4 ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

ความรู้ที่เกิดขึ้นในการปลูกพืชอาหาร เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง และมีการศึกษาเรียนรู้จากเพื่อนบ้านใกล้เคียง พื้นที่ในการทำเกษตรอยู่ใกล้กันกับนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา จึงเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเน้นกิจกรรมการบำรุงดินให้มีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อความเจริญเติบโตของพืชอาหาร มีการบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ และปุ๋ยชีวภาพ มีการเตรียมแปลงในการปลูกพืชอาหาร กว้าง 1 เมตร ยาว 15 เมตร ยกสูงจากพื้นประมาณ 15 เซนติเมตร ปรับดินให้มีความละเอียด ตากทิ้งไว้ประมาณ 3 วันเพื่อฆ่าเชื้อราที่มีอยู่ในดิน นำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ มาใส่ในแปลงผักเคล้าผสมกับดินที่อยู่ในแปลง กระจายให้ทั่วแปลงผัก หลังจากนั้นก็ทำให้แปลงเป็นหลุมเล็ก ๆ ทั่วแปลง แล้วนำผักที่พร้อมในการเจริญเติบโตมาปลูก ผักที่เตรียมลงแปลงเป็นผักที่โตประมาณ 5 เซนติเมตร เป็นผักที่เพาะไว้ในอีกแปลง เมื่อผักเจริญเติบโตจากแปลงเตรียม คือแปลงที่เพาะพันธุ์ผัก ก็จะนำผักที่เตรียมไว้ในแปลงเพาะพันธุ์มาปลูกในแปลงใหม่เป็นแปลงในการปลูกผักโดยตรง

การเก็บเกี่ยวผลผลิต พืชอาหารจะมีการเจริญเติบโต และการเก็บเกี่ยวไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชผักนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเก็บเกี่ยวได้ประมาณ 1 เดือน เป็นพืชอาหารระยะสั้น และจะเก็บเกี่ยวเพื่อนำไปบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และแจกเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่จะนำไปขายที่ตลาด เพราะเพื่อนบ้านต่างก็มีผักเช่นเดียวกัน ยกเว้นจะมีผักต่างชนิดกัน เช่น นำผักพื้นบ้านมาแลก

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ผักที่ขายในตลาด ผักที่ขายในตลาดส่วนใหญ่เป็นผักคะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ฯลฯ การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะต้องระมัดระวัง พยายามรักษาคุณภาพของพืชอาหารให้มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ สะอาด และนำมารับประทาน โดยไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมี

4.2.5 ความรู้ในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์มีทั้งเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน และเมล็ดพันธุ์ผักที่นิยมในท้องตลาด กรณีนางเกิด จะเน้นการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ที่เป็นพันธุ์ผักจีนส่วนใหญ่ จึงประสบปัญหาในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ เพราะเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ ไม่เหมือนผักพื้นบ้าน ที่มีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์แบบธรรมชาติ การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์โดยบรรจุในถุงพลาสติก และการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ลงในขวดพลาสติกใส ทำให้รู้ว่าข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ของผักที่นิยมตามท้องตลาดมีข้อจำกัดมากกว่าพันธุ์ผักพื้นบ้าน(เกิด บานกลีบ : สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน. 2556)

4.3 นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

4.3.1 ประวัติส่วนตัว

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร มีตำแหน่งทางสังคม เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านดอนงามพัฒนา หมู่ 11 ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี เกิดวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2513 อายุ 45 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และประธานศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ภรรยาชื่อ นางบังอร อ้อมวิหาร อาชีพเกษตรกร นายสุวิทย์ อ้อมวิหารมีพี่น้องจำนวน 4 คน เป็นบุตรคนที่ 2 ของครอบครัว มีความสามารถด้านปศุสัตว์ และเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้ เกี่ยวกับการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.2 การทำกิจกรรมด้านการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร เป็นผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดในการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์จากการเรียนทั้งการเรียนในสถาบัน และนอกสถาบัน มาประยุกต์ และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน เริ่มต้นจากความสนใจส่วนตัวในการทำเกษตร และมีความรู้ ประสบการณ์ จึงได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน กิจกรรมด้านการเกษตรในครอบครัวคือกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงไก่ ส่วนกิจกรรมหลักได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ในหมู่บ้านให้เป็นต้นแบบในการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาของในหลวง

4.3.3 การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับครอบครัว และระดับชุมชน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาแนวความคิด การปรับทัศนคติในการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก หันกลับมาพึ่งพิงปัจจัยภายในครอบครัว และชุมชน

• การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการศึกษาเรียนรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งจากเอกสารความรู้ต่าง ๆ จากสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต และนำมาประยุกต์กับความรู้ของตนเองที่มีอยู่ด้านพืชและสัตว์ แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาครอบครัวด้านการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงไก่ การทำระบบบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้สถานะทางการเงินของครอบครัว การประหยัด อดออม การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้นำรุ่นใหม่ ที่ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าทั้งต่อสถาบันครอบครัว และชุมชน

• การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรับใช้ในชุมชน

เริ่มต้นโดยการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน เน้นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ภาวะการตกงานของคนในชุมชน ความยากจน ความแห้งแล้งในหมู่บ้าน ปัญหาด้านทรัพยากรป่าเสื่อมโทรม ดินเสื่อม ขาดแคลนน้ำทางการเกษตร ฯลฯ เมื่อปัญหาที่ผู้นำชุมชน และผู้รู้ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนคิดว่าเป็นปัญหาร่วมกัน จึงมีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาเรื่องดินเสื่อมคุณภาพ การปรับสภาพดินเสื่อมโทรม ให้กลายเป็นดินดี มีคุณภาพ มีสารอาหารที่จำเป็นต่อพืช พัฒนาระบบแหล่งน้ำทางการเกษตรจากพื้นที่แห้งแล้ง เป็นที่ดอน เมื่อฝนตกลงมาไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ จึงมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ขุดสระน้ำเพื่อเก็บน้ำทำการเกษตรตามจุดต่าง ๆ ในพื้นที่หมู่บ้าน โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อยกระดับวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น มีการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลังจากมีการพัฒนาดิน น้ำ และป่าชุมชน จึงมีการพัฒนาที่ยกระดับขึ้นมาที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น

1. การจัดตั้งโรงสีข้าวชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านนำข้าวมาสี และเพื่อนำทรัพยากรที่เป็นผลผลิตของการสีข้าวมาใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน เช่น นำปลายข้าว และรำข้าวมาเลี้ยงหมูในศูนย์ฯ
2. กิจกรรมการเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ เพื่อให้ชาวบ้านมีอาหารกิน โดยลดการซื้อจากภายนอก และเสริมความรู้ ประสบการณ์ให้แก่สมาชิกในชุมชน
3. การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นกิจกรรมเสริมนอกเหนือจากอาชีพการทำนา

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

เพราะการทำนา บางปีได้ผล บางปีไม่ได้ผล ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่การทำนาของเกษตรกร เกิดภาวะการฉขาดทุนเกือบทุกปี เพราะลงทุนมาก ทั้งซื้อปุ๋ย สารเคมี ค่าจ้าง ค่าลงทุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาข้าว กว่าจะได้ขายก็เป็นการลงทุนจำนวนมาก เมื่อขายก็นำเงินมาใช้หนี้ บางปีถ้าฝนแล้ง ข้าวที่ขายก็ไม่พอใช้หนี้ การปลูกผักปลอดสารพิษ จึงเป็นทางเลือกอีกทางของเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา

4. กิจกรรมผลิตน้ำดื่มในชุมชน เป็นกิจกรรมเสริมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เพื่อแก้ไขปัญหา น้ำดื่มขาดแคลน และสามารถขายน้ำดื่มเป็นรายได้เสริมของชุมชน

5. กิจกรรมทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้คนในชุมชนสามารถใช้ปุ๋ยเพื่อการเกษตรในราคาไม่แพง และส่งเสริมการทำกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ ทำให้ไม่เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพ พัฒนาดินให้มีคุณภาพ มีสารอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช ช่วยลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้จากกิจกรรมการทำเกษตรในชุมชน

6. กิจกรรมปศุสัตว์ เป็นกิจกรรมเสริมรายได้ของคนในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ กิจกรรมหลักได้แก่ การเลี้ยงสุกร และพันธุ์ไก่เนื้อ โดยนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำรำข้าว และปลายข้าวจากโรงสีชุมชนมาใช้ในการกิจกรรมการเลี้ยงสุกร

7. กิจกรรมโรงปุ๋ยชีวภาพ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้คนในชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ด้านปุ๋ยที่ใช้ในการเกษตร เป็นกิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการในพื้นที่ ช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ลดต้นทุนการผลิต ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกร

8. กิจกรรมการทำเตาเผาถ่าน 200 ลิตร เป็นกิจกรรมเสริมด้านการใช้พลังงานจากธรรมชาติ ลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงานไฟฟ้า โดยนำวัตถุดิบที่มีในธรรมชาติ คือ “ไม้พิน” มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวัน

สรุปกรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารของสมาชิกกลุ่มวิจัยชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน

กรณีศึกษาดังกล่าวมีจำนวน 3 คน คนที่ 1 คือนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา ครัวเรือนนางลำพวน เป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มวิจัยชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปลูกพืชอาหารทั้งพืชอาหารท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกมาจากปู่ตาตาย และพืชอาหารปัจจุบันที่นิยมรับประทานเป็นบางชนิด และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชมากที่สุดในกลุ่ม

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนใหญ่เป็นเมล็ดพันธุ์พืชอาหารปศุสัตว์ ซึ่งหมายถึงเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในอดีตที่ปศุสัตว์เคยปลูก เคยเก็บรักษามาก่อน การปลูกพืชอาหารของนางลำพวน เป็นหนึ่งในกิจกรรมการทำการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในระดับครัวเรือน เริ่มตั้งแต่การปรับแนวความคิด สู่การปฏิบัติ มีการลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดของกลุ่ม มีความรู้ในการปลูกพืชอาหาร และมีภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากปศุสัตว์เกี่ยวกับการรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร โดยมีโรงเก็บเมล็ดพันธุ์บริเวณบ้าน พืชอาหารจำนวนมากหลายที่ปลูกมีทั้ง ผักชนิดต่าง ๆ บริเวณรั้วจะมีผักโพ และผักตำลึงเป็นหลัก ในสวนจะมีไม้ยืนต้น เช่น ขอ แด สะเดามาเลย์ กระถิน มะขาม ชะมวง แด้ว เสม็ด กระดัง มะนาว กล้วย ผักหวาน กระท้อน มะค่าโมง ขางนา พุง มะม่วง ขี้เหล็ก มะพร้าว น้ำหอม สัก ขนุน ส้มโอ หวาน นอกจากพืชอาหารดังกล่าว ยังมีการปลูกไม้พุ่มไว้ใช้สอย เพื่อลดการตัดไม้ในป่าชุมชน หันมาใช้ไม้โตเร็วที่ปลูกขึ้นเอง มีเตาเผาถ่าน เพื่อนำถ่านมาใช้ในการครัวเรือน เป็นพลังงานทางเลือก มีการปั้มน้ำที่อยู่บริเวณบ้านมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการทำการเกษตร เช่น ไร่รดพืชผักอาหารพื้นบ้าน ผลไม้ ไม้ยืนต้น ใช้ในกิจกรรมการเพาะเห็ดฟาง เป็นต้น และมีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้สถานะทางการเงิน

กรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารของนักวิจัยชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน ในพื้นที่จำนวน 1 ไร่ เพื่อการพึ่งตนเอง มิใช่เพียงกิจกรรมการปลูกพืชอาหารเพียงอย่างเดียว กิจกรรมการปลูกพืชอาหารของนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา เป็นหนึ่งในกิจกรรมทั้งหมดในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากพืชอาหาร ยังมีการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นระบบ แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน เช่น พื้นที่ปลูกบ้าน 1 งาน พื้นที่จอดรถ พื้นที่สำหรับการจัดการน้ำ พื้นที่รั้วบ้านจะมีผักเป็นรั้วกินได้ แปลงปลูกผัก แปลงปลูกไม้ยืนต้นหลากหลายชนิดทั้งไม้ผล ไม้อื่น ๆ และไม้พุ่มสำหรับกิจกรรมพลังงานทดแทน พื้นที่สำหรับเพาะเห็ดฟางซึ่งเป็นโรงเห็ด พื้นที่สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์การเกษตร พื้นที่สำหรับการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร และมีการทำการทำบัญชีครัวเรือน

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนางลำพวน จึงมีหลากหลายกิจกรรม และกิจกรรมการปลูกพืชอาหารเป็นหนึ่งในกิจกรรมทั้งหมดเพื่อการพึ่งตนเอง

กรณีศึกษาคนที่ 2 นางเกิด บานกลีบ เป็นหนึ่งในทีมงานวิจัยชุมชน กรณีของคนี่ 2 จะเน้นกิจกรรมการปลูกพืชอาหารที่เป็นความนิยมของท้องตลาด เช่น ผักกาดขาว กระเพรา โหระพา มะกรูด ตะไคร้ คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักกาดขาว ผักบุ้งจีน ผักสลัด เป็นต้น ส่วนพืชอาหารอื่น ๆ ที่ปลูก เช่น ขอ แด สะเดามาเลย์ กระถิน มะม่วง ขี้เหล็ก มะพร้าว ขนุน ส้มโอ กรณีศึกษาของทีมวิจัยคนที่ 2 ไม่สามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่นิยมขายในท้องตลาด เพราะประสบปัญหาไม่สามารถ

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา

: กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ขยายพันธุ์ต่อไป เมื่อผักขายไปหมดในแต่ละรุ่น ก็จะต้องซื้อพันธุ์ใหม่ ส่วนเมล็ดพันธุ์ปุ๋ย หรือพันธุ์พืชอาหารท้องถิ่นสามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ได้ตามภูมิปัญญาของทิมวิชัยชุมชน คือวิธีการเก็บรักษาแบบธรรมชาติ การเก็บรักษาในถุงพลาสติก และเก็บรักษาในขวดพลาสติกใส และมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในบางกรณี ยังไม่ครบวงจร และสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการปลูกพืชอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ตลอดไป กรณีของนางเกิด จึงได้มีกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว เช่น กิจกรรมการทำวิถของของกลุ่มแม่บ้าน ที่มีการรวมกลุ่มในการทำวิถของส่งโรงงานในตัวจังหวัด เป็นกิจกรรมที่ทำงานอยู่ที่บ้าน ไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานในจังหวัด จึงมีเวลาในการดูแลลูกหลาน และดูแลพืชอาหารท้องถิ่นที่อยู่บริเวณบ้านเรือน

กรณีศึกษาคนที่ 3 เป็นกรณีศึกษาของทีมงานวิจัย ที่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ 2 ระดับ ได้แก่ระดับครอบครัว และชุมชน เป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดดี เป็นผู้นำที่เสียสละ มีความคิดในการทำงาน น้อมนำหลักปรัชญามาใช้ในครัวเรือน ได้แก่กิจกรรมการปลูกพืชอาหารปลอดสารพิษ กิจกรรมการเลี้ยงไก่ กิจกรรมการทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่น้อย จึงไม่สามารถทำกิจกรรมอื่นได้แบบครบวงจร แต่จะมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองตามปรัชญาของในหลวง ในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านที่เรียกว่าศูนย์เรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การนำแนวคิดหลักปรัชญาไปใช้ในชุมชน เน้นการแก้ไขปัญหาพื้นฐานเรื่อง ดิน น้ำ ป่า ชุมชน มีการพัฒนาดินเสื่อมโทรมให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยการฟื้นฟูสภาพดิน ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปลูกพืชตระกูลถั่ว และไถกลบ ปลูกหญ้าแฝกป้องกันการพังทลายของหน้าดิน หลังจากแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่จำเป็นในการทำเกษตรแล้วจึงทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของคนในชุมชน เช่น กิจกรรมการสร้างโรงปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ กิจกรรมการสร้างโรงสีชุมชน กิจกรรมการทำโรงผลิตน้ำดื่มสำหรับชุมชน กิจกรรมปศุสัตว์ เลี้ยงสุกรหลุม เลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา กิจกรรมการทำเตาเผาถ่าน 200 ลิตร เพื่อเป็นพลังงานทดแทน เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

ผลการดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว และชุมชน ทำให้คนในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้ ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานสำหรับการผลิต เรื่องดิน น้ำ ป่า ไม้ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการผลิตปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ การสร้างโรงสีชุมชนเพื่อสีข้าว การทำน้ำดื่มชุมชน ฯลฯ ทุกกิจกรรมล้วนมีการใช้ประโยชน์จากปัจจัยที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น การใช้มูลโค-กระบือ เป็นส่วนประกอบในการ

ผลิตปุ๋ยชีวภาพ การใช้แกลบ ไร่ข้าว ปลาข้าว ที่เป็นผลผลิตของโรงสีข้าวเพื่อใช้เลี้ยงสุกร ใช้แกลบ ในกิจกรรมการเลี้ยงสุกร และใส่ใน โรงเลี้ยงไก่ เป็นการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในตัวกิจกรรมมาใช้ ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

สรุปได้ว่า กรณีศึกษาดังกล่าวทั้ง 3 คน เป็นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน แม้ว่ากรณีที่ 2 ยังไม่สามารถนำหลักการปรัชญามาใช้ แบบครบวงจร แต่ก็สามารถสรุปบทเรียนในการทำกิจกรรมได้ และบทเรียนที่เกิดขึ้นทั้งสำเร็จ และ ล้มเหลว เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปในอนาคต ส่วนกรณีที่ 1 ที่มีการนำแนวคิดหลัก ปรัชญามาใช้แบบครบวงจร ก็ยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาระบบการผลิต และการพึ่งตนเอง อยู่ต่อไป มิได้หยุดนิ่ง กรณีที่ 3 เน้นการนำหลักปรัชญามาใช้ในระดับชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน กระบวนการคิด การวิเคราะห์ อย่างเป็นระบบ และลงมือปฏิบัติ เมื่อมีงานวิจัยชุมชน หรือวิจัยท้องถิ่นเข้าไปทำงานในหมู่บ้าน ทำให้ทีมวิจัยมีหลักในกระบวนการ คิด การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาจากฐานฐานในด้านการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารนาชนิด

และสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี ที่น้อมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ สามารถนำมาปรับใช้หลายระดับ และจะมีข้อจำกัดแตกต่างกัน เช่น ข้อจำกัดเกี่ยวกับที่ดิน ทำกิน พื้นที่ไม่เพียงพอ หรือข้อจำกัดด้านการขยายเมล็ดพันธุ์พืช ทุกข้อจำกัดชาวบ้านชุมชนบ้าน ดอนงามพัฒนา มีความพยายาม และแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหา และที่สำคัญ สาระสำคัญ ของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แค่เพียงการพัฒนา อนุรักษ์พืชพันธุ์อาหารท้องถิ่น แต่ เป็นเรื่องการบริหารจัดการแบบครบวงจร เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และต้องอาศัยคนที่มี คุณภาพ คุณธรรม คนที่มีภูมิปัญญา คนที่สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามเส้นทางที่ เหมาะสม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่โลภ ยึดแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญต่อฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดต่อการ ดำรงชีวิตของมนุษย์.

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการ
พึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง
จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่จะสรุป อภิปรายผล รวมทั้งข้อเสนอแนะและการ
นำผลการวิจัยไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล
4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึง
ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีต
จนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อ
การพึ่งตนเองของชุมชน
4. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่
เหมาะสมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากรในการศึกษามีทั้งหมด 150 คน คือ

1.1 กลุ่มผักปลอดสารพิษจำนวน	33 คน
1.2 กลุ่มปื๋ยหมักอัดเม็ดชีวภาพ	20 คน
1.3 กลุ่มหมูหลุม จำนวน	10 คน
1.4 กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว	20 คน
1.5 กลุ่มเกษตรกรทั่วไป	60 คน
1.6 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง, หน่วยงานภาครัฐ	7 คน
2. กลุ่มเป้าหมาย ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากร แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้	
2.1 ผู้ผลิตและคณะกรรมการกลุ่มผักปลอดสารพิษ	15 คน
2.2 ผู้ผลิตปื๋ยหมักอัดเม็ดชีวภาพ	10 คน
2.3 กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุม	5 คน
2.4 กลุ่มส่งเสริมและผลิตข้าว	15 คน
2.5 กลุ่มเกษตรกรทั่วไป	10 คน
2.6 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ	5 คน
รวมกลุ่มเป้าหมาย	60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ทีมวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามมีสาระสำคัญ คือคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา การสาธารณสุข ข้อมูลประชากร ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิธีการปลูกและดูแลรักษาเมล็ดพันธุ์พืชผัก การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ข้อมูลสภาพปัญหาการปลูกพืชอาหาร ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชน ใช้เครื่องมือเส้นประวัติศาสตร์ ประกอบในการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. จัดเวทีสนทนากลุ่ม หรืออภิปรายกลุ่ม (Focus group interview) ร่วมกับทีมงานวิจัยตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก และผู้สนใจ

4. แผนที่ทรัพยากร เป็นการเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และวาดลงบนแผ่นกระดาษ เป็นการศึกษาด้านทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น แหล่งน้ำ พื้นที่ป่าสาธารณะ พื้นที่ทำกินของกลุ่มเกษตรกร

5. แผนที่เดินเท้า เป็นการเก็บข้อมูลด้านกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในบริเวณของหมู่บ้าน และเป็นเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษ

6. ใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal : PRA) และการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future search conference : FSC) ทีมวิจัยใช้เครื่องมือดังกล่าวในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับวิกฤติเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร และแนวทางการพึ่งตนเองด้านเมล็ดพันธุ์พืชอาหารพื้นบ้าน มีการประชุมชี้แจง โครงการวิจัยต่อชุมชน การนำเสนอข้อมูล และวางแผนการดำเนินกิจกรรมโครงการในอนาคต เพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

7. การสังเกตและจดบันทึกจากการจัดเวทีอภิปรายกลุ่ม ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา และนำมาแยกแยะข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ทีมงานวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ แบบบันทึกการเจริญเติบโตของพันธุ์พืช แบบสำรวจพันธุ์พืชอาหาร และเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์เชิงคุณภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา และสภาพปัญหาการปลูกพืชอาหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง รูปแบบกระบวนการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาการในการรวมกลุ่มของชุมชน
2. สถานการณ์ และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. ชนิดพันธุ์พืชดั้งเดิม และชนิดพันธุ์พืชปัจจุบันที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
4. ความรู้หรือภูมิปัญญาในการปลูกพืชอาหาร

5. คุณค่าของพืชอาหาร
6. รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง
7. ขั้นตอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร
8. พันธุ์พืชอาหารที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในชุมชน
9. บทสัมภาษณ์กรณีศึกษาการปลูกพืชอาหาร

พัฒนาการในการรวมกลุ่มของชุมชน

การรวมกลุ่มของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัด บุรีรัมย์ เกิดขึ้นเนื่องมาจากการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้าน เศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาการอพยพโยกย้ายแรงงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจน ฯลฯ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มีการประชุมระดมความคิดเห็น และวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในหมู่บ้าน พบว่า ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกัน มีรากเหง้าของปัญหามา จากที่เดียวกัน เหมือนต้นไม้ 1 ต้นที่มีรากแก้ว และรากฝอย กิ่งก้าน ใบ ฯลฯ รากเหง้าของปัญหาที่ พบ คือ “ระบบแนวคิดการพัฒนา” ที่มีใ้ค้อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนา ประเทศที่ผ่านมายึดแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดของคนตะวันตก เน้นระบบทุนนิยม ผลกระทบที่ เกิดขึ้นมีทั้งทางบวกและทางลบ แต่ผลกระทบทางลบมีมากกว่าหลายเท่า และผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยตรงได้แก่ประชาชน เกษตรกรที่ยากจนของแผ่นดิน ความร่ำรวยที่เกิดขึ้น มีเฉพาะกลุ่ม ที่กุม อำนาจทางการเมือง การเงินของประเทศ สิ่งที่เป็นทางเลือกของประชาชนในระดับรากหญ้าคือ “การพึ่งตนเอง” เพราะไม่มีที่พึ่งอื่นใด นอกเหนือจากการนำแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในชีวิต ครอบครัว ชุมชน จึงจะสามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางวิกฤติของปัญหาทุก รูปแบบ คือ “การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เริ่มต้นจากการ เปลี่ยนแนวคิดใหม่ โดยใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์ แสวงหาทางออกอย่างเหมาะสมเพื่อให้ สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ไม่ว่าจะพัฒนาในทิศทางใดบนพื้นฐานของเกษตรกรที่ต้องอาศัยผืน แผ่นดินในการทำมาหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาดินให้มีคุณภาพคือสิ่งที่จะต้องทำก่อน เพื่อพัฒนาระบบ การการผลิตให้มีความสมดุล หลังจากนั้นชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาจึงได้มีการพัฒนาอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็น การทำโรงปุ๋ยชีวภาพ โรงสีข้าว การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ ปลูกผักพื้นบ้านเกือบทุก

ชนิดที่กินได้ ปลุกผักปลอดสารพิษ การทำน้ำดื่มสะอาด ปศุสัตว์ ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด เต้าเห่าถ่าน 200 ลิตร ทุกกิจกรรม เน้นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาให้มีมูลค่าสูงสุด ตอบสนองความต้องการครบวงจร สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม คือมีการนำทรัพยากรมาใช้ในแต่ละกลุ่ม โดยเอื้อประโยชน์ต่อกัน ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาฐานระบบข้อมูลของกลุ่ม มีการเชื่อมประสานทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ภาครัฐให้การสนับสนุนทรัพยากร และความรู้ ภาคเอกชน เช่น มูลนิธิพัฒนาอีสาน จังหวัดสุรินทร์ ให้การสนับสนุนความรู้ด้านพลังงานทดแทน เช่น ความรู้เรื่องพลังงาน และแผงโซลาร์เซลล์ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาต่อยอดของบ้านคอนงามพัฒนาในอนาคต ด้านพลังงานทดแทน ที่จะช่วยรัฐบาลประหยัดพลังงานไฟฟ้า ในการรวมกลุ่มของชุมชน จะมีศูนย์ในการประสานงาน ใช้ชื่อว่าศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหน้าที่ ในการประสานแหล่งงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดเก็บข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อมูลเชิงสถิติด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประชุมเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ การประสานเชื่อมโยงเครือข่าย การเรียนรู้กับศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ศูนย์เรียนรู้หรือศูนย์อื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันในพื้นที่ จัดทำข้อมูล และเผยแพร่ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในรูปแบบ หนังสือ แผ่นพับ วิดีทัศน์การประชาสัมพันธ์ การจัดนิทรรศการ จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ให้บรรลุเป้าหมาย และจัดประชุม งานธุรการ งานประสานต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการศูนย์

สถานการณ์ และสภาพปัญหาในการทำเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

การศึกษาระบบการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา เกี่ยวกับสถานการณ์ และปัญหาในการทำเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน พบว่า เกษตรกรทั่วไป และกลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนาประสบกับปัญหาด้านการทำเกษตร ดังนี้

1. ดินเสื่อมโทรม ปัญหาดินเสื่อมโทรม เกิดจากปัจจัยหลายสาเหตุด้วยกัน สภาพปัญหาเกี่ยวกับดิน ในอดีตชุมชนบ้านคอนงามพัฒนายังไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับดินเสื่อมโทรมมาก เพราะในอดีตชุมชนมีสภาพป่าไม้ สภาพแวดล้อมที่ดี มีการทับถมของเศษพืช สัตว์ที่ตายแล้ว กลายเป็น

สารอาหารที่จำเป็นต่อพืช ในยุคปัจจุบันเกษตรกรประสบกับปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ดินปนเปื้อนสารเคมีทางการเกษตรจากการใช้สารเคมีฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ทำให้เกิดสารเคมีตกค้างในดิน และสารเคมีดังกล่าวยังเป็นผลกระทบต่อสุขภาพ เมื่อร่างกายได้รับสารเคมีเข้าไป ทำให้ร่างกายเสื่อมโทรม แนวทางการแก้ไขปัญหาคือการประชุมหารือร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และผู้รู้ในชุมชน เห็นว่าการทำเกษตรที่เป็นทางรอดของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา คือ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชุมชน จึงมีการปรับแนวคิดการทำงาน จากเดิมที่พึ่งพิงสารเคมี อันเป็นปัจจัยภายนอกที่สร้างผลเสียต่อดิน และสุขภาพ หันกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ปุ๋ยหมัก มีการปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้ดิน และปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตร เนื่องจากพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา เป็นที่ดอน เมื่อฝนตกลงมา น้ำจะไหลลงสู่ที่ต่ำ ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ จึงมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้มีน้ำทำการเกษตร โดยการขุดสระบริเวณศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจุดอื่น ๆ ใกล้เคียง เพื่อใช้น้ำในกิจกรรมผักปลอดสารพิษ ส่วนน้ำสำหรับการบริโภค มีการพัฒนาโดยการทำโรงกลั่นน้ำแบบมาตรฐาน สามารถนำน้ำมาดื่มได้ และขายเป็นรายได้เสริมแก่ชุมชน

3. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้/พื้นที่ป่าสาธารณะ หรือป่าชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ถึงชุมชน ระดับชุมชนมีการลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน ทำให้สภาพป่าชุมชนเสื่อมโทรม จึงมีการพัฒนาโดยการประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หาวิธีการแก้ไขปัญห และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลาย โดยการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชน เครือข่ายชุมชนใกล้เคียง ทำให้มีพื้นที่สีเขียวในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนามากขึ้น และปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศ เป็นผลพวงของการพัฒนาที่มีได้วางอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งภัยพิบัติน้ำท่วม ฝนแล้ง พายุ ดินถล่ม ปรากฏการณ์โลกร้อนขึ้น ฯลฯ และคาดว่าจะยังคงเป็นปัญหาต่อไป เนื่องจากระบบแนวคิดการพัฒนายังไม่เปลี่ยนแปลง ระบบทุนนิยมเสรี จะมองการพัฒนาเพียงบางมิติ ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การลงทุน และกำไรสูงสุด โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบด้านอื่น ๆ และมิติการพัฒนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องถูกมองข้ามความสำคัญ “ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ” จึง

เป็นเพียงปัจจัยการผลิตที่ไม่มีคุณค่าใด ๆ นอกจากกำไร เกิดช่องว่างมากมายในสังคม เกษตรกรไร้ที่พึ่ง และประสบปัญหาการทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงประชากรทั้งประเทศ เพราะป่าไม้เป็นหัวใจสำคัญของสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร ดิน น้ำ แร่ธาตุ ฯลฯ ล้วนเชื่อมโยง และมีความสัมพันธ์กับป่าไม้ โดยเฉพาะสังคมชนบทที่จำเป็นต้องอาศัยป่าไม้ในการดำรงชีวิต และวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับป่ามาหลายชั่วอายุคน ทางรอดของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาที่ยังคงมีป่าชุมชนเหลืออยู่จำนวนน้อย จึงต้องมีการทบทวน วิเคราะห์ปัญหา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อหันมาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนมากขึ้น อีกทั้งปรับแนวคิด โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์อย่างรอบด้านพบว่า หนทางที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอด และสามารถพึ่งตนเองได้ คือการพัฒนาในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของในหลวง ความยากจนที่ผ่านมาในอดีต ความล้มเหลวของการพัฒนาที่มีคนรวยกับคนจนต่างกันแบบสุดขั้ว ระบบนายทุนที่มีแต่ความเห็นแก่ตัว ความโลภที่ไม่มีสิ้นสุด ความไม่พอที่ไม่จบสิ้น ฯลฯ ล้วนมาจากรากเหง้าวัฒนธรรมของระบบทุนนิยมตามแนวทางเศรษฐศาสตร์ของนักคิดสังคมตะวันตก ความเจริญที่เห็นเป็นเพียงภาพลวงตา เพราะมิใช่ความเจริญอย่างแท้จริง ความเจริญที่แท้จริง มาจากการพัฒนาข้างในจิตใจของมนุษย์ มิใช่วัตถุ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการพัฒนาที่มาจากข้างในจิตใจของมนุษย์ มีวัฒนธรรมของการให้ มิใช่กอบโกย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว มิใช่กำไรสูงสุด มีความพอเพียงในระดับที่อยู่รอดได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง ให้ครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบยั่งยืน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเริ่มต้นในหมู่บ้านดอนงามพัฒนา แม้จะเป็นจุดเริ่มต้น แต่เป็นจุดเริ่มต้นที่มองเห็นอนาคต อนาคตที่ดีของตนเอง ของครอบครัว และของชุมชน ที่จะพัฒนาบนพื้นฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้.

4. แนวคิดของคนทั่วไปเกี่ยวกับการรับประทานพืชผักอาหารเพียงไม่กี่ชนิด เป็นความนิยมของคนทั่วไปที่รับประทานอาหารพืชอาหารไม่หลากหลาย เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน เป็นต้น พืชอาหารเหล่านี้ เมื่อเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ผู้ผลิต ซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการผลิตพืชอาหารเหล่านั้นตามความต้องการของตลาด และผู้บริโภคจำนวนมาก เป็นผลให้เกษตรกรต้องทำการผลิตพืชอาหารเพียงไม่กี่ชนิด เป็นปริมาณมาก จึงเป็นปัจจัยของความเลื่อมล้ำด้านผักปนเปื้อนสารเคมี เพราะถ้าไม่ใส่สารเคมี ผักก็จะไม่ได้ปริมาณเท่าที่ต้องการ ปุ๋ยและสารเคมีเร่งการ

เจริญเติบโตของผลผลิต เพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาด วิธีการผลิตพืชอาหารดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา เพราะเป็นการผลิตที่ไม่ใส่ใจด้านสุขภาพของผู้บริโภค ผู้ผลิตได้เงิน ได้กำไร แต่ผู้บริโภคนอกจากจะเสียเงินซื้อพืชอาหารที่ไม่ปลอดภัยแล้ว สารเคมีที่เจือปนในพืชผักจะสั่งสมในร่างกาย หลายปีก็จะมีอาการของโรคแทรกซ้อน เป็นผลเสีย และยังเกี่ยวข้องกับกับความเชื่อของคนในชุมชนว่า หากทำการผลิตที่เห็นแก่ตัว ผู้บริโภคเสียเงิน เสียสุขภาพ เป็นการเอาเปรียบ เห็นแก่ตัว และเป็นบาปต่อผู้ผลิตเอง คือจะไม่มีความเจริญรุ่งเรืองในอาชีพ และผู้ผลิตที่เห็นแก่ตัวจะได้รับผลกระทบ คือสุขภาพจะไม่แข็งแรง อายุไม่ยืน

เกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีระบบการผลิตพืชอาหารที่หลากหลาย เน้นพืชอาหารท้องถิ่น จึงมีความหลากหลายในพืชอาหาร และความหลากหลายของพืชอาหารทำให้มีอาหารรับประทานที่หลากหลาย และอาหารเหล่านั้นยังเป็นยารักษาโรคได้ด้วย มีเกษตรกรบางรายที่ปลูกพืชอาหารไม่กี่ชนิดที่ตอบสนองความต้องการของตลาด เช่น ผักคะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน แต่ก็ผลิตไม่มาก ผลิตพอขายที่ตลาดนัดชุมชน แต่ก็เน้นการผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค คือไม่ใส่สารเคมีเร่งการเจริญเติบโต ใส่ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ความงามของผักอยู่ในขั้นธรรมดา มีร่องรอยการเจาะกินของแมลงบ้าง แต่ผลผลิตก็ขายได้ เพราะผู้บริโภคเป็นคนในชุมชน และหมู่บ้านใกล้เคียง จึงเป็นที่รู้ว่าชุมชนบ้านดอนงามผลิตพืชอาหารไม่ใส่สารเคมี รสชาติจะแตกต่างจากผักทั่วไป จะมีความหวานตามธรรมชาติ ไม่มีกลิ่นสารเคมี เก็บรักษาได้นานกว่าผักทั่วไป.

การปลูกพืชอาหารของชุมชนในอดีต เป็นพืชอาหารที่มีมาแต่เดิมตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย การปลูกพืชอาหารของชุมชนในอดีต ไม่มีปัญหาเรื่องตลาด หรือปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ที่ผูกขาดโดยบริษัทใหญ่ เนื่องจากผักที่ชาวบ้านนิยมปลูกเป็นพืชผักพื้นบ้าน มีใช้ผักที่นิยมขายตามท้องตลาด การเก็บ การรักษาเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านจึงเกิดขึ้นภายในชุมชน และผักพื้นบ้านที่ปลูกก็นิยมรับประทานเองภายในครอบครัว และแบ่งปันเพื่อนบ้าน บ้านดอนงามพัฒนายังเป็นสังคมที่เกื้อกูลกันแบบโบราณ ผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในแต่ละครัวเรือน จึงมีการแบ่งปันกันเองระหว่างคนในชุมชน มีพื้นที่ปลูกเฉพาะในพื้นที่บ้านของตนเอง บริเวณไร่นา สวน ผักพื้นบ้านเป็นพืชอาหารที่ไม่จำเป็นต้องฉีดพ่นสารเคมี เพราะผักพื้นบ้านส่วนใหญ่จะไม่มีแมลงรบกวน จะเติบโตเองตามธรรมชาติ ปุ๋ยที่ใส่บำรุงต้น ได้แก่ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือที่มีอยู่ตามท้องถื่น และใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตเองภายในกลุ่ม ปัจจุบันผักพื้นบ้านที่เป็นพืชอาหารนิยมนำมาบริโภคในครัวเรือน จะขายเป็นบางครั้ง และจะไม่เน้นปริมาณในการขาย เพราะผักพื้นบ้านมีจำกัด ปลูกในพื้นที่เฉพาะในบ้าน ในสวน ไร่นา เท่านั้น

การปลูกพืชอาหารของชุมชนในปัจจุบัน เป็นพืชอาหารที่หลากหลาย เพราะมีทั้งพืชอาหารดั้งเดิม และพืชอาหารปัจจุบันที่นิยมปลูก พืชอาหารดั้งเดิมที่ปลูกในปัจจุบัน เป็นพืชอาหารที่คนทั่วไปนิยมรับประทาน มีคุณค่าทางอาหาร และเป็นยารักษาโรค และปัจจุบันมีการปลูกพืชอาหารตามความต้องการของตลาดเพิ่มมากขึ้น เช่น ผักคะน้า ผักกาด ผักกวางตุ้ง แตงกวา เป็นต้น จึงมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกจากเดิมที่ปลูกในบ้านตนเอง ขยายมาเป็นพื้นที่ของหมู่บ้าน เป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน และเน้นกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ ไม่ปนสารเคมี ไร้ปฏิกิริยาเคมี ที่ผลิตขึ้นเอง แต่ประสบปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เนื่องจากการผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ และเป็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งเมล็ดพันธุ์ผักตามท้องตลาด เมื่อปลูกและเจริญเติบโต ไม่สามารถทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพอากาศ ซึ่งแตกต่างจากผักพื้นบ้านที่สามารถทนทานต่อทุกสภาพอากาศ

5. ปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์พืชผักไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เป็นปัญหาเฉพาะบุคคลในชุมชนบ้านดอนงามฯ เมล็ดพันธุ์ดังกล่าว เป็นเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่บริษัทขนาดใหญ่เป็นผู้ผลิต และพืชอาหารดังกล่าวไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ และราคาสูง และมักผูกขาดโดยบริษัทด้านการเกษตร ซึ่งเป็นบริษัทบ้านขนาดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่อยู่เสมอ

ปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ที่มีการผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ เป็นปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ร่วมกัน และพบว่า สังคมไทยแต่เดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม เน้นกระบวนการผลิตทางด้านการเกษตรเป็นหลักและเกษตรกรผลิตเพื่อกินเองภายในครอบครัว กระบวนการผลิตในอดีตที่ผ่านมา เป็นกระบวนการผลิตแบบธรรมชาติ ใช้แรงงานคนในการผลิต วิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ มีป่าไม้ ภูเขา ป่าชุมชน แหล่งน้ำทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษ เพราะเกษตรกรในอดีตไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ผลผลิตที่ออกมาจึงไม่มีสารพิษตกค้าง ส่งผลให้ชีวิตผู้คนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ประกอบกับการรับประทานอาหารจากธรรมชาติ ที่ได้จากไร่ นา ป่า แหล่งน้ำ และผักพื้นบ้านที่มีอยู่ทั่วไป อีกทั้งผักพื้นบ้านนอกจากจะเป็นอาหาร ยังเป็นยารักษาโรคได้หลากหลายชนิด ช่วยรักษาสมดุลของร่างกาย คนในสมัยก่อนจึงมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง และมีอายุยืน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในอดีต เป็นปัจจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม อาหารการกินเน้นอาหารจากธรรมชาติ และเป็นอาหารที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอาหารจากป่า มีทั้งผักป่านานาชนิด ผักดီး ผักหวาน ผักเม็ก

ผักกระโดน ผักอินูน ฯลฯ ผลไม้نانาชนิด เห็ดชนิดต่าง ๆ ไข่มัดแดง เป็นต้น อาหาร และผักพื้นบ้านหลายร้อยชนิด ล้วนเป็นอาหารและยารักษาโรค ปัจจัยการผลิตก็เน้นการใช้แรงงานคน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่มีการผูกขาดในกระบวนการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร ไม่มีบริษัทข้ามชาติที่คิดเอาเปรียบเกษตรกร เนื่องจากสังคมในอดีตเป็นสังคมแบบพึ่งพาตนเอง เน้นการผลิตเพื่อกิน และใช้เองภายในครอบครัว การค้าขายก็เป็นการแลกเปลี่ยนกันระหว่างสินค้า เน้นการให้ และความเอื้ออาทรต่อกัน มิได้เน้นกำไร และทุนเช่นในปัจจุบัน

สังคมแบบทุนนิยมเสรี สังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เน้นกระบวนการผลิตเพื่อขาย ผลิตเพื่อการส่งออก จำนวนการผลิตจะต้องมีปริมาณมาก ๆ พื้นที่ในการผลิตมาก ผลผลิตมาก กำไรมาก ทุกสิ่งเน้นที่กำไร ไม่คำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องว่าจะเกิดผลกระทบอย่างไร ทั้งผลกระทบต่อสุขภาพ ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีการผลิตพืชอาหารที่ตอบสนองความต้องการของตลาดจำนวนไม่มาก เมื่อเทียบกับสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักพื้นบ้านทั้งหมดของหมู่บ้าน ปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้จึงเป็นปัญหาเฉพาะราย และยังสามารถพึ่งตนเองได้ เพราะปัจจัยด้านพืชอาหารเป็นหนึ่งในกิจกรรมทั้งหมดของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของคนในชุมชน.

6. ค่านิยมของคนทั่วไปที่ต้องการพืชอาหารที่มีสีสันสวยงาม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ผลิตผลิตอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เป็นผลให้เกิดความเสี่ยงด้านความปลอดภัย เพราะพืชอาหารที่มีความสวยงาม ไม่มีแมลงรบกวนจะมีสารเคมีเจือปน เพราะสารเคมีจะช่วยเร่งความเจริญเติบโตของพืชอาหาร และไม่มีแมลงรบกวน สีสันของพืชอาหารจึงดูสวยงาม แต่แฝงไว้ด้วยอันตรายต่อสุขภาพ

เกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ผลิตพืชอาหารโดยไม่ใส่สารเคมี ผลผลิตของพืชอาหารจึงเป็นแบบธรรมชาติ สีสันงามไม่สู้ผักที่ใส่สารเคมี ผักจะมีรสชาติหวานตามธรรมชาติ ประกอบกับชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาเป็นชุมชนชนบท มิใช่ชุมชนในเมืองที่มีการแข่งขันสูงทางการตลาด ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากผัก ประเภทผักคะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ฯลฯ จึงนำไปขายที่ตลาดนัดเท่าที่พอขาย ไม่ได้เน้นปริมาณ แต่เน้นที่คุณภาพของพืชอาหารเป็นหลัก

7. ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลทางยาของพืชอาหารพื้นบ้าน จึงรับประทานอาหารเฉพาะพืชผักไม่กี่ชนิดตามท้องตลาด ผักพื้นบ้านมีหลากหลายชนิด และมีคุณสมบัติทางยา มีประโยชน์ต่อสุขภาพ มีวิตามิน เกลือแร่ และเส้นใยที่จำเป็นต่อร่างกาย ยังมีสารพฤกษเคมี (Phytochemicals) หลายชนิดที่มีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์แล้วว่า มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การบริโภคผักผลไม้ที่เหมาะสมให้ถึงเกณฑ์มาตรฐานระหว่าง 400-600 กรัม/วันจะสามารถลดภาวะหัวใจขาดเลือด โรคเส้นเลือดในสมองตีบ (เอกสารทางวิชาการ.กลุ่มพืชผัก และเครื่องเทศ ; 2557: 2) การที่ผู้บริโภคไม่ทราบข้อมูลทางยาของผักพื้นบ้าน ทำให้ผักพื้นบ้านยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

8. การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับผักพื้นบ้านไม่ต่อเนื่อง และน้อย เนื่องจากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้านในหมู่บ้านยังน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้านบางคนได้เสียชีวิตลง ประกอบกับในหมู่บ้านเด็กและเยาวชนมีความสนใจเรื่องอื่น มากกว่าจะสนใจเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน เช่น สนใจเรื่องโทรศัพท์ การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต และไม่มีเวลาที่จะมาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้าน แม้จะมีผักพื้นบ้านอยู่ในบริเวณบ้าน ในสวนก็ตาม

9. ข้อมูลข่าวสาร สื่อโฆษณาให้ความสำคัญกับสินค้าอื่น ๆ และเน้นการโฆษณาอาหารประเภทแป้ง ไขมัน อาหารประเภทแฮมเบเกอร์ มันฝรั่งทอด ไข่กรอก มาม่า ขนมขบเคี้ยว น้ำอัดลม เป๊ปซี่ ฯลฯ ซึ่งไม่มีคุณค่าทางอาหาร นอกจากแป้ง ไขมัน น้ำตาล และผงชูรส อาหารดังกล่าว นอกจากจะเป็นผลเสียต่อสุขภาพ ยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพหากรับประทานติดต่อกันนาน ๆ เป็นที่มาของโรคต่าง ๆ เช่น โรคไต เบาหวาน มะเร็ง เส้นเลือด หัวใจขาดเลือด เส้นเลือดในสมองตีบ ไขมันของผงชูรสซึ่งเจือปนในอาหารเกือบทุกประเภท เมื่อรับประทานต่อเนื่องนาน ๆ จะทำให้สายตาสีเทา เป็นผลต่อระบบประสาทของสายตา อาจจะเป็นต้อกระจก และสายตาไม่ดีตั้งแต่อายุน้อย สื่อโฆษณายังนำดารามีชื่อเสียงระดับประเทศมาโฆษณา เพื่อจูงใจลูกค้า ให้ซื้อสินค้า และใช้วิธีการโฆษณาบ่อย ๆ ทุกวันจนกระทั่งเป็นความเคยชินของผู้บริโภคที่จะซื้อสินค้านั้นด้วยความเต็มใจ

10. นโยบายภาครัฐที่ให้การสนับสนุนการทำการเกษตรที่ใช้พื้นที่มากในการเพาะปลูก ไม่ที่จะเป็นการปลูกมันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย ข้าวโพด มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 นโยบายภาครัฐ ล้วนมีที่มาจากแนวคิดการพัฒนาแบบทุนนิยม และแนวทางการพัฒนาประเทศจึงถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อลัทธิทุนนิยมข้ามชาติ และกฎหมายที่ออกมาหลายฉบับ ก็เพื่อรองรับกับแนวคิดทุนนิยม เป็นผลให้เกิดการทำลายทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สื่อ โฆษณา สินค้า ฯลฯ ล้วนตอบสนองต่อระบบทุนนิยม “ผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น” ถูกละเลยความสำคัญ เพราะผักพื้นบ้านก็เป็นความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นระบบนิเวศหนึ่งของความหลากหลายของพืชผัก สายพันธุ์ท้องถิ่น ที่นับวันจะสูญหายไป

11. พืชผักอาหารในท้องตลาด 90 เปอร์เซ็นต์พึ่งพาสารเคมีเพื่อการเจริญเติบโต เป็นผลเสียต่อสุขภาพของผู้บริโภค และยังเป็นผลเสียต่อเกษตรกรที่จะต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ ซึ่งเกิดจากสารเคมีที่สะสมในร่างกาย เมล็ดพันธุ์ผสมที่ถูกออกแบบมาเพื่อการค้ามักคัดเฉพาะลักษณะเด่นของสายพันธุ์มารวมกัน แต่เมื่อนำเมล็ดพันธุ์รุ่นที่สองไปปลูกจะให้ผลผลิตไม่เหมือนรุ่นแรก ลักษณะหลายอย่างกลับไปเหมือนสายพันธุ์ดั้งเดิม เช่น บางต้นหวาน บางต้นเปรี้ยว ไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้

จากแนวคิดของเกษตรกรยุคสมัยใหม่ที่ต้องการปลูกผักเพื่อขายมากกว่ากินเอง แนวความคิดเหล่านี้เป็นหลุมพรางที่กำลังหลอกล่อให้เกษตรกรทำทุกอย่างเพื่อให้ได้ผักจำนวนมากที่สุด โดยลืมนึกถึงสุขภาพของคนกินทำให้เริ่มใช้สารเคมีเพาะปลูกผักมากขึ้น

12. สถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน และอนาคตอันใกล้ที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (Asean Economic Community :AEC) เน้นการทำให้อาเซียนเป็นตลาด และฐานการผลิตเดียว โดยมีการเปิดเสรี 5 ด้าน ได้แก่ การเปิดเสรีทางการค้า การบริการ การลงทุน การเคลื่อนย้ายเงินทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ ล้วนเป็นแนวคิดแบบระบบทุนนิยม และขยายระบบกลไกทางการค้าเน้นการค้าเสรี การลงทุน ฯลฯ สิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในเชิงบวก และลบ ผลเชิงบวกได้แก่ ทำให้ตลาดมีขนาดใหญ่มากขึ้น และหลากหลาย สามารถรองรับผลผลิตที่มีคุณภาพแตกต่างกัน ประชาชนมีทางเลือกในสินค้า และบริการมากขึ้น (ประภัสสร เทพชาตรี, 2556 : 9) และผลกระทบในทางลบก็มีมาก เช่น เมื่อธุรกิจในประเทศไม่พร้อมในการแข่งขัน อาจประสบปัญหา

และปิดกิจการลง และเกิดการแข่งขันสูงขึ้นจากประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน การเปิดเสรีทางแรงงานจะมีแรงงานจากประเทศสมาชิกอาเซียนมาแข่งขันในตลาดแรงงานในไทย มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพของคนไทย การค้ามนุษย์ที่เป็นปัญหารุนแรงในปัจจุบันจะเพิ่มมากขึ้น ปัญหายาเสพติด ปัญหาหญิงบริการ ปัญหาการแข่งชิงทรัพยากรจะเพิ่มมากขึ้น และทุกปัญหา เดิมทีก็มีอยู่ในสังคมไทย และจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต เพราะระบบคิดในการพัฒนายังไม่เปลี่ยนแปลง และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นวิกฤติในปัจจุบัน ก็ยังเป็นวิกฤติเพิ่มขึ้น เพราะคนที่จะใช้ทรัพยากรของประเทศมิใช่แค่คนไทย แต่หมายถึงประชากรของประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรในปริมาณที่มากขึ้น แนวโน้มความเสี่ยงของพืชผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่นจะสูญหาย ด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น การหล่อหลอมทางวัฒนธรรม และประเพณี ผักพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหาร จะค่อย ๆ สูญหายไป เพราะสมาชิกเพื่อนบ้านจะนำเอาวัฒนธรรมของเขาเข้ามาแลกเปลี่ยน และอาจจะเกิดการโยกย้าย เคลื่อนย้ายพืชอาหารผักพื้นบ้านในประเทศสู่ต่างประเทศมากขึ้น และอาหารต่างประเทศที่คนไทยในชนบทไม่คุ้นเคยจะเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น การอนุรักษ์พืชอาหารไทย อาหารพื้นบ้านที่มีคุณค่าทั้งคุณค่าทางอาหาร คุณค่าทางยาจะยิ่งลดลงตามสถานการณ์สังคมอาเซียน

สรุปสถานการณ์ปัญหาในการทำเกษตรกรรม เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาที่พบในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาในการทำเกษตรกรรม ตั้งแต่การปลูกข้าว และโดยเฉพาะผักพื้นบ้าน ได้แก่ 1. ปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ เป็นปัญหาที่พบในสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะดินผ่านการใช้งานมานาน และดินปนเปื้อนสารเคมีทางการเกษตร ปัจจุบันชาวบ้านมีการแก้ไขปัญหาดินเสื่อม โดยวิธีการหันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตเองภายในกลุ่ม ปลูกพืชตระกูลถั่ว และปลูกหญ้าแฝก เพื่อรักษาหน้าดินมิให้พังทลาย 2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรมีการแก้ไขปัญหาโดยการขุดสระน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำใช้ประโยชน์ในกิจกรรมผักปลอดสารพิษ ปัญหาเรื่องน้ำไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้ทุกอย่าง เช่นกรณีการปลูกข้าวชาวบ้านดอนงามพัฒนาต้องรอน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว เพราะไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีใช้พื้นที่ที่อยู่บริเวณอ่างเก็บน้ำ แต่เป็นพื้นที่ดอนสูง ถ้าไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำก็ไม่สามารถ

ที่จะเก็บน้ำไว้ได้ 3. ปัญหาสภาพป่าชุมชนเสื่อมโทรม แก้ไขปัญหาโดยการปลูกต้นไม้เพิ่ม การช่วยกันดูแลรักษาป่ามิให้ถูกทำลาย 4. ปัญหาเกี่ยวกับระบบคิดของคนทั่วไปเกี่ยวกับการกินผักไม่กินชนิด 5. ปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์พืชที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เพราะถูกตัดต่อทางพันธุกรรมโดยบริษัทขนาดใหญ่ 6. ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมของคนทั่วไปในการบริโภคผักที่มีรูปร่างสวยงาม ไม่มีแมลงรบกวน 7. ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริโภคไม่ทราบข้อมูลทางยาของผักพื้นบ้าน 8. ปัญหาการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาเกี่ยวกับผักพื้นบ้านน้อย และไม่ต่อเนื่อง 9. ปัญหาด้านสื่อโฆษณาสินค้าที่โฆษณาสินค้าเพื่อรับใช้ทุนนิยม และสินค้าที่โฆษณาไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ 10. ปัญหาด้านนโยบายรัฐที่สนับสนุนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมานาน เพื่อรองรับด้านการตลาดตามแนวคิดของทุนนิยมเสรี 11. ปัญหาพืชผักทั่วไปตามท้องตลาดที่ปนเปื้อนสารเคมี เป็นผลเสียต่อผู้บริโภค 12. ปัญหาสถานการณ์ความเสี่ยงการสูญพันธุ์ของผักพื้นบ้านในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.

ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิม และชนิดพันธุ์พืชอาหารปัจจุบันที่เหมาะสมในการปลูกในพื้นที่

ชนิดพันธุ์พืชอาหารของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาแบ่งเป็น ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิม และชนิดพันธุ์พืชอาหารในปัจจุบัน ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิม เป็นพืชที่มีมาช้านานตั้งแต่อดีต และยังคงสืบทอดการใช้ประโยชน์มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนพืชอาหารปัจจุบันที่เพิ่มขึ้นมาส่วนใหญ่จะเป็นพืชอาหารที่ตลาดมีความต้องการบริโภคในครัวเรือน และจะขายในช่วงที่มีตลาดนัดชุมชน ต้องการเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนายังคงรักษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่หลากหลายมาตั้งแต่อดีต ส่วนใหญ่

พืชอาหารดั้งเดิม มีมาตั้งแต่อดีต มีทั้งหมดจำนวน 109 ชนิด มีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งหมดจำนวน 4 แหล่ง ได้แก่ พืชอาหารที่มาจากบ้านหรือมาจากชุมชน พืชอาหารมาจากแหล่งน้ำ พืชอาหารมาจากที่นา และพืชอาหารที่มาจากป่า มีรายละเอียด ดังนี้

พืชอาหารที่มาจากบ้าน หรือปลูกในพื้นที่บริเวณบ้านเรือนมีจำนวน 72 ชนิด ได้แก่ ผักกาดเขียว ถั่วปี ถั่วแปบ ถั่วพู ฟักจริง มะเขือลั่นหรือกระเจี๊ยบเขียว มะเขือพวง ผักเสี้ยน มะเขือขื่น ฟักทอง ถั่วขอ กระเจี๊ยบแดง แຂขาว แຂแดง มะละกอ มะระขี้นก มะรุม เพาะ กะเพรา แมงลัก โหระพา ยี่ห่วย ผักกุ่ม ผักหนอกหรือบัวบก ชะอม สะเดา ตำลึง หน่อไม้ น้ำเต้า บวบหอม บวบ

เหลี่ยม ถั่วแระ มะกรูด จิง ข่า ตะไคร้ มะนาว กระเทียม กระถิน เตยหอม ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวโพดเทียน ขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน ขะพลู สลิดหรือขจร กุ้ยช่ายขาว ขมิ้น ขนุน แพรหรือพริกม้า สะระแหน่ และกระชาย พืชอาหารที่มาจากแหล่งน้ำมีจำนวน 9 ชนิด ได้แก่ ดินเต้า กระโถวา สหรัยกิ่ง สหรัยทอง สายบัว กระเดียด พาย ผักปอด และ กระเจียน้ำ พืชอาหารที่มาจากที่นา มีจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ กระออมหรืออีออม ผักลิ้มผัว หนวดปลาชุก กระเดียง และท่าละม่อม พืชอาหารที่มาจากป่า มีจำนวน 23 ชนิด ได้แก่ หูปลาช่อน ผักกระโดน ผักไฟ เร่ว ดาล กระสัง ตัว กระทงลาย อินูน กระบุก คันส่ง ลำเลียด ส้มม่วง พระยากระบุก ทำมาน พันทรี เลียบ เสม็ด มะตูม ป่า ผักหวานป่า ดอกดิน กระทือ และ กระทกรก

พืชอาหารปัจจุบัน มีจำนวน 128 ชนิด สามารถแบ่งเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1. ประเภทผักมีจำนวน 33 ชนิด ได้แก่ ผักสลัด ผักชีลาว พริก ใบแมงลัก สะระแหน่ บวบ แตงกวา ต้นหอม ผักชีไทย ถั่วฝักยาว ผักแพง ฟักทอง ตั้งโอ๋ ถั่วพู มะเขือพวง มะเขือมูก (กระเจียบ) คื่นห่าน กวางตุ้ง ผักชีใบเลื่อย ผักเยี่ยวม้า ผักหูหนู มะเขือเปาะ จิง กระชาย นางอ่อม มะรุม มะกรูด ขมิ้น กระโดน หูปลาช่อน ผักกาดเขียว โหระพา มะเขือเทศ 2. ประเภทผลไม้ มีจำนวน 23 ชนิด ได้แก่ มะยม กล้วย มะละกอ มะไฟ ขนุน ส้มโอ เสาวรส แก้วมังกร ลำไย ละครุด น้อยหน่า มะม่วง มะเฟือง ฝรั่ง กระท้อน ชมพู่ ตะคร้อ น้อยโหน่ง มะปราง มะยมชิด สับปะรด มะขามป้อม และหว่า 3. ประเภทไม้ยืนต้น มีจำนวน 22 ชนิด ได้แก่ เพกา ส้มซ่า มะพร้าว มะกรูด มะนาว ขอ ดินแด มะยม สะเดา กระสัง มะขาม ผักกุ่ม แด้ว จิก กระถิน มะตูม ขะม่วง ขี้เหล็ก ต้นไฟ สะตอ ต้นตาล และกระโดนน้ำ 4. ประเภทเถาและเครือ มีจำนวน 22 ชนิด ได้แก่ สลิด กระทงลาย สาลี่ แตงกวา ตำลึง ตำหยาน มะระจั่นก แดงไทย ผักอินูน ถั่วพู ตำลึงทอง ถั่วขอ พญากระบุก ย่านาง ถั่วปี ฟักแฟง ผักแว่น มะระ ถั่วแปบ ถั่วพลับพล่า แดงโม เสาวรส 5. ประเภทหัว/หน่อ มีจำนวน 20 ชนิด ได้แก่ มันจิง สาอุขาว มันเทียน แตงกวา สาอุจิน หน่อไม้ หน่อไค มันหัวเรือ มันเลือด เผือก มันหัวเสือ เผือกหอย กลอย ข่า ตะไคร้ กระชาย มันนก ขมิ้น จิง และหัวไชเท้า 6. ประเภทไม้ดอก มีจำนวน 8 ชนิด ได้แก่ ดาวเรือง เข็ม ลีลาวดี สลิด โสน อัญชัญ ดอกแค และกุหลาบ

ความรู้หรือภูมิปัญญาในการปลูกพืชอาหาร

ความรู้การปลูกพืชอาหารของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา เป็นความรู้ที่มีมาช้านานหรือเรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาการปลูกพืชอาหารของชุมชน เพราะเป็นความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ และผ่านการทดลองแบบลองผิดลองถูก และผ่านการกระทำที่ซ้ำ ๆ เพื่อสรุปความรู้ที่ได้รับ และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนสรุปได้ ดังนี้

1. ความรู้ในการเตรียมแปลงสำหรับการเพาะปลูก

ก่อนที่จะมีการเตรียมแปลงเพาะปลูกเกษตรกรต้องมีการเตรียมดินสำหรับใช้ทำแปลงปลูกพืชผัก จะต้องเป็นดินที่มีจุลินทรีย์ และไม่มีความเป็นกรด หรือเป็นกรดน้อย มีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ได้แก่ ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ยังใช้ใบไม้และเศษพืชในการคลุมดินเพื่อรักษาน้ำดินให้มีความชุ่มชื้น ในการเตรียมแปลงเพาะปลูกมีหลายขนาดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพื้นที่ และพืชชนิดนั้น ๆ โดยส่วนมากจะเตรียมแปลงเพาะปลูกขนาด กว้าง 1 เมตร ยาว 15 เมตร ยกสูงจากพื้นดินประมาณ 15 เซนติเมตร ปรับดินให้ละเอียด ร่วนซุย ตากแดดไว้ประมาณ 3 วัน เพื่อฆ่าเชื้อราที่มีอยู่ในดิน เพิ่มสารอาหารให้ดินโดยเน้นการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ดังกล่าวข้างต้น ขึ้นอยู่กับความสะดวกของเกษตรกรในการเลือกใส่ปุ๋ยอินทรีย์ บ้านไหนที่เลี้ยงโค-กระบือ ก็สามารถเก็บมูลโค-กระบือไว้สำหรับใส่แปลงผัก บ้านไหนที่ทำปุ๋ยชีวภาพก็สามารถใช้ปุ๋ยชีวภาพในแปลงผัก เป็นต้น เมื่อเตรียมแปลงผักแล้วให้นำเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้มาหยอดลงหลุมเล็ก ๆ ที่เตรียมไว้ กลบ และใช้ฟางข้าว เศษใบไม้ หรือเศษหญ้ามากลบอีกที เพื่อรักษาน้ำดินให้ชุ่มชื้น รดน้ำเป็นประจำเช้า-เย็น หมั่นดูแลรักษาแปลงผักไม่ให้สัตว์เลื้อยเข้ามารบกวน

2. ความรู้ด้านวิธีการดูแลรักษา

แปลงที่ปลูกพืชผัก หรือเพาะเมล็ดจะต้องมีการดูแลรักษา ไม่ให้สัตว์เลื้อยเข้ามารบกวน โดยการทำรั้วกัน และรดน้ำเป็นประจำจนกว่าเมล็ดพันธุ์พืชจะเจริญเติบโต พืชที่เป็นอาหารประเภทผักก็จะเติบโตในแปลงจนกว่าจะเก็บผลผลิตไปรับประทาน หรือจำหน่าย สำหรับพืชอื่น ๆ เช่น พืชอาหารประเภทดอก พืชอาหารเถาวัลย์ พืชอาหารประเภทไม้ยืนต้น ก็จะแยกไปปลูกในพื้นที่ที่เตรียมไว้โดยเฉพาะ และที่สำคัญที่สุดสำหรับการปลูกพืชอาหาร ได้แก่

วิธีการในการบำรุง ดูแลรักษาดิน ให้เป็นดินที่มีคุณภาพ เป็นดินที่มีชีวิต มีจุลินทรีย์ในดิน เกษตรกรจึงนิยมใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ ในการบำรุงรักษาดิน วิธีการบำรุงรักษาดิน เพื่อให้ดินดี มีคุณภาพสอดคล้องกับบทความเรื่อง “หลักการปลูกพืชอาหารและการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่ยั่งยืน” เป็นข้อมูลจากเว็บไซต์ ที่มา [http:// www.google.co.th/search/](http://www.google.co.th/search/). 2555 ซึ่งกล่าวไว้ว่า แนวทางที่จะทำให้ดินเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็น ดินที่มีชีวิต สามารถเพาะปลูกพืชให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพดี ไม่ว่าจะเป็นพืชไร่นา ผัก ผลไม้ ไม้ดอกเป็นแนวทางที่สามารถผลิตผลผลิต ที่ปลอดภัยจากสารพิษทางการเกษตร ทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค คือแนวทางการทำเกษตรแบบธรรมชาติ การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ เป็นการทำการเกษตรที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด แต่จะให้ความสำคัญของดินเป็นอันดับแรก ด้วยการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพในการเพาะปลูก โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อม ไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกร และผู้บริโภค สามารถให้ผลผลิตที่มีปริมาณ และคุณภาพ เป็นระบบเกษตรที่มีความยั่งยืน ถาวร เป็นอาชีพที่มั่นคง

การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นการเลียนแบบดินดีแบบธรรมชาติ โดยการใส่ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ และใช้ใบไม้ เศษพืช เศษใบไม้คลุมดิน เพื่อรักษาหน้าดินให้มีความชุ่มชื้น ทำให้น้ำดินอ่อนนุ่ม สะดวกในการซอซของรากพืช ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนดินที่มีความอุดมสมบูรณ์จะสามารถต้านทานโรค และแมลงได้ เกษตรกรสามารถจำลองสภาพป่าที่มีดินสมบูรณ์ไว้ในที่นาไร่นาของตนเอง โดยการปลูกพืชที่หลากหลายชนิด หลักการของเกษตรธรรมชาติ เป็นหลักการที่เลียนแบบมาจากป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติทางการเกษตรที่คำนึงถึง ดิน พืช และแมลง ไปพร้อมกัน โดยการปลูกพืชหมุนเวียน การคลุมดินให้ดินมีความชุ่มชื้น การปลูกพืชหลายชนิด เป็นการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ มีแหล่งอาหารที่หลากหลายของแมลง จึงมีแมลงหลากหลายชนิดมาอาศัยอยู่ร่วมกัน ในจำนวนแมลงเหล่านี้ จะมีแมลงที่เป็นศัตรูพืช แมลงตามธรรมชาติจะกำจัดแมลงศัตรูพืช การปลูกพืชหลายชนิด มี 2 วิธีคือ 1. การปลูกพืชหมุนเวียน เป็นการปลูกพืชต่างชนิดกันในพื้นที่เดียวกัน ช่วยหลีกเลี่ยงการระบาดของโรค และแมลง ช่วยในการ

ปรับปรุงดิน 2. การปลูกพืชแซม เป็นการเลือกพืชที่นำมาปลูกแบบเกื้อกูลกัน เช่นช่วยป้องกันแมลงศัตรูพืช ช่วยเพิ่มธาตุอาหารให้ดิน ช่วยคลุมดิน ช่วยเพิ่มรายได้ก่อนการเก็บเกี่ยวพืชหลัก เป็นต้น

การอนุรักษ์แมลงที่มีประโยชน์ สามารถทำได้โดย 1. การไม่ใช้สารเคมี เนื่องจากสารเคมีจะทำลายแมลงที่เป็นทั้งแมลงศัตรูพืช และแมลงศัตรูธรรมชาติ จะไม่มีแมลงคอยกำจัดแมลงด้วยกัน 2. การปลูกดอกไม้สีสด ๆ เช่นบานชื่น ทานตะวัน บานไม่รู้โรย ดาวเรือง ดาวกระจาย เป็นต้น โดยปลูกไว้รอบแปลง หรือปลูกแซมลงในแปลงเพาะปลูก สีของดอกไม้จะช่วยดึงดูดแมลงนานาชนิด จะเป็นการเพิ่มแมลงที่เป็นศัตรูธรรมชาติ ซึ่งแมลงศัตรูธรรมชาติ จะช่วยกำจัดแมลงศัตรูพืช เป็นการควบคุมแมลงศัตรูพืชให้แก่เกษตรกร โดยไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี

3. ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิต

การเก็บเกี่ยวผลผลิตของพืชแต่ละชนิดจะแตกต่างกัน พืชอาหารแต่ละชนิดมีระยะในการเจริญเติบโตจนกระทั่งถึงช่วงเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน ดังนั้นการเก็บเกี่ยวพืชอาหารจึงขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพืชอาหารแต่ละชนิด การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีการคัดเลือกผลผลิตที่มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีหนอนแมลงทำลาย ไว้สำหรับการทำพันธุ์ เพื่อขยายพันธุ์ในปีถัดไป

4. ความรู้เกี่ยวกับการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหารมีอยู่ 3 วิธี ได้แก่ 1. การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ในถุงพลาสติก 2. การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ในขวดพลาสติกใส เพื่อป้องกันมอด 3. การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ด้วยวิธีธรรมชาติ เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ในฝักของพืชอาหารแต่ละชนิด และวิธีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่สามารถเก็บไว้ได้นาน อาจจะมากกว่า 6 เดือน ได้แก่ การนำเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่ผ่านการคัดเลือกแล้วไปผึ่งลมให้แห้ง ผึ่งลมในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แล้วนำเมล็ดพันธุ์ที่แห้งแล้วมาผูกเคล้ากับจี๊ถั่ว แล้วเก็บไว้ในถุงพลาสติก หรือขวดพลาสติกใส เพื่อป้องกันมอด และสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหารได้นาน

5. ความรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ มีข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ ได้แก่ 1. ระยะเวลาในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ พืชอาหารไม่สามารถจัดเก็บได้นานกว่า 1 ปี เพราะถ้าจัดเก็บไว้นานเกิน 1 ปี เมล็ดพันธุ์จะไม่มีคุณภาพ เช่น ไม่สามารถงอกได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ หรือถ้างอกแล้ว ก็ไม่เจริญเติบโตต่อไป 2. เมล็ดพันธุ์

บางประเภทไม่สามารถจัดเก็บได้ เช่นเมล็ดพันธุ์ของผักคะน้า ผักกวางตุ้ง หัวไชเท้า ผักบุ้ง ผักก้นหอย ผักสลัด เพราะมีปัญหาด้านกลไกตลาดที่บริษัทใหญ่ต้องการผูกขาดการผลิต

สรุปด้านความรู้หรือภูมิปัญญาในการปลูกพืชอาหาร มีทั้งหมดจำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการเตรียมแปลง 2. ด้านการดูแลรักษา 3. ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต 4. ด้านการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ และ 5. ความรู้ด้านข้อจำกัดในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ความรู้ดังกล่าวชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้ทั้ง 4 ด้าน ส่วนความรู้ข้อที่ 5 ด้านข้อจำกัดในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ที่ไม่สามารถจัดเก็บเมล็ดพันธุ์นานเกิน 1 ปี ยังเป็นความรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ แม้ว่าจะระยะเวลาจะไม่สามารถเก็บได้นานเกิน 1 ปีก็ตาม เพราะระยะเวลา 6 เดือน มีความเหมาะสมกับช่วงเวลาของกระบวนการผลิตพืชอาหารของเกษตรกร ช่วงระยะเวลาการผลิตพืชอาหารของชุมชนจะมีช่วงระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การเตรียมแปลง การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และช่วงระยะเวลาที่จะปลูกในรุ่นต่อไป จะอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม จึงเป็นความสอดคล้องในการขยายพันธุ์พืชอาหารของชุมชน ส่วนข้อจำกัดข้อที่ 5 ประเด็นที่ 2 ที่ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านการขยายพันธุ์พืชอาหาร ก็ยังไม่อยู่ในขั้นวิกฤติของชุมชน เพราะพืชอาหารบางชนิดดังกล่าว ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ มีใช้พืชอาหารหลักของคนในชุมชน แม้ไม่มีพืชเหล่านี้ในชุมชน ก็สามารถอยู่รอดได้ ด้วยพืชอาหารอีกประมาณ 200 กว่าชนิดทั้งพืชอาหารดั้งเดิม และพืชอาหารปัจจุบัน และพืชอาหารที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ จะเป็นพืชอาหารที่เป็นความต้องการของคนทั่วไป เช่น คะน้า กวางตุ้ง ผักกาดขาว ผักบุ้งจีน เป็นต้น พืชอาหารดังกล่าวมีสมาชิกในชุมชนปลูกเป็นบางราย เพื่อขายที่ตลาดนัดชุมชน และปลูกขายไม่มาก เนื่องจากตลาดชุมชนเป็นตลาดเล็ก ๆ ผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านหมู่บ้านใกล้เคียง จึงสรุปได้ว่ามิใช่ปัญหาวิกฤติของชุมชน.

คุณค่าของพืชอาหาร

คุณค่าของพืชอาหาร คุณค่าของพืชอาหาร เป็นความรู้ของเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาที่สั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คุณค่าของพืชอาหารสามารถสรุปได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่

1. คุณค่าด้านอาหาร เกษตรกรสามารถนำพืชอาหารที่มีหลากหลายชนิดในชุมชนมาปรุงเป็นอาหารนานาชาติ เพื่อการรับประทานเป็นอาหารหลักของชุมชน เช่น การทำน้ำพริกชนิดต่าง ๆ รับประทานร่วมกับผักนานาชนิด น้ำพริก และผักถั่วเป็นอาหารหลักของคนในชุมชน รองลงมาได้แก่อาหารประเภทแป้ง อาหารทั้งสองชนิดดังกล่าวไม่มีน้ำมัน จึงเป็นที่นิยมของคนในชุมชน อาหารประเภทแกง อาหารประเภทยำ ผัก ทอด ลาบ

2. คุณค่าด้านยาสมุนไพร พืชอาหารนอกจากจะเป็นอาหารแล้วยังเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ เพราะพืชอาหารเป็นยาสมุนไพร คนโบราณมีความเชื่อว่าคนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และการรับประทานอาหารโดยเฉพาะพืชอาหารจากผักพื้นบ้าน จึงเป็นการรับประทานอาหาร และยาไปพร้อมกัน ดังนั้นอาหารจากพืชผักพื้นบ้านจึงมีประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งเป็นอาหารและเป็นยาในขณะเดียวกัน คุณค่าพืชอาหารที่เป็นยารักษาโรคสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงโสม ลิณะวัฒน์. (2542) ที่กล่าวว่า ทางแพทย์แผนไทยระบุว่า ร่างกายประกอบไปด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ หากธาตุทั้ง 4 มีภาวะสมดุล ร่างกายจะไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นในร่างกายของคนเรานั้น ก็เพราะร่างกายขาดสมดุล อาหารที่คนเรารับประทานเข้าไปนั้นจะช่วยบำรุงธาตุให้สมดุล และในการรับประทานอาหารแต่ละชนิดแต่ละรสชาติ เช่นเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม แต่ละรสจะช่วยบำรุงแต่ละธาตุ การแพทย์แผนไทยจึงแนะนำให้รับประทานอาหารตามธาตุ นอกจากนี้ การรับประทานอาหารต้องให้พอดี ไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป ธาตุดินควรรับประทานอาหารและผักพื้นบ้านที่มีรสฝาด หวาน มัน เค็ม ได้แก่ มังคุด ฝรั่ง ฟักทอง หัวปลี กัลยัม มะละกอ เผือก มัน ถั่วพู และถั่วต่าง ๆ ธาตุน้ำ ควรรับประทานอาหารประเภทผัก ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว ได้แก่ มะยม มะขาม มะเขือเทศ มะกรูด มะนาว ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ธาตุลมควรรับประทานอาหารที่มีรสเผ็ดร้อน เช่น กะเพรา โหระพา ตะไคร้ กระชาย พริกไทย ข่า กระเทียม ขึ้นฉ่าย จิง และยี่ห่วย ธาตุไฟควรรับประทานอาหารที่มีรสขม เย็น และรสจืด เช่น ผักบุ้ง ตำลึง บัวบก จี๋เหล็ก สะเดา แดงโม หัวผักกาด แดงกวา คื่นช่าย บวบ มะเขือ การรับประทานอาหารที่สอดคล้องกับธาตุต่าง ๆ ทั้ง 4 ธาตุ หลักการรักษาแบบนี้ สามารถเลือกใช้สมุนไพรที่มีอาหารครบทั้ง 4 ธาตุให้มากขึ้น และควรรับประทานอาหารให้ครบทั้ง 5 หมู่ โดยเน้นการบำรุงธาตุที่เสียสมดุลไป เพื่อเสริมสร้าง และบำรุงร่างกายให้แข็งแรง ในสมัยก่อนคนไทยนิยมนำพืชสมุนไพรมาปรุงเป็น

อาหารด้วยความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องธาตุ อาหารพื้นบ้านแต่ละประเภทของไทยจึงสามารถปรับให้สอดคล้องกับธาตุเจ้าเรือน หรืออาการของโรคได้ ซึ่งการแพทย์แผนปัจจุบันก็ได้นำผักพื้นบ้านมาช่วยรักษาหรือบรรเทาอาการของโรค เนื่องจากได้ค้นพบว่า ผักพื้นบ้านมีสารอาหาร วิตามินหลายชนิดที่มีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ ช่วยลดภาวะเสี่ยง และชะลอการเกิดโรคได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพา พิชชา. (2542) และบรรจบ ชุนทสวัสดิกุล. (2542) กล่าวถึงสารอาหารที่สำคัญของพืชอาหาร ที่สามารถต่อต้านโรคภัยต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1. โยอาหาร มีบทบาทในการจับสารก่อมะเร็งที่ตกค้างในร่างกาย ทำให้ความเป็นพิษเจือจางลง และพาออกจากร่างกายได้ง่าย เมื่อร่างกายไม่ต้องสัมผัสกับสารก่อมะเร็งเป็นเวลานาน ย่อมลดความเสี่ยงจากการเป็นมะเร็งหลายชนิด นอกจากนี้ยังช่วยลดไขมันส่วนเกินในอาหารมื้อที่กินเข้าไปนั้น และขับออกมาพร้อมกับกรดน้ำดี ไม่ให้ดูดซึมเข้าสู่ร่างกาย จึงช่วยป้องกันและรักษาโรคเบาหวาน และโรคไขมันสูง ทั้งช่วยรักษาระดับความดันเลือด หรือโรคหัวใจได้ในระยะยาว ซึ่งผักพื้นบ้านที่มีโยอาหาร เช่น ใบย่านาง ชะอม ชะพลู ใบขมิ้น ผักแว่น และผักหวาน เป็นต้น 2. วิตามินเอ ซี อี และเบต้าแคโรทีน เป็นสารแอนติออกซิแดนท์ จับกับสารก่อโรค คืออนุมูลอิสระ ที่ก่อเหตุทำลายเซลล์เหนียวทำให้เกิดโรคภัยต่าง ๆ รวมทั้งมะเร็ง ซึ่งผักพื้นบ้านที่มีวิตามินดังกล่าวเป็นส่วนประกอบได้แก่ ใบบัวบก มะระจีนก ตำลึง พริก และผักหนาม 3. แร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ เซเลเนียม ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงการเป็นมะเร็งปอด กระเพาะอาหาร และไทรอยด์ เช่นเดียวกับ ไมตรี สุทนต์จิตต์. (2542) กล่าวว่า ผู้ป่วยจะได้รับการแนะนำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม เช่นกรดอะมิโน วิตามินอี วิตามินซี วิตามินบีรวม เบต้าแคโรทีน ไบโอฟลาโวลินอยด์ ซีสเทอีน สารแอนติออกซิแดนต์ สารต่อต้านการติดเชื้อ สารกระตุ้นภูมิคุ้มกัน เป็นต้น อาจเป็นอาหารเสริมแบบผสมหรือเดี่ยว สารสกัดหรือในรูปของสมุนไพร โดยหลักการและเป้าหมายการใช้พืชผัก และอาหารพื้นบ้านมาบรรเทา คือเป็นการส่งเสริมภูมิคุ้มกันระบบน้ำเหลือง และทั่วไปให้แข็งแรง การใช้สารอาหาร และสารอื่นในอาหาร เป็นทั้งการสร้างเซลล์ และการเพิ่มสมรรถภาพของเซลล์ต่าง ๆ ทุกระดับภูมิคุ้มกัน ซึ่งอาจมีอยู่น้อยหรือจำกัดในผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยฟื้นตัว และแข็งแรงมากขึ้น การให้อาหารตามธรรมชาติที่สมดุล โภชนาการ และพืชสมุนไพร มิใช่เจาะจงเพื่อทำลายเชื้อเอชไอวีโดยตรง แต่เป็นการบำบัดรักษาอาการ โรคเอดส์ทางอ้อม เพื่อป้องกัน ลดการขยายและการกระจายตัวของเอชไอวี และลดความรุนแรงของอาการ โรคเอดส์

3. คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ การนำพืชอาหารมาใช้ประโยชน์ได้หลายด้าน เช่น การใช้ประโยชน์ด้านการห่อขนม เช่น นำใบตองมาห่อขนมข้าวต้มมัด ขนมมนสาว หรือขนมเทียน การนำใบตองมาห่อข้าวต้มแบบโบราณ การนำใบเตยมารับห่อขนมตะโก้ ทำกระทงจากใบตองใส่ขนมตาล เป็นต้น การนำลำของไผ่ที่ผ่านการจักสานมามัดขนมข้าวต้ม มัดข้าวที่จะนำไปปลูก มัดผักเป็นกำเล็ก ๆ การร้อยปลา โดยนำปลาที่หามาได้มาร้อยรวมกันเป็นพวง ส่วนใหญ่เป็นปลาตัวขนาดกลางถึงเล็ก และนำปลาไปแปรรูป การนำพืชอาหารบางชนิดมาทำเป็นยาสมุนไพร เช่น ผลมะกรูด ว่านหางจระเข้ การนำพืชอาหารมาทำเป็นสัผสมอาหาร เช่น สี่เขียวจากใบเตย สี่เหลืองจากขมิ้น สี่ฟ้าจากดอกอัญชัน การนำพืชอาหารมาเป็นอาหารสัตว์ สุนัข โดยใช้วัตถุดิบจากหอยกกล้วย มะละกอ เป็นต้น และการนำพืชอาหารมาใช้ประโยชน์ในการขับไล่แมลงที่เป็นศัตรูพืช เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้หอม ซึ่งพืชเหล่านี้มีสรรพคุณในการขับไล่แมลงที่เป็นศัตรูพืช ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม คุณค่าของพืชอาหารด้านประโยชน์ใช้สอยของชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาสอดคล้องกับงานวิจัยของสถาบันการแพทย์แผนไทย ,พนิคนาฏ ถักนาโฆมิต และคณะ. (2538) ผลการศึกษาว่า คุณค่าของพืชอาหารด้านประโยชน์ใช้สอย มีการนำพืชอาหารมาใช้ประโยชน์ในการห่อ รัด มัด ร้อย และมุงหลังคา ในท้องถิ่นภาคเหนือชาวบ้านนำใบตองมาห่อด้วยความร้อนจนแห้งมาเป็นยาสูบ ชาวบ้านภาคใต้ นิยมนำใบจากมามวนเป็นบุหรี่ยสูบ และนำมาสานเป็นแผ่นใช้มุงหลังคา สำหรับการมัดร้อย มีการนำไม้ไผ่มาเป็นวัสดุสำคัญ เช่น มัดผัก มัดต้นข้าว มัดข้าวต้มมัด มัดต้นหอม กระทียม ภาชนะของใช้อื่น ๆ เช่น กระบุง ตะกร้า ออมสิน ภาชนะจับสัตว์น้ำ เครื่องประดับตกแต่งบ้าน มีการนำพืชอาหารมาใช้เป็นยาสมุนไพร เช่น มะกรูด ผักส้มป่อย มะขาม มะเฟือง ใบหมี นำมาอย่างไฟรวมกัน ทำให้ได้ยาสมุนไพรที่มีประสิทธิภาพดี มีการนำพืชอาหารมาทำเป็นสัผสมอาหาร เช่น สี่เขียวได้จากใบหมากผู้หมากเมีย ใบคำสิง เปลือกเพกา สี่เหลืองได้จากแกนขนุน หัวขมิ้น พืชอาหารที่นำมาเป็นอาหารสัตว์ ได้แก่ สุนัข ไก่ โค กระบือ โดยการนำผักพื้นบ้านผสมกับรำข้าว และต้มให้สัตว์เลี้ยง การนำใบไผ่มาเป็นอาหารโค กระบือ เป็นต้น นำผักแพว ผักโสม บอน บุก มะละกอ หอยกกล้วย มาต้มรวมกันผสมรำข้าว เป็นอาหารของสุนัข และพืชอาหารที่นำมาใช้ประโยชน์ในการขับไล่

แมลงศัตรูพืช ได้แก่ สะเดา ข่า ตะไคร้หอม พืชเหล่านี้มีสรรพคุณช่วยขับไล่แมลงศัตรูพืช เป็นพืชสมุนไพรที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.

4. คุณค่าด้านสังคม/วัฒนธรรม เช่น หญิงหลังคลอดจะได้รับคำแนะนำจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านให้ดื่มน้ำมะพร้าวอ่อน เพื่อบำรุงครรภ์ และเมื่อคลอดลูกออกมาแล้วลูกจะไม่มีไขมันติดตามตัว และศรีษะ ควบคู่กับการดื่มนมเพื่อบำรุงกระดูกและฟันทั้งของแม่และลูก และยังนำส่วนประกอบของพืชอาหารมารักษาสภาพของแม่เด็กโดยวิธีการอบสมุนไพร นำไม้พินมาใช้ในกิจกรรมการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอดหรือแม่เด็ก ทำให้มีสุขภาพดี แข็งแรง มีน้ำนมเพียงพอแก่ความต้องการของลูกน้อย

5. คุณค่าด้านความเชื่อ/พิธีกรรม และศาสนา คนสมัยก่อนมีความเชื่อเกี่ยวกับพืชอาหารหลายชนิด เช่น เชื่อว่า เมื่อปลูกขุนุน ปลูกมะยมไว้บริเวณหน้าบ้านจะทำให้บ้านเป็นที่นิยมของคนทั่วไปและได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นที่ศรัทธาของคนทั่วไป ใช้ใบมะตูมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ใ้ช่ดอกเข็มไหว้ครูเนื่องในวันครู เป็นต้น และต้นไผ่ยังสามารถทำนาขอนาคของสภาพดินฟ้าอากาศได้ ถ้าปีไหนที่ไผ่ออกดอก ปีนั้นฝนจะแล้ง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผ่านการสังเกตของคนโบราณมานาน

6. คุณค่าด้านระบบนิเวศ พืชอาหารมีคุณค่าด้านระบบนิเวศ เพราะพืชอาหารเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และระบบนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ ยังมีพืชอาหารที่หลากหลายย่อมเป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกร คุณค่าด้านพืชอาหารดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันทา พรหมบุตร. (2544) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ความหลากหลายของระบบนิเวศ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม และความหลากหลายของชนิดพันธุ์ ด้วยทั้ง 3 องค์ประกอบเชื่อมโยงกันไว้โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตทุกระดับ นับตั้งแต่ความหลากหลายทางพันธุกรรมที่มีอยู่ในธรรมชาติ ตลอดจนความหลากหลายของชนิดพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ จัดว่าเป็นหน่วยวิวัฒนาการ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นระบบ จนเกิดเป็นความหลากหลายทางนิเวศวิทยาที่มีอยู่อย่างมากมายในชุมชน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบใหญ่ เรียกว่า “ชีวมลฑล” สอดคล้องกับงานวิจัย

ของ วิสุทธิ ไบไม้. (2542) ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์ได้รับผลประโยชน์จากคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ที่ได้สั่งสม และสืบทอดมายาวนานในรูปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผักพื้นบ้าน เป็นพืชที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะพบได้ในป่าเขตร้อน เช่นประเทศไทย คุณค่าของผักพื้นบ้านต่อระบบนิเวศของไทย สามารถบ่งบอกได้ถึงบริเวณที่พบผักพื้นบ้าน ว่ามีลักษณะภูมิประเทศแบบใด และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ในระบบนิเวศนั้น ๆ มากมายเพียงใด นอกจากนี้ยังช่วยบ่งบอกถึงวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนได้รับการสืบทอดผ่านผักพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน.

รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเอง

รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา มี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเก็บรักษาแบบธรรมชาติ เป็นการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่อยู่ในฝัก โดยวิธีการคัดเลือกพันธุ์ที่จะนำมาขยายพันธุ์ต่อ เป็นพันธุ์พืชฝักที่มีความสมบูรณ์ เช่น ฝักบวบ ก็จะเลือกเก็บฝักที่แก่จัด ฝักใหญ่สมบูรณ์ เก็บมามัดรวมกันเป็นพวง และแขวนไว้ในที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก เก็บไว้ประมาณ 6 เดือน จึงแกะเอาเมล็ดข้างในออก เพื่อนำไปขยายพันธุ์ต่อ 2. การเก็บไว้ในขวดพลาสติกใส เป็นอีกวิธีหนึ่งในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร ก่อนที่จะเก็บรักษาไว้ในขวดพลาสติกใส ควรนำเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการผึ่งลม และแห้งพร้อมที่จะบรรจุในขวดพลาสติก นำมาคลุกกับขี้เถ้า ซึ่งเป็นขี้เถ้าจากถ่าน ที่ได้จากการหุงต้มอาหารเพื่อป้องกันมอด แล้วจึงบรรจุลงขวดพลาสติกใส ปิดฝา และเก็บไว้ในที่แห้ง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก เก็บรักษาไว้ประมาณ 6 เดือน จึงนำมาเพาะปลูก เพื่อขยายพันธุ์ต่อ 3. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ในถุงพลาสติกใส การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ด้วยวิธีนี้ เป็นอีกวิธีหนึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้าน เพราะสะดวก และเก็บรักษาง่าย ก่อนจะนำเมล็ดพันธุ์บรรจุลงในถุงพลาสติก ก็ควรนำเมล็ดพันธุ์พืชไปคลุกกับขี้เถ้าถ่าน เพื่อเป็นการรักษาเมล็ดพันธุ์ และป้องกันมอดเจาะ และนำเมล็ดพันธุ์ไปขยายพันธุ์ต่อตามความเหมาะสม

สรุปรูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา สามารถเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารแบบธรรมชาติ

เป็นการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารที่มีอยู่ในฝัก โดยการคัดเลือกพันธุ์ที่ดี นำมาคัดรวมกันเป็นหมวดหมู่ของฝักแต่ละชนิด แขนวไว้บริเวณโรงครัวที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ปลอดภัย 2. การเก็บรักษาพืชอาหารในถุงพลาสติกใส โดยการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี เหมาะสม แล้วคัดแยกชนิดของเมล็ดพันธุ์แต่ละชนิด ฝักรวมให้แห้งแล้วนำไปบรรจุลงในถุงพลาสติก มัดปากถุง เก็บในกระดัง วิธีที่ 3. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ในขวดพลาสติกใส วิธีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เช่นเดียวกันกับวิธีที่ 2 และหากต้องการให้เมล็ดพันธุ์พืชมีคุณภาพ ไม่ถูกมอดรบกวน ก็นำเมล็ดพันธุ์พืชที่เตรียมจะบรรจุลงถุงพลาสติก และขวดให้นำเมล็ดพืชไปคลุกด้วยขี้เถ้าของถ่าน โดยนำขี้เถ้าถ่านผสมน้ำพอลมแล้วนำมาคลุกกับเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้ ฝักรวมให้แห้ง แล้วนำไปบรรจุลงในถุง และขวดพลาสติกใส ทำให้เมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไว้มีคุณภาพ เก็บได้นาน และแม้จะไม่ต้องบรรจุลงถุงพลาสติกใส หรือขวดพลาสติกก็สามารถอยู่ได้ และป้องกันมอดแมลงมารบกวน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอีกวิธีหนึ่ง และในอนาคตอาจจะมีวิธีการในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชที่หลากหลายมากขึ้นตามความรู้และประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นของทีมนักวิจัยชุมชน

รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาทั้ง 3 รูปแบบที่กล่าวมา มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน และสามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง เป็นการพึ่งตนเองด้านการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพียงด้านเดียว ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้แบบครบวงจร การพึ่งตนเองของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนาแบบครบวงจร หมายถึง การพึ่งตนเองได้ทั้งปัจจัยพื้นฐานในการผลิต เรื่องที่ดิน น้ำ ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตมีคุณภาพ เช่นดินดี น้ำดี และมีคุณภาพ มีสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการกระบวนการผลิตพืชอาหาร นอกจากปัจจัยพื้นฐานแล้วยังต้องมียังปัจจัยประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ มีการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย มีกระบวนการผลิต การคิดค้น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว และชุมชน ยกย่องวิถีชีวิตให้ดีขึ้นโดยยึดแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นปรัชญาที่โดดเด่นและมีคุณค่าต่อสังคมไทย เน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคล ฝึกฝน เรียนรู้ อดทน เสียสละพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ และดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท รู้คิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม เช่น ระดับครอบครัว มีการทำบัญชีครัวเรือน มีการปรับพฤติกรรมที่เคยใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมาเป็นใช้จ่ายอย่างประหยัด มีการออมในครัวเรือน มีอาชีพเสริม เช่น การทำโรงเห็ด มีการ

บริหารจัดการพื้นที่อยู่อาศัยให้สามารถพึ่งตนเองได้แบบครบวงจร ปลูกพืชอาหารทุกชนิดที่กินได้ มีการบริหารจัดการน้ำที่ใช้สำหรับการเกษตร การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีภูมิปัญญาด้านการปลูกพืชอาหาร และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน ส่วนในระดับชุมชน ก็ควรมีการรวมกลุ่ม เพื่อยกระดับวิถีชีวิตให้ดียิ่งขึ้น มีการผลิตแบบครบวงจร เพื่อตอบโจทย์ความต้องการขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน และลดปัญหาความเสี่ยงอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงเรื่องภัยแล้ง เรื่องข้าว เรื่องพืชอาหาร โดยการทำโรงปุ๋ยชีวภาพ การทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร กบ การปลูกผักปลอดสารนานาชนิด การมีพืชอาหารท้องถิ่นที่หลากหลาย มีโรงสีสีข้าวของชุมชน มีน้ำดื่มน้ำใช้ มีการใช้พลังงานทดแทน เตาเผาถ่าน พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น มีศูนย์เรียนรู้ประจำหมู่บ้าน มีการออมในระดับหมู่บ้าน มีสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือเกษตรกรตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต โดยไม่ต้องไปกู้เงินนอกระบบ หรืออาจจะเป็นสวัสดิการด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพึ่งตนเองของคนในชุมชน ในระดับสังคมที่สูงขึ้นไปอีก ได้แก่ การนำประสบการณ์ที่มีอยู่ในชุมชน โดยผู้รู้ในชุมชนมีการถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่สนใจ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในขณะเดียวกัน ก็มีการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน หมู่บ้านใกล้เคียง และเครือข่ายข้ามจังหวัด สนับสนุนให้ความรู้ ประสบการณ์ที่ดีต่อบุคคลที่สนใจทั่วไป องค์กรทุกองค์กรที่มีความสนใจในการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มิใช่เพียงการมีวิธีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง การพึ่งตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิตพืชอาหาร การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร การปลูกพืชอาหารหลากหลายชนิด การบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ไปพร้อมกัน เพราะสังคมชนบทที่มีการพึ่งตนเองอย่างเข้มแข็งจำเป็นต้องมีการพัฒนาดังแต่ระดับครอบครัว เป็นต้นไป จนถึงเครือข่าย และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ทุกระดับ หัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนาจิตใจจากข้างใน มิใช่วัตถุ เป็นการพัฒนาคน เมื่อคนมีการพัฒนาแล้ว จึงค่อยนำไปสู่การพัฒนาอย่างอื่นที่สอดคล้องกับบริบทของครอบครัว ชุมชน มีกระบวนการคิด การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และเป็นสังคมที่มีการให้ การเกื้อกูล มีความเอื้ออาทร ซึ่งสังคมดังกล่าว มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับสังคมแบบทุนนิยม และเป็นสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา.

ขั้นตอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร

ขั้นตอนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร มีหลายขั้นตอน ดังนี้

1. การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ จะมีการคัดเลือกเฉพาะเมล็ดพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพ โดยจะมีการเก็บผลผลิตพันธุ์พืชอาหารที่ใกล้สุกหรือแก่เต็มที่ เช่น ผักบวบหอม ผักบวบเหลี่ยม ถั่วฟักยาว กระเจี๊ยบแดง กว้านบ้าน ข้าวโพดเทียน ถั่วจันทร์แดง เป็นต้น จะเลือกเก็บเฉพาะฝักที่มีความสมบูรณ์ไม่เน่าไม่เป็นหนอน เก็บมาตากไว้หรือแขวนไว้ตามราวใต้ถุนบ้าน เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้ง หลังจากนั้นจึงแกะเอาเปลือกออกเอาเมล็ดออกจากฝัก และจะคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่อยู่ข้างในของฝักอีกที เอาเฉพาะเมล็ดที่สมบูรณ์ คือ เมล็ดโตสวยงาม ไม่ลีบเมื่อนำไปแช่น้ำ เมล็ดที่สมบูรณ์จะจมน้ำ ส่วนเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์จะลอยน้ำ และเมื่อได้เมล็ดพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์ของพันธุ์ฝักแต่ละชนิดก็นำมาผึ่งลมในกระด้ง แยกประเภทของเมล็ดพันธุ์ฝักการเตรียมเมล็ดพันธุ์พืชมี 2 วิธี คือ การเตรียมจากเมล็ดและเตรียมจากส่วนต่าง ๆ ของพืช มีการเสาะแสวงหาพันธุ์ที่ดี มีคุณภาพ เชื่อถือได้ มีความสามารถในการออกสูง เมื่องอกเป็นต้นกล้าสามารถเจริญเติบโตได้ดี แข็งแรง พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ ความชุ่มชื้น และอุณหภูมิแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดความเจริญเติบโต

2. พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง คำนึงถึงจำนวนผลผลิตต่อต้นต่อไร่ มีความต้านทานโรคและศัตรูพืช ประหยัดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา

3. พิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค สมาชิกกลุ่มที่ปลูกผัก

4. พิจารณาคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาด สามารถทำให้จำหน่ายผลผลิตได้มากและราคาดีบ้านดอนงามพัฒนา มีกระบวนการผลิตพืชอาหารประเภทผัก ที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ เพราะความปลอดภัยของผู้บริโภค หมายถึง คุณภาพของพืชอาหารที่ผ่านกระบวนการคิด การตัดสินใจ และคุณธรรมของผู้ผลิต โดยเฉพาะอาหารประเภทผักจะมีกระบวนการผลิตที่ปลอดภัย ไร้ปุ๋ยที่ผลิตเองจากธรรมชาติ ปลอดสารพิษ สารเคมีตกค้าง น้ำที่ใช้รดผักเป็นน้ำจากธรรมชาติ มีความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภครับประทานผักด้วยความปลอดภัยและสบายใจ

5. การเตรียมพันธุ์ เป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวก ได้จำนวนต้นมาก ใช้เวลาน้อย โดยการเตรียมสถานที่ปลูกให้เหมาะสม ทั้งที่บ้านของสมาชิกและแปลงรวม มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่กล่าวมาข้างต้น การเตรียมเมล็ดพืชพันธุ์ที่ดี ทำให้ระบบรากแข็งแรง มีรากแก้ว สามารถหยั่งลึกลงดิน และแตกแขนงกระจายออกไปดูดสารอาหารในดิน ยึดลำต้นได้ดีและแข็งแรง เมล็ดพันธุ์มีขนาดเล็ก ทนทาน สะดวกในการขนย้ายและการรักษา ไม่แห้งตายง่ายพืชที่นิยมปลูกด้วยเมล็ด ส่วนมากเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว อายุการเก็บเกี่ยวสั้น เช่น ผักต่าง ๆ ได้แก่ ผักกาด คะน้า ถั่วต่าง ๆ แตง ฟักทอง ผักทอดยอด ผักกาดเขียว ผักกาดขาว ยี่หระ กวางตุ้ง เป็นต้น

6. หลักการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์คือ จะต้องมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ ไม่มีรอยแตกหักร้าว เมล็ดลีบ (เมล็ดลีบมีน้ำหนักเบา เมื่อแช่น้ำจะลอย) เลือกเมล็ดพันธุ์ที่แก่เต็มที่ เก็บจากผลหรือฝักสุกหรือแก่จัด จะทำให้ได้เมล็ดที่มีอาหารสะสมไว้มาก และควรเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เก็บจากต้นใหม่ ๆ หากเก็บไว้นานเกินไปอาจจะงอกได้น้อย หรือไม่งอก หากเก็บรักษาไว้นาน จะต้องมีการเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่เหมาะสม ส่วนมากจะใช้วิธีเก็บเมล็ดให้อยู่ในฝัก มัดรวมกันและห้อยไว้ตามบริเวณใต้ถุนบ้าน บางชนิดจะแกะเมล็ดออกจากฝักและตากให้แห้ง คัดเลือกเมล็ดที่สมบูรณ์ และเก็บรักษาไว้ในถุงพลาสติก ก่อนการคัดเลือกลำเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์เก็บไว้ จะต้องเป็นเมล็ดที่บริสุทธิ์ ปราศจากกรวด ทรายปะปน ปราศจากโรคและแมลง

7. การเตรียมพันธุ์จากส่วนต่าง ๆ ของพืชส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ลำต้น ใบ ยอด กิ่งก้าน ราก หัว หน่อ มีวิธีการเตรียมพันธุ์ดังนี้ เช่น การปักชำ โดยนำเอาส่วนของกิ่ง ก้าน ใบ ลำต้น หรือ รากมาปักชำในวัสดุปักชำ เพื่อให้ส่วนดังกล่าวออกรากเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่ เมื่อแข็งแรงดีแล้ว จึงนำไปปลูกในสถานที่ที่เตรียมไว้ เป็นต้น นอกจากปักชำยังมีการตอนกิ่ง การติดตา การแยกหัว การแยกหน่อ ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชนั้น ๆ วิธีการเตรียมพันธุ์จากส่วนต่าง ๆ ของพืช เป็นวิธีการหนึ่งในการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน

สรุปขั้นตอนการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน ได้แก่ 1. การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่มีคุณภาพ เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีเปอร์เซ็นต์การงอกสูง 2. เลือกเมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงต้านทานโรค 3. เลือกเมล็ดพันธุ์พืชต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค ซึ่งหมายความว่าเมล็ดพันธุ์บางชนิดมีความเสี่ยงต่อผู้บริโภค คือเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการตัดต่อทาง

พันธุ์กรรม ซึ่งเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นพืชอาหารที่ขายตามท้องตลาด และไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เมล็ดพันธุ์พืชดังกล่าวไม่เหมาะในการปลูกในพื้นที่ ยกเว้นกรณีที่มีการปลูกแล้วไม่ไถ่สารเคมีในการบำรุงรักษา เป็นวิธีการปลูกแบบใช้ปุ๋ยชีวภาพ เน้นกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ความเสี่ยงเหล่านั้นจะลดลง 4. มีวิธีการเตรียมสถานที่ปลูกที่เหมาะสม เช่นเป็นสถานที่โล่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก ใกล้เคียงแหล่งน้ำ ดินดี เหมาะสม เป็นต้น 5. มีหลักในการเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์ โดยนำเมล็ดพันธุ์พืชอาหารแช่ในน้ำคัดเลือกเมล็ดที่จม ไม่แตกร้าว สมบูรณ์ 6. มีวิธีการเตรียมพันธุ์จากส่วนอื่น ๆ ของพืชอาหาร ไม่ว่าจะเป็นกิ่ง ก้าน ใบ ยอด ราก หัว และหน่ออ่อนของพันธุ์พืช ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ของพืชนั้น ๆ ส่วนวิธีการขั้นตอนการคัดเลือกพืชอาหารที่ตรงกับความต้องการของตลาด ผลผลิตมาก ราคาดี มีความเหมาะสมเฉพาะคนที่ต้องการขายพืชอาหารในราคาดี และผลผลิตมาก ซึ่งประสบปัญหาพันธุ์พืชบางชนิดไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เช่น ผักคะน้า ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง เมื่อหมดรุ่นของผัก ต้องซื้อใหม่ จึงไม่เหมาะสมในการพึ่งตนเองของชุมชนในระยะยาว.

ชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่เติบโตได้ดีในชุมชน

พันธุ์พืชอาหารที่สามารถเติบโตได้ดีในชุมชน เป็นชนิดของพันธุ์พืชอาหารที่ไม่ต้องดูแลมาก สามารถปลูกได้ทั่วไปในชุมชน และไม่มีแมลงรบกวน เติบโตได้ดีในดินร่วนปนทราย พันธุ์พืชอาหารที่เติบโตได้ดีในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา มีจำนวน 35 ชนิด แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1. ประเภทผัก มีจำนวน 12 ชนิด ได้แก่ กวางตุ้ง ผักทอดยอด คะน้า ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ผักชีลาว ผักชีใบใหญ่ ขึ้นช่าย หอม กระเทียม ยี่หระ สะระแหน่ 2. ประเภทผลไม้มีจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว มะละกอ มะยม มะขาม 3. ประเภทถั่วมีจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ถั่วขอ ถั่วปี ถั่วเน่า ถั่วแปบ ถั่วแระ 4. ประเภทไม้ยืนต้น มีจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ผักไผ่ ผักกระโดนน้ำ ผักมะรุม ผักเพกา ชะอม 5. ประเภทไม้ดอก มี 8 ชนิด ได้แก่ ผักกุ่ม ดอกสลิด ดอกกระดังง์ ดอกมะม่วง ดาวเรือง ลีลาวดี คาหลา และ ดอกเข็ม

บทสัมภาษณ์กรณีศึกษา การปลูกพืชอาหารโดยนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ในระดับครอบครัว และชุมชน

บทสัมภาษณ์กรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารในชุมชนโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ เป็นกรณีศึกษาจำนวน 3 คน ซึ่งเป็นหนึ่งในทีมงานวิจัย ดังนี้

กรณีศึกษา นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนาวัล ทีมงานวิจัยชุมชน

1. ประวัติส่วนตัว

นางลำพวน ขุนรักษ์พะเนาวัล เกิดวันที่ 7 มกราคม 2501 อายุ 57 ปี เกิดที่บ้านตะโก หมู่ 12 พ่อชื่อนายพลาย พุ่มพวง แม่ชื่อนางเหรียญ พุ่มพวง นางลำพวนเป็นบุตรคนที่ 5 ของครอบครัว ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 11 คน จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านตะโก ต.อีสาณเขต จังหวัดบุรีรัมย์ สมรสกับนายบัญชา ขุนรักษ์พะเนาวัล เมื่อปี พ.ศ. 2522 มีบุตรชายจำนวน 2 คน ได้แก่ นายจักรพันธ์ ขุนรักษ์พะเนาวัล และนายอดิศร ขุนรักษ์พะเนาวัล นางลำพวนมีอาชีพเป็นแม่บ้าน นางลำพวนเป็นสมาชิกกลุ่มวิจัยชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2554

2. การทำกิจกรรมด้านการเกษตร เพื่อการพึ่งตนเอง

พื้นฐานการทำเกษตรของครอบครัวนางลำพวน ได้แก่ อาชีพทำนา อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ผลผลิตข้าวที่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี อาชีพรองจากทำนาได้แก่การปลูกพืชอาหารเกือบทุกชนิด เพื่อไว้กินไว้ใช้ในครัวเรือน พืชอาหารที่ปลูกจะปลูกไว้ 2 ที่ คือบริเวณบ้านและสวนผักซึ่งเป็นแปลงผักรวมของกลุ่ม อยู่บริเวณศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างพืชอาหารที่ปลูก มีดังนี้

- พืชอาหารประเภทผัก : ได้แก่ พริก มะเขือเทศ มะเขือพวง มันเทศ ตะไคร้ ผักกั้นซ้าย กระเพรา โหระพา แมงลัก ข่า มะกรูด มะละกอ มะเขือพวง กระเพราใหญ่ ผักชีฝรั่ง ชะอม มันเทศ ใผ่หวาน

- พืชอาหารประเภท ไม้ยืนต้น : ได้แก่ มะม่วง ส้มโอ ผักไผ่ แต้ว สะเดาแม่เลย์ แค มะกรูด ขอ ขนุน กล้วย มะพร้าว หว้า กระถิน มะขาม แต้ว ชะมวง เสม็ด กระดัง มะนาว ผักหวาน จี๋เหล็ก ใผ่ตง กระท้อน

-พืชยืนต้นอื่น ๆ เพื่อให้ร่มเงา : ได้แก่ มะค่าโมง พยุง ขางนา ประดู่ จามจุรี มะพร้าว น้ำหอม สัก

-พืชประเภทไม้ดอกไม้ประดับ : ได้แก่ ต้นกกทอเสื่อ ชวนชม กล้ายไม้ ไผ่เขียน อินทนิล เล็บครุฑ สาวน่ายประแป้ง กุหลาบ ต้นปีป โมกต่าง โมกมัน

-พืชประเภทไม้ทำฟืน : ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส กระถินณรงค์

พืชดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นพืชอาหาร เป็นทั้งอาหาร และยารักษาโรค และให้ร่มเงา ทำให้บ้านเรือนน่าอยู่ น่าอาศัย และยังเป็นที่อยู่ของสัตว์เล็ก ๆ ประเภทนก กระรอก โดยเฉพาะนกจะชอบมาจิกกินผลไม้สุก เช่น กล้วยน้ำหว้า หว่าสุก ตะขบบ้าน ทำให้ระบบนิเวศมีความหลากหลายมากขึ้น

3. การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการปรับแนวคิด และเป็นแนวคิดที่ทุกคนในครอบครัวยอมรับร่วมกัน แล้วนำบทเรียนของความล้มเหลวในอดีตมาปรับปรุง และพัฒนาในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความล้มเหลวในอดีตได้แก่ ความประมาทในการใช้ชีวิต ผู้นำครอบครัวเคยดื่มเหล้า สูบบุหรี่ คนในครอบครัวใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รายได้น้อยกว่ารายจ่าย เป็นหนี้สินจากการทำการเกษตรที่ต้องซื้อปุ๋ยในราคาแพง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฯลฯ เมื่อมีการรวมกลุ่ม จึงมีการประชุมหารือ ถกปัญหา รับรู้ปัญหา และพูดคุยกันในครอบครัว ทั้งสุข และทุกข์ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความทุกข์จากภาวะหนี้สิน และสุขภาพเสื่อมโทรม

เริ่มมีแนวคิดในการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเหตุผล คือ ต้องการปลดหนี้สิน ต้องการให้คนในครอบครัวมีสุขภาพดี และพยายามหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในกิจกรรมทางการเกษตร เพราะนอกจากจะมีราคาแพงแล้วยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม พยายามให้คนในครอบครัวเลิกเหล้า และบุหรี่ เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของคนในครอบครัว หลังจากมีการปรับแนวคิด ปรับพฤติกรรม ลด ละ เลิก เหล้า สารเคมี จึงเริ่มทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้สถานะทางการเงิน และเพื่อลดภาระหนี้สิน เพิ่มรายได้โดย การอุดหนุนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นดังกล่าว และปลูกพืชอาหารที่กินได้เกือบทุกชนิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นให้เกิดการพึ่งตนเอง โดยนำปัจจัยที่มีอยู่ในครัวเรือน ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการจัดสรรที่ดินอย่างเป็นสัดส่วน มี

เหตุผลในการทำกิจกรรมทุกอย่าง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว พออยู่พอกิน และไม่มีหนี้สิน ระยะเวลาผ่านไป ผลที่เกิดขึ้นในครอบครัว ได้แก่ ทุกคนมีพฤติกรรมที่ดี หนี้สินลดลง และในอนาคตหนี้สินจะหมดภายใน 5 ปี พืชอาหารที่ปลูกให้ผลผลิต มีการแบ่งปันพืชผักผลไม้ให้กับเพื่อนบ้าน และเพื่อนบ้านก็จะแบ่งปันพืชผัก ผลไม้ ฯลฯ เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความสุขที่เกิดจากการให้ และเป็นชุมชนที่ยังมีวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนอาหาร เหมือนสังคมโบราณ

นอกจากผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการปลูกพืชอาหารเกือบทุกชนิดที่นิยมในชุมชน มีการแบ่งปันพืชอาหาร ยาสมุนไพร และยังมีการเพิ่มรายได้อื่นที่นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การเพาะเห็ดฟางในโรงเรือน โดยใช้เงินที่เก็บออมมาหลายปี เป็นเงินที่เกิดขึ้นจากการลด ละ เลิก ในสิ่งไม่จำเป็น และการขายพืชอาหารที่เหลือจากการกิน การแจกเพื่อนบ้าน มาสร้างโรงเรือนเพาะเห็ดฟางจำนวน 6 โรง โดยศึกษาเรียนรู้จากคนที่มีความชำนาญมาก่อนโดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาเรียนรู้เป็นเวลา 3 ปี และลองนำมาปฏิบัติด้วยตนเอง บางครั้งเป็นการลองผิดลองถูกจนกระทั่งเกิดความชำนาญ และสามารถทำการผลิตเห็ดฟางโดยมีเทคนิคที่คิดค้นด้วยตนเอง ทำให้มีเห็ดฟางออกอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันสามารถเพิ่มผลผลิตเห็ดฟางจนกระทั่งเป็นที่พอใจ สามารถเก็บเงิน และจะมีการพัฒนาปรับปรุง ขยายกิจการในพื้นที่เล็ก ๆ จำนวน 1 ไร่ต่อไป.

4. ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

ความรู้ที่เกิดขึ้นในการปลูกพืชอาหาร เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติมาเป็นระยะเวลานาน และเป็นความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้จากการเตรียมแปลง การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว วิธีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ ความรู้บางอย่าง เป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูก ยกตัวอย่างเช่น การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่อยู่ในฝัก หรือเป็นหัว เช่น หอม กระเทียม น้ำเต้า บวบหอม ถั่วพู ฯลฯ จะนำผลผลิตของพืชอาหารดังกล่าวมาผึ่งลมให้แห้ง ก่อนที่จะนำผลผลิตอาหารดังกล่าวมาผึ่งลม จะต้องมีการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเหล่านั้นก่อนว่ามีความอุดมสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน คุณสมบัติของพันธุ์พืชอาหารเหล่านั้นจะต้องมีลักษณะที่ดี มีผลโต สวยงามตามธรรมชาติ ผิวพรรณดี เหมาะที่จะขยายพันธุ์ต่อนำมาผึ่งลม ไม่ควรตากแดด เพราะแดดจะทำให้เมล็ดข้างในแห้งเกรียม ควรผึ่งลม และอยู่ในบริเวณที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก นำพันธุ์พืชอาหารแต่ละประเภทมาคัดแยกไว้ และมัดพันธุ์พืชอาหาร

เหล่านั้นแต่ละชนิด ห้อยตามราวที่แขวนไว้บริเวณใต้ถุนบ้าน หรือบริเวณโรงครัว เพราะบริเวณโรงครัว หรือใต้ถุนบ้านส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำอาหารบริเวณนั้น เช่นมีการหุงข้าว ต้มแกง หรือต้มอาหารสุกร ควันไฟจะช่วยไล่แมลงที่จะมารบกวนพันธุ์พืชอาหาร และช่วยให้พันธุ์พืชอาหารอยู่ได้นาน ประกอบกับบริเวณดังกล่าวมีอากาศที่ถ่ายเทได้สะดวก จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารให้อยู่ได้นาน และควรเก็บรักษาไว้ประมาณ 6 เดือน-1 ปี ถ้าเก็บรักษาไว้นานกว่านี้ จะทำให้พันธุ์พืชอาหารดังกล่าวไม่เจริญงอกงาม และวิธีการหุงต้มอาหารโดยใช้ไม้ฟืนจะได้ผลมากกว่าการใช้เตาแก๊ส เพราะไม้ฟืนจะมีควันไฟมากกว่า ส่วนความรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดของการเก็บเมล็ดพันธุ์ เป็นประสบการณ์ที่ทำด้วยตนเอง เพราะเคยทดลองเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์มาหลายครั้ง และข้อสรุปของประสบการณ์ที่ผ่านการทดลอง สามารถสรุปได้ว่า การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่ดี และปลูกได้ผลควรเก็บรักษาไว้ประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี หากเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารมากกว่านี้ จะทำให้ไม่ได้ผลในการเพาะปลูก

5. รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์

รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีทั้งหมด 3 รูปแบบ และนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา เป็นทีมงานวิจัยที่มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารทั้ง 3 แบบ เนื่องจากมีพื้นฐานเกี่ยวกับการปลูกพืชอาหารที่หลากหลาย และมีเมล็ดพันธุ์พืชอาหารหลากหลาย ประกอบกับการได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชอาหาร จึงได้นำความรู้ที่เพิ่มเติมมาปฏิบัติจริงในระดับครอบครัว และขยายสู่กลุ่ม คือมีการแบ่งปันพันธุ์พืชอาหารให้กับสมาชิกกลุ่มวิจัย และผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปปลูก ไปขยายต่อ รูปแบบการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ การเก็บรักษาใส่ถุงพลาสติก โดยการปิดผนึกให้เรียบร้อย การเก็บรักษาโดยใส่ในขวดพลาสติก หรือขวดแก้ว การเก็บรักษาโดยแขวนไว้ในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก (ลำพวน ขุนรักษ์พะเนา : สัมภาษณ์ 19 พฤศจิกายน. 2556)

กรณีศึกษา นางเกิด บานกลีบ ทีมงานวิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

นางเกิด บานกลีบ เกิดวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2501 อายุ 57 ปี เกิดที่บ้านดอนไม้ไฟ ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรของแม่หลง พ่อรุ่ง แก้วยางภู มีพี่น้อง จำนวน

10 คน นางเกิดเป็นบุตรคนที่ 7 ของครอบครัว มีที่นาจำนวน 35 ไร่ แบ่งเป็นที่ปลูกผักจำนวน 1 ไร่ นอกนั้นเป็นที่ปลูกบ้าน และเป็นที่นา ที่ทำนา และบ้านจะอยู่คนละที่ นางเกิด แต่งงานเมื่อปี พ.ศ. 2524 กับนายหลั่น บานกลีบ มีบุตรจำนวน 2 คน ได้แก่ วัลภา บานกลีบ และจริยา บานกลีบ เป็นบุตรหญิงทั้งสองคน บุตรทั้งสองแต่งงานมีครอบครัว และแยกครอบครัวแล้ว

2. การทำกิจกรรมด้านการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

นางเกิด บานกลีบ มีอาชีพหลัก ได้แก่การทำนา ในอดีตที่ผ่านมา มีการซื้อปุ๋ยเพื่อนำมาใช้ในแปลงนา ปุ๋ยมีราคาแพงทำให้มีหนี้สิน เพราะบางปีทำนาไม่ได้ผลผลิตตามจำนวนที่ต้องการ ต่อมาเมื่อมีกิจกรรมกลุ่ม มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีโอกาสเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกกลุ่มปลูกผัก มีความรู้ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น และต่อมาได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ และเป็นสมาชิกกลุ่มวิจัยท้องถิ่น จึงเพิ่มโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ การทำงานวิจัย และการศึกษาดูงาน เริ่มต้นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ด้านการปรับพฤติกรรมการลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมีจากตลาดที่มีราคาแพง มาใช้ปุ๋ยคอกแทน เป็นปุ๋ยจากมูลโค กระบือ ที่มีอยู่ตามหมู่บ้าน และเริ่มใช้ปุ๋ยจากกลุ่มเป็นปุ๋ยอินทรีย์ในระยะต่อมา เริ่มทำกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยปลูกทั้งที่บ้านของตนเอง และแปลงผักรวม มีรายการที่ปลูก ดังนี้

- ประเภทผัก : ได้แก่ ผักกั้นซ้าย กระเพรา โหระพา แมงลัก ข่า ตะไคร้ มะกรูด พริก ผักชีฝรั่ง ชะอม กระเทียม ผักชี ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ฟักทอง ต้นหอม ผักบุ้งจีน ผักสลัด ผักกวางตุ้ง

- ประเภทพืชผักยืนต้น : ได้แก่ ต้นขมิ้น แคนตาลูป มะนาว กลั้วขมิ้น กระท้อน มะม่วงจีเหล็ก มะพร้าว น้ำหอม มะพร้าว ขนุน ส้มโอ

- ไม้อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พืชอาหาร : ได้แก่ ต้นยูคาลิปตัส ใช้ประโยชน์ทำเป็นไม้ฟืน ไม้คอง

- ประเภทไม้ดอกไม้ประดับ : ได้แก่ ต้นชวนชม กลั้วขมิ้น ไม้โป๊ยเซียน

3. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการปรับแนวคิดในการทำงาน การลดละเลิกปุ๋ยเคมีจากตลาดหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มสมาชิกที่มีราคาไม่แพง และยังช่วยทำให้ดินฟื้นตัวได้ดี ยิ่งใช้ไปนาน ๆ ดินจะเริ่มดีขึ้น ระยะแรกในปีแรกจะไม่ค่อยเห็นผล แต่พอเข้าปีที่ 3 จะเห็นผลชัดเจนว่าดินมีสภาพดีขึ้น ปลูกสิ่งของ

ต่าง ๆ ลงไปถึงตามธรรมชาติ ตรงข้ามกับปุ๋ยเคมีจากตลาด ปีแรกใส่ปุ๋ยเคมี พืชจะงาม เขียวข่ม โดยเฉพาะข้าว ระยะปีถัดมาใส่ปุ๋ยในปริมาณเท่าเดิมข้าวไม่งาม ต้องใส่เพิ่มมากขึ้น สูญเสียเงินมากขึ้น และดินที่ปลูกข้าวจะเริ่มเสื่อมเมื่อใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเกิน 5 ปี นอกจากจะเป็นหนี้ ยังมีผลเสียต่อสุขภาพ ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม แต่ปุ๋ยอินทรีย์ยังใช้นานเท่าไร ดินจะดีขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ต้องลงทุนมาก นอกจากการทํานาก็มีอาชีพเสริมโดยการปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ผักกวางตุ้งฮ่องกง ผักชีไทย ผักชีลาว เป็นต้น พืชผักที่ปลูก เมื่อมีผลผลิตจะนำไปขายที่ตลาดนัดใกล้บ้านทุกวันจันทร์ และวันพฤหัสบดี ทำให้มีรายได้เพิ่ม และมีเงินเก็บ นอกจากผักแล้ว ผลผลิตในสวน เช่นมะพร้าว น้ำหอมก็จะนำมาเผาขายที่ตลาด รวมทั้งไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้ ก็สามารถทำไก่สดไปขายที่ตลาดได้ ทั้งกินเอง และขาย ทำให้มีเงินเก็บมากขึ้น

นางเกิด บานกลีบ เริ่มมีการทำบัญชีครัวเรือน เริ่มต้นฝึกทำจากการสนับสนุนความรู้จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ เพื่อรับรู้สถานะทางการเงิน และไม่ประมาทในการใช้เงิน ประหยัด และอดออมมากขึ้น มีการบริหารรายได้ออกเป็น 3 ส่วน และเก็บอีก 1 ส่วนไว้ใช้ยามฉุกเฉินภายในครอบครัว

4. ความรู้ในการปลูกพืชอาหาร

ความรู้ที่เกิดขึ้นในการปลูกพืชอาหาร เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง และมีการศึกษาเรียนรู้จากเพื่อนบ้านใกล้เคียง พื้นที่ในการทำการเกษตรอยู่ใกล้กันกับนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา จึงเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเน้นกิจกรรมการบำรุงดินให้ มีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อความเจริญเติบโตของพืชอาหาร มีการบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ และปุ๋ยชีวภาพ มีการเตรียมแปลงในการปลูกพืชอาหาร กว้าง 1 เมตร ยาว 15 เมตร ยกสูงจากพื้นประมาณ 15 เซนติเมตร ปรับดินให้มีความละเอียด ตากทิ้งไว้ประมาณ 3 วันเพื่อฆ่าเชื้อราที่มีอยู่ในดิน นำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ มาใส่ในแปลงผักละเคล้าผสมกับดินที่อยู่ในแปลง กระจายให้ทั่วแปลงผัก หลังจากนั้นก็ทำให้แปลงเป็นหลุมเล็ก ๆ ทั่วแปลง แล้วนำผักที่พร้อมในการเจริญเติบโตมาปลูก ผักที่เตรียมลงแปลงเป็นผักที่โตประมาณ 5 เซนติเมตร เป็นผักที่เพาะไว้ในอีกแปลง เมื่อผักเจริญเติบโตจากแปลงเตรียม คือแปลงที่เพาะพันธุ์ผัก ก็จะนำผักที่เตรียมไว้ในแปลงเพาะพันธุ์มาปลูกในแปลงใหม่เป็นแปลงในการปลูกผักโดยตรง

การเก็บเกี่ยวผลผลิต พืชอาหารจะมีการเจริญเติบโต และการเก็บเกี่ยวไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชผักนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเก็บเกี่ยวได้ประมาณ 1 เดือน เป็นพืชอาหารระยะสั้น และจะเก็บเกี่ยวเพื่อนำไปบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และแจกเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่จะนำไปขายที่ตลาด เพราะเพื่อนบ้านต่างก็มีผักเช่นเดียวกัน ยกเว้นจะมีผักต่างชนิดกัน เช่นนำผักพื้นบ้านมาแลกผักที่ขายในตลาด ผักที่ขายในตลาดส่วนใหญ่เป็นผักคะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ฯลฯ การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะต้องระมัดระวัง พยายามรักษาคุณภาพของพืชอาหารให้มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ สะอาด และนำรับประทาน โดยไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมี

5. ความรู้ในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์

การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์มีทั้งเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน และเมล็ดพันธุ์ผักที่นิยมในท้องตลาด กรณีนางเกิด จะเน้นการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ที่เป็นพันธุ์ผักจีนส่วนใหญ่ จึงประสบปัญหาในการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ เพราะเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ ไม่เหมือนผักพื้นบ้าน ที่มีการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์แบบธรรมชาติ การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์โดยบรรจุในถุงพลาสติก และการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ลงในขวดพลาสติกใส ทำให้รู้ข้อจำกัดของการจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ของผักที่นิยมตามท้องตลาดมีข้อจำกัดมากกว่าพันธุ์ผักพื้นบ้าน(เกิด บานกลีบ : สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน. 2556)

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทีมงานวิจัย

1 ประวัติส่วนตัว

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร มีตำแหน่งทางสังคม เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านดอนงามพัฒนา หมู่ 11 ตำบลตาเป็ก อำเภอลือพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เกิดวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2513 อายุ 45 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และประธานศูนย์เรียนรู้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลือพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ภรรยาชื่อ นางบังอร อ้อมวิหาร อาชีพเกษตรกร นายสุวิทย์ อ้อมวิหารมีพี่น้องจำนวน 4 คน เป็นบุตรคนที่ 2 ของครอบครัว มีความสามารถด้านปศุสัตว์ และเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้ เกี่ยวกับการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. การทำกิจกรรมด้านการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร เป็นผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดในการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยอาศัยความรู้ และประสบการณ์จากการเรียนทั้งการเรียนในสถาบัน และนอกสถาบันมาประยุกต์ และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน เริ่มต้นจากความสนใจส่วนตัวในการทำการเกษตร และมีความรู้ ประสบการณ์ จึงได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบัน กิจกรรมด้านการเกษตรในครอบครัวคือกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงไก่ ส่วนกิจกรรมหลักได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ในหมู่บ้านให้เป็นต้นแบบในการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาของในหลวง

3. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ใน 2 ระดับ ได้แก่ระดับครอบครัว และระดับชุมชน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาแนวความคิด การปรับทัศนคติในการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก หันกลับมาพึ่งปัจจัยภายในครอบครัว และชุมชน

• การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรับใช้ในครัวเรือน

เริ่มต้นจากการศึกษาเรียนรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งจากเอกสารความรู้ต่าง ๆ จากสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต และนำมาประยุกต์กับความรู้ของตนเองที่มีอยู่ด้านพืชและสัตว์ แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาครอบครัวด้านการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงไก่ การทำระบบบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้สถานะทางการเงินของครอบครัว การประหยัด อดออม การเป็นตัวอย่งที่ดีของผู้รุ่นใหม่ ที่ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าทั้งต่อสถาบันครอบครัว และชุมชน

• การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรับใช้ในชุมชน

เริ่มต้นโดยการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน ในฐานะผู้นำหมู่บ้าน เน้นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ภาวะการตกงานของคนในชุมชน ความยากจน ความแห้งแล้งในหมู่บ้าน ปัญหาด้านทรัพยากรป่าเสื่อมโทรม ดินเสื่อม ขาดแคลนน้ำทางการเกษตร ฯลฯ เมื่อปัญหาที่ผู้นำชุมชน และผู้รู้ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนคิดว่าเป็นปัญหาร่วมกัน จึงมีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาร่องดินเสื่อมคุณภาพ การปรับสภาพดินเสื่อมโทรม ให้กลายเป็นดินดี มีคุณภาพ มีสารอาหารที่จำเป็นต่อพืช พัฒนาระบบแหล่งน้ำทางการเกษตรจากพื้นที่แห้งแล้ง เป็นที่ดอน เมื่อฝนตกลงมาไม่

สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ จึงมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ขุดสระน้ำเพื่อเก็บน้ำทำการเกษตรตามจุดต่าง ๆ ในพื้นที่หมู่บ้าน โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อยกระดับวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น มีการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หลังจากมีการพัฒนาดิน น้ำ และป่าชุมชน จึงมีการพัฒนาที่ยกระดับขึ้นมาที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น

1. การจัดตั้งโรงสีข้าวชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านนำข้าวมาสี และเพื่อนำทรัพยากรที่เป็นผลผลิตของการสีข้าวมาใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน เช่น นำปลายข้าว และรำข้าวมาเลี้ยงหมูในศูนย์ฯ
2. กิจกรรมการเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ เพื่อให้ชาวบ้านมีอาหารกิน โดยลดการซื้อจากภายนอก และเสริมความรู้ ประสพการณ์ให้แก่สมาชิกในชุมชน
3. การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นกิจกรรมเสริมนอกเหนือจากอาชีพการทำนา เพราะการทำนา บางปีได้ผล บางปีไม่ได้ผล ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ส่วนใหญ่การทำนาของเกษตรกร เกิดภาวะการขาดทุนเกือบทุกปี เพราะลงทุนมาก ทั้งซื้อปุ๋ย สารเคมี ค่าจ้าง ค่าลงทุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาข้าว ว่าจะได้ขายก็เป็นการลงทุนจำนวนมาก เมื่อขายก็นำเงินมาใช้หนี้ บางปีถ้าฝนแล้ง ข้าวที่ขายก็ไม่พอใช้หนี้ การปลูกผักปลอดสารพิษ จึงเป็นทางเลือกอีกทางของเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา
4. กิจกรรมผลิตน้ำดื่มในชุมชน เป็นกิจกรรมเสริมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เพื่อแก้ไขปัญหา น้ำดื่มขาดแคลน และสามารถขายน้ำดื่มเป็นรายได้เสริมของชุมชน
5. กิจกรรมทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้คนในชุมชนสามารถใช้ปุ๋ยเพื่อการเกษตรในราคาไม่แพง และส่งเสริมการทำกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ ทำให้ไม่เกิดความเสียดต่อสุขภาพ พัฒนาดินให้มีคุณภาพ มีสารอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช ช่วยลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้จากกิจกรรมการทำเกษตรในชุมชน

6. กิจกรรมปศุสัตว์ เป็นกิจกรรมเสริมรายได้ของคนในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ กิจกรรมหลักได้แก่ การเลี้ยงสุกร และพันธุ์ไก่เนื้อ โดยนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำรำข้าว และปลายข้าวจากโรงสีชุมชนมาใช้ในการเลี้ยงสุกร

7. กิจกรรมโรงปุ๋ยชีวภาพ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้คนในชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ด้านปุ๋ยที่ใช้ในการเกษตร เป็นกิจกรรมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการในพื้นที่ ช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ลดต้นทุนการผลิต ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกร

8. กิจกรรมการทำเตาเผาถ่าน 200 ลิตร เป็นกิจกรรมเสริมด้านการใช้พลังงานจากธรรมชาติ ลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงานไฟฟ้า โดยนำวัตถุดิบที่มีในธรรมชาติ คือ “ไม้พิน” มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวัน

สรุปกรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครัวเรือน

กรณีศึกษาดังกล่าวมีจำนวน 3 คน คนที่ 1 คือนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา ครัวเรือนนางลำพวน เป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปลูกพืชอาหารทั้งพืชอาหารท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกมาจากปู่ตาตาย และพืชอาหารปัจจุบันที่นิยมรับประทานเป็นบางชนิด และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชมากที่สุดในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเมล็ดพันธุ์พืชอาหารปู่ตา ซึ่งหมายถึงเมล็ดพันธุ์พืชอาหารในอดีตที่ปู่ตาตายเคยปลูกเคยเก็บรักษามาก่อน การปลูกพืชอาหารของนางลำพวน เป็นหนึ่งในกิจกรรมการทำการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในระดับครัวเรือน เริ่มตั้งแต่การปรับแนวความคิด สู่การปฏิบัติ มีการลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดของกลุ่ม มีความรู้ในการปลูกพืชอาหาร และมีภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากปู่ตาตายเกี่ยวกับการรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร โดยมีโรงเก็บเมล็ดพันธุ์บริเวณบ้าน พืชอาหารจำนวนหลากหลายที่ปลูกมีทั้ง ผักชนิดต่าง ๆ บริเวณรั้วจะมีผักไผ และผักตำลึงเป็นหลัก ในสวนจะมีไม้ยืนต้น เช่น ยอ แด สะเดามาเลย์ กระถิน มะขาม ชะมวง แด้ว เสม็ด กระถัง มะนาว กล้วย

ผักหวาน กระท้อน มะค่าโมง ขางนา พุง มะม่วง จี๋เหล็ก มะพร้าว น้ำหอม สัก ขนุน ส้มโอ หว้า นอกจากพืชอาหารดังกล่าว ยังมีการปลูกไม้พุ่มไว้ใช้สอย เพื่อลดการตัดไม้ในป่าชุมชน หันมาใช้ไม้โตเร็วที่ปลูกขึ้นเอง มีเตาเผาถ่าน เพื่อนำถ่านมาใช้ในการครัวเรือน เป็นพลังงานทางเลือก มีการขุดน้ำที่ อยู่บริเวณบ้านมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการทำเกษตร เช่น ใช้รดพืชผักอาหารพื้นบ้าน ผลไม้ ไม้ยืนต้น ใช้ในกิจกรรมการเพาะเห็ดฟาง เป็นต้น และมีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้สถานะทางการเงิน

กรณีศึกษาการปลูกพืชอาหารของนักวิจัยชุมชน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปปรับใช้ในครัวเรือน ในพื้นที่จำนวน 1 ไร่ เพื่อการพึ่งตนเอง มีใช้เพียงกิจกรรมการปลูกพืชอาหาร เพียงอย่างเดียว กิจกรรมการปลูกพืชอาหารของนางลำพวน ขุนรักษ์พะเนา เป็นหนึ่งในกิจกรรมทั้งหมดในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากพืชอาหาร ยังมีการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นระบบ แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน เช่น พื้นที่ปลูกบ้าน 1 งาน พื้นที่จอร์ด พื้นที่สำหรับการจัดการน้ำ พื้นที่ที่รื้อบ้านจะมีผักเป็นรั้วกินได้ แปลงปลูกผัก แปลงปลูกไม้ยืนต้นหลากหลายชนิดทั้ง ไม้ผล ไม้อื่น ๆ และไม้พุ่มสำหรับกิจกรรมพลังงานทดแทน พื้นที่สำหรับเพาะเห็ดฟางซึ่งเป็นโรงเห็ด พื้นที่สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์การเกษตร พื้นที่สำหรับการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร และมีการทำบัญชีครัวเรือน

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนางลำพวน จึงมีหลากหลายกิจกรรม และกิจกรรมการปลูกพืชอาหารเป็นหนึ่งในกิจกรรมทั้งหมดเพื่อการพึ่งตนเอง

กรณีศึกษาคนที่ 2 นางเกิด บานกลีบ เป็นหนึ่งในทีมงานวิจัยชุมชน กรณีของคนี 2 จะเน้นกิจกรรมการปลูกพืชอาหารที่เป็นความนิยมของท้องตลาด เช่น ผักกาดขาว กระเพรา โหระพา มะกรูด ตะไคร้ กระเทียม กวางตุ้ง ผักกาดขาว ผักบุ้งจีน ผักสลัด เป็นต้น ส่วนพืชอาหารอื่น ๆ ที่ปลูก เช่น ขมิ้น สะเดา มะละกอ กระท้อน มะม่วง จี๋เหล็ก มะพร้าว ขนุน ส้มโอ กรณีศึกษาของทีมวิจัยคนที่ 2 ไม่สามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักที่นิยมขายในท้องตลาด เพราะประสบปัญหาไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เมื่อผักขายไปหมดในแต่ละรุ่น ก็จะต้องซื้อพันธุ์ใหม่ ส่วนเมล็ดพันธุ์ปุย้า หรือพันธุ์พืชอาหารท้องถิ่นสามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ได้ตามภูมิปัญญาของทีมวิจัยชุมชน คือวิธีการเก็บรักษาแบบธรรมชาติ การเก็บรักษาในถุงพลาสติก และเก็บรักษาในขวดพลาสติกใส และมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในบางกรณี ยังไม่ครบวงจร และสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการ

ปลูกพืชอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ตลอดไป กรณีของนางเกิด จึงได้มีกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว เช่น กิจกรรมการทำวิถัฒของกลุ่มแม่บ้าน ที่มีการรวมกลุ่มในการทำวิถัฒส่งโรงงานในตัวจังหวัด เป็นกิจกรรมที่ทำงานอยู่ที่บ้าน ไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานในจัหวัด จึงมีเวลาในการดูแลลูกหลาน และดูแลพืชอาหารที่องถิ่นที่อยู่บริเวณบ้านเรือน

กรณีศึกษาคนที่ 3 เป็นกรณีศึกษาของทีมงานวิจัย ที่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ 2 ระดับ ได้แก่วะดับครอบครัว และชุมชน เป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดดี เป็นผู้นำที่เสียสละ มีความคิดในการทำงาน น้อมนำหลักปรัชญาฯมาใช้ในครัวเรือน ได้แกกิจกรรมการปลูกพืชอาหารปลอดสารพิษ กิจกรรมการเลี้ยงไก่ กิจกรรมการทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่น้อย จึงไม่สามารถทำกิจกรรมอื่นได้แบบครบวงจร แต่จะมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองตามปรัชญาของในหลวง ในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านที่เรียกว่าศูนย์เรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ

การนำแนวคิดหลักปรัชญาไปใช้ในชุมชน เน้นการแก้ไขปัญหาพื้นฐานเรื่อง ดิน น้ำ ป่าชุมชน มีการพัฒนาดินเสื่อมโทรมให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยการฟื้นฟูสภาพดิน ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปลูกพืชตระกูลถั่ว และไถกลบ ปลูกหญ้าแฝกป้องกันการพังทลายของหน้าดิน หลังจากแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่จำเป็นในการทำเกษตรแล้วจึงทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของคนในชุมชน เช่น กิจกรรมการสร้างโรงปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ กิจกรรมการสร้างโรงสีชุมชน กิจกรรมการทำโรงผลิตน้ำดื่มสำหรับชุมชน กิจกรรมปศุสัตว์ เลี้ยงสุกรหลุม เลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา กิจกรรมการทำเตาเผาถ่าน 200 ลิตร เพื่อเป็นพลังงานทดแทน เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

ผลการนำเนินกิจกรรมตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว และชุมชน ทำให้คนในชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้ ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานสำหรับการผลิต เรื่องดิน น้ำ ป่าไม้ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัวิถีชีวิตของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการผลิตปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ การสร้างโรงสีชุมชนเพื่อสีข้าว การทำน้ำดื่มชุมชนฯลฯ ทุกกิจกรรมล้วนมีการใช้ประโยชน์จากปัจจัยที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น การใช้มูลโค-กระบือ เป็นส่วนประกอบในการ

ผลิตปุ๋ยชีวภาพ การใช้แกลบ ไร่ข้าว ปลาข้าว ที่เป็นผลผลิตของโรงสีข้าวเพื่อใช้เลี้ยงสุกร ใช้แกลบ ในกิจกรรมการเลี้ยงสุกร และใส่ในโรงเลี้ยงไก่ เป็นการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในตัวกิจกรรมมาใช้ ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

สรุปได้ว่า กรณีศึกษาดังกล่าวทั้ง 3 คน เป็นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน แม้ว่ากรณีที่ 2 ยังไม่สามารถนำหลักการปรัชญาฯมาใช้ แบบครบวงจร แต่ก็สามารถสรุปบทเรียนในการทำกิจกรรมได้ และบทเรียนที่เกิดขึ้นทั้งสำเร็จ และ ล้มเหลว เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปในอนาคต ส่วนกรณีที่ 1 ที่มีการนำแนวคิดหลัก ปรัชญาฯมาใช้แบบครบวงจร ก็ยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาระบบการผลิต และการพึ่งตนเอง อยู่ต่อไป มิได้หยุดนิ่ง กรณีที่ 3 เน้นการนำหลักปรัชญาฯมาใช้ในระดับชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน กระบวนการคิด การวิเคราะห์ อย่างเป็นระบบ และลงมือปฏิบัติ เมื่อมีงานวิจัยชุมชน หรือวิจัยท้องถิ่นเข้าไปทำงานในหมู่บ้าน ทำให้ทีมวิจัยมีหลักในกระบวนการ คิด การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นในด้านการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารนาชนิด

และสามารถสรุปได้ว่า กรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี ที่น้อมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ สามารถนำมาปรับใช้หลายระดับ และจะมีข้อจำกัดแตกต่างกัน เช่น ข้อจำกัดเกี่ยวกับที่ดิน ทำกิน พื้นที่ไม่เพียงพอ หรือข้อจำกัดด้านการขยายเมล็ดพันธุ์พืช ทุกข้อจำกัดล้วนมีทางออกในการ แก้ไขปัญหา และที่สำคัญ สาระสำคัญของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แค่เพียงการ พัฒนา อนุรักษ์พืชพันธุ์อาหารท้องถิ่น แต่เป็นเรื่องการบริหารจัดการแบบครบวงจร เพื่อสามารถ พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และต้องอาศัยคนที่มีคุณภาพ คุณธรรม คนที่มีภูมิปัญญา คนที่สามารถเป็น แบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามเส้นทางที่เหมาะสม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่โลภ ให้ความสำคัญต่อฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดต่อการ พึ่งตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืน.

บทสรุป

กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา ได้ดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการพึ่งตนเองด้านเมล็ดพันธุ์พืชมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การเพาะปลูก การบำรุงดูแลรักษา ฯลฯ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในรูปแบบเครือข่าย และวิสาหกิจชุมชน มีระบบการจัดทำบัญชีครัวเรือน การปลูกผักกินเองในครอบครัว และรวมกลุ่มการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ เพื่อการรับประทานอาหารพืชผักที่ปลอดสารพิษ และมีการจำหน่าย เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

การดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่นกลุ่มปลูกพืชผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มปฎิหมักชีวภาพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มทอผ้า เป็นต้น กระบวนการกลุ่มนอกจากจะสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมแล้ว ยังช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในการทำงาน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การขยายเครือข่ายการปลูกผักปลอดสารพิษ การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมีเงื่อนไขที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. เงื่อนไขด้านความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มของสมาชิกต่าง ๆ เช่นกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ จะมีความรู้ด้านการปลูกผัก การเก็บพันธุ์ การรักษาเมล็ดพันธุ์ การขยายพันธุ์ จะไม่เน้นพืชผักตามท้องตลาดที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ เนื่องจากทางเลือกการรับประทานอาหารของชุมชนในท้องถิ่นมีมาก ผักพื้นบ้านมีมากกว่าผักที่นิยมตามท้องตลาด และมีคุณค่าทั้งเป็นอาหารและยารักษาโรค ส่วนผักตามท้องตลาดที่นิยมมักเจอปนสารพิษ มีกลิ่นเหม็น และจะเป็นผักที่ขายอยู่ทั่วไปตามท้องตลาด

ประสบการณ์การดำเนินกิจกรรมด้านพืชอาหารของชุมชน ทำให้เกิดความรู้ด้านรสชาติของพืชผักที่ปลูกเอง และพืชผักปลอดสารพิษ กับผักทั่วไปที่นิยมขายในตลาดทั่วไป รสชาติของผักชนิดเดียวกันจะมีความแตกต่างกัน รสชาติของผักที่ปลอดสารพิษ และเป็นผักจากธรรมชาติ จะมีรสชาติดีกว่า หวาน กรอบ และสามารถเก็บในตู้เย็นได้นาน เมื่อแช่น้ำสักวันสองวัน จะคงสภาพความสดของผัก และไม่มีกลิ่นเหม็นเหมือนผักที่เจอปนสารพิษ ผักที่เจอปนสารพิษจะมีสีสันทองเข้ม ไม่มีรอยหนอนแมลงเจาะ แต่เมื่อนำมาปรุงอาหารจะมีกลิ่นเหม็น และเมื่อแช่น้ำในเวลาเท่ากัน คือสองสามวัน ผักที่เจอปนสารพิษจะเน่า รสชาติของผักจะไม่มีหวานตามธรรมชาติ

กลุ่มเกษตรกรที่มีความรู้ด้านเมล็ดพันธุ์ผัก จะไม่นิยมปลูกผักที่ขายพันธุ์ไม่ได้ และต้องซื้อจากท้องตลาด จึงเน้นการปลูกพืชผักพื้นบ้าน และปลูกพืชผักทั่วไป โดยเน้นการเพาะพันธุ์เอง และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเอง ลดภาระค่าใช้จ่ายที่จะซื้อพันธุ์ผักจากท้องตลาด และมีความพยายามในการรักษาเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน ผักท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

2. เจาะใจด้านคุณธรรม กลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนานั้นกระบวนการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ เพราะผักปลอดสารพิษเป็นภัยต่อสุขภาพทั้งต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค เจาะใจด้านคุณธรรมวางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อว่า บุญและบาปมีจริง ชุมชนบ้านคอนงามพัฒนาโดยส่วนใหญ่ และกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ เชื่อว่า การปลูกผักขายที่เน้นแต่สร้างกำไร โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภค มีการฉีดยาฆ่าแมลง สารพิษลงในพืชผักผลไม้ เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก ๆ และมีกำไรสูง จะเป็นบาปแก่ตนเอง นอกจากจะทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ตนเองก็จะต้องเจ็บป่วยด้วยสารพิษที่เจือปนอยู่ในร่างกายจากการสูดดม หรือสารเคมีเข้าสู่ร่างกายทางผิวหนังสัมผัส กลายเป็นโรคในอนาคต และผู้บริโภคก็ได้รับอันตรายจากการบริโภคพืชผักที่มีสารพิษตกค้าง ทำให้ร่างกายเสียสมดุล เสื่อมโทรม และเป็นโรคร้ายต่าง ๆ แม้จะเกิดความร่ำรวยเงินทอง แต่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพราะความเห็นแก่ตัวจึงเป็นบาปที่ติดตัวตลอดไป เป็นผลให้การทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรือง อาจจะร่ำรวยในระยะแรก แต่ต่อไปจะเกิดเภทภัยแก่ตนเอง เพราะกรรม

เจาะใจด้านคุณธรรมของกลุ่มเกษตรกรบ้านคอนงามพัฒนา จึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อด้านศาสนา ซึ่งมีใจเรื่องมกมายแต่อย่างใด เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สามารถพิสูจน์ได้ มีเหตุผล หลักความเชื่อทางศาสนาจึงยังเป็นทุนทางสังคมที่โดดเด่นของสังคมในชนบท ส่งผลให้เกิดคุณธรรมในขั้นที่สูงขึ้น ตระหนักในคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ อดทน มีความเพียร สำนึกรับผิดชอบ ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ หรือตระหนี่จนเกินไป

3. การดำเนินกิจกรรมปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และผักพื้นบ้านในบริเวณบ้านของตนเอง เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายการซื้อผักจากท้องตลาด และเน้นแนวทางการพึ่งตนเอง มีแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก กิจกรรมการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เพาะเห็ดฟาง การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

4. การพัฒนาเครือข่าย กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนงามพัฒนาได้มีการยกระดับกลุ่มโดยการขยายเครือข่ายการปลูกผักปลอดสารพิษไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการปลูกผัก มีกิจกรรมการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตขึ้นเอง เน้นการปลูกพืชผักอาหารพื้นบ้าน ที่ไม่จำเป็นต้องดูแลมาก เพราะพืชอาหารพื้นบ้านสามารถเกิดขึ้นได้ดีในชุมชน ไม่ต้องพึ่งพิงสารเคมีจากตลาด เนื่องจากผักพื้นบ้านส่วนใหญ่จะไม่มีแมลงรบกวน ส่วนผักอื่น ๆ ที่นิยมปลูกในแปลงที่เตรียมไว้ จะเน้นการเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่เก็บเอง ปลูกเองตามธรรมชาติ จะใช้รับประทานในครอบครัวเป็นหลัก และจะขายเฉพาะวันที่มีตลาดนัดชุมชน ไม่ได้เน้นปริมาณของผักที่ขาย ขึ้นอยู่กับการผลิตของครัวเรือนแต่ละครัวเรือน แม้ตลาดจะต้องการผักเป็นจำนวนมาก แต่สมาชิกในชุมชนจะขายผักเท่าที่มีอยู่ ผักที่ขายตามท้องตลาดที่เป็นผักปลอดสารพิษจึงมีจำกัด และไม่มีปัญหาในด้านผักเหลือจากการขาย แต่จะไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

การพัฒนาเครือข่ายการปลูกผักปลอดสารพิษ เน้นการบริโภคในครัวเรือน เพราะสมาชิกในชุมชนไม่ต้องการรับประทานผักในท้องตลาดทั่วไปที่เจือปนสารพิษ เป็นภัยต่อสุขภาพ จึงมีสมาชิกกลุ่มปลูกผักมากขึ้นกว่าเดิม จากเดิม 33 ราย เพิ่มมาเป็น 40 กว่ารายที่ทำการปลูกผักปลอดสารพิษ และผักพื้นบ้านจะมีชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนปลูกอยู่แล้วหลายร้อยหลังคาเรือน การปลูกผักพื้นบ้านของชาวบ้านได้ทำมานานแล้ว และผักพื้นบ้านหลายชนิด เป็นผักดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณ ปัจจุบันผักพื้นบ้านนิยมปลูกตามรั้ว ในบริเวณบ้าน ในสวน ในไร่นาของเกษตรกร และจะมีการเก็บผักไปขายที่ตลาด โดยวิธีการฝากสมาชิกไปขาย ไม่จำเป็นต้องไปขายเอง เนื่องจากผักพื้นบ้านที่ขายมีจำนวนไม่มากในแต่ละบ้าน เก็บขายเฉพาะส่วนที่เหลือจากการรับประทานในครัวเรือน แม้จะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากมาย แต่ก็ไม่ต้องซื้อผักจากท้องตลาด จะซื้อเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลือพระเกียรติ จังหวัด
บุรีรัมย์ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย สรุปได้ ดังนี้

1. เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชอาหารที่มีอยู่ในชุมชน เดิมทีชาวบ้านมีความรู้
เดิมอยู่แล้ว เกี่ยวกับพันธุ์พืชอาหาร เมื่อผ่านกระบวนการงานวิจัยท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านเกิด
กระบวนการเรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบมากขึ้น
2. เกิดการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน ในด้านความรู้ ความสามารถในการคิด การวิเคราะห์
การพูด การเขียน รู้สาเหตุที่มาของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง มีการนำเสนอ
แนวคิดสำคัญ การพูดในเวทีประชุม ซึ่งแตกต่างจากการประชุมจากหน่วยงานภาครัฐ เพราะการ
ประชุมเกี่ยวกับงานวิจัย เป็นการพูด การคิด การระดมปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัว กับสังคม
หมู่บ้าน
3. เกิดการพัฒนาเครือข่ายคนทำงาน เกิดเครือข่ายการทำงานด้านการปลูกผักปลอดสารพิษ
ยังหมู่บ้านใกล้เคียง เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน และแนวทางการพึ่งตนเองสู่หมู่บ้าน
ใกล้เคียง
4. เกิดการประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน
5. เกิดองค์ความรู้ในพื้นที่ด้านการผลิต และคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองของ
ชุมชน
6. เกิดแนวทางการพัฒนาในระยะต่อไป เช่นแนวทางการพัฒนาพันธุ์พืชอาหารให้สามารถ
เพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล การพัฒนาดิน พัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ให้มี
หลากหลายรูปแบบมากขึ้น การนำพันธุ์พืชอาหารที่แปลกใหม่เข้ามาปลูกเพิ่มในชุมชน การทำ
ธนาคารพันธุ์พืชอาหารของชุมชน เป็นต้น
7. เกิดการพัฒนาองค์กรที่เป็นรูปธรรม โดยมีฐานข้อมูลเชิงวิชาการรองรับ มีโครงสร้างการ
ทำงานที่ชัดเจน และมีทีมงานวิจัยที่มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น

8. การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดทุนทางสังคมเพิ่มขึ้น ได้แก่ ความรักสามัคคีของคนในชุมชน การทำงานเพื่อส่วนรวม ความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม ความเอื้ออาทรต่อกัน อุทิศตน และเวลาในการทำงานเพื่อส่วนรวม

ข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย เรื่องศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพัฒนาพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์ ทีมวิจัยขอเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านพันธุ์พืชอาหารที่ยั่งยืน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อองค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.1 ส่งเสริม และสนับสนุนองค์กรชุมชนในระดับพื้นที่ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพตัวบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถด้านการบริหารจัดการพันธุ์พืชอาหารในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิต การคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร การเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมในชุมชน การศึกษา และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืชอาหารที่ผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ การปกป้องพันธุ์พืชอาหารพื้นบ้านให้คงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน การจำหน่าย เป็นต้น

1.2 ส่งเสริมงานวิจัยในระดับท้องถิ่น แบบต่อยอดจากงานวิจัยเดิม เพื่อพัฒนาเทคนิคการเก็บรักษาพันธุ์พืชอาหารให้ยั่งยืน รวมทั้งการขยายเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกผัก และพันธุ์พืชอาหารที่ปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภค โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาปรับใช้ในการทำงาน

1.3 หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลควรให้การสนับสนุนองค์กรชุมชนในการทำกิจกรรมด้านพันธุ์พืชอาหารที่ยั่งยืนของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของคน และกลุ่มให้เกิดการต่อยอด และเกิดการทำงานในระดับเครือข่าย เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง องค์กรภาครัฐในพื้นที่ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ควรให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เกิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

มากกว่าที่จะนำเงินงบประมาณไปพัฒนาถนนหนทาง หรือการพัฒนาทางวัตถุ ซึ่งไม่เกิดความยั่งยืน และผ่านกระบวนการคอร์รัปชัน อันเป็นผลเสียหายต่อแผ่นดิน

1.4 เทศบาลตำบลพนมรุ้ง ควรมีการปรับทิศทางการทำงานในเชิงรุก เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง แผนงานพัฒนาควรเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริง และการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาคน พัฒนาองค์ความรู้ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น พัฒนาแนวความคิดของคน พัฒนางานวิจัยในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างคนให้เป็น คนเก่ง คนดี สร้างรูปธรรมแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมบทบาทคนทำงานให้มีศักยภาพ เพื่อแนวทางการ พึ่งตนเองในอนาคต และเป็นการสร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ ที่ทำให้คนในสังคมมีคุณภาพ

2.1 ควรสนับสนุนให้ทีมงานวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชอาหารแบบต่อยอด เช่น การ พัฒนาการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร ธนาคารพันธุ์พืชอาหารในชุมชน คุณค่าของพันธุ์พืช อาหารที่มีต่อคนในชุมชน คุณค่าสารอาหารที่มีอยู่ในพันธุ์พืชอาหาร เพื่อยกระดับของงานวิจัย และ สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

2.2 ควรสนับสนุนให้ทีมงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป และเน้นแนวทางการพัฒนาเครือข่ายงานวิจัยมากขึ้น เน้นการพัฒนาองค์ความรู้แบบต่อยอดจากฐานงานวิจัยเดิม

3. ข้อเสนอแนะต่อ สกว.

3.1 เสนอแนะให้มีการทำงานวิจัยจากเดิมที่มีเงื่อนไขการทำงาน 1 ปี ควรขยาย เพิ่มขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพราะเกษตรกรมีความจำเป็นในการทำงาน ตามฤดูกาล จึงเป็นปัญหาต่อการรายงานที่คิดเงื่อนไขระยะเวลาในการรายงานผลการวิจัย

3.2 ควรสนับสนุนให้ทีมงานวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์พืชอาหารแบบต่อยอด เช่น การ พัฒนาการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร ธนาคารพันธุ์พืชอาหารในชุมชน คุณค่าของพันธุ์พืช อาหารที่มีต่อคนในชุมชน คุณค่าสารอาหารที่มีอยู่ในพันธุ์พืชอาหาร เพื่อยกระดับของงานวิจัย และ สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

3.3 ควรสนับสนุนให้ทีมงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป และเน้นแนวทางการพัฒนาเครือข่ายงานวิจัยมากขึ้น เน้นการพัฒนาองค์ความรู้แบบต่อยอดจากฐานงานวิจัยเดิม

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ความสำคัญของพืชอาหาร เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ในระดับหมู่บ้าน ระดับเครือข่าย ระดับประเทศ เพราะพืชอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นอาหาร และเป็นยารักษาโรครภายในตัว และยังมีพืชอาหารอีกหลายชนิดที่มนุษย์ยังไม่รู้จัก และอาศัยอยู่ในป่าฝนเขตร้อนของประเทศไทย การดำรงไว้ซึ่งพืชอาหารที่หลากหลาย จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับมิติต่าง ๆ ทางสังคม ทีมงานวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาด้านพืชอาหารที่ยั่งยืน เพื่อการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชน ดังนี้

4.1 รัฐบาลควรทบทวนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ที่เน้นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และระบบทุนนิยมข้ามชาติ เน้นแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาคน ให้ประชาชนในระดับรากหญ้าสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง นำสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมไทย มาพัฒนา หล่อหลอมให้กลมกลืนกับแนวทางการพัฒนาในปัจจุบัน

4.2 พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับพื้นที่ป่าเขตร้อน ที่มีอยู่ในประเทศให้คงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ เพราะพื้นที่ป่าเขตร้อนเป็นที่มาของความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นที่มาของพืชอาหารของมนุษย์ และเป็นยารักษาโรค เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

4.3 ควรสนับสนุนให้องค์กรชุมชนจัดสิทธิบัตรพืชอาหารของชุมชนที่มีอยู่อย่างมากมายในท้องถิ่น เพื่อป้องกันการลักขโมย และนำพืชอาหารเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์แบบผูกขาดโดยบริษัทขนาดใหญ่ในประเทศ

4.4 สนับสนุน และส่งเสริมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพืชอาหาร ทั้งงานวิจัยในระดับท้องถิ่น และงานวิจัยทั่วไป ให้กว้างขวาง เพื่อค้นหาคำตอบความรู้ที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในอนาคต

บรรณานุกรม

- ฉลวยรัตน์ ภูมิ. (2549). การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นงวรรณ สุทร. (2545). การศึกษาปริมาณแร่ธาตุสังกะสีทองแดง ในผักพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์ วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโภชนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บรรจบ ชุณหสวัศดิกุล. (2542). ผักพื้นบ้าน อาหารต้านโรค สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ
- บรรจบ ชุณหสวัศดิกุล. (2552). กีบดัดสุขภาพ 11 ประการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมทัศน์.
- ประภาพรรณ คำภู. (2545). การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของบางองค์ประกอบของป่าดิบชื้นกรณีศึกษาป่ากรด อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระบรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2517). ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พนิตนาฏ ถักนาโฆยิต และคณะ. (2538). ภูมิปัญญาการใช้ผักพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พรทิพา พินา. (2542). ผักพื้นบ้าน อาหารต้านโรค. รวมบทความการประชุมวิชาการ ผักพื้นบ้าน และอาหารพื้นบ้าน 4 ภาค สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ และคณะ. (2542). **รวมบทความการประชุมวิชาการ ผักพื้นบ้าน และอาหารพื้นบ้าน 4 ภาค** สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ไมตรี สุขจิตต์. (2542). **ผักพื้นบ้าน อาหารด้านโรค**. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ลดาชาติ แต่พงษ์ไธรัต และคณะ. (2544). **ฤทธิ์ต้านออกซิแดนซ์ของผักพื้นบ้านในเขตจังหวัด**

มหาสารคาม. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ และวิทยาศาสตร์สุขภาพ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ล้นทม จอนจวบทรง. (2537). **ผักพื้นบ้าน ภาคใต้ ทางเลือกในการผลิต และการบริโภค**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

วิไลลักษณ์ ชูมนาเสียว. (2547). **ผักพื้นบ้านกับวิถีชีวิตอีสาน : กรณีศึกษาบ้านนาแก ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วิสุทธิ ใบไม้. (2542). **ความหลากหลายทางชีวภาพกับสังคมไทย**. วารสารเส้นทางสีเขียว ฉบับที่ 11 (ธันวาคม 2547 : 6-15)

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2538). **ผักพื้นบ้าน ความหมายและภูมิปัญญาของสามัญชนไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สาปินะห์ แสงมะโน. (2547). **การใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นอาหาร และยาของชาวอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุจิต จันทรจิตตะการ. (2538). **วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผักพื้นบ้านของชาวอำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุนันทา พรหมบุญ. (2544). **ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ**.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ : กรุงเทพมหานคร.

สุเมธ ตันติเวชกุล. เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก...ทางรอด. (2552) ฝ่าอนาคตประเทศไทย.

: บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด.

เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี. (2549). โครงการการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของป่าชุมชนใน

ภาคใต้ : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพัทลุง.

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

แสงโสม ลินะวัฒน์. (2542). ผักพื้นบ้านอาหารต้านโรค. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการ

แพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ. (2555). เอกสารสรุปสาระสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

ไหมไทย ศรีแก้ว และคณะ. (2547). วัฒนธรรมการบริโภคผักพื้นบ้านเพื่อสุขภาพชุมชนในภาคใต้

รายงานการวิจัย. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อภิชัย พันธเสน. (2547). พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับ

เศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อรัญญา คงแก้ว. (2540). การวิเคราะห์หาปริมาณวิตามินซี ในผักพื้นบ้าน รายงานการวิจัย

สาขาวิชาเคมีศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.

(mhhtml : // h : / การทำลายป่าฝนเขตร้อน. Mht)

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์

1. นายประสาน	สันกระโทก
2. นายประมวน	ประจิต
3. นายสุวิทย์	อ้อมวิหาร
4. นายทวี	อ้อมวิหาร
5. นายประเสริฐ	นาราช
6. นายหวน	เคลือบคนโท
7. นางลำพวน	ขุนรักษ์พะเนา
8. นางเกิด	บานกลีบ
9. นางสะอึ่ง	แก้วขวกฏ
10. นางสมมาศ	เหมือนพร้อม
11. นางทองแถม	อภัยจิต
12. นายประยูร	อภัยจิต
13. นางหลง	แก้วขงกฏ
14. นางแปลก	ศรีผดุง
15. นายเหี้ย	ศรีผดุง
16. นายถนอม	อยู่แท้กุล
17. นางไสว	อยู่แท้กุล
18. นายชา	จงเกศี
19. นางอ่อน	จัดตุกุล
20. นางสาวาล	วรรณะโพธิ์กลาง
21. นางแปลก	โคตามี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ (ต่อ)

22. นางสาวร้อย	สันกระโทก
23. นางต๋น	ปรปักพ่าย
24. นางเจเลียว	เสาวพันธ์
25. นายเพียร	เสาวพันธ์
26. นางมี	ชัยอินทร์
27. นายหล่อน	ศรีเรืองแท้
28. นางเซาะ	ศรีเรืองแท้
29. นางสมมุง	จงเกศี
30. นายยศ	จงเกศี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองกรณีศึกษา :กลุ่มเกษตรกร
ชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยขององค์กรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา
ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research : PAR) โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาในการปลูกพืช
อาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาชนิดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกใน
พื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ศึกษารูปแบบกระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหาร
เพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมของชุมชน

ผลการทำวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ทีมงานวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยทราบ
ถึงสถานการณ์สภาพและปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทราบชนิด
พันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทราบรูปแบบ
กระบวนการผลิตและการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสม เพื่อหาแนวทางการ
แก้ไขปัญหาด้านพืชอาหารของชุมชนที่กำลังสูญพันธุ์ และฟื้นฟูพืชอาหารที่เคยมีอยู่ในชุมชนให้สืบ
ทอดถึงรุ่นลูกหลาน และเพื่อการพึ่งตนเองด้านพืชอาหารที่หลากหลายของชุมชนที่เหมาะสมต่อไป

ทีมงานวิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้จากท่านเพื่อใช้ประโยชน์ในงานวิจัย ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้
ข้อมูลแต่อย่างใด โดยจะนำไปใช้เพื่อสรุป และวิเคราะห์ผลการวิจัย ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและ
สมบูรณ์ จะช่วยให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความถูกต้อง ทีมวิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ ตามความคิดเห็นของท่านอย่างรอบคอบให้ครบทุกข้อ

แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน มีจำนวน 9 หน้า

ตอนที่ 1. เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

มีจำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2. เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทของชุมชน

มีจำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 3. เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชน

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

มีจำนวน 1 ข้อ

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตอบแบบสัมภาษณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(นายประสาน สันกระโทก)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ มีจำนวน 7 ข้อ

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย✓ ลงในช่องว่างหน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

1. ชื่อ.....สกุล.....อายุ..... ปี

นับถือศาสนา.....

2. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

3. วุฒิการศึกษาสูงสุด

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา

☐ ประถมศึกษาปีที่ 6

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ ปริญญาตรี

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

4. อาชีพ

☐ รับจ้าง

☐ เกษตรกร

☐ แม่บ้าน

☐ ค้าขาย

☐ รับราชการ

☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

5. รายได้ต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 500 บาท

☐ 500-2,999 บาท

☐ 3,000 - 4,999 บาท

☐ 10,000 บาท

☐ มากกว่า 10,000 บาท

6. สถานภาพ

☐ โสด

☐ สมรส

☐ หย่า/ หม้าย

7. เชื้อชาติ

☐ ไทย☐ จีน☐ อื่น ๆ ระบุ.....

8. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

☐ 1-3 คน☐ 4-6 คน☐ 7-9 คน☐ มากกว่า 9 คน ระบุ.....คน

9. ที่อยู่อาศัยของท่าน

☐ ไม่มีที่อยู่อาศัย☐ มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง☐ อาศัยอยู่กับบุตร☐ อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง ระบุ.....

10. ที่บ้านของท่านมีพืชอาหารที่ปลูกเองหรือไม่

☐ มี☐ ไม่มี☐ ซื้อพืชอาหารจากตลาดบางอย่าง☐ ซื้อพืชอาหารจากตลาดทุกอย่าง

ตอนที่ 2. เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทของชุมชน มีจำนวน 10 ข้อ

คำชี้แจง: ให้ท่านตอบคำถาม และแสดงความคิดเห็นตามประเด็นคำถาม ดังต่อไปนี้

1. บ้านคองงามพัฒนามีประวัติความเป็นมาอย่างไร

[illegible]

2. พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีพัฒนาการอย่างไร.....

.....

.....

.....

- / 3. ทรัพยากรธรรมชาติ.....

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลือพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. สภาพทางชีวภาพ การปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์

.....

.....

.....

.....

.....

5. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

.....

.....

.....

5.1 ความเป็นอยู่.....

.....

.....

5.2 เทคโนโลยี.....

.....

5.3 ศาสนา.....

.....

- / 5.4 ภูมิปัญญา.....

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

5.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....

.....

.....

.....

5.3 การก่อตั้งวัด.....

.....

.....

.....

5.5 บทบาทของวัดกับชุมชน.....

.....

.....

.....

5.6 ความเชื่อของคนในชุมชน.....

.....

.....

.....

6. สภาพทางเศรษฐกิจ

6.1 การถือครองที่ดิน จำนวน.....ไร่

6.2 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน.....

.....

.....

6.3 การใช้แรงงานในการผลิต.....

.....

.....

- / 7. สภาพการเมือง.....

7. สภาพการเมืองการปกครอง.....

.....

.....

.....

8. การบริการสาธารณสุข.....

.....

.....

.....

9. สภาพการศึกษาในชุมชน.....

.....

.....

.....

10. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3. เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาในการปลูกพืชอาหารของชุมชน
ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีจำนวน 1 ข้อ 2 ประเด็นคำถาม

คำชี้แจง: ให้ท่านตอบคำถาม และแสดงความคิดเห็นตามประเด็นคำถาม ดังตารางต่อไปนี้

สภาพปัญหาการปลูกพืชอาหารของชุมชนใน อดีต	สภาพปัญหาการปลูกพืชอาหารของชุมชนใน ปัจจุบัน

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

()

ณ วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

แบบสำรวจ

เลขที่.....

การศึกษา : ข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง แบบสำรวจฉบับนี้ ต้องการศึกษาดูข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนาตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน เพื่อนำไปประกอบการศึกษาด้านเมล็ดพันธุ์พืชอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในพื้นที่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ผลิตพันธุ์พืชอาหาร

1. ชื่อผู้ผลิตพันธุ์พืชอาหาร (นาย /นาง / นางสาว).....นามสกุล
 2. อายุ.....ปี
 3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
 4. ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์
 5. สถานภาพ
☐ โสด ☐ สมรสอยู่ด้วยกัน ☐ สมรสแยกกันอยู่ ☐ หย่าร้าง/
หม้าย
 6. ระดับการศึกษา
☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา ☐ สูงกว่ามัธยมศึกษา (ระบุ)
 7. อาชีพเดิม.....
 8. อาชีพปัจจุบัน.....
 9. กระบวนการผลิตพืชอาหาร มีวิธีการอย่างไร
.....
.....
.....
.....
- /10. วิธีการคัดเลือก.....

10. วิธีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืชอาหาร ทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. ชนิดของเมล็ดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมที่คิดว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว และใกล้สูญพันธุ์ มีอะไรบ้าง

ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมที่สูญพันธุ์	ชนิดพันธุ์พืชอาหารดั้งเดิมที่ใกล้สูญพันธุ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสำรวจพืชอาหารที่มีอยู่ในชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอกะลิงบุรี จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงในแบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
1.	ประเภทผัก		
	1.1		
	1.2		
	1.3		
	1.4		
	1.5		
	1.6		
	1.7		
	1.8		
	1.9		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
1.	ประเภทผัก		
	1.10		
	1.11		
	1.12		
	1.13		
	1.14		
	1.15		
	1.16		
	1.17		
	1.18		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
1.	ประเภทผัก		
	1.19		
	1.20		
	1.21		
	1.22		
	1.23		
	1.24		
	1.25		
	1.26		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
2.	ประเภทผลไม้		
	2.1.....		
	2.2.....		
	2.3.....		
	2.4.....		
	2.5.....		
	2.6.....		
	2.7.....		
	2.8.....		
	2.9.....		
	2.10.....		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
2.	ประเภทผลไม้		
	2.11.....		
	2.12.....		
	2.13.....		
	2.14.....		
	2.15.....		
	2.16.....		
	2.17.....		
	2.18.....		
	2.19.....		
	2.20.....		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
3.	ประเภทไม้ยืนต้น		
	3.1.....		
	3.2.....		
	3.3.....		
	3.4.....		
	3.5.....		
	3.6.....		
	3.7.....		
	3.8.....		
	3.9.....		
	3.10.....		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
3.	ประเภทไม้ยืนต้น		
	3.11.....		
	3.12.....		
	3.13.....		
	3.14.....		
	3.15.....		
	3.16.....		
	3.17.....		
	3.18.....		
	3.19.....		
	อื่น ๆ.....		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านดอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
4.	ประเภทไม้ดอก		
	4.1.....		
	4.2.....		
	4.3.....		
	4.4.....		
	4.5.....		
	4.6.....		
	4.7.....		
	4.8.....		
	4.9.....		
	อื่น ๆ.....		

คำชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
5.	ประเภทเถาหรือเครือ		
	5.1.....		
	5.2.....		
	5.3.....		
	5.4.....		
	5.5.....		
	5.6.....		
	5.7.....		
	5.8.....		
	5.9.....		
	อื่น ๆ.....		

ชี้แจง แบบสำรวจนี้ ต้องการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชนิดพันธุ์พืชอาหารในพื้นที่บ้านคอนงามพัฒนา
ทั้งหมดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมงานวิจัยเป็นผู้สำรวจ และลงรายการสำรวจลงใน
แบบฟอร์ม ดังตารางต่อไปนี้ (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดพันธุ์พืชอาหาร	ระยะเวลาการเจริญเติบโต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
6.	ประเภทกินหัว/หน่อ		
	6.1.....		
	6.2.....		
	6.3.....		
	6.4.....		
	6.5.....		
	6.6.....		
	6.7.....		
	อื่น ๆ		

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจ

()

ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

รายชื่อทีมงานวิจัย

1. นายประสาน สันกระโทก หัวหน้าโครงการวิจัย
บ้านเลขที่ 47 บ้านดอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11 ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ 31110
2. นายประมวน ประจิตร ผู้ช่วยนักวิจัย
บ้านเลขที่ 164 บ้านดอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11 ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ 31110
3. นายสุวิทย์ อ้อมวิหาร ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายทวี อ้อมวิหาร ทีมวิจัย
5. นายประเสริฐ นาราช ทีมวิจัย
6. นายหวน เคลือบคนโท ทีมวิจัย
บ้านเลขที่ 151 บ้านดอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11 ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ 31110
7. นางลำพวน ชุนรักษ์พะเนา ทีมวิจัย
8. นางเกิด บานกลีบ ทีมวิจัย
9. นางสะอั้ง แก้วยงกฏ ทีมวิจัย
10. นางสมมาศ เหมือนพร้อม ทีมวิจัย
บ้านเลขที่ 218 บ้านดอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11 ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ 31110

ภาพกิจกรรมคิดค้นโจทย์งานวิจัย

วันที่ 25 เมษายน 2544

ทีมงานวิจัยร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาในพื้นที่

ทีมงานวิจัยร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ และเขียนแผนที่ความคิด

รายงานผลการศึกษา :โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา :

กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพกิจกรรมประชุมวิจัยร่วมกับชุมชน

วันที่ 8 พฤษภาคม 2554

เจ้าหน้าที่โครงการและที่ปรึกษาโครงการเข้าร่วมประชุม

ที่ปรึกษาโครงการให้ความรู้เรื่องงานวิจัยท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่โครงการแนะนำงานวิจัยของ สกว. และร่วมเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

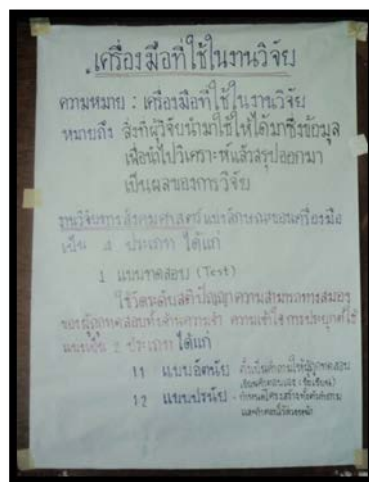
รายงานผลการศึกษา :โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา :
กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพกิจกรรมฝึกอบรมการออกแบบเครื่องมืองานวิจัย

วันที่ 13 พฤษภาคม 2554

ที่ปรึกษาโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการออกแบบเครื่องมือในงานวิจัยท้องถิ่นให้แก่ทีมงานวิจัย

รายงานผลการศึกษา :โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา :

กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ภาพกิจกรรมทำแผนที่เดินดิน

วันที่ 13-27 มิถุนายน 2554

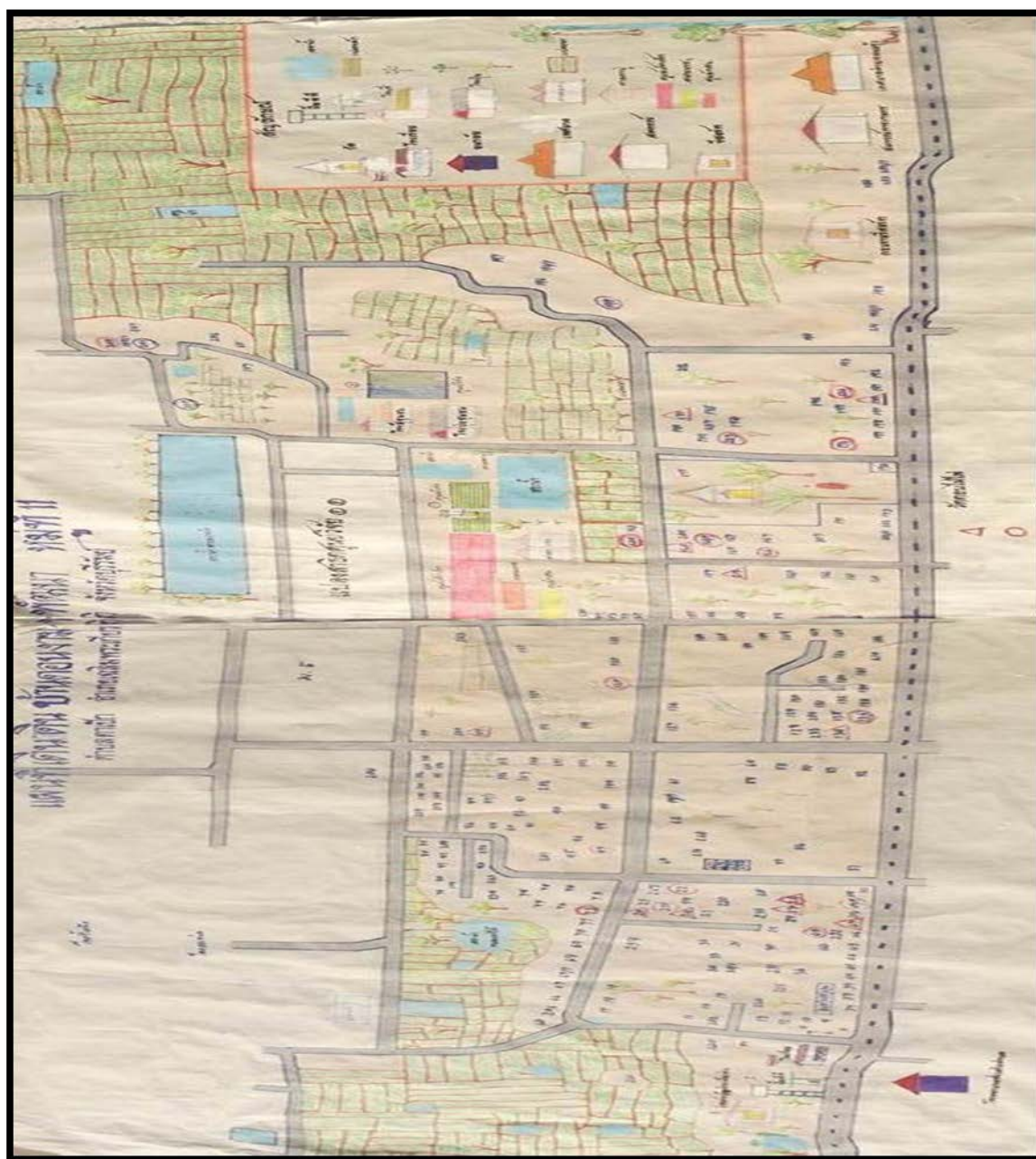

ทีมงานวิจัยร่วมกันทำกิจกรรมแผนที่เดินเท้า ที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ทีมงานวิจัยร่วมกันทำกิจกรรมแผนที่เดินเท้า และเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

ภาพแผนที่ดินเท่า บ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

รายงานผลการศึกษา :โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา :

กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพแปลงทดลองปฏิบัติการ

วันที่ 30 กรกฎาคม – พฤศจิกายน 2554

กิจกรรมการไถปรับที่เพื่อเตรียมแปลงทดลอง

กิจกรรมการปลูกพืชอาหารในแปลงทดลอง

ภาพทีมวิจัยลงมือปฏิบัติการ ปักพืชอาหารในแปลงทดลอง

วันที่ 30 กรกฎาคม – พฤศจิกายน 2554

กิจกรรมการปรับพื้นที่สำหรับการเพาะปลูก

การปักพืชอาหารลงในแปลงทดลอง

กิจกรรมปรับพื้นที่สำหรับการเพาะปลูก

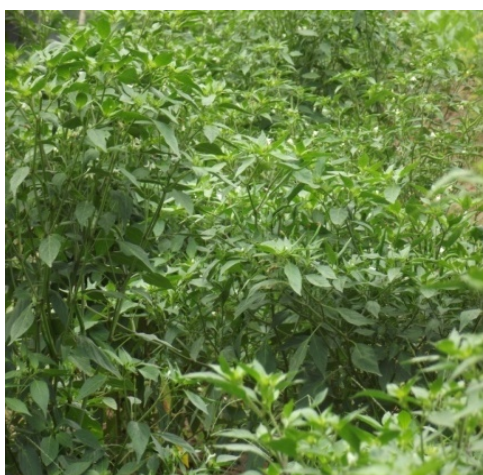

ทีมงานวิจัยรับประทานอาหารร่วมกัน

ตัวอย่างพืชอาหารบ้านดอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11 ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์

มะเขือพวง : ใช้ผลอ่อนต้มจิ้ม, แกง นิยมกินกับน้ำพริกกะปิ / ข่าลิง : ใช้หัวประกอบอาหาร , ต้มจิ้ม, กินดอกอ่อน

พริก : ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิด และเป็นอาหารหลักของชาวบ้าน

ตะไคร้ : ใช้หัวประกอบอาหารหลายชนิด

มะเขือเจ้าพระยา : กินเป็นผักสด, ลูกอ่อนดัมจิม , แกง

ต้นฟักทอง : ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้ม ผลใช้ทำอาหารคาว,หวาน /มะเขือยาว : ใช้ผัด,ดัมจิม,ปิ้งเป็นเครื่องเคียง

มะเขือยาว (ใช้สำหรับทำพันธุ์)

ผักกระเจียบหรือมะเขือลีน : ใช้ผลอ่อนต้มจิ้มน้ำพริก

ลูกน้ำเต้า : ใช้ผลประกอบอาหารประเภทแกง

บวบหอม : ใช้ผลอ่อนประกอบอาหารได้หลายชนิด

ถั่วแระ : ใช้ฝักอ่อนเป็นผักสด หรือลวกจิ้ม เสาวรส : ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้ม ผลสุกกินเป็นผลไม้

ผักโขม : ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้ม หรือทำเป็นผัดผัก ถั่วแปบ : ใช้ฝักอ่อนลวกจิ้ม แกงส้ม หรือชุบแป้งทอด

สลัดเขียว มีหลายพันธุ์ : ทำเป็นผักสด สลัด และใช้ประดับในงานอาหารเพื่อความสวยงาม

หน่อไม้ฝรั่ง : กินหน่ออ่อน

ผักกาดขาว : ใช้จิ้มเป็นผักสด ผัด หรือแกง

ผักทอดยอด (ผักบุ้ง) : ใช้ยอดทำเป็นอาหาร หรือจิ้มน้ำพริก นิยมนำไปผัดน้ำมันหอย

ผักชีลาว : ใช้ยอดอ่อนจิ้มน้ำพริก และใช้ประกอบอาหาร หัวผักกาด : ใช้หัวทำแกงส้ม ,แกงจืด

ผักตำลึง : ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้ม หรือแกงจืด

ถั่วแระสุก : ใช้ฝักสดจิ้มกับน้ำพริก มะเขือเทศ : ใช้ผลประกอบอาหารได้หลายอย่าง หรือใช้เป็นผักสด

อัญชัน : กินสด จิ้มน้ำพริก หรือนำไปชุบแป้งทอด ดอกฟักทอง : ใช้ดอกและขอดลูกจิ้มกับน้ำพริก

ดอกแค : ใช้ดอกทำเป็นแกงส้ม หรือใช้ดอกและยอดอ่อนลวกจิ้มน้ำพริก

ถั่วฝักยาว : ใช้ฝักสดกินกับน้ำพริก และทำอาหารได้หลายอย่าง มะรุม : ใช้ข้างในฝักแกงส้ม ใช้ยอดอ่อนลวกจิ้ม

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง

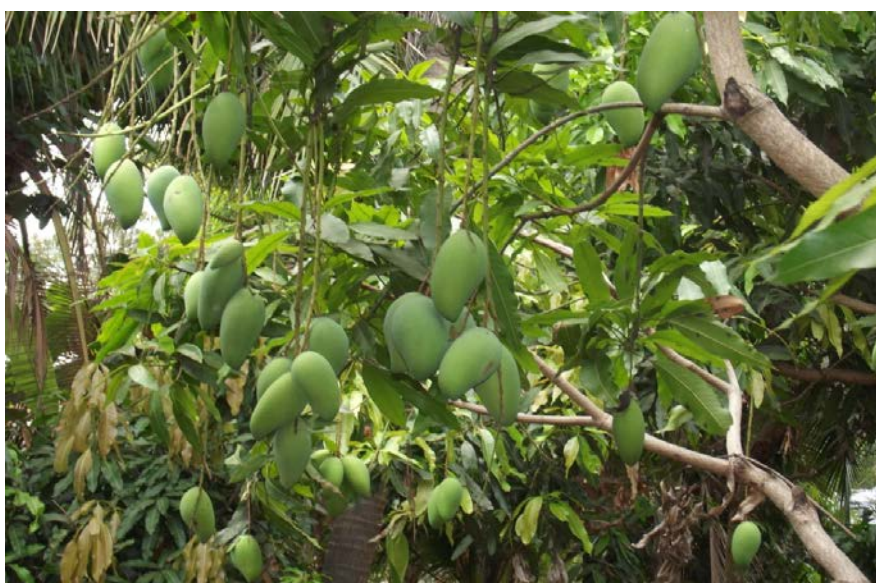
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

มะขมขิด

มะละกอ

มะม่วง

รายงานผลการศึกษา: โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
 กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอกะลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ต้นแต้ว: ใช้ยอดอ่อนจิ้มน้ำพริก และกินกับลาบ

มะตูมแขก: ใช้ยอดอ่อนจิ้มน้ำพริก

ผักกระฉุน: ใช้ยอดอ่อนจิ้มพริก

มะขามป้อม

ตลาดนัดชุมชนเทศบาลตำบลพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษนำผักจากสวนมาขายบริเวณตลาดนัดเทศบาลตำบลพนมรุ้ง

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป๊ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพแปลงทดลองปฏิบัติการ 2

เดือน พฤศจิกายน 2554

แปลงทดลองปฏิบัติการครั้งที่ 2 เดือนพฤศจิกายน 2554

พืชอาหารประเภทกล้วย และข้าวโพด

แปลงปลูกพืชอาหารประเภทมะนาว และไผ่

ภาพแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ

แปลงปลูกอาหารประเภทผักฤดูหนาว ได้แก่ ผักกวางตุ้ง คะน้า ต้นหอม

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์

แปลงปลูกพืชผักอาหาร ประเภทผักชนิดต่าง ๆ เช่น คื่นช่าย ผักบุ้ง ข้าวโพด ฯลฯ

พืชอาหารประเภทผลไม้ แตงโม

พืชอาหารประเภทผักชี

พืชอาหารประเภทผักกวางตุ้ง และผักบุ้ง หรือผักทอดยอด

กิจกรรมสรุปวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนเป้าหมาย

วันที่ 22 สิงหาคม 2555

ประชุมสรุปวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน

หัวหน้าโครงการสรุปข้อมูลงานวิจัย

เจ้าหน้าที่โครงการ สกว. และที่ปรึกษาโครงการเข้าร่วมประชุม

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมศึกษาดูงาน

9-10 พ. ย 2555

กลุ่มเกษตรกรบ้านนาไผ่ ตำบลนาไผ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

แผนผังความคิด การทำนา 1 ไร่

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

โรงสีข้าวชุมชน

มอบของที่ระลึกแก่วิทยากร

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมศึกษาดูงาน

9-10 พ. ย 2555

กลุ่มเกษตรกรบ้านนาไส่ ตำบลนาไส่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร (ต่อ)

ศึกษาแนวทางการเก็บรักษาแม่ลีดพันธุ์

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างองค์กรชาวบ้าน

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

องค์ความรู้ของชุมชน

ตลาดนัดสีเขียว

สื่อที่สร้างขึ้นในชุมชน

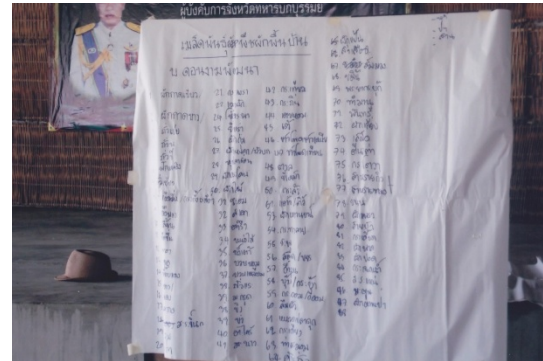

เตาเผาถ่านประสิทธิภาพสูง

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษา

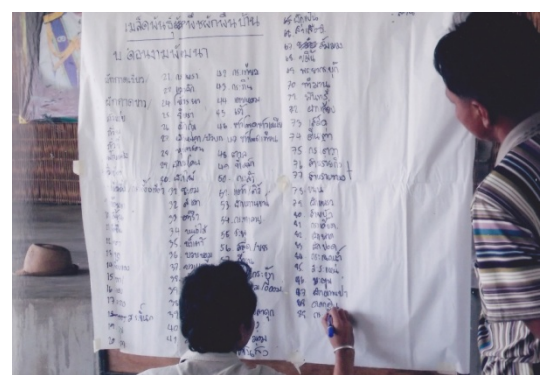
25 มกราคม 2556

ทีมงานวิจัย และสมาชิก โครงการปลูกพืชอาหารเข้าร่วมประชุม

ทีมงานวิจัย และสมาชิกกลุ่มร่วมกันเขียนข้อมูล

ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลด้านพืชอาหารชุมชน

ทีมงานวิจัย และสมาชิกกลุ่มร่วมรับประทานอาหาร

รายงานผลการศึกษา : โครงการศึกษากระบวนการผลิต และการคัดเลือกพันธุ์พืชอาหารเพื่อการพึ่งตนเอง
กรณีศึกษา : กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านดอนงามพัฒนา ตำบลตาเป็ก อำเภอนครหลวง จังหวัดบุรีรัมย์